GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

A bölömbikák éjszakája

ELBESZÉLÉSEK

BUDAPEST, 1977

A kötetet fordították Benczik Vilmos, Csuday Csaba, Dely István, Litvai Nelli, Nagy Mátyás, Scholz László

Válogatta, szerkesztette és az utószót írta Benczik Vilmos

A borító Würtz Ádám munkája

© Benczik Vilmos editor, 1977

ISBN 963 211 244 X

A bölömbikák éjszakája

Ott üldögéltünk mind a hárman az asztal körül, amikor valaki bedobott egy érmét a nyílásba, és a wurlitzer újból elindította az egész este járatott lemezt. Egyébre nem volt időnk gondolni. Akkor még nem jutott eszünkbe, hogy hol is vagyunk, akkor még nem nyertük vissza a tájékozódási képességünket. Egyikünk tapogatózva kinyújtotta kezét a pult felett (mi nem láttuk a kezét, hanem hallottuk), felborított egy poharat, és aztán nyugton maradt, mindkét kezét a kemény bárpulton nyugtatta. Akkor mi hárman megkerestük egymást a homályban, és megtaláltuk ott a pult fölött, az egymásra helyezett harminc ujj ízületeiben. Egyikünk azt mondta: - Gyerünk.

És felálltunk, mintha mi se történt volna. Még nem volt időnk összezavarodni.

Amikor végigmentünk a folyosón, hallottuk a közeli zenét, ahogy előttünk forgott. Éreztük az üldögélő és várakozó, szomorú nők szagát. Éreztük a folyosó hosszú ürességét, miközben az ajtó felé mentünk, aztán elénk lépett az a másik szag, a kapunál ülő nő savanyú szaga. Azt mondtuk:

- Elmegyünk.

A nő nem válaszolt. Hallottuk egy hintaszék reccsenését, amint meglendült, amikor a nő felállt. Hallottuk a lépteit a padlódeszká-

kon, aztán, ahogy visszajött, ismét megreccsentek a forgópántok, és a kaput betették a hátunk mögött.

Megfordultunk. Pontosan ott, a hátunk mögött volt a láthatatlan hajnal metsző, hideg levegője, és egy hang ezt mondta:

- Álljanak félre, hadd menjek be ezzel. Hátrahúzódtunk. És a hang újból megszólalt:

- Még mindig az ajtó előtt állnak.

És csak akkor, amikor már minden oldalra kiléptünk, és mindenütt azt a hangot hallottuk, mondtuk:

- Nem tudunk elmenni innen. A bölömbikák kivájták a szemünket.

Azután sok ajtót hallottunk kinyílni. Egyikünk elengedte a többiek kezét, és hallottuk, hogy tétovázva csoszog a homályban, bele-belebotlik a körülöttünk levő tárgyakba. Valahonnan a sötétségből szólt:

- Már közel kell lennünk. Halomba rakott bőröndök szagát érezni errefelé. - Újból éreztük a keze érintését; nekitámasz-kodtunk a falnak, és akkor megszólalt egy másik hang, de ellenkező irányból.

- Koporsók lehetnek - mondta egyikünk. Az, aki az előbb elcsoszogott a sarokba, és

most mellettünk szedte a levegőt, azt mondta:

- Ládák. Kiskoromtól fogva ismerem a becsomagolt ruha szagát.

Akkor elindultunk arrafelé. A talaj puha és sima volt, mint a letaposott föld. Valaki kinyújtotta a kezét. Élő, nagy bőrfelület tapintását éreztük, de már nem éreztük a másik oldalon húzódó falat.

- Ez egy nő - mondtuk.

A másik, aki az előbb a ládákról beszélt, azt mondta:

- Azt hiszem, hogy alszik.

A test megrázkódott az érintésünktől, remegett; éreztük, hogy elhúzódik, de nem úgy, mintha kicsúszott volna a kezünk közül, hanem mintha megszűnt volna létezni. Ennek ellenére egy pillanat múlva, amíg mi nyugodtan, megmerevedve, szorosan egymás vállához támaszkodva álltunk, meghallottuk a hangját.

- Ki jár itt? - kérdezte.

- Mi vagyunk - feleltük, de nem mozdultunk.

Hallatszott a mocorgás az ágyban; a recsegés és a lábak csoszogása, ahogy a papucsot keresték a sötétben. Akkor magunk elé képzeltük az ülő nőt, ahogy félálomban néz minket.

- Mit csinálnak itt? - kérdezte.

És mi azt mondtuk:

- Nem tudjuk. A bölömbikák kivájták a szemünket.

Azt mondta a hang, hogy hallott valamit a dologról. Hogy az újságok írták, hogy három férfi egy udvarban sörözött, ahol öt vagy hat bölömbika volt. Hét bölömbika. Az egyik férfi énekelni kezdett, mint egy bölömbika, utánozta a madarakat.

- Az volt a baj, hogy késett az óra - mondta. - Akkor a madarak az asztalra ugrottak, és kivájták a férfiak szemét.

Elmesélte, hogy ezt írták az újságok, de senki se hitte el nekik. Mi azt mondtuk:

- Ha az emberek odamentek, látniuk kellett a bölömbikákat.

És a nő azt mondta:

- Odamentek. Másnap tele volt az udvar emberekkel, de az asszony már elvitte magával máshová a bölömbikákat.

Amikor megfordultunk, a nő már elhallgatott.

Megint ott volt a fal. Pusztán azzal, hogy forogtunk, beleütköztünk a falba. Mindig egy fal húzódott körülöttünk, körülfogva minket. Egyikünk újból elengedte a többiek kezét. Hallottuk, hogy ismét nyomoz, a földet szimatolja, és azt mondja:

- Most nem tudom, merre vannak a ládák. Azt hiszem, már másfelé járunk.

És mi azt mondtuk:

- Gyere ide. Van itt valaki mellettünk. Hallottuk, hogy közeledik. Hallottuk, hogy

felegyenesedik mellettünk, és langyos lehelete ismét az arcunkba csapott.

- Nyújtsd ki a kezed arrafelé - mondtuk neki. - Van ott valaki, aki ismer minket.

Bizonyára kinyújtotta a kezét; biztosan elment arra, amerre mondtuk, mert egy pillanat múlva visszajött.

- Azt hiszem, egy fiú az. És azt mondtuk neki:

- Jól van, kérdezd meg tőle, ismer-e minket.

Megkérdezte. Hallottuk a fiú közönyös és színtelen hangját:

- Igen, ismerem magukat. Az a három férfi, akinek a bölömbikák kivájták a szemét.

Akkor egy felnőtt hang szólalt meg. Egy női hang, mintha egy zárt ajtó mögül szólt volna:

- Már megint magadban beszélsz.

És a gyerekhang közömbösen mondta:

- Nem. Az a helyzet, hogy megint itt van az a három ember, akinek a bölömbikák kivájták a szemét.

Forgópántok csikordulása hallatszott, és aztán a felnőtt hang, közelebbről, mint először.

- Vidd haza őket - hangzott. És a fiú azt mondta:

- Nem tudom, hol laknak.

És a felnőtt hang azt mondta:

- Ne légy gonosz. Mindenki tudja, hol laknak, mióta a bölömbikák kivájták a szemüket.

Majd más hangon folytatta, mintha hozzánk beszélne:

- Az a helyzet, hogy senki sem akarta elhinni, azt mondják, hogy kacsa, csak azért írták az újságok, hogy jobban elkeljenek. Senki se látta a bölömbikákat.

És a fiú azt mondta:

- De senki se hinné el nekem, ha végigvinném őket az utcákon.

Mi nem mozdultunk; nyugodtan álltunk, a falhoz támaszkodva, és hallgattuk. És a nő azt mondta:

- Ha ő viszi el magukat, az más. Utóvégre senki se fog adni arra, amit egy gyerek beszél.

A gyerekhang közbeszólt:

- Ha kimegyek velük az utcára, és megmondom, hogy ők azok, akiknek a bölömbikák kivájták a szemét, a fiúk kővel fognak hajigálni. Az utcán mindenki azt mondja, hogy ez nem fordulhat elő.

Csönd volt egy pillanatig. Aztán ismét becsukódott az ajtó, és a fiú újból megszólalt:

- Azonfelül most éppen a *Terry és a kalózokat* olvasom.

Valaki a fülünkbe súgta:

- Mindjárt meggyőzöm. Odacsoszogott a hanghoz.

- Azt szeretem - mondta. - Legalább áruld el nekünk, mi történt Terryvel ezen a héten.

Igyekszik a bizalmába férkőzni, gondoltuk. De a fiú azt felelte:

- Az engem nem érdekel. Engem egyedül a színek érdekelnek.

- Terry egy labirintusban volt - mondtuk. És a fiú azt mondta:

- Az pénteken volt. Ma vasárnap van, és engem a színek érdekelnek - és ezt hideg, szenvedélytelen, közönyös hangon mondta.

Amikor a másik visszajött, azt mondtuk:

- Vagy három napja tévelygünk, és egyszer sem pihentünk meg.

És egyikünk azt mondta:

- Jól van. Most pihenünk egy kicsit, de nem engedjük el egymás kezét.

Leültünk. Láthatatlan, langyos napfény melengette a vállunkat. De a nap sem érdekelt minket. Éreztük, hogy ott van, valahol, bárhol, már elvesztettük a tér, az idő, az irányok fogalmát. Sokféle hang haladt el előttünk.

- A bölömbikák kivájták a szemünket - mondtuk.

És az egyik hang így szólt:

- Ezek komolyan vették az újságokat.

A hangok eltűntek. És tovább üldögéltünk egymás vállára támaszkodva, vártuk, hogy a hangoknak, a képeknek abban a forgatagában arra vetődjön egy ismerős hang vagy szag.

A nap tovább sütött a fejünk felett. Akkor valamelyikünk azt mondta:

- Menjünk megint a falhoz.

És a többiek mozdulatlanul, a fejüket a láthatatlan fény felé emelve:

- Még ne. Várjuk meg legalább, amíg az arcunkba süt a nap.

Nagy Mátyás fordítása

Isabel monológja, miközben az esőt nézi Macondóban

A tél egy vasárnap köszöntött be, mindjárt a mise után. A szombat éjjel igen fülledt volt, de még vasárnap reggel sem gondolta volna az ember, hogy esni fog. A mise után - mielőtt mi, asszonyok akár az ernyő gombját megtaláltuk volna - erős, átható szél kerekedett, s hirtelen fordulattal a magasba kapta a port és a májusi taplót. Valaki megszólalt mellettem: „Esőhozó szél." Én ekkor már tudtam. Tudtam, amióta kiléptünk a templom előcsarnokába, s megremegtem a hasamban támadt kellemetlen, nyúlós érzéstől. Az emberek futva menekültek a környező házak felé, egyik kezükkel a kalapjukat fogták, a másikkal a zsebkendőt szorították a szájukra, így védekeztek a szél és a por ellen. Megeredt az eső. Az égbolt szürke, kocsonyás anyagnak látszott, s arasznyira lebegett a fejünk felett.

Ami a délelőttből hátravolt, mostohaanyámmal a korlát mellett üldögélve töltöttük el; örültünk, hogy az eső héthónapi kemény nyár, égető porfelhők után új életre kelti a szomjas rozmaringot és nárdusfüvet a virágcserepekben.

Délre a talaj teleitta magát, s a föltámadó föld és az újjáéledő-ébredő növényzet párája egybeolvadt az esőmosdatta rozmaring friss és kellemes illatával. Ebéd közben apám megszólalt: „Ha májusban esik, az jót ígér a jövőre is." Mostohaanyám, szemében az új évszak fénysugarával, mosolyogva felelte: „Ezt a prédikációban hallottad." Apám is elmosolyodott, aztán jó étvággyal tovább ebédelt, sőt utána még kellemes szieszt́át is tartott a korlát mellett, lehunyta a szemét, de nem aludt - mintha ébren álmodott volna.

Álló délután ugyanabban az ütemben esett. Az erős, mégis nyugodt és egyhangú kopogás olyan volt, mintha egész délután vonaton utazott volna az ember. De észre se vettük, túlságosan mélyre hatolt érzékeinkbe az eső. Hétfőn hajnalban, mikor az udvarról beáramló éles és hideg levegő miatt becsuktuk az ajtót, már teljesen belénk ivódott az eső. Reggelre szinte kicsordult belőlünk. Mostohaanyámmal újra a kertet nézegettük. A rögös, barna májusi talaj az éjszaka folyamán sötét, ragadós anyaggá változott: akár a kenőszappan. A víz patakokban folyt a virágcserepek közé. „Azt hiszem, éjszaka éppen elég vizet kaptak" - mondta a mostohaanyám. S észrevettem, hogy már nem mosolyog, s a tegnapi öröme ernyedt, unott komolysággá változott. „Én is azt hiszem - mondtam. - Jobb lesz, ha a cselédek berakják a folyosóra, amíg kiderül."

Be is rakták, de az eső csak tovább erősödött, mint egy faóriás, úgy nőtt a fák fölé. Apám ugyanott ült, ahol vasárnap délután, de nem beszélt az esőről. Azt mondta: „Rosszul alhattam az éjjel, mert fájós háttal ébredtem." S csak ült tovább, szemben a korláttal, a lábát egy másik székre támasztotta, tekintete a kihalt kertre meredt. Csak alkonyatkor szólalt meg újra, miután nem volt hajlandó megenni az ebédjét: „Mintha sose akarna elállni." S eszembe jutottak a meleg hónapok. Eszembe jutott augusztus, a hosszú, bénult szieszták, mikor az óra súlya alatt már-már haldokoltunk, s az izzadságtól a testünkre tapadt ruhában hallgattuk a megmerevedett percek makacs és süket zúgását. Láttam az esőáztatta falakat s a deszkák víztől kitágult eresztékeit. Láttam a virágoskertet, amely most először volt üres, s a fal mellett álló, anyám emlékéhez hű jázminbokrot. Láttam apámat a hintaszékben, amint fájós csigolyáit egy párnára támasztja, és láttam az eső labirintusába vesző szomorú szemét. Eszembe jutottak az augusztusi éjszakák, amelyeknek ámuló csendjében csak a rozsdás, olajozatlan tengelyén forgó Föld évezredes csikorgása hallik. Hirtelen szomorúság fogott el.

Hétfőn egész nap esett, ugyanúgy, mint vasárnap. De úgy rémlett, mintha másképpen esett volna, mert valami különös keserűség járta át a szívemet. Estefelé egy hang megszólalt mellettem: „Leverő ez az eső." Oda se néztem, mégis felismertem Martín hangját. Tudtam, hogy ő az, övé ez a hideg, unott hang,

amely nem változott tán semmit az óta a sötét decemberi hajnal óta, mikor első ízben a férjem lett. Öt hónap telt el azóta. Gyereket vártam. És Martín itt volt mellettem, és azt mondta, leveri az eső. „Nem leverő - mondtam. - De az igazán szomorú, hogy a kert kihalt, s ezek a szegény fák nem tudnak elmozdulni a helyükről." Feléje fordultam, de már nem volt ott. Csak a hangja maradt: „Látható, hogy esze ágában sincs elállni" - de a széke már üres volt.

Kedd reggelre egy tehén került a kertbe. Kemény és makacs mozdulatlanságában olyan volt, mint egy agyagdomb; csülkei a latyakba süppedtek, nyaka legörbült. A cselédek egész délelőtt botokkal és téglákkal hajigálták. A tehén azonban zavartalanul állt tovább a kertben, keményen, sérthetetlenül, csülkei a latyakban, hatalmas feje alázatosan hódolt az esőnek. A cselédek tovább zaklatták, míg végül apám nyugodt hangon a tehén védelmére kelt: „Hagyjátok békén - mondta. - Majd elmegy, ahogy jött."

Kedd délutánra az eső már olyan fájdalmas szorítással borult az ember szívére, mint egy halotti lepel. A reggeli frissességből nyúlós, langyos nedvesség lett. Nem volt se meleg, se hideg: olyan hidegleléses idő volt. Az ember lába izzadt a cipőben. Nem tudni, mi volt a rosszabb: ha az ember fedetlenül hagyta a bőrét, vagy ha ruha ért hozzá. Minden élet megszűnt a házban. Továbbra is a folyosón ültünk, de már nem néztük az esőt, mint

az első napon. Már nem érzékeltük, hogy esik. Már csak a fák körvonalait láttuk a ködben, egy szomorú, reményvesztett alkonyon, mely olyan ízt hagy az ember szájában, mint mikor ismeretlen emberrel álmodik, s aztán fölébred. Tudtam, hogy kedd van, s eszembe jutottak a San Jerónimo-i nővérek, a két vak lány, akik minden héten eljönnek hozzánk, s szomorú, együgyű dalokat énekelnek keserű védtelenségről árulkodó hangon. Az eső ellenére is hallottam a vak nővérek énekét, s elképzeltem, amint a házukban kuporogva várják, hogy elálljon az eső, s mehessenek énekelni. Most nem jönnek a San Jerónimo-i nővérek, gondoltam, s a koldusasszony sem áll majd a szieszta után a folyosón, hogy elkérje a szokásos keserűnarancs-ágacskát.

Ezen a napon az étkezések rendje is fölborult. Mostohaanyám a szieszta idején tálalt fel egy kis üres levest darabka szikkadt kenyérrel. Valójában hétfő délután óta nem is ettünk semmit, s azt hiszem, a gondolkodást is abbahagytuk. Az eső megbénított, elkábított bennünket, a természettel együtt mi is összeomlottunk, békésen, lemondóan.

Csak a tehén mozdult meg estefelé. Hirtelen mélyről jövő üvöltés szakadt ki belőle, azután csülkei még nagyobb erővel süppedtek a sárba. Ekkor egy félórára mozdulatlanná merevedett, mintha már elpusztult volna, s csak azért nem esik el, mert megszokta, hogy éljen, hogy ugyanabban a helyzetben álljon az esőben, míg csak a megszokást le nem győzi a test gyengesége. Aztán mellső lábai

megroggyantak (sötéten csillogó farát egy utolsó erőfeszítéssel fölemelte), nyáladzó pofáját a latyakba merítette, és megadta magát teste súlyának, a csöndes, fokozatos, szinte ünnepélyes összeomlásnak. „Hát idáig jutottunk" - szólt valaki a hátam mögött. Megfordultam, s a küszöbön állt a keddenként megszokott koldusasszony, aki a zuhogó eső ellenére is eljött a keserűnarancs-ágacskáért.

Talán szerdára hozzászoktam volna a nyomott légkörhöz, ha a nappaliba visszatérve nem találtam volna az asztalt a falhoz tolva, s a bútorok nem lettek volna fölrakva rá, a szoba másik felén meg nem állt volna egy bőröndökkel és különféle tárgyakkal megrakott állvány, amelyet az éjszaka eszkábálhattak össze. A ház fel volt forgatva: a cselédek ing nélkül, mezítláb, térdig feltűrt nadrágban hordták át a bútorokat az ebédlőbe. Az emberek kifejezésében, még a buzgalmukban is észrevehető volt a visszafojtott lázadás dühe, melyet a megalázó, kényszerű alsóbbrendűség táplált az esővel szemben. Kelletlenül, tétován járkáltam ide-oda. Úgy éreztem, mintha egy zuzmók, moszatok és puha, nyálkás gombák borította, elpusztult rétté változtam volna, amelyet a nyirkosság és a sötétség utálatos flórája termékenyített meg. A nappaliban néztem az összerakott bútorok siralmas látványát, mikor a szobából meghallottam mostohaanyám hangját, amely arra figyelmeztetett, hogy felszedhetek egy tüdőgyulladást. Csak ekkor vettem észre, hogy a

víz a bokámig ér, az egész házat elöntötte, s a padlót vastagon borítja a sűrű, nyálkás esőlé.

Szerdán még délre sem világosodott ki egészen, három óra előtt pedig már leszállt a sötét, nyomasztó este, ugyanolyan lassan, egyhangúan és könyörtelenül, ahogy az eső kopogott az udvaron. Korai volt ez a sötétség, puha és gyászos, s a fal melletti székeken megtörten gubbasztó, a természet felfordulásával szemben tehetetlen cselédek hallgatásában még csak tovább nőtt. S ekkor hírek szivárogtak be az utcáról. Senki sem hozta őket. Egyszerűen csak jöttek a pontos, testet öltött hírek, mintha az utcán hömpölygő ár hozná őket, mely bőségesen sodort magával berendezési és használati tárgyakat, egy távoli katasztrófa nyomait, törmeléket és állati tetemeket. A vasárnapi események - bár akkor az eső még a gondviselés műve volt - csak két nap múlva jutottak el hozzánk. S szerdán
megérkeztek a hírek, mintha saját belső dinamizmusuk hozta volna őket a viharon át. Megtudtuk, hogy a templomot elöntötte a víz, és bármikor összedőlhet. Valaki, aki nem tudni, honnan értesült róla, este megszólalt: „Hétfő óta nem jár a vonat a hídon. Úgy látszik, a folyó elmosta a síneket." Azt is megtudtuk, hogy egy beteg nőt az ágyáról vitt el a víz, s ma délután találták meg az udvaron; a víz színén lebegett.

A rémület és az özönvíz teljesen a hatalmába kerített, magam alá húzott lábbal a hintaszékbe ültem, s szemem a nyirkos,

zavaros előérzetekkel terhes sötétségbe meredt. Mostohaanyám jelent meg az ajtóban, emelt fővel, magasra tartott kezében lámpás. Olyan volt, mint egy családi kísértet, de nem riadtam meg tőle, magam is természetfeletti állapotban lebegtem. Egészen mellém lépett. Még mindig emelt fővel állt, magasba tartotta a lámpát, úgy tocsogott a folyosó padlóját áztató vízben. „Most imádkoznunk kell" - mondta. Láttam száraz, repedezett arcát, mintha egy sírból szállt volna ki, vagy mintha a teste nem emberi anyagból volna. Rózsafüzérrel a kezében megállt velem szemközt: „Most imádkoznunk kell. A víz feltörte a sírboltokat, s szegény holtak úszkálnak a temetőben."

Este már egy kis ideje alhattam, amikor átható savanyú szag riasztott fel: mintha bomló hullák szaga lett volna. Erővel fölráztam Martint, aki mellettem horkolt. „Érzed?"
- kérdeztem. „Mit?" - morogta. „A szagot. Biztos hullákat hord az utcán a víz" - feleltem. Engem megrémített ez a gondolat, de Martín a fal felé fordult, s álmos hangon, félig már horkolva mondta: „Mit ki nem találsz! A terhes nők mindig képzelődnek."

Csütörtök reggelre megszűntek a szagok, s elveszett a távolságérzetünk is. Az előző napon összekuszálódott idő fogalma is eltűnt. Ez nem volt csütörtök. Inkább egy szétfolyó, kocsonyás közeg volt, amelyet két kézzel kellett volna félretolni, hogy a péntekhez érjünk. Már nem voltak sem férfiak, sem asszonyok. Mostohaanyám, apám, a cselédek

- mind csak a tél ingoványában kóválygó valószínűtlen, hájas testek voltak. Apám így szólt hozzám: „Ne mozdulj innét addig, amíg nem szólok, hogy mit kell csinálni." Hangja távoli és elhaló volt, mintha nem is a hallásom, hanem a tapintásom közvetítené hozzám, az egyetlen működő érzékem.

De apám nem tért vissza: eltévedt az időben, így mikor beesteledett, mostohaanyámat hívtam, s kértem, hogy kísérjen a hálószobába. Békés, derűs álommal telt el az éjszaka. A következő nap hangulata változatlan volt: íztelen, színtelen, hőfok nélküli. Amint felébredtem, egy székbe vetettem magam, és mozdulatlanul ültem, mert éreztem, hogy tudatom egy rétege még nem ébredt fel

egészen. Vonatfüttyöt hallottam. Egy vihar elől menekülő vonat elnyújtott, szomorú füttyét. „Valahol bizonyára elállt már" - gondoltam, s valaki a hátam mögött mintha erre felelt volna: „Hol?..." „Ki van itt?" - néztem hátra, s láttam, amint mostohaanyám hosszú, sovány karjával a falnak támaszkodik. „Én" - felelte. „Hallottad?" - kérdeztem. Azt felelte, hogy igen, s talán a környéken már elállt, és megjavították a vonalat. Aztán a kezembe adott egy tálcát a gőzölgő reggelivel. Fokhagymaszósz és forró olaj szaga áradt belőle. Egy tányér leves volt. Zavartan megkérdeztem, hány óra van. Mostohaanyám csendes, beletörődő hangon felelt: „Fél három lehet. A vonat a történtek ellenére sem késik." Meglepődtem: „Fél három? Hogy alhattam ennyit?!" „Nem aludtál sokat. Legfeljebb három lehet" - mondta. Megremegtem, s a tálca megingott a kezemben: „Péntek és fél három ..." - mondtam. S mostohaanyám nyugalma elborzasztott: „Csütörtök és fél három, lányom. Még csak csütörtök."

Nem tudom, mennyi időre süllyedtem bele abba a félig öntudatlan állapotba, amelyben az érzékek elerőtlenednek. Csak az biztos, hogy megszámlálhatatlanul sok óra telt el, míg a szomszédos szobából hangot hallottam. Ezt mondta: „Most erre fordíthatod az ágyat." Fáradt hang volt, de nem betegé, in-

kább lábadozóé. Aztán téglák toccsantak a vízbe. Továbbra is mereven feküdtem, de még nem fogtam föl, hogy vízszintes helyzetben vagyok. Úgy éreztem, mintha hatalmas üresség venne körül. Éreztem a ház remegő, erőszakos csendjét, a hihetetlen mozdulatlanságot, amely mindenre rátelepedett. S hirtelen a szívem mintha jeges kővé vált volna. „Meghaltam - gondoltam. - Istenem. Meghaltam." Nagyot ugrottam az ágyon. Kiabálni kezdtem: „Ada! Ada!" Martín unott hangja felelt az ágy másik oldaláról: „Nem hallják meg, mert kinn vannak." Csak ekkor fogtam föl, hogy elállt az eső, s körülöttünk mindent beszőtt a csend, a nyugalom, valami mély és rejtélyes boldogság, olyan tökéletes állapot, amely valószínűleg nagyon hasonló a halálhoz. Aztán lépések hallatszottak a folyosón, s tiszta, tökéletesen élő hang szólalt meg. Egy fürge széláram becsapta az ajtót, hogy belereccsent a zár, s hirtelen, mint egy érett gyümölcs, valami kemény tárgy hullott az udvaron levő vízgyűjtőbe. Volt valami a levegőben, ami egy láthatatlan, a sötétben mosolygó személy jelenlétéről árulkodott. „Istenem - gondoltam ekkor, még tapogatózva a kusza időben. - Nem lepne meg, ha most valaki a múlt vasárnapi misére hívna."

Benczik Vilmos fordítása

Kedd délután

A vonat elhagyta a vörös kövekből rakott, remegő töltést, behatolt a szimmetrikus és végtelen banánültetvények közé, a levegő párás lett, és már nem lehetett érezni a tengeri szellőt. Fojtogató füstfelhő szállt be a kocsi ablakán. A vasútvonallal párhuzamosan futó keskeny úton zöld banánfürtökkel megrakott ökrös szekerek ballagtak. Az út másik oldalán, a bevetetlen, művelésre alkalmatlan területen ventillátorokkal felszerelt irodák, vörös téglából épült barakkok és lakóházak álltak, a teraszokon fehér székekkel és asztalkákkal, poros pálmák meg rózsabokrok közt. Délelőtt tizenegy óra volt, és még nem jött meg a meleg.

- Jobb lesz, ha felhúzod az ablakot - mondta az asszony. - Tele lesz a hajad korommal.

A kislány megpróbálta felhúzni, de a redőny beragadt a rozsdától.

Ők voltak az egyedüli utasok a csupasz harmadosztályú kocsiban. Minthogy a mozdony füstje továbbra is beszállt az ablakon, a kislány felállt a helyéről, és odatette a magukkal hozott összes holmit: egy műanyag

szatyrot az elemózsiával meg egy csokor, újságpapírba csomagolt virágot. Leült a szemközti ülésre, az ablaktól távol, az anyjával szemben. Mindketten komor és szegényes gyászruhát viseltek.

A kislány tizenkét éves volt, és most utazott elő'ször. Az asszony túlságosan öregnek látszott ahhoz, hogy az anyja legyen, a szemhéján levő kék erek meg a kis termetű, puha és formátlan teste miatt, amelyen reverenda-szerűen szabott ruhát viselt. Utazás közben a gerincét mereven nekitámasztotta az ülés támlájának, közben mindkét kezével az ölében fogta a kopott lakktáskáját. A szegénységhez szokott emberek kisszerű derűje látszott rajta.

Tizenkettőkor kezdődött a meleg. A vonat tíz percig állt egy állomáson, amelyhez nem tartozott falu, hogy vizet vegyen fel. Odakint az ültetvények titokzatos csöndjében az árnyékok tisztán rajzolódtak ki. De a kocsiban megrekedt levegőnek cserzetlen bőr szaga volt. A vonat nem gyorsított fel újra. Megállt két egyforma faluban, ahol élénk színűre festett faházak voltak. Az asszony lehajtotta a fejét, és mély álomba merült. A kislány lehúzta a cipőit. Azután kiment a vécére, hogy vízbe tegye a hervadt virágcsokrot.

Amikor visszament a helyére, az anyja már várta, hogy egyenek. Adott neki egy darab sajtot, egy fél cső kukoricát és egy édes két-

szersültet, és magának is egy ugyanolyan adagot szedett elő a műanyag szatyorból. Mialatt ettek, a vonat nagyon lassan áthaladt egy vashídon, és végigment egy falun, amely ugyanolyan volt, mint az előző kettő, azzal a különbséggel, hogy itt nagy tömeg állt a téren. Egy zenekar valami vidám darabot játszott a nyomasztó napfényben. A falu túlsó felén, a szárazságtól megrepedezett síkságon véget értek az ültetvények. Az asszony befejezte az evést.

- Húzd fel a cipődet - mondta.

A kislány kinézett. Csak a kopár síkságot látta, ahol a vonat újból felgyorsult, de az utolsó kétszersültdarabkát beletette a szatyorba, és gyorsan felhúzta a cipőit. Az asszony odaadta neki a fésűt.

- Fésülködj meg - mondta.

A vonat fütyülni kezdett, miközben a kislány fésülködött. Az asszony letörölte az izzadságot a nyakáról, és az ujjaival letörölte a zsírt az arcáról. Mire a kislány megfésülködött, a vonat egy falu első házai előtt haladt el; ez a falu nagyobb, de szomorúbb is volt, mint az előtte levők.

- Ha valami dolgod van, most végezd el -mondta az asszony. - Aztán, még ha meghalsz is a szomjúságtól, ne igyál vizet sehol. Mindenekfelett ne sírjál.

A kislány bólintott. Forró és száraz szél szállt be az ablakon, elvegyülve a mozdony-

füttyel és az öreg vasúti kocsik csörömpölésével. Az asszony beletekerte a szatyorba a maradék ételt, és berakta a táskába. Egy pillanatra megcsillant az ablakon a falu teljes képe a fényes, augusztusi, keddi napban. A kislány betekerte a virágokat a nedves újságpapírba, egy kissé odébb állt az ablaktól, és figyelmesen nézte az anyját. Az asszony nyugodt arckifejezéssel nézett vissza rá. A vonat már nem fütyült, és lassítani kezdett. Egy pillanat múlva megállt.

Senki sem volt az állomáson. Az utca túloldalán, a mandulafáktól beárnyékolt járdán csak a biliárdterem volt nyitva. A falu lebegett a melegben. Az asszony és a kislány leszállt a vonatról, átmentek az elhagyatott állomáson, melynek kőkockái már kezdtek megrepedezni a fű feszítőerejétől, és átvágtak az utcán az árnyas járdára.

Majdnem két óra volt. Ebben az órában a falu, a kábulattól elnyomva, délutáni álmát aludta. A boltok, a közhivatalok, a községi iskola tizenegy órától bezártak, és csak valamivel négy óra előtt nyitottak ki újra, amikor elhaladt a visszafelé tartó vonat. Csak az állomással szemben levő szálloda és a hozzá tartozó étkezde meg biliárdterem maradt nyitva, no meg a tér egyik oldalán álló távíróállomás. A túlnyomó részben a banántársaság mintájára épült házak kapuit belülről bezárták, és a redőnyöket leeresztették. Néme-

lyik házban olyan meleg volt, hogy a lakók az udvaron ebédeltek. Mások kivittek egy széket a mandulafák árnyékába, és az utca közepén ülve szundikáltak.

Az asszony és a kislány, mindvégig a mandulafák védelmét keresve, bement a faluba, de nem verte fel a délutáni nyugalmat. Egyenesen a paplakhoz mentek. Az asszony a körmével megkapargatta az ajtó drótháló ját, várt egy kicsit, majd újból zörgetett. Odabent egy ventillátor zümmögött. Nem hallották a lépteket. Éppen csak egy ajtó halk nyikordulása hallatszott, és rögtön utána egy óvatos hang, közvetlenül a drótháló nál: „Ki az?" Az asszony megpróbált átlátni a drótháló n.

- A pappal akarok beszélni - mondta.
- Most éppen alszik.
- Sürgős - makacskodott az asszony. A hangjában higgadt kitartás érződött.

Az ajtó hangtalanul félig kinyílt, és megjelent egy érett és kövérkés, nagyon sápadt arcú, vörös hajú nő. A szeme túlságosan kicsinek látszott a vastag szemüveglencse mögött.

- Tessék - mondta, és egészen kinyitotta az ajtót.

Beléptek a szobába, melyet hervadt virágillat hatott át. A házvezetőnő egy fapadhoz vezette őket, és intett, hogy üljenek le. A kislány leült, de az anyja állva maradt, elgondol-

kozva, a táskát a két kezében szorongatva. A ventillátor hangján kívül semmi neszt nem lehetett hallani.

A házvezetőnő megjelent a szoba végében levő ajtóban.

- Azt üzeni, hogy három óra után jöjjenek vissza - mondta nagyon halkan. - Öt perce feküdt le.

- A vonatunk fél négykor indul - mondta az asszony.

Rövid, de határozott válasz volt, a hangja azonban továbbra is nyugodt, sokféle árnyalattal teli hang maradt. A házvezetőnő először mosolyodott el.

- Jól van - mondta.

Amikor a szoba végében levő ajtó újból becsukódott, az asszony leült a lánya mellé. A keskeny várószoba szegényes, rendben tartott és tiszta volt. A szobát kettéosztó fakorlát túlsó oldalán egyszerű, viaszosvászon terítővel letakart íróasztal állt, rajta kezdetleges írógép, egy váza virág mellett. Mögötte állt a plébánia iratszekrénye. Észre lehetett venni, hogy a dolgozószobát egy vénlány tartja rendben.

A hátsó ajtó kinyílt, és most a pap jelent meg, a szemüvegét tisztogatta egy zsebkendővel. Csak amikor feltette, látszott egészen nyilvánvalóan, hogy a fivére annak a nőnek, aki az előbb kinyitotta az ajtót.

- Mivel szolgálhatok? - kérdezte.

- A temető kulcsait kérném - mondta az asszony.

A kislány a virágokat az ölében tartva és a lábát a pad alatt keresztbe vetve üldögélt. A pap ránézett, majd az asszonyra nézett, és aztán az ablakon levő dróthálón át kinézett a ragyogó és felhőtlen égboltra.

- Ilyen melegben - mondta. - Várhattak volna, amíg lemegy a nap.

Az asszony csöndesen ingatta a fejét. A pap átment a korlát másik oldalára, a szekrényből elővett egy viaszosvászonba kötött füzetet, egy tollszárat meg egy tintatartót, és leült az asztalhoz. A feje kopasz volt, a keze annál szőrösebb.

- Melyik sírt látogatják meg? - kérdezte.

- Carlos Centenóét - mondta az asszony.

- Kiét?

- Carlos Centenóét - mondta az asszony újból.

A pap még mindig nem értette.

- Ő az a tolvaj, akit megöltek itt az elmúlt héten - mondta az asszony ugyanolyan hangon. - Én vagyok az anyja.

A pap fürkészte az asszonyt. Ó egyenesen nézett rá, higgadtan, és a pap elvörösödött. Lehajtotta a fejét, hogy írjon. Miközben írt, kikérdezte az asszony személyi adatait, és az habozás nélkül, pontos részletekkel válaszolt, mintha olvasná. A pap izzadni kezdett. A kislány kioldotta a ballábas cipője csatját, ki-

lépett a cipője sarkából, és lábát a cipő kérgére támasztotta. Ugyanígy tett a jobblábas cipőjével is.

Minden a múlt héten, hétfőn kezdődött, hajnali háromkor, és csak néhány házsornyira onnan. Rebeca asszony, egy magányos özvegy, aki egy limlommal telizsúfolt házban lakott, a szemerkélő eső kopogásán át meghallotta, hogy valaki kívülről ki akarja feszíteni az utcai ajtót. Felkelt, a ruhásszekrényben tapogatózva megkereste azt az ősrégi revolvert, amit senki sem sütött el Aureliano Buendía ezredes ideje óta, és kiment a nappaliba, de nem gyújtott világosságot. Nem annyira a zár zörgése tájékoztatta, mint inkább a huszonnyolc, magányban eltöltött esztendő alatt kifejlődött félelem, amikor képzeletében nemcsak azt a helyet látta maga előtt, ahol az ajtó állt, hanem a zár pontos magasságát is. Mindkét kezével megmarkolta a fegyvert, behunyta a szemét, és meghúzta a ravaszt. Eletében először sütött el revolvert. Közvetlenül a detonáció után csak az eső sustorgását hallotta a bádogtetőn. Azután egy kis fémes koppanást hallott a cementjárdán és egy nagyon halk, nyugodt, de iszonyúan kimerült hangot: „Jaj, anyám." A férfi, akit szétlőtt orral holtan ért a hajnal a ház előtt, színes csíkos flanelinget, közönséges nadrágot viselt, egy madzaggal a derékszíj helyén, és mezítláb volt. Senki sem ismerte a faluban.

- Tehát Carlos Centenónak hívták - mormolta a pap, amikor végzett az írással.

- Centeno Ayalának - mondta az asszony. - Az egyetlen fiúgyermekem volt.

A pap visszament a szekrényhez. Az ajtó belső felén két nagy rozsdás kulcs lógott egy szögön, úgy, ahogy a kislány elképzelte, és ahogy az anyja is elképzelte, amikor kislány volt, és ahogy bizonyára maga a pap is elképzelte valaha, hogy Szent Péter kulcsai azok. Leakasztotta őket, rátette a korláton fekvő nyitott füzetre, és a mutatóujjával rábökött egy helyre a teleírt lapon, és az asszonyra nézett:

- Itt írja alá.

Az asszony, a táskát a hóna alá szorítva, lekaparta a nevét. A kislány felvette a virágokat, a cipőjét húzva odament a korláthoz, és figyelmesen nézte az anyját.

A plébános felsóhajtott.

- Sohasem próbálta jó útra téríteni?

Az asszony akkor válaszolt, amikor aláírta a nevét.

- Nagyon jó ember volt.

A pap hol az asszonyra, hol meg a kislányra nézett, és valamiféle jámbor megdöbbenéssel nyugtázta, hogy nem sírják el magukat. Az asszony változatlanul folytatta: Én megmondtam neki, hogy soha semmi olyant ne lopjon, ami a betevő falatra kell valakinek, és ő hallgatott rám. Azelőtt vi-

szont, amikor bokszolt, három napig is feküdt az ágyban, annyi ütést kapott.

- Ki kellett húzatnia az összes fogát - szólt közbe a kislány.

- Úgy bizony - erősítette meg az asszony. - Minden falat, amit abban az időben megettem, olyan ütésízű volt, mint amilyen ütéseket a fiamnak adtak szombat esténként.

- Isten akarata kifürkészhetetlen - mondta a pap.

De nem nagy meggyőződéssel mondta, részben azért, mert a tapasztalat egy kissé szkeptikussá tette, részben mert nagy volt a meleg. Azt tanácsolta nekik, hogy kössenek kendőt a fejükre, nehogy napszúrást kapjanak. Ásítozva és már szinte teljesen álomban elmagyarázta nekik, mit kell tenniük, hogy megtalálják Carlos Centeno sírját. Visszafelé jövet nem kell kopogtatniuk. Dugják be a kulcsot az ajtó alatt, és, ha lehet, ugyanoda tegyenek valami adományt is a templom javára. Az asszony nagyon figyelmesen hallgatta meg a magyarázatot, de mosolytalanul köszönte meg.

Mielőtt kinyitotta az utcai ajtót, a pap észrevette, hogy valaki nézeget befelé, orrok nyomódnak a dróthálóhoz. Egy csoport gyerek állt ott. Amikor az ajtó teljesen kinyílt, a gyerekek szétrebbentek. Ilyenkor rendszerint senki sem szokott lenni az utcán. De most nemcsak a gyerekek voltak ott. A mandula-

fák alatt csoportok álldogáltak. A pap elnézte a visszaverődő fénytől eltorzult utcát, és akkor megértette. Szelíden ismét becsukta az ajtót.

- Várjanak egy percig - mondta, nem nézve az asszonyra.

A húga megjelent a szoba végében levő ajtóban, fekete kabátot viselt a hálóinge fölött, és kibontott haja a vállára lógott. Csöndesen nézte a papot.

- Mi történt? - kérdezte a pap.

- Az emberek észrevették - suttogta a húga.

- Jobb lesz, ha az udvari kapun mennek ki - mondta a pap.

- Mindegy az - mondta a húga. - Mindenki az ablakokban van.

Úgy látszott, hogy az asszony csak most értette meg a dolgot. Megpróbált kinézni az utcára a drótháló n keresztül. Azután elvette a virágcsokrot a kislánytól, és megindult az ajtó felé. A kislány követte.

- Várjanak, míg lemegy a nap - mondta a pap.

- El fognak olvadni - mondta a testvére, mozdulatlanul állva a szalon végében. - Várjanak, adok kölcsön egy napernyőt.

- Köszönöm - felelte az asszony. - Jó lesz így is.

Kézen fogta a kislányt, és kilépett az utcára.

Nagy Mátyás fordítása

Egy ilyen nap

Langyos és esőtlen volt a hétfő hajnal. Don Aureliano Escovar, diploma nélküli fogorvos és jó korán kelő ember, hatkor kinyitotta a rendelőjét. Kivett az üvegszekrényből egy műfogsort, amely még benne állt a gipszmintában, és kirakott az asztalra egy marékra való műszert, amelyeket nagyság szerint elrendezett, mint egy kiállításon. Gallér nélküli csíkos inget viselt, felül egy aranyozott gomb zárta össze, és a nadrágját gumi nadrágtartó tartotta. Szigorú, szikár ember volt, és a tekintete ritkán alkalmazkodott a helyzethez, mint a siketek tekintete.

Miután elrendezte a tárgyakat az asztalon, a csiszolókorongot, a kést a forgószékhez fordította, és nekiült megcsiszolni a műfogsort. Úgy látszott, nem gondol arra, amit csinál, de makacsul dolgozott, még akkor is nyomva a pedált a marókésen, amikor nem használta.

Nyolc óra után egy kis szünetet tartott, hogy az ablakon át kinézzen az égre, és meglátott két magába merült hollókeselyűt, amelyek a szomszéd ház tetőgerincén szárítkoztak a napon. Tovább dolgozott, arra gondol-

va, hogy ebéd előtt még egyszer esni fog az eső. Tizenegy esztendős kisfia kellemetlen, mutáló hangja rázta fel a gondolataiból:

- Papa.

- Mi az?

- Azt kérdi a polgármester, hogy kihúzod-e a fogát.

- Mondd meg neki, hogy nem vagyok itthon.

Éppen egy aranyfogat csiszolt. Kartávolságra emelte, és a szemét félig lehunyva megvizsgálta. A váróteremből újból kiáltott a fia:

- Azt mondja, hogy igenis itthon vagy, mert hall téged.

A fogorvos tovább vizsgálgatta a fogat. Csak miután letette az asztalra a befejezett munkadarabok mellé, akkor szólalt meg:

- Még jobb.

Újból a csiszolókorongot kezelte. Egy kis kartondobozból, amelyben az elkészítésre váró dolgokat tartotta, kivett egy több tagú hidat, és csiszolni kezdte az aranyat.

- Papa.

- Mi az?

Még nem változott meg az arckifejezése.

- Azt mondja, hogy ha nem húzod ki a bölcsességfogát, agyonlő téged. - Sietség nélkül, rendkívül nyugodt mozdulatokkal abbahagyta a pedálozási a marókésen, eltolta a gépet a karosszéktől, és teljesen

kihúzta az asztal alsó fiókját. Ott volt a revolver.

- Jól van - mondta. - Mondd meg neki, hogy jöjjön és lőjön agyon.

Elforgatta a széket, amíg az ajtóval szembe került, és kezét a fiók szélére támasztotta. A polgármester megjelent a küszöbön. A bal orcáját megborotválta, de a másik, feldagadt és fájós arcán ötnapos szakálla volt. A fogorvos sok-sok elkeseredett éjszaka nyomát látta a polgármester fénytelen szemében. Az ujjai hegyével belökte a fiókot, és szelíden mondta:

- Üljön le.
- Jó napot - mondta a polgármester.
- Jó napot - mondta a fogorvos.

Amíg a műszerek kiforrtak, a polgármester a szék fejtámlájára támasztotta a fejét, és máris jobban érezte magát. Jeges illatot lélegzett be. Szegényes rendelő volt ez: egy öreg faszék, a pedálos csiszolókorong és egy üvegszekrény állt benne, porcelán üvegcsékkel. A székkel szemben egy ablak volt, embermagasságig vászonfüggönnyel eltakarva. Amikor hallotta, hogy jön a fogorvos, a polgármester megvetette a lábát, és kitátotta a száját.

Don Aureliano Escovar a fény felé fordította a beteg arcát. Miután megnézte a rossz zápfogat, az ujjaival óvatosan megnyomva, beigazította az állkapcsot.

- Érzéstelenítő nélkül kell csinálni - mondta.

- Miért?

- Mert tályog van rajta.

A polgármester a szemébe nézett.

- Jól van - mondta, és mosolyogni próbált. A fogorvos nem mosolygott vissza rá. A munkaasztalhoz vitte a tepsit a kiforrázott műszerekkel, és egy hideg csipesszel kiemelte őket a vízből, még mindig sietség nélkül. Aztán a cipője orrával odatolta a köpőcsészét, és a mosdótálhoz ment kezet mosni. Mindent úgy csinált, hogy közben nem nézett a polgármesterre. De a polgármester nem vette le róla a szemét.

Alsó bölcsességfog volt. A fogorvos szétterpesztette a lábát, és a meleg fogóval megragadta a bölcsességfogat. A polgármester megkapaszkodott a szék karfáiban, minden erejét a lábaiba vetette, és jeges űrt érzett a veséjében, de még csak nem is sóhajtott. A fogorvos csak a csuklóját mozgatta. Harag nélkül, inkább keserű szelídséggel mondta:

- Itt most húsz halottunkért fizet meg, hadnagy úr.

A polgármester érezte a csont reccsenését az állkapcsában, és a szeme könnybe lábadt. De nem sóhajtott, amíg nem érezte, hogy kijött a zápfoga. Akkor meglátta a könnyein át. Úgy rémlett neki, hogy annak a fognak annyira nincs semmi köze a fájdalmához, hogy

képtelen volt megérteni az elmúlt öt éjszaka kínszenvedéseit. A köpőcsésze fölé hajolva, izzadva, lihegve kigombolta a zubbonyát, és tapogatózva keresgélte a zsebkendőt a nadrágja zsebében. A fogorvos adott neki egy tiszta rongyot.

- Törölje le a könnyeit - mondta.

A polgármester letörölte. Remegett. Amíg a fogorvos kezet mosott, ő a lyukas mennyezetet és a mennyezeten függő poros, póktojásokkal meg döglött bogarakkal teli pókhálót nézte. A fogorvos a kezét szárogatva visszajött. „Feküdjön le - mondta -, és sós vízzel öblögesse." A polgármester felállt, hanyagul tisztelegve elköszönt, és a lábait nyújtogatva az ajtóhoz ment, be sem gombolva a zubbonyát.

- Majd küldje át a számlát - mondta.

- Magának vagy a községházának?

A polgármester nem nézett rá. Becsukta az ajtót, és a dróthálón keresztül mondta:

- Egykutya.

Nagy Mátyás fordítása

A mi falunkban nincsenek tolvajok

Amikor Dámaso visszajött a szobába, már felhangzott az első kakasszó. Anna, a felesége, aki terhessége hatodik hónapjában volt, az ágyon ült felöltözve, cipőben, és várta. A petróleumlámpa már csak pislákolt. Dámaso tudta, hogy felesége egész éjjel szüntelen várta, és most, amikor már ott áll előtte, még mindig várja. Nyugtatón intett felé, de az asszony nem törődött vele. Rémült szemét arra a vörös rongycsomagra meresztette, amelyet férje tartott a kezében, összeszorította a száját, és reszketett. Dámaso egy szó nélkül, durván elkapta az asszony mellényét. Savanykás szagot lehelt rá.

Anna tűrte, hogy a férfi felemelje, lába alig érintette a földet. Aztán testének egész súlyával előredőlt, ráborult férje csíkos flanelingére, átölelte a derekát, és zokogott. Amikor végre túljutott a krízisen, megszólalt:

- Ültem és elaludtam. Hirtelen kinyílt az ajtó, és téged belöktek a szobába. Csupa vér voltál.

Dámaso szótlanul eltolta magától az asszonyt. Visszaültette az ágyra, a csomagot az ölébe helyezte, és kiment az udvarra vizelni. Az asszony kicsomózta a batyut. Három biliárdgolyót talált benne, két fehéret és egy pirosat. A használattól már megkoptak, és elvesztették fényüket.

Amikor Dámaso bejött, felesége gyanakodva nézegette a golyókat.

- Mire jók ezek? - kérdezte Anna. Dámaso vállat vont.

- Biliárdozni.

Összekötötte a csomagot, és a maga készítette tolvajkulccsal, a zseblámpával és a késsel együtt egy láda mélyére rakta. Anna ruhástul rázuhant az ágyra, a falnak fordult. Dámaso csak a nadrágját vetette le. Elterült az ágyon, cigarettára gyújtott a sötétben, és a hajnal szerteszóródó zajaiban megpróbálta felidézni kalandjának néhány részletét, míg észre nem vette, hogy felesége ébren van.

- Mire gondolsz?

- Semmire - válaszolta az asszony.

Bariton árnyalatú hangja a méregtől mélyebbnek, vaskosabbnak tűnt. Dámaso még egy utolsót szívott a cigarettából, aztán elnyomta a csikket a földpadlón.

- Más nem volt - sóhajtotta. - Majdnem egy órán keresztül voltam bent.

- Bárcsak golyót eresztettek volna beléd -mondta az asszony.

Dámaso reszketett. „Szemét!" - suttogta, és ujjaival az ágy fakeretén dobolt. Aztán tapogatózva cigarettát és gyufát keresett a földön.

- Ostoba vagy - szólalt meg Anna. - Gondolhattad volna, hogy én itt ülök, hogy aludni sem tudok, mert a legkisebb zajra azt hi-

szem, hogy téged hoznak holtan. - Sóhajtott és hozzátette: - És mindez három biliárdgolyó miatt.

- A kasszában csak huszonöt centavo volt.

- Akkor ne hoztál volna semmit.

- Olyan nehéz volt bejutni. Nem jöhettem ki üres kézzel.

- Hozhattál volna bármi mást.

- Más nem volt - mondta Dámaso.

- Sehol sincs annyiféle holmi, mint egy biliárdteremben.

- Az csak a látszat - válaszolt Dámaso. - De amikor ott vagy bent, és mindent végignézel, mindent átkutatsz, kiderül, hogy nincs semmi használható dolog.

Anna hosszú ideig hallgatott. Dámaso elképzelte, ahogy az asszony nyitott szemmel megpróbál valamilyen értékes tárgyat felidézni emlékezete sötétjében.

- Lehetséges - mondta Anna.

Dámaso újra rágyújtott. Az alkohol koncentrikus hullámokban szállt el belőle. Újból érezte testének súlyát, térfogatát és felelősségét.

- Volt ott bent egy macska - mondta. - Egy hatalmas fehér macska.

Anna megfordult, duzzadt hasát a férje hasához nyomta, egyik lábát a térde közé csúsztatta. Hagymaszaga volt.

- Nagyon féltél? - Én?

- Igen, te. Azt mondják, a férfiak is szoktak félni.

Dámaso érezte, hogy az asszony mosolyog. Ő is elmosolyodott.

- Egy kicsit - mondta. - Alig bírtam visszatartani a vizeletemet.

Hagyta, hogy az asszony megcsókolja, de nem viszonozta. Aztán a veszély tudatával, de megbánás nélkül, mintha egy utazás emlékeit idézné fel, aprólékosan beszámolt kalandjának minden részletéről.

Az asszony csak hosszas hallgatás után szólalt meg:

- Őrültség volt.

- Csak elkezdeni nehéz - mondta Dámaso, és lehunyta a szemét. - És különben is, ahhoz képest, hogy ez volt az első, nem is sikerült rosszul.

A nap későn kezdett melegíteni. Amikor Dámaso felkelt, az asszony már talpon volt. Fejét néhány percig, míg teljesen fel nem ébredt, a kerti csap alá tartotta. A szoba, amelyben laktak, külön bejáratú, egyforma szobák sorában állt, közös udvarral, amelyet keresztül-kasul szeltek a kifeszített szárítókötelek. Anna a szoba hátsó falához - egy bádoglemez választotta el őket az udvartól - egy tűzhelyet állított, amit főzésre és a vasalók melegítésére használt, meg egy kisasztalt, amin enni szoktak, és Anna azon vasalt. Amikor közeledő férjét megpillantotta, félrerakta a kivasalt ruhákat, és levette a vasalókat a tűzhelyről,

hogy felmelegíthesse a kávét. Magasabb volt a férjénél, bőre sápadt, mozdulatai - mint a valósághoz szokott embereké - szelíd magabiztosságot sugároztak.

Fejfájása ködében Dámaso észrevette, hogy az asszony valamire figyelmeztetni akarja a pillantásával. Addig nem törődött az udvarban hallatszó hangokkal.

- Reggel óta másról sem beszélnek - suttogta Anna, és kitöltötte a kávét. - A férfiak már mind odamentek.

Dámaso körülnézett, és megállapította, hogy a férfiak és a gyerekek valóban eltűntek az udvarból.

Míg a kávéját itta, csendben hallgatta az asszonyok beszélgetését, akik a napra teregették száradni a ruhákat. Végül cigarettára gyújtott, és kiment a konyhából.

- Teresa! - kiáltotta.

Egy fiatal lány, testhez tapadó, nedves ruhában, felelt a hívásra.

- Óvatos légy - mondta Anna. A lány odajött hozzájuk.

- Mi történt? - kérdezte Dámaso.

- Betörtek a biliárdterembe, és mindent elvittek - felelte a lány.

Nagyon tájékozottnak látszott. Elmagyarázta, hogyan rabolták ki helyiségről helyiségre az épületet. Végül a biliárdasztalt is elvitték. Olyan meggyőződéssel beszélt, hogy Dámaso egy pillanatra elhitte, amit mond.

- Rohadtak - mondta visszatérve a konyhába.

Anna dúdolni kezdett. Dámaso egy széket támasztott az udvar falához, és megpróbált úrrá lenni nyugtalanságán. Három hónappal ezelőtt, amikor huszadik életévét betöltötte, az egyenes bajusz - amelyet mások előtt eltitkolt odaadó lélekkel és bizonyos gyöngédséggel ápolt - férfiassá tette himlőverte arcát. Azóta érezte felnőttnek magát. De ezen a reggelen, miközben az éjszaka emlékeivel fejfájása mocsarában lebegett, nem tudta, hol kezdhetné el az életét.

Anna, amikor végzett a vasalással, két egyforma oszlopba rakta a tiszta ruhát, és az utcára indult.

- Ne maradj soká - mondta Dámaso.

-Csak mint mindig. Dámaso utánament a szobába.

- Itt a kockás inged - mondta Anna. - Jobb, ha nem veszed fel újra a flanelt. - Belenézett férje áttetsző macskaszemébe. - Nem tudjuk, nem látott-e meg valaki.

Dámaso a nadrágjába törölte izzadt tenyerét.

- Senki sem látott.

- Nem tudhatjuk - ismételte Anna. Mindkét karjára egy-egy csomag ruhát vett. - És jobb, ha nem mész ki. Várd meg, míg visszajövök. Körülnézek ott, mintha véletlenül járnék arra.

A faluban csak erről beszéltek. Annának többször végig kellett hallgatnia különböző és ellentmondó változatokban az esemény minden részletét. Amikor szétosztotta a mosott ruhát, ahelyett,

hogy - mint minden szombaton - a piacra sietett volna, egyenesen a térre ment.

A biliárdterem előtt kevesebben voltak, mint képzelte. Néhány férfi beszélgetett a mandulafák árnyékában. A szírek már elrakták színes kelméiket, és ebédhez készülődtek. A bazárok szinte imbolyogtak a melegtől a vászonponyvák alatt. A szálloda szalonjában, nyitott szájjal, szétvetett végtagokkal, hintaszékben egy férfi aludt. Minden megbénult a déli hőségben.

Anna végigment a biliárdterem mellett, és amikor a kikötőre néző üres telekhez ért, rábukkant a tömegre. Akkor eszébe jutott valami, amit Dámaso mesélt: mindenki tudta, de csak a biliárdozók számára volt nyilvánvaló, hogy a terem hátsó ajtaja erre az üres térségre nyílik. Egy pillanattal később már a tömegben állt. Kezét oltalmazón a hasára szorította, szeme a feltört ajtóra meredt. A lakat érintetlen volt, de az egyik csavart kitépték, akár egy zápfogat. Anna néhány pillanatig nézte a szerény és magányos művelet okozta kárt, és részvéttel gondolt a férjére.

- Ki volt az?

Nem mert körülnézni.

- Nem tudni - válaszolták. - Azt mondják, valami idegen.

- Csak az lehetett - szólalt meg egy asszony a háta mögött. - A mi falunkban nincsenek tolvajok. Mindenki ismer mindenkit.

Anna ránézett.

- Igaz - mosolygott. Elborította az izzadtság. Egy nagyon öreg ember állt mellette, nyakán mély ráncokkal.

- Mindent elvittek? - kérdezte Anna

- Kétszáz pezót és a biliárdgolyókat - felelte az öreg. Indokolatlan érdeklődéssel nézte az asszonyt. - Lassan már aludni is nyitott szemmel kell.

Anna elfordult.

- Igaz - mondta. Kendőt borított a fejére, és odébb ment. Nem tudott szabadulni attól az érzéstől, hogy az öreg követi a tekintetével.

A telken szorongó tömeg negyedórán keresztül fegyelmezetten, tiszteletteljesen álldogált, mintha a feltört ajtó mögött halott feküdne. Aztán felélénkült, megpördült, és a térre özönlött.

A biliárdterem tulajdonosa - a bíró és két rendőr társaságában - az ajtóban állt. Alacsony, gömbölyű ember volt. Nadrágját csupán feszes hasa tartotta, és drótozott szemüveget viselt, mintha egy gyerek eszkábálta volna. Szánalmas méltóság övezte.

A tömeg körülvette. Anna a falhoz támaszkodva addig hallgatta a beszélgetést, míg az emberek szét nem szóródtak. Akkor a szégyentől elkínzottan, a szomszédok heves vitája közepette hazament.

Az ágyon heverve Dámaso már számtalanszor feltette magának a kérdést, vajon hogyan bírhatta ki felesége az éjszakai várakozást dohányzás nélkül. Amikor megpillantotta Annát, ahogy

mosolyogva leveti átizzadt fejéről a kendőt, elnyomta a még alig szívott cigarettát egy csikk-kupac közepén a földpadlón, és még nagyobb aggodalommal várt.

- No?

Anna letérdelt az ágy elé.

- Nemcsak tolvaj vagy, hanem csaló is.

- Miért?

- Mert azt mondtad, hogy a kasszában nem volt semmi.

Dámaso összehúzta a szemöldökét.

- Nem is volt.

- Kétszáz pezó volt benne - mondta Anna.

- Hazugság! - csattant fel Dámaso. Felült az ágyban, és hangja újra szelíden csengett: - Csak huszonöt centavo volt.

Az asszony elhitte.

- A gazember - mondta Dámaso. Keze ökölbe szorult. - A végén még szétverem a pofáját!

Anna őszintén felnevetett.

- Ne bolondozz!

A férfi is elnevette magát. Amíg borotválkozott, az asszony elmesélte, mit sikerült megtudnia. A rendőrség egy idegent keres.

- Azt mondják, csütörtökön érkezett, és az éjjel ott látták kóválygni a kikötő körül - mondta. - De most sehol sem találják.

Dámaso az idegenre gondolt, akit még sohasem látott, és egy pillanatra őszintén hitt az ismeretlen ember bűnösségében.

- Talán már elment - mondta Anna.

Dámasónak - mint mindig - most is három órára volt szüksége ahhoz, hogy elkészüljön. Először a bajuszát egyenesítgette milliméteres pontossággal, aztán megmosdott a kerti csapnál. Fésülködésének gondos és hosszadalmas műveletét Anna ugyanazzal a tűzzel nézte végig, mint megismerkedésük estéjén. Amikor észrevette, hogy indulásra készen, piros kockás ingben hogyan nézegeti magát a tükörben, öregnek és rendetlennek érezte magát. Dámaso egy bokszlépést tett feléje. Rugalmas volt, mint egy profi. Az asszony elkapta a csuklóját.

- Van pénzed?

- Gazdag vagyok - felelte Dámaso vidáman. - Nálam van a kétszáz pezó.

Anna a fal felé fordult, mellénye kivágásából pénztekercset vett elő, egy pezót odaadott a férjének, és így szólt:

- Nesze, te Hetvenkedő János!

Dámaso ezen az estén barátaival együtt a téren álldogált. A környező vidékről már megérkeztek az emberek a vasárnapi piacra. Kifeszítették ponyváikat a pecsenyesütő és a lutris asztalok között, és amikor leszállt az este, már csak a horkolásuk hallatszott. Dámaso barátait csupán annyiból izgatta a biliárdterem kirablása, hogy nem hallgathatták a baseball-

bajnokság rádióközvetítését, tekintve, hogy a helyiség zárva volt. Miközben baseballról beszélgettek, beléptek a moziba, nem is nézték, mit adnak.

Cantinflas egyik filmjét játszották. Az erkély első sorában Dámaso felszabadultan nevetett. Úgy érezte, lábadozik már az izgalomból. Szép júniusi este volt, és az üres pillanatokban, amikor csak a vetítőgép surrogása hallatszott, a tető nélküli mozira ránehezedett a csillagok csöndje.

A vásznon hirtelen elhalványodtak a képek, és a földszint végéből csattanás hallatszott. A váratlan fényben Dámaso úgy érezte, felfedezték, és mindenki rámutat. Futni próbált, de megpillantotta a földszinten ülők merev arcát és egy rendőrt, aki a csuklójára tekert öv súlyos rézcsatjával dühödten ütött egy férfit. A férfi hatalmas termetű néger volt. A nők kiabálni kezdtek, de a rendőr, aki a négert verte, túlharsogta őket: „Tolvaj! Tolvaj!" A néger fel-alá gurult a széksorok között, nyomában másik két rendőr, akik addig ütötték a veséjét, míg végül a vállánál fogva sikerült elkapniuk. Aztán az, amelyik a szíjjal verte, hátracsavarta a karját, és összeszíjazta a csuklóját. Mindez olyan gyorsan zajlott le, hogy Dámaso csak akkor fogta fel a történteket, amikor a néger ott ment el mellette. Inge elszakadt, és az arcán péppé keveredett a por, az izzadság és a vér. Nyöszörgött: „Gyilkosok, gyilkosok!" Aztán kialudtak a fények, és folytatták a filmet.

Dámaso nem nevetett többet. Egy összefüggéstelen történet foszlányait látta, és szünet nélkül cigarettázott. Végül felgyújtották a villanyt, és a nézők egymásra meredtek, mintha félnének a valóságtól. „Nagyszerű volt!" - kiáltott fel valaki Dámaso mellett. Dámaso nem nézett rá.

- Cantinflas mindig nagyszerű - mondta.

A tömeg magával sodorta az ajtóig. Az ételárusok limlomjukat cipelve elindultak hazafelé. Már tizenegy is elmúlt, de az utcán sokan vártak a moziból jövőkre, hogy megtudják a néger elfogásának részleteit.

Azon az éjszakán Dámaso olyan óvatosan lépett a szobába, hogy a félálomban szendergő Anna csak akkor vette észre, amikor az ágyon fekve már második cigarettáját szívta.

- A vacsora ott van a parázson - mondta Anna.

- Nem vagyok éhes. Az asszony sóhajtott.

- Azt álmodtam, hogy Nora vajból gyúrt babákat - mondta még mindig félálomban, de hirtelen ráeszmélt arra, hogy noha nem akart, elaludt, és odafordult Dámasóhoz. Bódultan dörzsölgette a szemét. - Elkapták az idegent - mondta.

Dámaso egy ideig hallgatott.

- Ki mondta?

- A moziban kapták el - válaszolta Anna.

- Mindenki odament.

Elmesélte az elfogatás már torzított történetét. Dámaso nem javította ki.

- Szegény ember - sóhajtott Anna.

- Szegény! Miért? - ellenkezett izgatottan Dámaso. - Talán azt szeretnéd, hogy engem kapjanak el?

Az asszony ismerte, és nem vitatkozott. Feküdt, és hallotta, hogy ott cigarettázik mellette, hogy kapkodva veszi a levegőt, akár egy asztmás, egészen az első kakasszóig. Akkor hallotta, hogy óvatosan felkel, és valami zavaros munkába merül a szobában, amihez inkább tapintásra, mint látásra van szüksége. Aztán hallotta, hogy több mint negyedórán keresztül az ágy alatt a földet kaparássza, majd megpróbál zaj nélkül levetkőzni a sötétben, nem sejtve, hogy az asszony, miközben alvást színlel, egy pillanatra sem hagyta magára. Valami megmozdult Anna ösztöneinek legmélyén. Tudta, hogy Dámaso ott volt a moziban, és megértette, miért ásta el a golyókat az ágy alá.

Hétfőn a terem kinyitott, és zsúfolásig megtelt izgatott vendégekkel. A biliárdasztalt lila posztóval fedték le, és így az egész helyiségnek valamiféle temetési hangulata lett. A falra táblát akasztottak: „Golyók hiányában a szolgáltatás szünetel". Az emberek pedig jöttek, hogy megnézzék a feliratot, mint valami újdonságot. Néhányan hosszú ideig álldogáltak előtte, és megmagyarázhatatlan áhítattal újra meg újra elolvasták.

Dámaso az elsők közt érkezett. Életének egy részét a biliárdjátszmák nézőinek fenntartott székeken töltötte, és amikor az ajtó újra kitárult, ismét elfoglalta szokott helyét. Az egész olyan kellemetlen és villanásnyi volt, mint egy részvétnyilvánítás: áthajolt a pulton, és meglegyintette a tulajdonos vállát.

- Micsoda balszerencse, don Roque - mondta.

A tulajdonos szomorú mosollyal megrázta a fejét. Felsóhajtott: „Hát igen" - és folytatta a vendégek kiszolgálását. Dámaso a pult előtt álló székek egyikén ült, és nézte a halotti lepellel borított, kísérteties asztalt.

- Milyen furcsa - mondta.

- Az - helyeselt egy férfi a szomszédos széken. - Mintha nagyhét volna.

Amikor a vendégek többsége ebédelni ment, Dámaso fogott egy érmét, és bedobta az automata lemezjátszóba. Egy mexikói dalt választott, fejből tudta a jelét. Don Roque asztalokat és székeket hurcolt a terem végébe.

- Mit csinál? - kérdezte Dámaso.

- Asztalokat állítok fel a kártyázáshoz - felelte don Roque. - Valamivel csak kell szórakozni, amíg megérkeznek az új golyók.

Mindkét kezében egy-egy szék, szinte botorkálva haladt előre. Olyan volt, mint egy váratlanul megözvegyült ember.

- Mikor érkeznek meg? - kérdezte Dámaso.
- Remélem, egy hónapon belül.
- Addigra előkerülnek a régiek.

Don Roque elégedetten nézegette az asztalsort.

- Nem kerülnek elő - mondta, és ingujjával megtörölte a homlokát. - Szombat óta tartják benn a négert étlen-szomjan, és mégsem vallja be, hogy hol vannak. - Izzadságtól párás szemüvegén keresztül felnézett Dáma-sóra. - Egész biztos a folyóba dobta.

Dámaso az ajkát harapdálta.

- És a kétszáz pezó?

- Az sincs meg - válaszolta don Roque. - Csak harmincat találtak nála.

Egymás szemébe néztek, és Dámaso nem tudta mire vélni azt az érzést, hogy ez a pillantás a cinkosok kapcsolatát alakította ki köztük. Ezen a délutánon Anna a mosóteknő mellől azt látta, hogy férje bokszlépésekkel közeledik. Utána ment a szobába.

- Minden rendben - mondta Dámaso. - Az öreg annyira beletörődött, hogy új golyókat hozat. Már csak ki kell várni, hogy elfelejtsék az egészet.

- És a néger?

- Nem érdekes - felelte Dámaso, és megrántotta a vállát. - Ha nem találják meg nála a golyókat, ki kell engedniük.

Vacsora után kiültek az ajtó elé, és a szomszédokkal beszélgettek egészen addig, míg elhallgatott a mozi hangszórója. Lefekvéskor Dámaso izgatott lett.

- Rájöttem a világ legjobb üzletére - mondta.

Anna tisztában volt vele, hogy férje fejében egyetlen gondolat motoszkált egész délután.

- Faluról falura fogok vándorolni - folytatta Dámaso. - Ellopom a biliárdgolyókat az egyikben, és eladom a másikban. Minden faluban van biliárdterem.

- Amíg golyót nem kapsz a fejedbe.

- Golyót! Ugyan már! - kiáltotta Dámaso. - Az csak a filmekben van.

A szoba közepén állt, és majdnem megfulladt lelkesedésében. Anna vetkőzni kezdett, és bár látszólag közömbös volt, valójában együttérző figyelemmel hallgatta a férjét.

- Veszek magamnak egy rakás ruhát - mondta Dámaso, és mutatóujjával felrajzolta a képzeletbeli szekrény egész falat kitöltő körvonalait.

- Innen ... eddig. És azonkívül veszek még ötven pár cipőt.

- Adná az ég - mondta Anna. Dámaso szemrehányóan nézett rá.

- Érdekelnek is téged az én dolgaim!

- Nagyon is messze vannak tőlem - felelte Anna. Eloltotta a lámpát, és befordult a fal felé. Keserűen hozzátette: - Amikor te harmincéves leszel, én már negyvenhét.

- Ne butáskodj - szólt Dámaso. Megtapogatta a zsebeit. Gyufát keresett.

- Neked sem kell többé ruhát mosnod - tette hozzá kissé zavartan. Anna tüzet adott neki. Nézte a lángot, amíg ki nem aludt, aztán eldobta a gyufaszálat. Dámaso elnyúlt az ágyon, és tovább beszélt:

- Tudod, miből készítik a biliárdgolyókat? Anna nem felelt.

- Elefántagyarból - magyarázta Dámaso. - Olyan nehéz szerezni, hogy egy hónapba telik, amíg megérkezik. Érted?

- Aludj - szakította félbe a beszélgetést Anna. - Ötkor kelek.

Dámaso másnap visszatért megszokott életrendjéhez. Délelőtt az ágyban heverészett és cigarettázott, a szieszta után pedig neki-állt rendbe szedni magát. Este a biliárdteremben meghallgatta a baseball-bajnokság közvetítését. Megvolt az az erénye, hogy ugyanolyan hévvel felejtette el terveit, mint ahogy kitalálta őket.

- Van pénzed? - kérdezte szombaton a feleségét.

- Tizenegy pezóm van - válaszolta az asszony, majd halkan hozzátette: - A lakbér.

- Ajánlok neked egy üzletet.

- Miféle üzletet?
- Add kölcsön a pénzt.
- Ki kell fizetnem a lakbért.
- Majd később fizetjük ki.

Anna megrázta a fejét. Dámaso elkapta a csuklóját, és az asszony nem tudott felállni az asztaltól, ahol éppen reggeliztek.

- Csak néhány napra - mondta Dámaso, és szórakozott gyöngédséggel megsimogatta az asszony karját. - Amikor eladom a golyókat, mindenre lesz pénzünk.

Anna nem engedett. Ezen az estén Dámaso még akkor sem vette le kezét az asszony válláról, amikor barátaival beszélgetett. Csak részleteket láttak a filmből. Végül Dámaso türelmetlen lett.

- Akkor lopnom kell - mondta. Anna vállat vont.
- Az első utamba kerülőt leütöm - mondta Dámaso, és maga előtt tolta az asszonyt a moziból kifelé tolongó tömegben. - így legalább lecsuknak gyilkosságért.

Anna nevetett magában, de hajthatatlan maradt. Másnap reggel, egy viharos éjszaka után, Dámaso hivalkodó és fenyegető gyorsasággal öltözött fel. Ahogy elhaladt a felesége mellett, rámordult:

- Többé nem jövök vissza!

Anna nem bírta elfojtani a rátörő remegést.

- Jó utat! - kiáltotta.

Az ajtó becsapódásának pillanatában üres és véget nem érő vasárnap kezdődött Dámaso számára. A vásár színes agyagedényeitől, a ragyogó színekbe öltözött asszonyoktól, akik gyerekeikkel együtt a nyolcórai miséről jöttek, vidám lett a tér. De a levegő már lassan sűrűsödött a melegtől.

Az egész napot a biliárdteremben töltötte. Délelőtt néhány ember kártyázott az asztaloknál, és bár ebéd előtt volt egy rövid időszak, amikor a vendégek száma megnövekedett, nyilvánvaló lett, hogy a helyiség elvesztette vonzerejét. Csak este nyerte vissza kissé régi mozgalmasságát, amikor megkezdődött a baseball-közvetítés.

Mikor a terem bezárt, Dámaso céltalanul álldogált a téren, amelyből mintha minden élet elszállt volna. Vidám és távoli zeneszó foszlányait követve végigment a kikötővel párhuzamos utcán. Az utca végében hatalmas és sivár táncterem állt. Kifakult papírgirlandok díszítették, és a terem végében, egy dobogón, zenekar játszott. Fullasztó rúzsszag terjengett.

Dámaso elhelyezkedett a pultnál. Amikor befejezték a számot, a cintányéros fiú pénzt szedett össze a táncoló férfiak közt. Egy lány otthagyta partnerét a terem közepén, és Dámasóhoz lépett.

- Mi van, Hetvenkedő János? Dámaso leültette maga mellé. A csapos, aki púderezte magát, és a füle mögött szegfűt hordott, fejhangon kérdezte:

- Mit isznak?

A lány Dámasóhoz hajolt.

- Mit iszunk?

- Semmit.

- Én fizetem.

- Nem erről van szó - mondta Dámaso. - Éhes vagyok.

Átmentek a terem végében levő asztalokhoz. A lány, alakjáról ítélve, nagyon fiatal lehetett, de a púderréteg, a pirosító és a szájrúzs eltakarta igazi korát. Vacsora után Dámaso követte a szobájába. A szoba egy sötét udvar végében állt, ahol érezni lehetett az alvó állatok lélegzetét. Színes rongyokba göngyölt, pár hónapos kisgyerek feküdt az ágyon. A lány egy faládába helyezte a rongyokat, ráfektette a gyereket, és a ládát letette a földes padlóra.

- Megeszik az egerek - mondta Dámaso.

- Nem eszik meg - válaszolta a lány.

Kibújt vörös színű ruhájából, és nagy, sárga virágokkal mintázott, mélyen kivágott ruhát vett fel.

- Ki az apja? - kérdezte Dámaso.

- Fogalmam sincs - felelte a lány. Az ajtóhoz lépett és visszaszólt: - Mindjárt jövök.

Dámaso hallotta, hogy a lány bereteszeli az ajtót. Ruhástul hanyatt dőlt az ágyon, és elszívott néhány cigarettát. Az ágy

hevederjei megremegtek a mambó ütemére. Nem tudta, mikor aludt el.

Amikor felébredt, a zene már elhallgatott, és a csöndben sokkal nagyobbnak látszott a szoba.

A lány az ággyal szemben vetkőzött.

- Hány óra van ? - kérdezte Dámaso.

- Körülbelül négy - válaszolta a lány. - Nem sírt a gyerek?

- Azt hiszem, nem.

A lány szorosan melléje feküdt. Enyhén bandzsító szemével fürkészte, miközben kigombolta az ingét. Dámaso érezte, hogy a lány sokat ivott. Megpróbálta eloltani a lámpát.

- Hagyd csak - szólt a lány. - Szeretem nézni a szemedet.

A szobát betöltötték a hajnal falusi hangjai. A gyerek felsírt. A lány az ágyba emelte, és megszoptatta. Egy három hangból álló dalt dúdolt egészen addig, míg mind a hárman el nem aludtak. Dámaso nem vette észre, hogy a lány hét óra körül felkelt, kiment a szobából, és a gyerek nélkül jött vissza.

- Mindenki a kikötőbe megy - mondta. Dámaso úgy érezte, csupán egyetlen órát aludt egész éjjel.

- Miért?

- Hogy lássák a négert, aki ellopta a golyókat. Elviszik.

Dámaso cigarettára gyújtott.

- Szegény ember - sóhajtott a lány. - Szegény! Miért? - kérdezte Dámaso. -

Senki sem kényszerítette lopásra.

A lány Dámaso melléhez támasztotta az állát, és néhány pillanatig gondolkozott. Aztán nagyon halkan megszólalt:

- Nem ő volt.

- Ezt meg honnan veszed?

- Tudom - mondta a lány. - Azt az éjszakát, amikor betörtek a biliárdterembe, a néger Glóriával töltötte. És csak másnap este ment el tőle. Később hallottam, hogy a moziban elfogták.

- Glória szólhatott volna a rendőrségnek.

- A néger megmondta nekik - folytatta a lány. - A bíró eljött Glóriához, teljesen felforgatta a szobáját, és azzal fenyegette, hogy őt is lecsukatja cinkosságért. Végül húsz pezóval minden elrendeződött.

Még nyolc óra sem volt, amikor Dámaso felkelt.

- Maradj - kérte a lány. - Levágok egy csirkét ebédre.

Dámaso a tenyeréhez ütögette a fésűjét, majd a nadrágja hátsó zsebébe csúsztatta.

- Nem lehet - mondta, és csuklójánál fogva magához húzta a lányt, aki már lemosta arcáról a festéket, és valóban nagyon fiatal volt. Nagy, fekete szeméből gyámoltalanság sugárzott. Átölelte a férfi derekát.

- Maradj.
- Örökre?

A lány kicsit elpirult, és ellökte magától Dámasót.

- Te szélhámos! - mondta.

Azon a reggelen Anna halálosan fáradtnak érezte magát, de a falu izgatottsága őt is magával ragadta. A szokásosnál gyorsabban összeszedte a heti szennyest, és a kikötőbe sietett, hogy jelen legyen a néger elszállításánál. Az indulásra kész csónakosok előtt türelmetlen tömeg várakozott. Dámaso köztük volt.

Anna mutatóujjával megbökdöste az oldalát.

- Mit keresel itt? - kérdezte Dámaso, és félreugrott.
- El akartam búcsúzni tőled - felelte Anna. Dámaso egy villanypóznát ütögetett.
- Dögölj meg!

Cigarettára gyújtott, és az üres dobozt a folyóba dobta. Anna a mellénye alól elővett egy új csomagot, és bedugta Dámaso ing-zsebébe. Dámaso végre elmosolyodott.

- Buta vagy - mondta.
- Ühüm - morogta Anna. Hamarosan hozták a négert. A tér közepén vezették keresztül, karját hátrakötözték. A kötél végét egy rendőr tartotta. Két másik, fegyveres rendőr oldalról közrefogta. Ing nélkül volt, alsó ajkát szétverték, egyik szem-

öldöke bedagadt, akár egy bokszolóé. Közönyös méltósággal kerülte a bámészkodó tömeg tekintetét. A biliárdterem ajtajában - ahol a tömeg nagy része összeverődött, mert innen a menet egész útját beláthatták - a tulajdonos állt, és szótlanul bólogatva figyelte az előtte haladó négert. A többiek bizonyos áhítattal nézték.

A csónak azonnal elindult. Fedélzetén a négert egy olajoshordóhoz kötözték. Amikor a csónak a folyó közepén megfordult, és utoljára dudált, a néger háta megcsillant.

- Szegény ember - suttogta Anna.

- Dögök - szólalt meg valaki a közelében. - Nincs ember, aki elvisel ilyen napsütést.

A hang tulajdonosa egy nagyon kövér asszony volt. Dámaso megindult a tér felé.

- Sokat beszélsz - súgta Anna fülébe. - Még csak az hiányzik, hogy kikiabáld az egész történetet.

Az asszony elkísérte a biliárdterem ajtajáig.

- Legalább átöltözni gyere haza - mondta, amikor elváltak. - Úgy festesz, mint egy csavargó.

Az esemény hatására izgatott tömeg gyűlt össze a biliárdteremben. Don Roque, hogy mindenkit elláthasson, egyszerre több asztalnál szolgált fel. Dámaso kivárta, amíg melléje kerül.

- Akarja, hogy segítsek?

Don Roque hat üveg sört rakott elébe, nyakukra borított poharakkal.

- Köszönöm, fiam.

Dámaso az asztalokhoz vitte az üvegeket. Felvett néhány rendelést, és hozta-vitte a sört egészen addig, míg a vendégek ebédelni nem mentek. Amikor hajnalban hazaért, Anna érezte rajta, hogy sokat ivott. Megfogta a kezét, és a hasára nyomta.

- Figyeld csak - súgta. - Nem érzed? Dámaso nem lelkesült fel.

- Már nagyon él - mondta Anna. - Egész éjjel rúgkapált.

A férfi nem válaszolt. Másnap kora reggel szó nélkül ment el, és csak éjfélkor tért haza. így telt el egy hét. A ritka pillanatokban, amikor otthon volt, lefeküdt és cigarettázott. Kitért minden beszélgetés elől. Anna egyre figyelmesebb volt hozzá. Egyszer, együttélésük kezdetén, Dámaso ugyanígy viselkedett, és akkor még nem ismerte ennyire, és megpróbált beavatkozni. Dámaso leteperte az ágyra, ráült, és addig verte, míg kiserkedt a vére.

Most várt. Esténként lerakott egy doboz cigarettát a lámpa mellé, mert tudta, hogy a férfi elviseli az éhséget, a szomjúságot, de a cigaretta hiányát nem. Végül egy napon - július közepe táján - Dámaso alkonyatkor ment haza. Anna ideges lett. Tudta, hogy a férfi nagyon zaklatott lehet, ha ilyenkor jön haza. Szótlanul megvacsoráztak, de lefekvéskor Dámaso hirtelen megszólalt. Hangja szelíd volt és zavart:

- El akarok menni.
- Hová?
- Bárhová.

Anna a szobát nézegette. A képes újságok címlapjai, amelyeket ő maga vagdosott ki és ragasztott a falra, míg teljesen el nem lepték a szobát, a mozisztárok fényképei már kopottak és színtelenek voltak. Már nem törődött ezekkel a férfiakkal, akik lassanként - talán mert annyit nézte őket az ágyból - elmentek, és magukkal vitték a fényképek színeit is.

- Meguntál - mondta.
- Nem erről van szó - felelte Dámaso. - A faluról.
- Ez is olyan, mint a többi.
- Itt nem lehet eladni a golyókat.
- Hagyd már békén azokat a golyókat - mondta Anna. - Amíg Isten erőt ad nekem a mosáshoz, nem kell lopásból élned. - Kis szünet után szelíden hozzátette: - Nem is értem, hogyan jutott eszedbe ilyesmibe keveredni.

Dámaso elszívta a cigarettát, és csak azután válaszolt:

- Olyan egyszerű volt, hogy nem értem, másnak miért nem jutott eszébe.

- Pénzért igen - ismerte el Anna. - De senki sem lett volna olyan ostoba, hogy a golyókat hozza el.

- Akaratlanul tettem - mondta Dámaso. - Már indultam kifelé, amikor megláttam a golyókat egy dobozban, a pult mögött. Azt

gondoltam, ha ekkora kockázatot vállaltam, nem jöhetek ki üres kézzel.

-Átkozott pillanat volt! - sóhajtott Anna. Dámaso úgy érezte, egy kicsit megkönnyebbült.

- És az újak csak nem érkeznek meg - folytatta. - Üzentek, hogy felment az áruk. Don Roque szerint így már kész ráfizetés. - Újabb cigarettára gyújtott, és miközben beszélt, érezte, hogy szívéből lassan kiáramlik valami sötét tömeg.

Elmesélte, hogy a tulajdonos elhatározta: eladja a biliárdasztalt. Nem sokat ért. A posztót, amelyet a hirtelenkedő kezdők felszaggattak, különböző színű foltocskákkal javították ki. Az egészet ki kellett volna cserélni. Persze, közben a terem vendégeinek, akik a biliárdasztal mellett öregedtek meg, most nem maradt egyéb szórakozásuk, mint a baseball-bajnokság közvetítése.

- Mindegy - fejezte be Dámaso. - Akaratlanul is a faluval szúrtunk ki.

- Rossz tréfa volt - mondta Anna.

- Jövő héten vége a bajnokságnak.

- Nem ez a legnagyobb baj. A baj a néger. Anna Dámaso vállára hajtotta a fejét, mint

az első időkben, és pontosan tudta, hogy mire gondol a férje. Megvárta, amíg elszívja a cigarettát, és akkor halkan megszólalt:

- Dámaso!

- Mi van?
- Add vissza.

A férfi újból rágyújtott.

- Már napok óta ezen gondolkozom - mondta. - Csak azt nem tudom, hogyan.

Úgy döntöttek, hogy egy nyilvános helyen hagyják a golyókat. Anna később arra gondolt, hogy ez megoldja ugyan a biliárdterem gondját, de nem segít a négeren. A rendőrség sokféleképpen értelmezheti a golyók előkerülését, s a négert nem mentik föl. És az sem kizárt, hogy olyan ember találja meg a golyókat, aki nem adja vissza, hanem megtartja magának, és valahol értékesíti.

- Ha az ember csinál valamit, csinálja jól - mondta Anna.

Kiásták a golyókat. Anna újságpapírba csomagolta őket, és ügyelt rá, hogy a papír ne adja ki alakjukat. Eldugta egy láda mélyére.

- Ki kell várni a megfelelő alkalmat - mondta.

De a várakozásban eltelt két hét. Augusztus 20-án éjjel, két hónappal a lopás után, Dámaso ott találta don Roquét a pult mögött ülve, amint egy pálmalegyezővel a szúnyogokat hessentgette. Egyedülléte az elzárt rádió mellett még nyomasztóbban hatott.

- Megmondtam! - kiáltott fel don Roque a bevált jóslat örömével. - Pocsékká ment az egész.

Dámaso bedobott egy érmét az automata lemezjátszóba. A zene hangerejét és a készülék színes szerkezetét becsületessége harsány bizonyítékának érezte. De azt is látta, hogy don Roque ezt egyáltalán nem veszi észre. Odahúzott mellé egy széket, és zavaros érvekkel vigasztalni próbálta. De a tulajdonos - legyezőjének közönyös mozgását követve - minden érzelem nélkül apróra morzsolta ezeket az érveket.

- Nincs mit tenni - mondta. - Egy baseball-bajnokság sem tarthat örökké.

- De előkerülhetnek a golyók.
- Nem kerülnek elő.
- A néger nem nyelhette le őket - erősködött Dámaso.
- A rendőrség mindenütt kereste – mondta don Roque kétségbeejtő bizonyossággal. - A folyóba dobta.
- Csoda is történhet.
- Ne ábrándozz, fiam - válaszolta don Roque. - A szerencsétlenség olyan, mint a csiga. Te hiszel a csodákban?
- Néha.

Amikor Dámaso eljött a teremből, még nem volt vége a filmnek. A hangszóró harsogó, töredezett párbeszédei visszhangoztak a sötét faluban, és a néhány házban, amely még nyitva állt, volt valami valószerűtlen. Dámaso pár pillanatig a mozi körül bolyongott, majd elindult a táncterem felé.

A zenekar csak egyetlen vendégnek játszott, aki két nővel táncolt egyszerre. A többiek józanul ücsörögtek a falak mentén, mintha a postásra várnának. Dámaso leült az egyik asztalhoz, magához intette a pincért, és sört rendelt. Apró szüneteket hagyott a lélegzéshez, úgy itta a sört, és közben az üvegen keresztül a férfit figyelte, aki a két nővel táncolt. Alacsonyabb volt náluk.

Éjfélkor egy csapat férfi kíséretében megjöttek azok a nők, akik moziban voltak. Köztük Dámaso barátnője is; nyomban otthagyta őket, és leült Dámaso asztalához.

Dámaso nem nézett rá. Már megivott hat üveg sört, és szemét le nem vette a férfiról, aki már három nővel táncolt. Igaz, egyáltalán nem törődött velük, csak a saját táncfiguráin szórakozott. Boldognak látszott, és világos volt, hogy még boldogabb lenne, ha a kezén és a lábán kívül még farka is volna.

- Nem tetszik nekem ez az alak - mondta Dámaso.
- Akkor ne nézd - mondta a lány.

Italt kért a pincértől. A terem közepe lassan benépesedett párokkal, de a három nővel táncoló férfi továbbra is úgy érezte, hogy egymaga van a teremben. Egy fordulásnál hirtelen észrevette Dámaso tekintetét, felfokozta táncának dinamizmusát, és apró kis nyúlfogait kimutatva rámosolygott. Dámaso pislogás nélkül állta a tekintetét egészen addig, míg a férfi elkomolyodott, és hátat fordított.

- Fene vidámnak képzeli magát - mondta Dámaso.

- Az is. Nagyon vidám. Ha erre jár, mindig ő fizeti a zenét. Akár a többi ügynök.

Dámaso végre a lány felé fordult, de nem nézett rá.

- Akkor menj el vele - mondta. - Ahol hárman zabálnak, jut a negyediknek is.

A lány egy szót sem szólt. Arcát a táncolók felé fordította, és apró kortyokban szürcsölte az italt. A halványsárga ruha kiemelte félénkségét. A következő számra ők is táncoltak. Végül Dámasónak elege lett az egészből.

- Mindjárt éhen halok - mondta a lány, és karjánál fogva a pulthoz cipelte Dámasót. - És neked is enned kell.

Ellenkező irányból a vidám ember jött a három nővel.

- Hé! - szólt rá Dámaso.

A férfi mosolygott, de nem állt meg. Dámaso kirántotta magát a lány karjából, és a férfi elé állt.

- Nem tetszenek a fogai.

A férfi elsápadt, de csak mosolygott tovább.

- Nekem sem - mondta.

Mielőtt a lány megakadályozhatta volna, Dámaso ököllel a férfi arcába csapott, aki fenékre ült a terem közepén. Senki sem lépett közbe. A három nő átölelte Dámaso derekát, és kiabált. A lány a terem vége felé taszigálta. A férfi feltápászkodott, arca eltorzult. A terem közepére ugrott, mint egy majom, és visítani kezdett:

- Zenét! Folytassátok a zenét!

Két óra körül a terem majdnem kiürült, és a vendég nélküli nők leültek enni. Meleg volt. A lány egy tányéron rizses babot és sült húst vitt az asztalhoz. Kanállal evett mindent. Dámaso döbbenten nézte. A lány egy kanál rizst nyújtott felé.

- Nyisd ki a szád.

Dámaso leszegte az állát, és a fejét rázta.

- Ez a nőknek van - mondta. - Mi, férfiak nem eszünk.

Amikor felállt, meg kellett kapaszkodnia az asztal peremében. Mire egyensúlyát visszanyerte, már ott állt előtte a csapos, keresztbe font karral.

- Kilenc nyolcvan - mondta. - Ez nem állami menhely.

Dámaso ellökte.

- Nem szeretem a buzikat.

A csapos elkapta Dámaso ingujját, de a lány intésére hagyta elmenni.

- Nem tudod, mit veszítesz - szólt utána.

Dámaso botladozva kiment. A hold sugaraiban titokzatosan csillogó folyó egy résnyi fényt villantott fel agyában. De ez a fény azonnal kialudt. Amikor megpillantotta a szobája ajtaját a falu másik végén, biztos volt benne, hogy járás közben elaludt. Megrázta a fejét. Zavarosan bár, de gyorsan ráeszmélt, hogy e pillanattól kezdve vigyáznia kell minden mozdulatára. Óvatosan belökte az ajtót, nehogy megcsikorduljanak a sarokvasak.

Anna arra ébredt, hogy Dámaso a ládában turkál. A fal felé fordult, hogy a lámpa fénye ne süssön a szemébe, de aztán észrevette, hogy férje nem vetkőzik. Hirtelen megértett mindent, és felült az ágyban. Dámaso ott állt a láda mellett, kezében tartotta a csomagot a golyókkal és a zseblámpát.

Mutatóujját a szájára tette.

Anna kiugrott az ágyból. „Megőrültél!" - suttogta, és az ajtó felé rohant. Gyorsan rátolta a reteszt. Dámaso a zseblámpát, a kést és a reszelőt becsúsztatta a zsebébe, hóna alá szorította a csomagot, és megindult kifelé. Anna nekivetette hátát az ajtónak.

- Amíg én élek, innen ki nem mész - suttogta.

Dámaso megpróbálta ellökni.

- Menj innen!

Anna két kézzel kapaszkodott az ajtókeretbe. Nézték egymást. Szempillájuk se rebbent.

- Ostoba vagy - mondta Anna. - Lehet, hogy Isten szépnek teremtett, de észt azt nem adott.

Dámaso belemarkolt az asszony hajába, megcsavarta a csuklóját, és lefelé húzta a fejét. Összeszorított fogai között sziszegte:

- Mondtam, hogy menj innen!

Anna oldalról felnézett rá, szeme kidülledt, mint az igába fogott ököré. Egy pillanatra minden fájdalommal szemben

sebezhetetlennek érezte magát, és erősebbnek a férjénél. De az addig húzta a haját, míg könnyek szöktek a szemébe.

- Megölöd a gyereket a hasamban - mondta.

Dámaso szinte a levegőbe emelte, és odacipelte az ágyhoz. Amikor szabadnak érezte magát, Anna felugrott a férfi hátára, és kézzel-lábbal átölelte. Mind a ketten az ágyra zuhantak. Az izgalomtól egyre jobban kimerültek.

- Kiabálok - suttogta Anna a férfi fülébe. - Ha megmozdulsz, kiabálok!

Dámaso a dühtől elvakulva, zihálva ütötte az asszony térdét a becsomagolt golyókkal. Anna felnyögött, elernyesztette a lábát, de a derekánál újra átölelte Dámasót. Meg akarta akadályozni, hogy az ajtóhoz jusson. Könyörgött.

- Igérem, hogy holnap magam viszem el a golyókat - mondta. - Úgy fogom betenni őket, hogy senki se vegye észre.

Miközben mind közelebb kerültek az ajtóhoz, Dámaso az asszony kezét ütötte a golyókkal. A nő eleresztette egy-egy pillanatra, amíg átnyilallt rajta a fájdalom. Azután ismét átölelte a férfit, és tovább könyörgött:

- Azt is mondhatom, hogy én voltam. Ebben az állapotban nem csukhatnak le.

Dámaso kibújt a szorításból.

- Az egész falu látni fog - mondta Anna. - Amilyen ostoba vagy, azt sem veszed észre, hogy telihold van. - Mielőtt

Dámasónak sikerült volna elhúznia a reteszt, újra átölelte, és csukott szemmel ütni kezdte az arcát és a nyakát. Majdnem üvöltött: „Barom, barom!" Dámaso védekezni próbált, de az asszony letépte a kezét a reteszről, és belecsimpaszkodva a feje felé ütött. Dámaso elugrott, és a retesz, akár az üveg, megcsendült a vállcsontján.

- Kurva - ordította.

Ebben a pillanatban az sem érdekelte, hogy zajt üt. Öklével Anna fülét verte, hallotta a mély nyögést, és érezte, hogy az asszony teste vadul a falhoz csapódik, de nem nézett rá. Kiment a szobából, és nyitva hagyta az ajtót.

Anna a fájdalomtól kábultan feküdt a földön és arra várt, hogy valami történjék a hasában. A fal másik oldaláról valaki őt szólí-totta. A hang olyan volt, mint egy betemetett emberé. Az ajkát harapdálta, hogy ne sírjon. Aztán felállt, és felöltözött. Arra nem gondolt - mint ahogy az előző alkalommal sem gondolt rá -, hogy Dámaso még ott áll kint, szemben a szobával, és csak arra vár, hogy Anna ordítozva kirohanjon, és azt mondja, hogy a tervből semmi sem lesz. De az asszony másodszor is elkövette ugyanazt a hibát: nem ment a férje után, hanem felhúzta a cipőjét, becsukta az ajtót, leült az ágyra, és várt.

Amikor az ajtó bezárult, Dámaso megértette, hogy nincs visszaút. Kutyaugatás kísérte az utca végéig, de aztán nyomasztó csönd lett. Elkerülte a járdát, hogy szökhessen saját lépései elől,

amelyek nagy és idegen visszhangot vertek az alvó faluban. Amíg az üres telekre nyíló hátsó ajtóhoz nem ért, nem is nézett körül.

Most nem volt szüksége elemlámpára. Az ajtót csak a kitépett csavar helyén erősítették meg. Kivágtak belőle egy tégla formájú és nagyságú fadarabot, és új fadarabbal pótolták, és ugyanazt a csavart rakták vissza. A lakat is a régi volt. Dámaso bal kézzel megfogta a lakatot, a reszelő hegyét a lazán álló csavar tövéhez illesztette, néhányszor - erővel, de nem erőszakosan - körbeforgatta a reszelőt, ahogy az autóemelő karját szokás, míg végül a fa engedett. Szétporladó forgácsok panaszkodó, sóhajtozó nyögése hallatszott. Mielőtt kinyitotta az ajtót, kicsit megemelte az egyenetlen ajtószárnyat, hogy ne súrlódjék a téglákon. Résnyire nyitotta, levette a cipőjét, és a csomaggal együtt becsúsztatta a terembe. Keresztet vetett, és belépett a hold-fénnyel elárasztott helyiségbe.

Először is egy sötét folyosón találta magát, csupa üres üveg és felhalmozott láda közt. Távolabb, az üveges tetőablakon beáradó holdfényben, ott állt a biliárdasztal, mögötte szekrények hátlapja látszott, és leghátul a kisasztalokkal elbarikádozott bejárati ajtó. Minden pontosan olyan volt, mint az előző alkalommal, kivéve a holdfényt és a zavartalan csöndet. Dámaso, aki egész eddig fegyelmezetten uralkodott idegei feszültségén, most furcsa bűvöletet érzett.

Ez alkalommal nem törődött a szétszórt téglákkal. Cipőjével betámasztotta az ajtót, és amikor túljutott a hold fénykörén, felkattintotta a zseblámpát. A pult mögött a golyók dobozát kereste. Óvatlanul cselekedett. Jobbra-balra mozgatta az elemlámpát. Egy rakás porlepte üveget látott, egy motorolajtól piszkos inget és végül a golyók dobozát, ott, ahol ő hagyta. De tovább pásztázott a fénycsóvával. Ott volt a macska.

Az állat minden titokzatosság nélkül nézett rá a fényen keresztül. Dámaso addig világított rá, amíg könnyű borzongással eszébe nem jutott, hogy nappal sohasem látta a teremben. Előrelendítette az elemlámpát. „Sicc!" - mondta, de az állat nem mozdult. Ekkor halk robbanást érzett a fejében, és a macska végleg eltűnt emlékezetéből. Amikor felfogta, hogy mi történt, már eldobta az elemlámpát, és a melléhez szorította a golyókat. A teremben égett a villany.

- Hé!

Megismerte don Roque hangját. Lassan kiegyenesedett, derekában iszonyú fáradtságot érzett. Don Roque a terem végéből jött elő, alsónadrágban volt, és egy vasrudat tartott a kezében. Még hunyorgott a fénytől. Az üres üvegek és ládák mögött függőágy lógott. Dámaso, amikor belépett a terembe, egészen közel haladt el mellette. Ez sem volt így az előző alkalommal.

Amikor már csak tíz méter választotta el őket egymástól, don Roque ugrott egyet, és védekező állásba helyezkedett. Dámaso

eldugta a csomagot tartó kezét a háta mögé. Don Roque felhúzta az orrát, kinyújtotta a nyakát, és előrehajolt, hogy szemüveg nélkül felismerhesse az előtte állót.

- Te! - kiáltotta.

Dámaso úgy érezte, hogy valami végtelen mégiscsak véget ér. Don Roque leengedte a vasrudat, és nyitott szájjal megindult Dámaso felé. Szemüveg és protézis nélkül olyan volt, mint egy nő.

- Mit keresel itt?

- Semmit - felelte Dámaso.

Egy észrevétlen mozdulattal megváltoztatta testtartását.

- Mi van a kezedben? - kérdezte Don Roque.

- Semmi.

Don Roque elvörösödött, és remegni kezdett.

- Mi van a kezedben? - üvöltötte, és a felemelt rúddal egy lépést tett előre. Dámaso odanyújtotta a csomagot. Don Roque bal kézzel elvette, de továbbra is védekező állásban maradt. Ujjaival kitapogatta a csomagot. Csak most értette meg.

- Lehetetlen - mondta.

Zavarában a pultra rakta a vasrudat, és miközben kinyitotta a csomagot, talán még Dámasóról is megfeledkezett. Csöndben nézegette a golyókat.

- Vissza akartam rakni őket - mondta Dámaso.

- Hát persze.

Dámaso halottsápadt volt. Az ital teljesen elszállt belőle, csupán valami földízű lepedék maradt a nyelvén, és valami homályos magányt érzett.

- Ez volna hát a csoda - szólt don Roque, és összekötözte a csomagot. - Nem tudom elhinni, hogy ilyen ostoba vagy. - Amikor felemelte a fejét, arckifejezése már megváltozott. - És a kétszáz pezó?

- A kasszában nem volt semmi - mondta Dámaso.

Don Roque a levegőt harapdálta, és elgondolkozva nézett Dámasóra. Mosolygott.

- Nem volt semmi - ismételte párszor. - Szóval nem volt semmi. - Újra felemelte a vasrudat, és így szólt: - Akkor most mindent elmesélünk a bírónak.

Dámaso a nadrágjába törölte izzadt tenyerét.

- Maga tudja, hogy semmi sem volt a kasszában.

Don Roque mosolygott tovább.

- Kétszáz pezó volt benne - mondta. - És most megnyuvasztanak, nem a lopásért, hanem mert hülye vagy.

Litvai Nelli fordítása

Baltazár csudálatos délutánja

A kalitka elkészült. Baltazár megszokásból felakasztotta az ereszre, és mire megebédelt, már mindenfelé azt beszélték, hogy az a világ legszebb kalitkája. Annyian jöttek el megnézni, hogy a ház előtt csődület támadt, és Baltazárnak le kellett akasztania a kalitkát, és be kellett zárni az asztalosműhelyt.

- Borotválkozz meg - mondta Ursula, a felesége. - Olyan vagy, mint egy majom.

- Ebéd után nem jó borotválkozni - mondta Baltazár. Kéthetes szakálla volt, a haja rövid, erős és sörtés, akár az öszvér sörénye, és az arckifejezése egészben véve úgy festett, mint egy megszeppent gyereké. De hamis arckifejezése volt ez. Februárban töltötte be a harmincadik életévét, négy esztendeje élt Ursulával vadházasságban és gyermektelenül, és az élet sok okot adott rá, hogy óvatos legyen, de arra egyet sem, hogy megszeppent legyen. Még csak azt sem tudta, hogy némelyek számára az a kalitka, amelyet az imént készített el, a világ legszebb kalitkája. Az ő számára, aki megszokta, hogy gyerekkorától kalitkákat épít, alig jelentett nehezebb munkát a többinél.

- Hát akkor dőlj le egy kicsit - mondta az asszony. - Ezzel a szakállal sehol sem mutatkozhatsz.

Amíg heverészett, jó néhányszor ki kellett szállnia a függőágyból, hogy megmutassa a kalitkát a szomszédoknak. Ursula nem figyelt fel rá addig. Bosszús volt, mert a férje elhanyagolta az asztalosmunkát, hogy teljesen a kalitkával foglalkozzék, és két hétig rosszul aludt, hánykolódott az ágyban, és félrebeszélt, és nem gondolt rá, hogy megborotválkozzék. De a kész kalitka láttán Ursulának szertefoszlott a bosszúsága. Amikor Baltazár felébredt délutáni álmából, ő már kivasalta a nadrágját meg egy inget, letette őket egy székre a függőágy mellé, a kalitkát meg bevitte az ebédlőasztalra. Csöndben nézegette.

- Mennyit fogsz kérni érte? - kérdezte.

- Nem tudom - felelte Baltazár. - Harminc pezót kérek majd, hátha megadják a húszat.

- Kérj ötvenet - mondta Ursula. - Sokat éjszakáztál ez alatt a két hét alatt. Azonfelül jó nagy is. Azt hiszem, hogy a legnagyobb kalitka, amit életemben láttam.

Baltazár borotválkozni kezdett.

- Gondolod, hogy megadják érte az ötven pezót?

- Semmi az don Chepe Montielnek, és a kalitka megéri - mondta Ursula. - Hatvanat kell kérned.

A ház fullasztó félhomályban szunnyadt. Április első' hetében jártak, és úgy tetszett, hogy a tücskök cirpelésétől még elviselhetetlenebb a meleg. Baltazár, miután felöltözködött,

kinyitotta az udvari ajtót, hogy kiszellőztesse a házat, és egy csoport gyerek betódult az ebédlőbe.

Már elterjedt a hír. Octavio Giraldo doktor, az öreg orvos, aki az életével elégedett volt, de belefáradt a hivatása gyakorlásába, Baltazár kalitkájára gondolt, mialatt rokkant feleségével ebédelt. A belső teraszon, ahová meleg napokon szokták kitenni az asztalt, rengeteg virágcserép állt, és két kalitka is kanárimadarakkal.

A felesége szerette a madarakat, mégpedig annyira szerette őket, hogy gyűlölte a macskákat, amiért képesek felfalni őket. Őrá gondolva, Giraldo doktor aznap délután meglátogatott egy beteget, és visszafelé jövet betért Baltazárhoz, hogy megismerkedjen a kalitkával.

Rengetegen voltak az ebédlőben. Az asztalra kiállított hatalmas drótkupola, amelyben három emelet volt, folyosókkal és különleges helyiségekkel az étkezésre és az alvásra, és trapézokkal a madaraknak elkülönített játszótérben, olyan volt, mint egy óriási jég-gyár kicsinyített mása. Az orvos figyelmesen megvizsgálta, nem nyúlt hozzá, arra gondolt, hogy az a kalitka valóban felülmúlja a saját hírét, és sokkalta szebb, mint amit valaha is megálmodott a feleségének.

- Ez a képzelet kalandja - mondta. Megkereste Baltazárt a csoportban, és anyáskodó szemét ráfüggesztve, hozzátette: - Különleges építész lehetett volna belőled.

Baltazár elpirult.
- Köszönöm - mondta.
- Ez az igazság - mondta az orvos. Sima bőrű és puha húsú, kövérkés ember volt, mint egy valaha szép nő, finom kezekkel. A hangja a latinul beszélő pap hangjához hasonlított.

- Még csak madarakat sem kell beletenni
- mondta, és megforgatta a kalitkát a közönség szeme előtt, mintha éppen eladásra kínálná. - Elég lenne felakasztani a fák fölé, hadd daloljon magában. - Visszatette az asztalra, gondolkozott egy pillanatig a kalitkát nézve, majd kibökte: - Na, hát akkor elviszem.
- Eladva - mondta Ursula.
- Don Chepe Montiel kisfiáé - mondta Baltazár. - Kifejezetten a maga részére csináltatta.
Az orvos magatartása tiszteletteljes lett.
- Megadta neked a mintát?
- Nem - mondta Baltazár. - Azt mondta, hogy egy nagy kalitkát akar, mint ez, egy csirögepárnak. Az orvos a kalitkára nézett.
- De ez nem csirögéknek való.

- Dehogyisnem, doktor úr - mondta Baltazár, és odament az asztalhoz. A gyerekek körbefogták. - A méret jól ki van számítva - mondta, a mutatóujjával rábökve a különböző rekeszekre.

Azután az ujjperceivel megkopogtatta a kupolát, és a kalitka megtelt mély akkordokkal. - A legtartósabb drót, amit csak találni lehet, és minden ereszték kívül-belül meg van erősítve - mondta.

- Még egy nagyobb papagájnak is jó lenne

- szólt közbe az egyik gyerek.

- Úgy bizony - mondta Baltazár. Az orvos a fejét ingatta.

- Na jó, de hát ha nem adta meg a mintát

- mondta. - Semmiféle pontos megbízást nem adott neked, azonkívül, hogy egy nagy kalitka legyen, csirögék számára. Nem így van?

- így van - mondta Baltazár.

- Hát akkor nincs semmi probléma - mondta az orvos. - Más dolog egy nagy kalitka csirögék számára, és más dolog ez a kalitka. Nincs rá bizonyíték, hogy ez az, amit csináltattak veled.

- Pontosan ez az - mondta Baltazár sértődötten. - Azért készítettem.

Az orvos türelmetlenül legyintett.

- Készíthetnél egy másikat - mondta Ursula a férjére nézve. És azután az orvoshoz fordulva: - Magának nem sürgős.

- Megígértem ma délutánra a feleségemnek - mondta az orvos.

- Nagyon sajnálom, doktor úr - mondta Baltazár -, de nem lehet eladni valamit, amit már eladtam.

Az orvos megvonta a vállát. Egy zsebkendővel letörölte az izzadságot a nyakáról, csöndesen nézegette a kalitkát, le nem

véve a tekintetét egy meghatározatlan pontról, mint amikor egy eltávolodó hajót néz az ember.

- Mennyit adtak érte?

Baltazár Ursulát kereste, és nem felelt.

- Hatvan pezót - mondta az asszony. Az orvos tovább nézte a kalitkát.

- Nagyon szép - sóhajtott fel. - Rendkívül szép.

Azután az ajtó felé indulva, erőteljesen legyezni kezdte magát, mosolyogva, és a látvány emléke örökre eltűnt az emlékezetéből.

- Montiel nagyon gazdag - mondta.

José Montiel valójában nem volt olyan gazdag, mint amilyennek látszott, de mindenre képes volt, hogy az legyen. Néhány házsornyira onnan, egy lószerszámokkal telizsúfolt házban, ahol még a szagok is eladók, közömbös maradt a kalitka friss hírével szemben. A felesége, akit a halál rögeszméje gyötört, ebéd után becsukta az ajtókat és az ablakokat, és két óra hosszat nyitott szemmel feküdt a félhomályban, miközben José Montiel szunyókált, így lepte meg a hangzavar. Kinyitotta az ajtót, és meglátta a tömeget a ház előtt, és Baltazárt a kalitkával a tömeg közepén, fehér ruhában és frissen borotválva, azzal az ünnepélyesen jámbor arckifejezéssel, amely jellemző a szegényekre, amikor a gazdagok házába mennek.

- Milyen csodálatos dolog! - kiáltott fel José Montiel felesége sugárzó arccal, és bevezette Baltazárt. - Ilyet nem láttam életem-

ben - mondta, és a kapuban tolongó tömegtől felháborodva hozzátette: - De vigye csak be, mert zsibvásárt csinálnak a házamból.

Baltazár nem volt idegen José Montiel házában. Gyorsan és jól végezte a munkáját, ezért többször elhívták kisebb asztalosmunkákra. De soha nem érezte jól magát a gazdagok közt. Többször gondolt rájuk, a csúnya és nyafka asszonyaikra, a szörnyű operációikra, és mindig szánalmat érzett. Amikor belépett a házukba, nem tudott úgy mozogni, hogy ne csoszogjon.

- Pepe itthon van? - kérdezte.

A kalitkát rátette az ebédlőasztalra.

- Iskolában van - mondta José Montiel felesége. - De itt lesz rövidesen. - És hozzátette: - Montiel éppen fürdik.

José Montielnek valójában nem volt ideje fürödni. Gyorsan ledörzsölte magát kámforos alkohollal, hogy kimenjen megnézni, mi is történik. Olyan óvatos ember volt, hogy amikor aludt, nem kapcsolta be a ventillátort, hogy álmában is vigyázhassa a ház neszeit.

- Gyere, nézd, milyen csodálatos! - kiabált a felesége.

José Montiel - ez a testes és szőrös ember, a nyakába akasztott törülközővel - kikukkantott a hálószoba ablakán.

- Mi az?

- Pepe kalitkája - mondta Baltazár. Az asszony zavartan nézett rá. - Kié?

- Pepéé - erősítette meg Baltazár. És aztán José Montielhez fordulva: - Pepe csináltatta velem.

Semmi sem történt abban a pillanatban, de Baltazár úgy érezte magát, mintha rányitották volna a vécé ajtaját. Jósé Montiéi gatyában jött ki a hálószobából.

- Pepe! - kiabált.

- Nem jött meg - suttogta a felesége mozdulatlanul.

Pepe megjelent az ajtó keretében. Úgy tizenkét éves volt, és ugyanolyan göndör szempillájú és nyugodt, ünnepélyes magatartású, mint az anyja.

- Gyere ide - mondta neki José Montiel. - Te csináltattad ezt?

A gyerek lehajtotta a fejét. José Montiel a gyerek hajába markolva kényszerítette, hogy a szemébe nézzen.

- Felelj!

A gyerek az ajkába harapott, és nem felelt.

- Montiel - suttogta a felesége.

José Montiel eleresztette a gyereket, és dühös arccal fordult Baltazárhoz.

- Nagyon sajnálom, Baltazár - mondta. - De meg kellett volna velem beszélned, mielőtt elkezded. Csak neked jut eszedbe egy kiskorúval egyezséget kötni. - Ahogy beszélt, az arca lassan visszanyerte a nyugalmát. Felemelte a kalitkát, meg se nézve, és odaadta Baltazárnak. - Vidd el tüstént, és próbáld meg eladni annak, akinek tudod - mondta. - Mindenekfelett arra kérlek, hogy

ne vitatkozz velem. - Megpaskolta a hátát, és megmagyarázta. - Az orvos megtiltotta, hogy dühöngjek.

A gyerek mozdulatlanul állt, nem is pislogott, mígnem Baltazár, a kalitkát a kezében tartva, zavartan ránézett. Akkor a gyerek valami torokhangot hallatott, mint amikor egy kutya mordul, és ordítozva levetette magát a földre.

José Montiel szenvtelenül nézte, az anyja megpróbálta lecsillapítani.

- Ne emeld fel - mondta. - Hagyd, hadd törje be a fejét, és aztán kend be neki sóval meg citrommal, hogy kedvére őrjöng-hessen.

A gyerek könnyek nélkül vinnyogott, miközben anyja a csuklójánál fogva tartotta.

- Hagyd - erősködött José Montiel.

Baltazár úgy nézte a gyereket, mintha egy veszett állat haláltusáját nézné. Majdnem négy óra volt.

Ebben az időben Ursula otthon egy nagyon régi dalt énekelt, közben hagymát szeletelt.

- Pepe - mondta Baltazár.

Mosolyogva odament a gyerekhez, és átnyújtotta neki a kalitkát. A gyerek felugrott, átnyalábolta a kalitkát, amely majdnem olyan nagy volt, mint ő, és a fémhálón át Baltazárt nézte; nem tudta, mit mondjon. Egyetlen könnyet se hullatott.

- Baltazár - szólt Montiel szelíden. - Mondtam már, hogy vidd el.

- Add vissza - parancsolta az asszony a gyereknek.

- Legyen a tied - mondta Baltazár. Majd José Montielhez fordult. - Végül is azért készítettem.

José Montiel kiment utána a szalonig.

- Ne bolondozz, Baltazár - mondta, és elébe állt. - Vidd haza a kacatodat, és ne tégy több ostobaságot. Nem akarok egy centavót se fizetni neked.

- Nem érdekes - mondta Baltazár. - Kifejezetten azért készítettem, hogy Pepének ajándékozzam. Semmit sem akartam kérni.

Amikor Baltazár utat tört az ajtót eltorlaszoló kíváncsiskodók közt, José Montiel a szoba közepén ordítozott. Nagyon sápadt volt, és a szeme vörösödni kezdett.

- Te ostoba! - ordította. - Vidd innen a kacatodat! Még csak az hiányzott, hogy akárki idejöjjön a házamba parancsolgatni. Az úristenit!

A biliárdteremben nagy ovációval fogadták Baltazárt. Addig a pillanatig azt gondolta, hogy elkészített egy kalitkát, amely jobb volt, mint a többi, amit oda kellett ajándékoznia José Montiel fiának, hogy ne sírjon, és hogy nincsen ebben semmi különös.

De aztán észrevette, hogy sok embernek valahogy mindez fontos, és egy kissé izgatott lett.

- Tehát ötven pezót adtak a kalitkádért.
- Hatvanat - mondta Baltazár.

- Ezt fel kell írni a kéményre - mondta valaki. - Te vagy az egyetlen, akinek sikerült kicsikarni ezt a halom pénzt don Chepe Montieltől. Ezt meg kell ünnepelni.

Megkínálták egy üveg sörrel, és Baltazár válaszképpen fizetett egy kört. Mivel életében először ivott, alkonyatkor már teljesen részeg volt, és egy mesés tervről fecsegett, amely ezer darab hatvan pezós kalitkát, majd egymillió kalitkát foglal magába, amíg összegyűjt vele hatszázmillió pezót.

- Sok mindent kell csinálni és eladni a gazdagoknak, mielőtt meghalnak - mondta holtrészegen. - Mindnyájan betegek, és meg fognak halni. Hogy pórul járnak, még csak nem is dühönghetnek.

Az önműködő lemezjátszó két óra hosszat megállás nélkül szólt az ő számlájára. Mindenki koccintott Baltazár egészségére és szerencséjére és a gazdagok halálára, de vacsoraidőre magára hagyták a helyiségben.

Ursula nyolcig várt rá egy tányér hagymás hússal. Valaki megmondta neki, hogy a férje a biliárdteremben van, megbolondult a boldogságtól, sörrel koccint mindenki egészségére, de ő nem hitte el, mert Baltazár sohasem rúgott be. Amikor lefeküdt, majdnem éjfélkor, Baltazár egy kivilágított teremben volt, ahol négyszemélyes asztalkák álltak, körülrakva székekkel, és a szabadban egy táncparkett állt, ahol bölömbikák sétáltak,

ugráltak. Az arca rúzzsal volt bemaszatolva, és mivel egyet se tudott már lépni, arra gondolt, hogy lefekszik, méghozzá két nővel egyszerre. Annyit költött, hogy ott kellett hagynia az óráját zálogba, azzal a megkötéssel, hogy majd másnap kifizeti. Egy pillanat múlva az utcán, szétvetett lábbal heverve, érezte, hogy lehúzzák a cipőit, de nem akart felébredni élete legboldogabb álmából. Az ötórás misére siető asszonyok nem mertek ránézni, mert halottnak hitték.

Nagy Mátyás fordítása

Montiel özvegye

Amikor don José Montiel meghalt, az özvegyét kivéve mindenki úgy érezte, hogy elégtételt kapott; de jó néhány óra kellett hozzá, míg elhitték, hogy valóban meghalt. Sokan még azután is kétségbe vonták, hogy látták a halottas szobában fekvő holttestet, párnákkal és lenvászon lepedőkkel körülrakva, egy sárga és sárgadinnyeszerűen domború koporsóban. Tükörsimára volt borotválva, fehér ruhát és lakkcipőt húztak rá, és olyan remekül festett, hogy élőbbnek tetszett, mint valaha. Ugyanaz a don Chepe Montiel volt, aki vasárnaponként a nyolcórai misét szokta hallgatni, csak éppen a lovaglóostor helyett feszületet tartott a kezében. Rá kellett csavarozni a koporsó fedelét, és be kellett falazni a pazar családi sírboltba, hogy az egész falu meggyőződjék róla, hogy nemcsak tetteti a halottat.

A temetés után az egyetlen dolog, amit - az özvegyét kivéve - mindenki hihetetlennek tartott, az volt, hogy José Montiel természetes halállal halt meg. Amíg mindenki azt várta, hogy valami leshelyen fogják hátulról szitává lőni, az özvegye biztos volt benne, hogy öreg korában fog meghalni az ágyában, meggyónva és haláltusa nélkül, mint egy modern szent. Csak néhány részletben tévedett. José Montiel a függőágyában halt

meg egy szerdai napon délután kettőkor, dühroham következtében, amitől az orvos óva intette. De a felesége azt is várta, hogy az egész falu részt vesz a temetésen, és a ház kicsi lesz majd a temérdek virágot befogadni. Mindazonáltal csak a pártjabeliek és a vallási gyülekezetek jelentek meg, és csak a községi tanácstól kaptak koszorúkat. A fia - a németországi konzulátusról - és a két lánya Párizsból háromoldalas táviratot küldött. Látszott, hogy állva írták őket a postahivatal közönséges tintájával, és rengeteg űrlapot elrontottak, míg megtalálták a húsz dollárnak megfelelő szó-mennyiséget. Egyik sem ígérte, hogy hazajön. Aznap este, hatvankét éves korában, ugyanazon a párnán sírdogált, amelyen embere nyugtatta fejét, aki boldoggá tette, és Montiel özvegye most megismerte a harag ízét. „Örökre be fogok zárkózni - gondolta. - Az én számomra olyan ez, mintha José Montiellel együtt bedugtak volna a koporsóba. Hallani se akarok többé erről a világról." Őszinte volt.

Annak a törékeny, babonától meggyötört asszonynak, aki húszesztendős korában ment férjhez a szülei akaratából az egyetlen kérőhöz, akire megengedték, hogy tíz méternél rövidebb távolságról ránézzen, sohasem volt közvetlen kapcsolata a valósággal. Három nappal azután, hogy a férje holttestét kivitték a házból, a könnyein át megértette, hogy fel kell ocsúdnia, de nem bírt rátalálni az új élethez vezető útra. Elölről kellett kezdenie mindent.

A megszámlálhatatlan titok közé, amit José Montiel magával vitt a sírba, belekeveredett a páncélszekrény rejtjelének a titka is. A polgármester foglalkozott a problémával. Kivitette a páncélszekrényt az udvarra, a kerítés falához rakatta, és két rendőr puskával lőtte a zárat. Az özvegy egy álló délelőtt hallgatta a hálószobájából a polgármester ordító parancsszavaira leadott hosszú sortüzeket. „Még csak ez hiányzott - gondolta. - Öt évig kértem Istent, hogy szűnjék meg a lövöldözés, és most meg kell köszönnöm, hogy a házamban lövöldöznek." Aznap erősen koncentrált, és hívta a halált, de senki se válaszolt neki. Már-már elszunnyadt, amikor iszonyatos robbanás rázta meg a házat. Dinamittal kellett felrobbantani a páncélszekrényt.

Montiel özvegye felsóhajtott. Október súlyos esőktől terhes, örökké tartó havát írták, és ő úgy érezte, hogy céltalanul tévelyeg José Montiel áttekinthetetlen és mesés birtokán. Carmichael úr, a család régi és serény szolgája vállalta magára a birtok igazgatását. Montiel özvegye, amikor végül is szembenézett azzal a konkrét ténnyel, hogy a férje elhalálozott, elhagyta a hálószobáját, hogy a házzal törődjék. Minden cifraságtól megfosztotta, a bútorokat bevonatta gyászos színű huzatokkal, és gyászszalagokat kötött az elhunyt fényképeire, amelyek a falakon lógtak. Két hónapig tartó visszavonultsága alatt felvette azt a szokást, hogy a körmét rágja. Egyik nap - a szeme vörös és

duzzadt volt a sok sírástól - észrevette, hogy Carmichael úr nyitott esernyővel lép be a házba.

- Csukja össze azt az ernyőt, Carmichael úr - mondta neki. - A sok baj után már csak az hiányzik, hogy maga nyitott esernyővel jöjjön be a házba.

Carmichael úr letette az esernyőt a sarokba. Fényes bőrű, öreg néger volt, fehér ruhában járt, és a cipőire borotvával apró réseket vágott, hogy enyhítsen a tyúkszemei szorult helyzetén.

- Csak amíg megszárad.

Az özvegy, a férje halála óta először, kinyitotta az ablakot.

- Annyi szerencsétlenség, és még ez a tél is - suttogta a körmeit rágva. - Úgy látszik, sohasem fog elállni az eső.

- Nem fog elállni sem ma, sem holnap - mondta az intéző. - Az éjjel nem hagytak aludni a tyúkszemeim.

Az asszony megbízott Carmichael úr tyúkszemeinek időjárási előrejelzéseiben. Elnézte a vigasztalan terecskét, a csöndes házakat, melyek kapui nem nyíltak ki, hogy megnézzék Jósé Montiéi temetését, és csak állt ott kétségbeesetten, a körmeivel, a határtalan földjeivel és azzal a temérdek gonddal, amit a férjétől örökölt, és amivel sohasem fog tudni megbirkózni.

- Rosszul van teremtve a világ - zokogott. Azok, akik meglátogatták őt ezekben a napokban, okkal gondolták, hogy elvesztette az eszét. Pedig sohasem volt józanabb, mint akkor. Már a politikai vérfürdő előtt, a szobája ablakánál üldögélve

töltötte a szomorú októberi délelőttöket, szánakozva a halottakon, és arra gondolva, hogy ha Isten nem pihent volna meg vasárnap, akkor lett volna ideje befejezni a világot.

- Fel kellett volna használnia azt a napot, hogy ne maradjon félbemaradt dolog utána - mondogatta. - Végül is az egész örökkévalóság rendelkezésére állt, hogy pihenjen.

A férje halála óta az egyetlen különbség, hogy most valóságos oka volt a sötét gondolatokra.

Így aztán, mialatt Montiel özvegye kétségbeesetten emésztette magát, Carmichael úr azon fáradozott, hogy megakadályozza az összeomlást. Rosszul mentek a dolgok. A falu elégtételt vett, megszabadulva José Montiel fenyegetésétől, aki terrorral monopolizálta a helyi kereskedelmet. A vevőkre várva, akik csak nem jöttek, az udvaron felhalmozott kannákban összement a tej, a bőrtömlőkben megerjedt a méz, és a raktár sötét szekrényeiben kukacokat hizlalt a sajt. Jósé Montiéi, villanykörtékkel és márványutánzatú angyalokkal díszített mauzóleumában, megfizetett a hat évig tartó gyilkosságsorozatért és garázdaságért. Az ország történetében senki sem gazdagodott meg annyira - ilyen rövid idő alatt. Annak idején, amikor a diktatúra első polgármestere megérkezett a faluba, Jósé Montiéi az összes rendszer mértéktartó híve volt, aki az élete felét úgy élte le, hogy alsónadrágban üldögélt a rizshántoló ajtajában. Valamikor a szerencsés ember és jó hívő bizonyos tekintélyének örvendett,

mert fennhangon megígérte, hogy életnagyságú Szent József-szobrot ajándékoz a templomnak, ha nyer a lottón, és rá két hétre hatosa lett, és megtartotta az ígéretét. Akkor látták őt először cipőben, amikor megérkezett az új polgármester, egy ostoba és brutális rendőr őrmester, akinek kifejezett parancsa volt rá, hogy semmisítse meg az ellenzéket. Jósé Montiéi legelőször is a bizalmas besúgója lett. Az a szerény kereskedő, akinek a kövér emberekre jellemző kiegyensúlyozott kedélye soha semmi zavart nem keltett, felosztotta a politikai ellenfeleit gazdagokra és szegényekre. A szegényeket a rendőrség agyonlőtte a főtéren. A gazdagoknak 24 órai időt adtak a falu elhagyására. Miután megtervezték a vérfürdőt, José Montiel a polgármesterrel egész napokra bezárkózott a fullasztó irodájába, miközben a felesége a halottakon szánakozott. Amikor a polgármester kiment az irodából, az asszony a férje elé állt.

- Ez az ember bűnöző - mondta neki. - Használd ki a befolyásodat a kormánynál, hogy vigyék el innen ezt a vadállatot, mert egyetlen emberi lényt sem fog hagyni a faluban.

És José Montiel, aki annyira elfoglalt volt azokban a napokban, rá se nézett, félretolta, és azt mondta: „Ne butáskodj." Valójában az ő üzlete nem a szegények halála, hanem a gazdagok kilakoltatása volt. Miután a polgármester néhány lövéssel kilyukasztotta a kapujukat, és megadta nekik a határidőt a falu

elhagyására, José Montiel felvásárolta tőlük a földjüket és a jószágukat, és az árat ő szabta meg.

- Ne légy ostoba - mondta a felesége. - Tönkre fogsz menni, ha segítesz nekik, hogy másutt éhen ne haljanak, ráadásul sohasem fogják meghálálni neked.

És Jósé Montiel, akinek már arra sem volt ideje, hogy elmosolyodjon, félretolta az útból, és azt mondta:

- Eriggy a konyhádba, és ne zavarj!

Ilyen ütemben, nem egészen egy év alatt megsemmisítették az ellenzéket, és José Montiel lett a falu leggazdagabb és leghatalmasabb embere. A lányait Párizsba küldte, a fiának konzuli állást szerzett Németországban, és nekilátott, hogy megszilárdítsa a birodalmát. De hat évig sem tudta élvezni az óriási gazdagságát.

Miután elmúlt férje halálának első évfordulója, az özvegy csak rossz hírek súlya alatt hallotta megreccsenni a lépcsőt. Valaki mindig jött alkonyatkor. „Megint a zsiványok - mondták. - Tegnap ötven bikaborjút vittek el." Montiel özvegye, mozdulatlanul ülve a hintaszékében, a körmét rágva, csak a nehézteléséből táplálkozott.

- Én megmondtam neked, José Montiel - mondogatta magában beszélve. - Hálátlan falu ez. Még ki sem hűltél a sírodban, és már mindenki hátat fordított nekünk.

Senki sem jött el hozzá. Az egyetlen emberi lény, akit azokban a végeérhetetlen hónapokban látott, amikor szüntelenül esett az

eső, a kitartó Carmichael úr volt, aki soha nem lépett be a házba csukott esernyővel. Nem mentek jobban a dolgok. Carmichael úr jó néhány levelet írt José Montiel fiának. Azt sugallta neki, hogy célszerű lenne, ha hazajönne, hogy az üzlet élére álljon, sőt bátorkodott néhány személyes észrevételt tenni az özvegy egészségét illetően. Mindig kitérő válaszokat kapott.

José Montiel fia végül őszintén megírta, hogy azért nem mer hazatérni, mert fél, hogy lelövik. Akkor Carmichael úr felment az özvegy hálószobájába, és kénytelen-kelletlen bevallotta neki, hogy tönkrement.

- Jobb is - mondta az asszony. - Már a könyökömön jön ki a sajt meg a sok légy. Ha akarja, vigye el, ami kell magának, és engem hagyjon nyugton meghalni.

Attól kezdve a világgal való egyetlen kapcsolatát azok a levelek jelentették, amelyeket a lányainak írt minden hónap végén. „Ez egy átkozott falu - írta. - Maradjatok ott örökre, és ne aggódjatok miattam. Én boldog vagyok, ha tudom, hogy ti boldogok vagytok." A lányai felváltva válaszoltak neki. A leveleik mindig vidámak voltak, és látszott rajtuk, hogy meleg és jól világított helyiségben írták őket, és a lányok sok-sok tükörben látták viszont magukat, amikor megálltak gondolkozni. Ők sem akartak visszatérni. „Ez itt a civilizáció - írták. - Ott viszont nincs jó környezet a mi számunkra. Lehetetlen egy olyan vad országban élni, ahol politikai okokból meggyilkolják az

embereket." Montiel özvegye a leveleket olvasva jobban érezte magát, és minden mondatra rábólintott.

Egyik alkalommal a lányai a párizsi húspiacokról írtak. Elmondták, hogy rózsaszínű disznókat szúrnak le, és egészben, koszorúkkal meg virágfüzérekkel feldíszítve akasztják ki őket az ajtóba. A végén, egy másfajta írás, mint a lányoké, hozzátette: „Képzeld, a legszebb és legnagyobb szegfűt a disznó fenekébe dugják." Montiel özvegye, amikor ezt a mondatot olvasta, két év óta először elmosolyodott. A ház lámpáit le sem oltotta, csak felment a hálószobájába, és mielőtt lefeküdt, a fal felé fordította a ventillátort. Aztán elővett az éjjeliszekrény fiókjából egy ollót meg egy tekercs ragtapaszt meg a rózsafüzért, és bekötözte a jobb hüvelykujján a körmöt, amely fájt a sok rágástól. Azután imádkozni kezdett, de a második titoknál átvette a rózsafüzért a bal kezébe, mert a ragtapaszon keresztül nem érezte a szemeket. Egy pillanatra hallotta a távoli mennydörgések zengését. Aztán fejét a mellére hajtva elaludt. Rózsafüzért tartó keze lecsúszott az oldalán, és akkor meglátta az udvaron a Mamá Grandét, fehér lepedőben és egy fésűvel az ölében, amint tetveket pattintott szét a hüvelykujjaival. Megkérdezte tőle:

- Mikor halok meg?

A Mamá Grandé felemelte a fejét.

- Amikor zsibbadni kezd a karod.

Nagy Mátyás fordítása

A szombat utáni nap

A nyugtalanság júliusban kezdődött, amikor Rebeca asszony, ez a megkeseredett özvegy, aki egy hatalmas, kétfolyosós és kilenc hálószobás házban lakott, felfedezte, hogy az ablakon elszakadtak a drótházak, mintha az utcáról kővel hajigálták volna meg őket. Először a hálószobájában fedezte fel a dolgot, és arra gondolt, hogy beszélnie kell róla Argénidával, aki a férje halála óta a cselédje és a bizalmasa volt. Aztán, miközben a limlom közt turkált (mert Rebeca asszony jó ideje már semmi egyebet nem csinált, csak a limlom közt turkált), észrevette, hogy nemcsak a hálószobájának a drótházja, hanem a ház összes drótházja megrongálódott. Az özvegy úgy érezte, bensőséges kapcsolat fűzi a hatósághoz, amit talán az atyai dédapjától, egy kreoltól örökölt, aki a szabadságharcban a királypártiak oldalán harcolt, majd egy fáradságos utazást tett Spanyolországba, kizárólag azzal a céllal, hogy meglátogassa azt a palotát, amelyet III. Károly építtetett San Ildefonsóban. Úgyhogy amikor felfedezte a többi drótháló állapotát, már nem gondolt rá, hogy megbeszéli Argénidával, hanem feltette apró bársonyvirágokkal díszített szalmakalapját, és elment a polgármesteri hivatalba, hogy beszámoljon a merényletről. De amikor megérkezett, látta, hogy a polgármester - félmeztelen volt, és olyan szőrös és izmos, hogy az asszony

szerint fölöttébb hasonlított egy állathoz - maga is azzal foglalatoskodik, hogy befoldozza a községháza drótháló it, amelyek itt is kiszakadoztak, akár nála.

Rebeca asszony belépett a mocskos és rendetlen irodába, és az első dolog, amit megpillantott, egy halom döglött madár volt az íróasztalon. De úgy elkábult részben a melegtől, részben meg a felháborodástól, amit a szakadt ablakhálók keltettek benne, hogy nem volt ideje megrendülni az íróasztal szokatlan látványától. Még csak meg sem botránkoztatta a megalázott hatóság kínos helyzete a létra tetején, amint egy tekercs dróttal meg egy csavarhúzóval javítgatja a drótháló kat. Ő most csak a saját maga méltóságára gondolt, amit nevetségessé tettek az ablakhálóival, és a kábaság még abban is megakadályozta, hogy a saját háza ablakhálóit összefüggésbe hozza a polgármesteri hivatal ablakhálóival. Diszkrét ünnepélyességgel megállt az ajtótól kétlépésnyire, bent az irodában, és a napernyője hosszú és díszes nyelére támaszkodva mondta:

- Panaszt kell tennem.

A polgármester a létra tetejéről feléje fordította melegtől felpuffadt arcát. Semmiféle izgalmat nem mutatott az özvegyasszony szokatlan jelenlététől hivatali dolgozószobájában. Komor hanyagsággal tovább feszegette a tönkretett drótháló t, és fentről kérdezte:

- Miről van szó?

- A szomszéd kölykök szétszaggatták az ablakhálóimat!

Akkor a polgármester újból ránézett. Aprólékosan végigmérte, a finom kis bársonyvirágoktól az óezüst színű cipőkig, és úgy érezte, mintha először látná életében. Komótosan lekászálódott, le nem véve róla a szemét, és amikor a földön állt, egyik kezét csípőre tette, és a csavarhúzóval az asztalra mutatott. Azt mondta:

- Nem a kölykök, asszonyom. A madarak.

És az asszony csak ekkor hozta összefüggésbe az íróasztalon heverő döglött madarakat a létrán álló férfival és a hálószobája szakadt ablakhálóival. Megborzongott arra gondolva, hogy a háza összes hálószobája döglött madarakkal van tele.

- A madarak? - csodálkozott.

- A madarak - erősítette meg a polgármester. - Különös, hogy nem vette észre, noha három napja állunk itt már ezzel a problémával, hogy a madarak behatolnak az ablakon, és a házakban pusztulnak el.

Rebeca asszony megszégyenülve hagyta el a polgármesteri hivatalt. És egy kicsit neheztelt Argénidára, aki az összes pletykát hazahordta a faluból, mégse beszélt a madarakról. Kinyitotta a napernyőt, mert elvakította a küszöbönálló augusztus ragyogása, és mialatt az izzó és kihalt utcán baktatott, az volt a benyomása, hogy minden ház hálószobája a döglött madarak erős, átható bűzét árasztja.

Ez július utolsó napjaiban történt, és a faluban még soha nem volt olyan meleg. De a lakói nem vették észre, mert a madarak tömeges elhullásával foglalkoztak. Bár a különös jelenség nem befolyásolta komolyan a falu életét, a többséget mégis ez érdekelte augusztus elején. A többség, amelyhez nem tartozott őfőtisztelendősége, Oltáriszentséget Szolgáló Antonio Isabel Castaneda y Montero, a plébánia jámbor lelkipásztora, aki kilencvennégy éves korában azt állította, hogy három ízben látta az ördögöt, és aki ennek ellenére, csak két elhullott madarat látott, és a legkisebb jelentőséget sem tulajdonította nekik. Az elsőt egy keddi napon találta a sekrestyében, mise után, és azt gondolta, valamelyik szomszéd macska cipelte el oda. A másodikat szerdán találta meg a paplak folyosóján, és a cipője orrával kilökte az utcára, s arra gondolt: *Nem szabadna macskáknak élni.*

Pénteken azonban, amikor kiért a vasútállomásra, egy harmadik madarat talált azon a padon, amit kiválasztott. Úgy érezte, mintha villám cikázott volna végig a belsejében, amikor megfogta a dögöt a lábacskáinál fogva; a szeméhez emelte, megforgatta, megvizsgálta, és felindultan gondolta: *Az ördögbe is, ez a harmadik, amit ezen a héten találok.* Attól a pillanattól fogva látta, mi történik a faluban, de nagyon bizonytalanul, mert Antonio Isabel atyát - részben a kora miatt, részben meg azért, mert azt állította, hogy háromszor látta az ördögöt (ezt a dolgot a falu népe egy kissé habókosnak találta) - az egyházközség tagjai

békés és szolgálatkész, jó embernek tartották, aki szokása szerint a fellegekben jár. Nos hát észrevette, hogy valami van a madarakkal, de még akkor sem hitte, hogy az olyan fontos dolog lenne, hogy megérdemelne egy prédikációt. Ő volt az első', aki megérezte a szagot. Péntek éjjel figyelte meg, amikor nyugtalanul felébredt, könnyű álmát émelyítő', átható bűz szakította félbe, de nem tudta, hogy egy rossz álomnak tulajdonítsa-e, vagy a sátán új és körmönfont módszerének, hogy megzavarja az álmát. Körbeszimatolt és megfordult az ágyban; arra gondolt, hogy az élmény majd jól jön egy prédikációhoz. Drámai prédikáció lehetne - gondolta - a sátán fortélyosságáról, hogy az öt érzékszerv bármelyikén keresztül beférkőzzék az emberi szívbe. Amikor másnap, mise előtt a templom oszlopos előterében sétálgatott, először hallotta, hogy az elhullott madarakról beszélnek. Éppen a prédikációra, a sátánra meg a szaglóérzéken át elkövethető bűnökre gondolt, amikor meghallotta, hogy azt beszélik, az éjszakai rossz szag a héten összeszedett madaraktól ered; és a fejében evangéliumi figyelmeztetések, rossz szagok és elhullott madarak kusza összevisszasága alakult ki. Úgyhogy vasárnap kénytelen volt rögtönözni egy rövid prédikációt az irgalmasságról, amit maga sem értett egészen, és örökre elfelejtette az ördög és az öt érzékszerv közti összefüggéseket.

Ennek ellenére a gondolatvilága valamelyik nagyon távoli zugában bizonyára megültek ezek a tapasztalatok. Mindig ez

történt vele, nemcsak a szemináriumban, több mint hetven évvel ezelőtt, hanem igen különös módon azután is, hogy betöltötte a kilencvenedik életévét. A szemináriumban, egy ragyogó tiszta délutánon, amikor nagy zápor volt, vihar nem, csak eső, Szophoklész egyik szövegrészletét olvasta eredetiben. Amikor elállt az eső, kinézett az ablakon a meggyötört földre, a tisztára mosott és friss délutánba, és teljesen megfeledkezett a görög színházról meg a klasszikusokról, akik közt nem tett különbséget, hanem általánosítva, „a régieknek" nevezte őket. Egy száraz délután, talán harminc-negyven évvel később, egy falu kövezett terén ballagott keresztül, látogatóba ment, és nem állt szándékában, mégis elszavalta azt a Szophoklész-strófát, amit hajdan a szemináriumban olvasott. Még azon a héten hosszasan elbeszélgetett „a régiekről" az apostoli helytartóval, egy szószátyár és fogékony aggastyánnal, aki élt-halt azokért a művelt emberek számára készített bonyolult rejtvényekért, amelyeket minden bizonnyal ő talált ki, és amelyeket évek múltán keresztrejtvény címen népszerűsítettek.

Az a találkozás lehetővé tette, hogy egyszeriben újra felszítsa régi és meghitt szerelmét a görög klasszikusok iránt. Abban az esztendőben, karácsonykor, egy levelet kapott. És ha addigra már nem tett volna szert bizonyos hírnévre a túlzott fantáziájú, vad bibliamagyarázatai és meggondolatlan prédikációi révén, abból az alkalomból kinevezték volna püspöknek.

De eltemetkezett a faluban, jóval a 85-ös háború előtt, és abban az időben, amikor a madarak berepültek a hálószobákba elpusztulni, már évek óta várta a falu, hogy felváltsák őt egy fiatalabb pappal, különösen akkor, amikor azt beszélte, hogy látta az ördögöt. Attól fogva semmibe vették, amit nagyon is érthető módon nem vett észre, annak ellenére, hogy még szabad szemmel ki tudta betűzni a breviáriuma apró betűit.

Mindig szabályszerűen élő ember volt. Kicsiny, jelentéktelen, kiálló és kemény csontú, nyugodt modorú, akinek a hangja nyugtató volt, amikor beszélgetett, de túlságosan nyugtató, amikor a szószéken állt. Ebédidőig a hálószobájában maradt, és egy karosszékben elnyúlva merengett, és nem volt egyéb ruhadarab rajta, csak egy hosszú szerzsnadrág, amelynek szárát a bokájához kötötte.

Nem csinált semmit azonkívül, hogy misézett. Hetente két alkalommal beült a gyóntatószékbe, de évek óta nem gyónt senki. Ő együgyű módon azt hitte, hogy a hívei a modern szokások miatt hagyják el lassan a hitüket, ezért ítélte igen időszerű eseménynek azt, hogy háromszor látta az ördögöt, bár tudta, hogy az emberek nem sok hitelt adnak szavainak, de azzal is tisztában volt, hogy nem nagyon meggyőző, amikor ezekről a tapasztalatairól beszél. Ó maga számára sem lett volna meglepő, ha felfedezi, hogy halott, nemcsak bármikor az utolsó öt év folyamán, hanem azokban a különleges pillanatokban is, amikor

meglelte az első két madarat. Amikor a harmadikat is megtalálta, egy kissé mégis visszalátogatott az életbe, úgyhogy az utolsó napokban becsülni való gyakorisággal gondolt az állomás padján heverő kimúlt madárra.

A templomtól tízlépésnyire lakott, egy kicsiny, ablakhálók nélküli házban, amelynek egy utcára néző folyosója és két szobája volt, az egyiket dolgozószobának, a másikat hálószobának használta. Úgy vélte - talán a kevésbé tiszta pillanataiban -, hogy a boldogságot el lehet érni itt a földön, ha nincs nagyon meleg, és ettől a gondolattól kissé összezavarodott. Szeretett metafizikus ösvényeken tévelyegni. Ezt csinálta, amikor minden reggel kiült a folyosóra, az ajtót kinyitva, behunyt szemmel és elernyesztett izmokkal. Mindazonáltal ő maga nem jött rá, hogy annyira elgyengültek a gondolatai, hogy a meditáció pillanataiban már legalább három éve nem gondol semmire.

Pontban tizenkettőkor egy fiú ment végig a folyosón egy négyrekeszes ételhordóval, amelyben mindennap ugyanaz volt: csontleves egy falatnyi jukkával, fehér rizs, sült hús hagyma nélkül, sült banán vagy kukorica-lepény és egy kevéske lencse, amit az Oltári-szentséget Szolgáló Antonio Isabel atya sohasem kóstolt meg.

A gyerek letette az ételhordót a nyugágy mellé, amelyben a pap hevert, de ő nem nyitotta ki a szemét, amíg újból nem hallotta a lépteket a folyosón. Ezért hitték a faluban, hogy a pap ebéd előtt

tartja a szieszt́at (ami ugyancsak bolondos dolognak tetszett), noha az volt az igazság, hogy éjszaka sem aludt rendesen.

Arra az időre szokásai a primitívségig leegyszerűsödtek. Amikor ebédelt, nem kelt fel, és nem szedte ki az ételt az éthordóból, nem használt se tányért, se villát, se kést, hanem éppen csak azt a kanalat, amivel a levest ette. Azután felkelt, egy kevéske vizet loccsantott a fejére, felvette fehér és nagy, négyszögletes foltokkal megfoldozott reverendáját, és kiballagott a vasútállomásra, pontosan abban az órában, amikor a falu többi lakója délutáni álmát aludta. Jó néhány hónapja járta ezt az útvonalat, közben azt a könyörgést mormolta, amit ő maga talált ki akkor, amikor utoljára jelent meg előtte az ördög.

Egyik szombaton - kilenc nappal azután, hogy hullani kezdtek a madarak-az Oltári-szentséget Szolgáló Antonio Isabel atya éppen az állomásra igyekezett, amikor egy halódó madár pottyant a lába elé, pontosan Rebeca asszony háza előtt. Ragyogó fénysugár villant át a fején, és rájött, hogy ezt a madarat, a többivel ellentétben, meg lehet menteni. A kezébe vette, és bekopogtatott Rebeca asszony ajtaján, abban a pillanatban, amikor az a pruszlikját gombolta ki, hogy lefeküdjön szunyókálni.

Az özvegy a hálószobájában meghallotta a kopogást, és ösztönösen az ablakon levő dróthálók felé nézett. Két napja egyetlen madár sem repült be a hálószobába. De a háló továbbra is szakadt maradt. Úgy vélte, hasztalan költekezés volna

megcsináltatni, míg véget nem ér az a madárinvázió, amely zaklatott idegállapotban tartotta. A ventillátor zümmögésén át meghallotta a kopogtatást, és türelmetlenül arra gondolt, hogy Argénida a folyosó utolsó hálószobájában szunyókál. Még csak eszébe sem jutott megkérdezni magában, hogy ki zavarhatja ilyenkor. Újból begombolta a pruszlikot, kiment a drótháló s ajtón, egyenesen és sértődötten végighaladt a folyosón, átment a bútorokkal meg mindenféle dísztárgyakkal telizsúfolt szalonon, és mielőtt kinyitotta az ajtót, a drótháló n át megpillantotta Antonio Isabel atyát, amint fénytelen szemmel és egy madárral a kezében ott áll békésen, és - mielőtt még ő ajtót nyitna - azt mondja: „Ha egy kis vizet locsolunk rá, és aztán bedugjuk egy tökhéj alá, bizonyos vagyok benne, hogy jobban lesz." És Rebeca asszony, amikor kinyitotta az ajtót, úgy érezte, elájul az iszonyattól.

Nem időzött ott öt percnél tovább. Rebeca asszony azt hitte, hogy ő rövidítette le az incidenst. Valójában a pap rendezte úgy, hogy rövid legyen. Ha az özvegy elgondolkozik, abban a pillanatban rájön, hogy a pap az alatt a harminc év alatt, amióta a faluban élt, sohasem maradt nála öt percnél tovább. Úgy érezte, hogy a szalon pazarló berendezéséből világosan kiviláglik a ház úrnőjének buja lelkivilága; buja annak ellenére, hogy nagyon távoli, de elismert rokonságban állt a püspökkel. Azonkívül keringett egy legenda (vagy

igaz történet) Rebeca asszony családjáról, amely bizonyára nem jutott el a püspöki palotáig, gondolta a pap, miszerint Aureliano Buendia, az özvegy unokafivére, akit az asszony elfajzott alaknak tartott, egy alkalommal azt állította, hogy a püspök azért nem látogatott el a faluba az új évszázadban, hogy elkerülje a távoli rokonával való találkozást. Mindegy, akár legenda, akár igaz történet, az az igazság, hogy az Oltáriszentséget Szolgáló Antonio Isabel atya nem érezte jól magát abban a házban, amelynek egyetlen lakója nem tanúsított ájtatosságot, és csak évente egy alkalommal gyónt meg, de akkor is kitérő válaszokat adott, ha ő azon fáradozott, hogy kifaggassa a férje titokzatos halála felől. Ha most mégis ott volt, s egy pohár vízre várt, hogy megfürössze a halódó madarat, arra az adott körülmények miatt szánta rá magát, a körülmények miatt, amelyeket ő sohasem idézett volna elő.

Amíg az özvegy térült-fordult, a pap egy pompás, faragott hintaszékben ülve érezte a ház különös nedvességét, amely azóta nem ült el, amióta eldördült az a pisztolylövés, vagyis több mint negyven év óta, amikor José Arcadio Buendia, az ezredes testvére, csatok és sarkantyúk csörgése közepette, arccal rázuhant az imént lehúzott, még meleg csizmákra.

Amikor Rebeca asszony belépett a szobá-

ba, látta, hogy Antonio Isabel atya ott ül a hintaszékben, és olyan borongós légkör veszi körül, hogy az asszony iszonyodott tőle.

- Egy állat élete - mondta a pap - éppen olyan kedves a mi Urunknak, mint egy emberé.

Amikor ezt kimondta, nem gondolt José Arcadio Buendiára. Az özvegy sem gondolt rá. De megszokta, hogy ne adjon hitelt a pap szavainak, amióta a szószéken arról a bizonyos három alkalomról beszélt, amikor megjelent neki az ördög. Nem is figyelve rá, a kezébe vette a madarat, megmártotta a pohárban, és azután megrázta. A pap azt figyelte, mennyi könyörtelenség és nemtörődömség van a mozdulataiban, cseppnyi tiszteletet sem mutat az állat élete iránt.

- Nem szereti a madarakat - mondta szelíden, de határozottan.

Az özvegy türelmetlen és ellenséges arccal felhúzta a szemöldökét.

- Még ha valaha szerettem volna is őket - mondta -, most, amikor a házakba húzódnak be, és ott pusztulnak el, megutálnám őket.

- Sok elpusztult - mondta a pap kérlelhetetlenül. Az ember azt gondolhatta volna, hogy sok ravaszság van a hangja egyformaságában.

- Mind - mondta az özvegy. És miközben undorodva nyomkodta ki a vizet a madár

tollai közül, és bedugta a tökhéj alá, hozzátette : - És egyáltalán nem érdekelne, ha nem szaggatták volna szét az ablakhálóimat.

A pap úgy érezte, hogy még soha nem tapasztalt ilyen keményszívűséget. Egy pillanat múlva, amikor a madarat a kezébe fogta, észrevette, hogy a csöppnyi, védtelen test nem piheg már. Akkor mindenről megfeledkezett: a ház nedvességéről, a lakóinak bujaságáról, a Jósé Arcadio Buendia holttestéből áradó elviselhetetlen puskaporbűzről, és észrevette a csodálatos igazságot, ami a hét elejétől követte. Ott helyben, miközben az özvegy látta, hogy fenyegető arckifejezéssel kimegy a házból a halott madárral a kezében, nagy csodálkozással azt a felfedezést tette, hogy halott madarak esője hullik a falura, és hogy ő, Isten szolgája, a kiválasztott, aki ismeri a hűvösebb idő boldogságát, teljesen elfeledkezett az Apokalipszisről.

Mint mindig, aznap is kiment az állomásra, de nem volt egészen tisztában a cselekedeteivel. Zavarosan tudta, hogy valami végbemegy a világban, de úgy érezte, hogy ő maga eltompult, ostoba, méltatlan a pillanathoz. Az állomás padján megpróbált visszaemlékezni, hogy szerepel-e halott madarak esője az Apokalipszisben, de teljesen elfelejtette. Hirtelen arra gondolt, hogy Rebeca asszony házában időzve elszalasztottá a vonatot, de a poros, törött ablakok fölött kinyújtva fejét,

az állomáshivatal óráján látta, hogy még csak tizenkét perc múlva lesz egy óra. Amikor visszament a padhoz, érezte, hogy fuldoklik. Abban a pillanatban eszébe jutott, hogy szombat van. Egy pillanatig legyezte magát a fonott pálmalevél legyezővel, elmerülve a saját belső borongós hangulatában. És azután kétségbeesett a reverendájának gombjai meg a cipőgombjai meg a hosszú és szűk szárú alsónadrágja miatt, és ijedten vette észre, hogy életében még sohasem volt ilyen melege.

Nem kelt fel a padról, kigombolta a reverendája gallérját, ujjából előhúzta a zsebkendőt, és megtörölgette püffedt arcát; egy megvilágosult, emelkedett pillanatában arra gondolt, hogy talán egy földrengés kialakulásánál van éppen jelen. Valahol olvasott ilyesmiről. Mindazonáltal az ég felhőtlen volt, áttetsző és kék, és titokzatos módon eltűnt róla minden madár. Észrevette a színét és az áttetszőségét, de pillanatnyilag elfeledkezett az elpusztult madarakról. Most másra gondolt, arra a lehetőségre, hogy kitörhet a vihar. Ennek ellenére az ég derült és nyugodt volt, mintha egy másik, távoli és másmilyen falu ege lenne, ahol soha nincs meleg, és nem az ő szeme, hanem más szeme figyelné az eget. Azután észak felé nézett a pálmalevélből és rozsdás bádogból épített háztetők fölött, és a szemétdomb fölött megpillantotta a hollókeselyűk lassú, sötét és tömör foltját.

Valami titokzatos oknál fogva úgy érezte, hogy abban a pillanatban feléled benne az az izgalom, amit egy vasárnap érzett a szemináriumban, valamivel azelőtt, hogy felvette a kisebb rendeket. A rendházigazgató felhatalmazta, hogy használja a magánkönyvtárát, és ő hosszú órákat töltött (különösen vasárnaponként) a sárga, ódon, faillatú könyvek közt, amelyekben a rendházigazgató apró és szálkás macskakaparásával latin nyelvű jegyzetek álltak. Egyik vasárnap, miután egész nap olvasott, a rektor bejött a szobába, és zavartan, sietve felkapott egy papírlapot, amely nyilvánvalóan abból a könyvből hullott ki, amit ő éppen olvasott. Diszkrét közömbösséggel nézte a feljebbvalója pillanatnyi zavarát, de sikerült elolvasnia a lapot. Csak egyetlen mondat állt rajta, lila tintával, világos és egyenes betűkkel: *Madame Ivette est morte cette nuit.* Több mint fél évszázaddal később, a hollókeselyűk tömegét nézve egy isten háta mögötti falu felett, eszébe jutott a rektor hallgatag arca, ahogy ott ült vele szemben, mályvaszínűre festve az alkonyi fényben, és a lélegzése alig észrevehetően felgyorsult.

Ennek az asszociációnak a hatása alá kerülve, most nem érzett meleget, hanem pontosan az ellenkezőjét, valami jeges harapást a lágyékhajlatában és a talpában. Nagyon megrémült, de nem tudta, hogy mi a pontos oka a rémületnek, mert belegabalyodott a

zavaros gondolataiba, amelyek közt nem lehetett megkülönböztetni az undorító érzést és a sátán sárba süppedő patáját és a világra hulló halott madársereget, melynek látványa közömbösen hagyja az Oltáriszentséget Szolgáló Antonio Isabelt. Akkor felegyenesedett, ámult kezét felemelte, de a köszöntésféle elveszett az űrben, ő pedig rémülten felkiáltott: „A Bolygó Zsidó!" Abban a pillanatban füttyentett a vonat. Sok-sok év óta először nem hallotta. Látta, amint sűrű füstfelhőbe burkolózva befut az állomásra, és hallotta, ahogy a szénpor lezúdul a rozsdás vaslemezekre. De olyan volt az, mint valami távoli és megfejthetetlen álom, amelyből csak délután sikerült fölébrednie, négy óra után, amikor az utolsó simításokat végezte a nagyszerű prédikáción, amit vasárnap fog elmondani. Nyolc óra múlva megkeresték, hogy adja fel az utolsó kenetet egy asszonynak.

Úgyhogy a pap nem tudta meg, ki jött aznap délután a vonattal. Hosszú időn keresztül mindig megnézte, ahogy áthalad a négy rozoga és napszítta vagon, és nem emlékezett rá, hogy valaki is leszállt volna róluk, legalábbis az utolsó esztendőkben. Azelőtt más volt, amikor egy egész álló délutánon át elnézhette, amint áthalad a banánnal megrakott vonat; száznegyven, gyümölccsel megrakott vagon, amint végeérhetetlenül halad át, míg végül, amikor leszállt az este, elhaladt az

utolsó vagon is, melyen egy zöld lámpást himbáló ember állt. Akkor meglátta a falut a vasútvonal túloldalán - már kigyúltak a fények -, és úgy rémlett neki, hogy már csak azzal is, hogy látta elhaladni, a vonat elvitte őt egy másik faluba. Talán innen eredt az a szokása, hogy mindennap kiment az állomásra, még azután is, hogy a munkásokat legéppuskázták, és eltűntek a banánültetvények, és velük együtt a száznegyven vagonból álló szerelvények is, és éppen csak az a sárga és poros vonat maradt, amely nem hozott és nem vitt el senkit.

De azon a szombaton érkezett valaki. Amikor az Oltáriszentséget Szolgáló Antonio Isabel atya kijött az állomásról, egy jámbor képű fiú, akinek az éhségén kívül semmi különös tulajdonsága nem volt, meglátta őt az utolsó kocsi ablakából, pontosan abban a pillanatban, amikor eszébe jutott, hogy tegnap óta nem evett. Azt gondolta: *Ha pap van, biztosan szálloda is van.* És leszállt a kocsiról, és átment az augusztusi, fényesen ragyogó napfénytől kiégett utcán, és beért az állomással szemben álló épület hűvös árnyékába, ahol egy gramofon szólt. Kétnapos éhségtől kifinomult szimata jelezte neki, hogy az a szálloda. És a táblát - *Hotel Macondo* - meg se nézve, azután se nézte meg soha, belépett.

A tulajdonosnő több mint öt hónapja terhes volt. Mustárszíne volt, és látszott rajta,

hogy ugyanolyan, mint az anyja, amikor vele volt teherben. A fiú „a lehető leggyorsabban elkészíthető" ebédet kérte, és az asszony, aki meg se próbált sietni, feltálalt neki egy tányér levest egy üres csonttal és sült banánt. Abban a pillanatban fütyült a vonat. A leves forró és jóleső gőzébe burkolózva, a fiú kiszámította a távolságot, ami elválasztja az állomástól, és tüstént érezte, hogy elárasztja az a zavaros félelemérzet, amit egy vonat lekésése okoz.

Megpróbált futni. Idegesen az ajtóhoz ment, de még át se lépett a küszöbön, amikor rájött, hogy nincs ideje, nem éri el a vonatot. Amikor visszaült az asztalhoz, elfeledkezett az éhségéről; a gramofon mellett megpillantott egy lányt, aki részvétlenül nézett rá, a farkát csóváló kutya iszonyú kifejezésével. Akkor, aznap először levette a kalapot, amelyet az anyja ajándékozott neki két hónappal ezelőtt, és a térde közé fogta, míg befejezte az étkezést. Mikor felállt az asztaltól, nem látszott rajta, hogy aggódik, amiért lemaradt a vonatról, és az a kilátás sem aggasztotta, hogy egy olyan faluban fogja tölteni a hétvéget, amelynek a neve se érdekli. Leült a terem egyik sarkába, a lapockáit nekitámasztotta a kemény és egyenes széknek, és hosszú ideig üldögélt ott, nem is hallva a lemezeket, aztán a lány, aki válogatta őket, megszólalt: - A folyosón hűvösebb van.

A fiú rosszul érezte magát. Nehezen elegyedett szóba ismeretlenekkel. Idegesítette, ha szembe kellett néznie az emberekkel, és amikor nem maradt más hátra, mint beszélni, akkor a szavak másképpen jöttek ki a száján, mint ahogy elgondolta őket. „Igen" - felelte. És enyhe hideglelést érzett. Ringatózni próbált, elfelejtve, hogy nem hintaszékben ül.

- Akik idejönnek, kivisznek egy széket a folyosóra, ott hűvösebb van - mondta a lány. És ő, ahogy hallgatta, szorongva vette észre, hogy a lány mindenáron beszélgetni akar. Nagy bátran rátekintett abban a pillanatban, amikor felhúzta a gramofont. Úgy látszott, hogy hónapok, talán évek óta ül ott, és semmi sem mutatta, hogy megmozdul majd. Felhúzta a gramofont, de egész lénye a fiúra figyelt. Mosolygott.

- Köszönöm - mondta a fiú, és megpróbált felállni, fesztelenül és közvetlenül mozogni. A lány nem vette le róla a szemét. Azt mondta:

- A kalapot meg a fogasra teszik.

Most úgy érezte, hogy parázs van a fülében. Megborzongott, ha rágondolt, hogyan mondja neki a lány ezeket a tanácsokat. Kényelmetlenül, sarokba szorítva érezte magát, és újból elfogta a

pánik, amiért lekéste a vonatot. De abban a pillanatban belépett a terembe a tulajdonosnő.

- Mit csinál? - kérdezte.

- Kiviszi a széket a folyosóra, ahogy mindenki - mondta a lány.

A fiú gúnyos hangsúlyt vélt észrevenni a szavaiban.

- Ne fáradjon - mondta a tulajdonosnő'. - Majd mindjárt hozok én magának egy zsámolyt.

A lány nevetett, és ő zavarba jött. Meleg volt. Száraz és sima meleg, és ő izzadt. A tulajdonosnő kivitt a folyosóra egy bőrüléses fazsámolyt. Készült utána menni, amikor a lány újból beszélni kezdett.

- Csak az a baj, hogy meg fogják ijeszteni a madarak - mondta.

Ő elkapta azt a szigorú pillantást, ahogy a tulajdonosnő a lányra nézett. Gyors, de átható pillantás volt.

- Te csak hallgass - mondta, és mosolyogva a fiúhoz fordult. A fiú már nem érezte magát olyan magányosnak, és beszélgetni akart.

- Mit beszél? - kérdezte.

- Azt, hogy ilyenkor döglött madarak hullanak a folyosóra - mondta a lány.

- Ez az ő kitalálása - mondta a tulajdonosnő. Lehajolt, hogy megigazítson egy csokor művirágot a középső asztalkán. Az ujjai idegesen reszkettek.

- Nem én találtam ki - mondta a lány. - Te magad sepertél össze kettőt tegnapelőtt.

A tulajdonosnő kétségbeesetten nézett a lányra. Olyan képet vágott, hogy szinte megsajnálta az ember, és nyilvánvalóan mindent meg akart magyarázni, hogy a kétség legkisebb nyoma se maradjon.

- Az a helyzet, uram, hogy tegnapelőtt a kölykök két döglött madarat raktak a folyosóra, hogy bosszantsák őt, és aztán azt mondták neki, hogy döglött madarak hullanak az égből. Ez mindent bevesz, amit mondanak.

A fiú mosolygott. Meglehetősen jól szórakozott a magyarázaton; megdörzsölte a kezét, és újból a lányra nézett, aki idegesen figyelte őt. A gramofon lejárt. A tulajdonosnő visszament a másik szobába, és amikor a fiú a folyosóra indult, a lány halkan, makacsul mondta:

- Én láttam, amint lehullottak. Higgye el. Mindenki látta.

És akkor a fiú azt hitte, hogy érti, miért ragaszkodik a gramofonhoz, és miért olyan elkeseredett a tulajdonosnő.

- Hát persze - mondta megértően. Majd a folyosó felé indulva: - Én is láttam őket.

Odakint a mandulafák árnyékában nem volt olyan meleg. Az ajtófélfához támasztotta a zsámolyt, hátrahajtotta fejét, és az anyjára gondolt; az anyjára, ahogy ernyedten ül a hintaszékben,

és a tyúkokat hessegeti egy hosszú seprűnyéllel, miközben érzi, hogy ő először nincs odahaza.

Az előző héten azt gondolhatta volna, hogy élete sima és egyenes fonal, kifeszítve az utolsó polgárháború egyik esős hajnalától, mikor a világra jött egy falusi iskola nagy, sárból és nádból tapasztott falai közt, és addig a júniusi reggelig vezetett, amikor betöltötte a huszonkettedik életévét, és az anyja odajött a függőágyhoz, és megajándékozta egy kalappal, rajta cédula: „Szeretettel fiamnak, születésnapjára." Időnként lerázta magáról a semmittevés rozsdaporát, és vágyakozott az iskola, a nagy falitábla, a légypiszokkal sűrűn beszórt országtérkép és a kancsók hosszú sora után, amelyek a falon lógtak minden gyerek neve alatt. Ott nem volt meleg. Friss és derűs falu volt, hosszú, hamuszürke lábú tyúkokat tartottak, amelyek bejártak az osztályterembe, és a korsóállvány alá tojtak. Az anyja akkoriban szomorú és kifürkészhetetlen asszony volt. Alkonyatkor kiült, beszívta a kávéföldeken átszűrődött szellőt, és azt mondogatta: „Manaure a világ legszebb faluja"; és aztán feléje fordulva nézte, ahogy titokban növekszik a függőágyban: „Majd ha nagy leszel, észre fogod venni." De ő nem vett észre semmit. Nem vette észre tizenöt éves korában, amikor már túlságosan nagydarab volt a korához képest, és majd kicsattant a lustálkodás adta arcátlan és zavarba ejtő egészségtől. Egészen húszéves koráig az életében lényegében nem történt egyéb, mint az, hogy fordult egyet-kettőt

a függőágyban. De arra az időre az anyja, a reumájától kényszerítve, otthagyta az iskolát, ahol tizennyolc éven át tanított, úgyhogy elköltöztek egy kétszobás, hatalmas udvarú házba, és olyan hamuszürke lábú tyúkokat tartottak, mint amilyenek ki-be járkáltak az osztályba.

A tyúkok őrzése volt az első kapcsolata a valósággal. És az egyetlen is egészen júliusig, amikor az anyja a nyugdíjba vonulásra gondolt, és úgy vélte, hogy a fia már elég értelmes ahhoz, hogy eljárjon a nyugdíjaztatás ügyében. Ő eredményesen segédkezett az iratok rendezésében, sőt elég ügyes volt ahhoz, hogy meggyőzze a plébánost, változtassa meg hat évvel az anyja keresztlevelének dátumát, mert még nem járt benne a nyugdíjkorban. Csütörtökön megkapta az utolsó utasításokat, amelyeket az anyja, a tapasztalt pedagógus gondosan a szájába rágott, és elindult a városba tizenkét pezóval, egy váltás fehérneművel, az iratcsomóval és a „nyugdíj" szó teljesen laikus elképzelésével, amit ő nagyjából úgy értelmezett, mint valami meghatározott pénzösszeget, amit meg kell kapnia a kormánytól, hogy disznókat hizlalhasson.

Félálomban üldögélve a szálloda folyosóján, a hőségtől elnyomva, nem gondolt rá, hogy milyen súlyos helyzetbe került. Feltételezte, hogy a váratlan kellemetlenség másnap meg fog oldódni, amikor majd újra jön a vonat, úgyhogy most az volt az egyetlen elfog-

laltsága, hogy kivárja a vasárnapot, folytassa az utazását, és soha többé ne gondoljon vissza erre a falura, ahol elviselhetetlenül meleg van. Valamivel négy óra előtt kényelmetlen és ragacsos álomba zuhant, és miközben aludt, arra gondolt, milyen kár, hogy nem hozta el a függőágyat. Akkor jött rá, hogy a vonaton felejtette a ruhacsomagot és a nyugdíjpapírokat. Hirtelen, ijedten felébredt, az anyjára gondolt, és újból elfogta a pánik.

Amikor visszavitte a széket a terembe, már kigyúltak a falu fényei. Nem ismerte a villanyt, úgyhogy mély benyomást tett rá, amikor meglátta a szálloda szegényes és foltos égőit. Aztán eszébe jutott, hogy az anyja beszélt neki ilyesmiről, és vitte tovább a széket az étterembe, igyekezve elkerülni a bögölyöket, amelyek lövedékekként fröccsentek szét a tükrökön. Étvágytalanul evett, elkábulva a helyzete nyilvánvalóan kínos alakulásától, a nagy melegtől, és szenvedett az életében először tapasztalt magány keserűségétől. Kilenc óra után bevezették az épület végébe, egy deszkafalú szobába, amely újságlapokkal és képeslapokkal volt kitapétázva. Éjfélkor lucskos és lázas álomba merülve aludt, míg öt házsornyira onnan, az Oltáriszentséget Szolgáló Antonio Isabel atya a vaságyán hanyatt fekve arra gondolt, hogy aznap éjszakai tapasztalatai alátámasztják a másnap reggel hét

órára írt prédikációját. A pap hosszú szárú szűk gatyában feküdt a hangos szúnyog-zümmögésben. Valamivel tizenkettő' előtt végigment a falun, hogy feladja az utolsó kenetet egy asszonynak, izgatott és ideges volt, úgyhogy a szentségeket lerakta a tábori ágy mellé, és lefeküdt, hogy újra végiggondolja a prédikációt. Jó néhány órát töltött így, a vaságyon hanyatt fekve, amíg meghallotta egy bölömbika távoli rikoltását a virradatban. Akkor megpróbált felkelni, nagy keservesen feltápászkodott, és rálépett a csengettyűre, s ettől hasra vágódott a szoba kemény és göröngyös földjén.

Alighogy magához tért, érezte az oldalában felszökő szúró fájdalmat. Abban a pillanatban tudatában volt a teljes súlyának: együtt volt a testének súlya, a bűneinek és az éveinek a súlya. Érezte arca alatt a rögös talaj keménységét, amely, amikor a prédikációt írta, olyan sokszor szolgált neki arra, hogy pontos elképzelést alkosson a pokolra vezető útról. „Krisztusom - suttogta ijedten, arra gondolva: - Biztosan soha többé nem tudok lábra állni."

Nem tudta, hogy mennyi ideig feküdt kimerülten a földön, nem gondolva semmire, még könnyű halálért se könyörgött. Olyan volt, mintha valóban meghalt volna egy pillanatra. De amikor visszanyerte öntudatát, már nem érzett sem fájdalmat, sem rémüle-

tet. Meglátta a sápadt fénysugarat az ajtó alatt; távolról és szomorúan hallotta a kakas-kukorékolást, és észrevette, hogy él, és tökéletesen emlékszik a prédikáció szavaira.

Már pirkadt, amikor elhúzta az ajtó reteszét. Már nem fájt semmije, sőt úgy érezte, hogy az ütés megszabadította a vénségétől. A falu minden jósága, tévelygése és szenvedése a szívéig hatolt, amikor elsőt szippantott a kakasszóval teli kék párából. Aztán körülnézett, mintegy azért, hogy megbéküljön a magányossággal, és a hajnal nyugodt derengésében meglátott egy, kettő, három halott madarat a folyosón.

Kilenc percig szemlélte a három tetemet, s a tervezett prédikációval összhangban arra gondolt, hogy a madaraknak e közös pusztulását bűnhődéssel kell megváltani. Aztán a tornác túlsó végébe ballagott, felemelte a három elhullott madarat, és visszament a ciszternához, leemelte a fedelét, és egymás után bedobálta a madarakat a zöld, alvó vízbe, és nem is tudta pontosan, hogy mi is a célja ezzel. *Három meg három az egy fél tucatot tesz ki* egy hét alatt - gondolta, és a tisztánlátás csodás fénysugara jelezte neki, hogy elkezdte élni élete nagy napját.

Hét órakor megjött a meleg. A szállodában az egyetlen vendég a reggelijére várt. A gramofonos lány még nem kelt fel. A tulajdonosnő odajött, és abban a pillanatban úgy tet-

szett, mintha az óra hét gongütése az ő megvastagodott hasában kondulna.

- Biztosan lekéste a vonatot - mondta a kései szánakozás hangján. És azután hozta a reggelit: tejeskávét, egy kemény tojást és sült banánszeleteket.

Megpróbált enni, de nem volt éhes. Nyugtalan volt, amiért elkezdődött a meleg. Patakokban csorgott róla a veríték. Fulladozott. Rosszul aludt, ruhástul, és most egy kis láza volt. Megint pánikot érzett, és eszébe jutott az anyja, abban a pillanatban, amikor odajött a tulajdonosnő, aki sugárzott nagy, zöld virágmintás ruhájában, hogy összeszedje az edényeket. A tulajdonosnő ruhájáról eszébe jutott, hogy vasárnap van.

- Mise van? - kérdezte.

- Igen, van - mondta az asszony. - De olyan, mintha nem lenne, mert jóformán senki se megy el. Az a helyzet, hogy nem akarnak új papot küldeni.

- És a mostanival mi baj van?

- Az, hogy vagy százéves és félig habókos - mondta a nő, és mozdulatlanul, elgondolkozva állt ott, az összes edényt a kezében tartotta.

Azután azt mondta:

- A minap megesküdött a szószéken, hogy látta az ördögöt, és attól kezdve jóformán senki se megy misére.

Úgyhogy elment a templomba, részben két-

ségbeesésében, részben meg a kíváncsisága miatt, hogy megismer egy százéves embert. Megjegyezte, hogy halott egy falu ez, se vége, se hossza, csupa poros utca meg komor, lakatlannak látszó bádogtetős faház. így festett a vasárnapi falu: kopár utcák, dróthálós ablakú házak és mély és ragyogó égbolt a fullasztó meleg fölött. Arra gondolt, hogy semmiféle jel nincs, amitől meg lehetne különböztetni a vasárnapot akármelyik naptól, és miközben a kihalt utcán bandukolt, anyja jutott az eszébe: „Minden falu minden utcája csalhatatlanul a templomhoz vagy a temetőhöz vezet." Abban a pillanatban kiért egy kis, kövezett térre, ahol egy tornyos, meszelt épület állt, a torony csúcsán egy fa szélkakassal és egy órával, amely állandóan négy óra tíz percet mutatott.

Átballagott a téren, felment a templom pitvarának három lépcsőfokán, és rögtön megérezte a tömjénfüst szagával összekeveredett, áporodott emberi verejtéket, és belépett a majdnem üres templom langyos félhomályába.

Az Oltáriszentséget Szolgáló Antonio Isabel atya éppen akkor lépett fel a szószékre. Már-már elkezdte a prédikációt, amikor meglátta, hogy belép egy fiú, kalappal a fején. Látta amint nagy, jámbor és áttetsző szemével megszemléli a majdnem üres templomot. Látta, hogy beül az utolsó padba, a fejét oldalra hajtja, és kezét a térdére teszi. Észre-

vette, hogy idegen. Több mint húsz éve élt a faluban, és akármelyik lakóját fel tudta volna ismerni még a szagáról is. Ezért tudta, hogy az a fiú, aki az imént bejött, idegen. Rövid és átható pillantással megfigyelte, hogy hallgatag és kissé szomorú lény, és hogy a ruhája piszkos és gyűrött. *Mintha hosszú ideje abban aludna* - gondolta olyan érzéssel, amelyben undor és izgalom keveredett. De azután, ahogy elnézte a padban, lelke csordultig telt hálával, és hozzálátott, hogy elmondja neki élete nagy prédikációját. *Krisztusom* - gondolta közben -, *engedd, hogy eszébe jusson a kalapja, hogy ne kelljen kidobnom a templomból.* És elkezdte a prédikációt.

Kezdetben úgy beszélt, hogy észre sem vette a saját szavait. Még csak nem is hallotta önmagát. Éppen csak azt a meghatározott és könnyed melódiát hallotta, amely egy szunnyadó forrásból csordogált a lelkében a világ kezdetétől fogva. Homályosan érezte, hogy a szavak pontosan, ritmikusan, szabatosan törnek elő, az előre látott rend és alkalom szerint. Érezte, hogy forró gőz feszíti a beleit. De azt is tudta, hogy a lelke megtisztult a gőgtől, és az érzékeit elárasztó öröm nem gőg, nem is lázadás, nem is hiúság, hanem a lelkének tiszta öröme a mi Urunkban.

Rebeca asszony a hálószobájában úgy érezte, hogy menten elájul, mert megértette, hogy egy pillanaton belül elviselhetetlenné

válik a meleg. Ha az újdonságtól való sötét félelmében nem gyökerezett volna meg a faluban, berakja a kacatjait egy naftalinos ládába, és elindul egy világ körüli útra, ahogy a dédapja tette, amint mesélték neki. De legbelül tudta, az a sorsa, hogy a faluban haljon meg, a végtelen folyosók és a kilenc hálószoba közt, melyeknek drót ablakhálói helyébe - gondolta - tejüveget tétet majd, ha megszűnik a meleg. Úgyhogy itt fog maradni, határozta el (és ez olyan elhatározás volt, amire mindig akkor jutott, amikor a ruháit rendezgette a szekrényben), és azt is elhatározta, hogy írni fog „nagytiszteletű unokabátyámnak", hogy küldjön egy fiatal papot, és újból járhasson a templomba az apró bársonyvirágos kalapjában, és megint rendes misét és tartalmas és épületes prédikációkat hallgasson. Holnap hétfő - gondolta hirtelen -, aztán máris a püspöknek írt levél bevezető formulájára gondolt (arra a bevezető formulára, amit Buendia ezredes léhának és tiszteletlennek minősített), amikor Argénida hirtelen kitárta a dróthálós ajtót, és bekiáltott:

- Asszonyom, azt mondják, hogy a pap megbolondult a szószéken!

Az özvegy hervadt és keserű arccal az ajtó felé fordult (ez az arc, úgy, ahogy volt, jellemző volt rá).

- Legalább öt éve bolond - mondta. És szorgalmasan osztályozta tovább a ruháit,

miközben azt mondta: - Biztosan megint látta az ördögöt.

- Most nem az ördög volt - közölte Argénida.

- Hát akkor kit? - kérdezte Rebeca asszony szárazon, közönyösen.

- Most azt mondja, hogy a Bolygó Zsidót látta.

Az özvegy érezte, hogy libabőrös lesz. Egy sereg kavargó gondolat - melyek közt nem tudta elkülöníteni a szakadt ablakhálóit, a meleget, a döglött madarakat és a bűzt - futott végig a fejében, amikor meghallotta azokat a szavakat, amelyekre a távoli ifjúsága estéi óta nem gondolt. „A Bolygó Zsidó." És ekkor hullasápadtan, dermedten elindult arrafelé, ahol Argénida tátott szájjal figyelte őt.

- Igaz - mondta olyan hangon, amely a legbelsejéből tört elő. - Most már tudom, miért pusztulnak a madarak.

A félelemtől taszítva, egy hímzett fekete kendővel bekötötte a fejét, és mint egy fuvallat, átsuhant a hosszú folyosón és a dísztárgyakkal telizsúfolt szalonon és az utcai kapun és azon a két házsoron, amely elválasztotta a templomtól, ahol az Oltáriszentséget Szolgáló Antonio Isabel atya átszellemülten mondta: „...Esküszöm nektek, hogy láttam őt. Esküszöm nektek, hogy az utamat keresztezte ma hajnalban, amikor visszajöttem, miután feladtam a szent sót,

olajat Jónás, az ács feleségének. Esküszöm nektek, hogy az arca kátrányos volt az Úr átkától, és forró hamu nyomát hagyta maga mögött."

A szó megtörten lebegett a levegőben. Észrevette, hogy nem tudja visszafogni a keze remegését, hogy egész teste reszket, és a gerincoszlopán lassan jeges verítékpatak csordogál végig. Rosszul érezte magát, érezte a remegést, és érezte a szomjúságot, és egy erős csikarást a beleiben, és egy kordulást, amely mint egy orgona basszus sípja zengett a belsejében. Akkor észrevette az igazságot.

Látta, hogy emberek vannak a templomban, és a főhajón át előrejön Rebeca asszony, ünnepélyesen, látványosan, kitárt karokkal, és keserű és hideg arcát az ég felé fordítja. Homályosan megértette, hogy mi megy végbe, sőt elég tisztafejű volt ahhoz, hogy megértse, kevélység lett volna azt hinni, hogy valami csodának a részese. Alázatosan a fakorlát szélére támasztotta reszkető kezét, és újra kezdte a beszédet.

- Akkor felém jött - mondta. És most hallotta a saját szenvedélyes, meggyőző hangját. - Felém jött, és a szeme smaragdból volt, és durva szőre és kecskebakszaga volt. És én felemeltem a kezem, hogy megvádoljam őt a mi Urunk nevében, és azt mondtam neki: „Megállj. A vasárnap sohasem volt alkalmas nap a bárányáldozathoz."

Amikor befejezte, kezdődött a meleg. Az a forró, kitartó és perzselő melege annak a felejthetetlen augusztusnak. De Antonio Isabel atya már nem érzékelte a meleget. Tudta, hogy a háta mögött ott áll a falu, ismét megrendülve, felzaklatva a prédikációtól, de még csak nem is örült neki. Még csak nem is örült annak, hogy a bor mindjárt enyhülést ad kiszáradt torkának. Kényelmetlenül érezte magát és elhagyatottan. Kábult volt, és nem tudott koncentrálni az Úrfelmutatás legmagasztosabb pillanatára. Egy ideje mindig ugyanez történt vele, de ez most másfajta szórakozottság volt, mert a gondolatait meghatározott nyugtalanság kerítette hatalmába. Életében először ekkor ismerte meg a gőgösséget. És úgy, ahogy elképzelte és meghatározta a prédikációiban, érezte, hogy a gőgösség a szomjúsághoz hasonló sürgető érzés. Erélyesen becsukta a tabernákulumot, és megszólalt:

- Püthagorasz.

A ministránsfiú, egy kopasz és fényes fejű kisfiú, Antonio Isabel atya keresztfia, akinek ő adott nevet, odament az oltárhoz.

- Szedd össze az alamizsnát - mondta a pap. A gyerek pislogott, egy teljes fordulatot tett,

és aztán szinte hallhatatlan hangon mondta:

- Nem tudom, hol a tányér.

Igazat mondott. Hónapok óta nem szedték össze az alamizsnát.

- Akkor keress egy nagy táskát a sekrestyében, és szedjél be, amennyit csak tudsz - mondta a pap.

- És mit mondjak? - kérdezte a gyerek.

A pap elgondolkozva nézte a kopasz és kékes koponyát, a kidudorodó csontokat. Most ő pislogott.

- Mondd azt, hogy arra kell, hogy száműzzük a Bolygó Zsidót - mondta, és érezte, hogy amint ezt kimondja, nagy súly nehezedik a szívére. Egy pillanatig nem hallott mást, csak a gyertyák sercegését a csöndes templomban és a saját izgatott és nehézkes lélegzését.

Aztán a ministránsfiú vállára tette a kezét, aki rémült, kerek szemmel nézett rá, és azt mondta:

- Aztán szedd össze a pénzt, és vidd el annak a fiúnak, aki csak az elején volt itt, és mondd meg neki, hogy a pap küldi, vegyen magának egy új kalapot.

Nagy Mátyás fordítása

Művirágok

A hajnali félhomályban tapogatózva, Mina felvette az ujjatlan ruhát, amit az előző este felakasztott az ágy mellé, és felforgatta a ládát, mert a ruhaujjakat kereste. Aztán a falba vert szögeken és az ajtók mögött kereste őket, igyekezett zajtalanul mozogni, nehogy felébressze vak nagyanyját, aki ugyanabban a szobában aludt. De amikor hozzászokott a sötétséghez, észrevette, hogy a nagymama már felkelt, erre kiment a konyhába, és megkérdezte a ruhaujjak felől.

- A fürdőszobában vannak - mondta a vak öregasszony. - Tegnap délután kimostam őket. - Ott lógtak, két facsipesszel felakasztva egy drótra. Még nedvesek voltak. Mina visszament a konyhába, és kiterítette a ruhaujjakat a tűzhely kőlapjaira. Vele szemben a vak öregasszony a kávét kavargatta, fénytelen szembogara a folyosó téglaperemére meredt, ahol egy sor, gyógyfüvekkel teli agyagcserép állt.

- Többé ne nyúlj a dolgaimhoz - mondta Mina. - Ezekben a napokban nem lehet a napsütésre számítani.

A vak öregasszony a hang felé fordította az arcát.

- Kiment a fejemből, hogy első péntek van - mondta.

Miután mélyet szippantva megállapította, hogy kész a kávé, levette a lábast a tűzhelyről.

- Tegyél alá papírt, mert piszkosak ezek a kövek - mondta.

Mina végighúzta mutatóujját a tűzhely kőlapjain. Piszkosak voltak, de a felgyülemlett koromtól, ami nem piszkítja be a ruha-ujjakat, hacsak oda nem dörzsölik őket a kövekhez.

- Te vagy a felelős, ha bepiszkolódnak - mondta.

A vak öregasszony töltött magának egy csésze kávét.

- Dühös vagy - állapította meg, és kivitt egy széket a folyosóra. - Szentségtörés megáldozni, ha dühös az ember. - Leült kávézni az udvar rózsái elé. Amikor harmadszor harangoztak be misére, Mina levette a ruhaujjakat a tűzhelyről, még nedvesek voltak. Azért felvette őket. Angel atya nem áldoztatná meg csupasz vállú öltözékben. Nem mosta meg az arcát. Egy törülközővel letörölte az arcrúzs maradványait, a szobában magához vette az imádságoskönyvét meg a csipkekendőt, és kiment az utcára. Negyedóra múlva visszajött.

- Evangélium után fogsz odaérni - mondta a vak öregasszony, aki az udvar rózsái előtt üldögélt.

Mina egyenesen az illemhelyre ment.

- Nem mehetek misére - mondta. - A ruhaujjak nedvesek, és az egész ruhám vasalatlan. - Úgy érezte, hogy egy tisztán látó tekintet üldözi.

- Első péntek van, és nem mégy misére - mondta a vak öregasszony.

Az illemhelyről visszatérve, Mina töltött magának egy csésze kávét, és leült a meszelt ajtószögletbe, a vak öregasszony mellé. De nem bírta meginni a kávéját.

- Te vagy a bűnös - suttogta visszafogott haraggal, és érezte, hogy fuldoklik a könnyektől.

- Te sírsz - csodálkozott el a vak öregasszony.

Letette az öntözőkannát a majoránnás cserepek mellé, és kiment az udvarra. Közben elismételte:

- Te sírsz.

Mina letette a csészét a földre, mielőtt felállt.

- Dühömben sírok - mondta. És amikor elhaladt a vak öregasszony mellett, hozzátette: - Meg kell gyónnod, mert miattad elszalasztottam az első pénteki szentáldozást.

Az öregasszony mozdulatlanul állt, várta,

hogy Mina becsukja a hálószoba ajtaját. Aztán a folyosó végébe ment. Lehajolt, tapogatózott, míg megtalálta a földön az érintetlen csészét. Míg visszatöltötte a kávét a cserépkannába, tovább beszélt:

- Isten a tudója, hogy nyugodt a lelkiismeretem.

Mina anyja jött ki a hálószobából.

- Kivel beszélsz? - kérdezte.

- Senkivel - mondta a vak öregasszony. - Mondtam már, hogy lassan megbolondulok.

A szobájába zárkózva Mina kigombolta a mellényét, és elővett három kulcsocskát, amelyeket egy biztosítótűre felfűzve hordott. Az egyik kulccsal kinyitotta a szekrény alsó fiókját, és elővett egy miniatűr ládikát. Kinyitotta a másik kulccsal. Abban volt egy köteg színes papírra írt levél, gumiszalaggal átkötve. Bedugta őket a mellényébe, a ládikát a helyére tette, és a kulccsal újból bezárta a fiókot. Azután kiment a vécére, és beledobta a leveleket.

- Azt hittem, misére mentél - mondta neki az anyja.

- Nem tudott elmenni - szólt közbe a vak öregasszony. - Elfelejtettem, hogy első péntek van, és tegnap délután kimostam a ruhaujjakat.

- Még nedvesek - mormolta Mina.

- Sokat dolgozhatott ezekben a napokban - mondta a vak öregasszony.

- Százötven tucat rózsát kell átadnom karácsonyra - mondta Mina.

A nap korán melegített. Hét óra előtt Mina bevitte a szobába a művirágkészítéshez szükséges kellékeket: egy szirmokkal meg drótokkal teli fonott kosarat, egy nagy doboz krepp-papírt, két ollót, egy gombolyag fonalat és egy üveg ragasztót. Egy perc múlva megjött Trinidad, a kartondobozával a hóna alatt, és megkérdezte, miért nem volt ott a misén.

- Nem volt ruhaujjam - mondta Mina.

- Akárki adhatott volna kölcsön - mondta Trinidad.

Elhúzott egy széket, és leült a szirmokkal teli kosár mellé.

- Későn jutott eszembe - mondta Mina. Befejezett egy rózsát. Azután odahúzta a kosarat, hogy szirmokat vágjon az ollóval. Trinidad letette a kartondobozt a földre, és beszállt a munkába. Mina a dobozt nézte.

- Cipőt vettél ? - kérdezte.

- Döglött egerek - mondta Trinidad. Minthogy Trinidadnak nagy gyakorlata volt a sziromvágásban, Mina nekilátott zöld papírburkolatú drót virágszálakat gyártani. Csöndben dolgoztak, észre se vették a napfényt, amely mindjobban besütött az idillikus képekkel és családi fényképekkel díszített szobába. Miután végzett a szárakkal, Mina Trinidad felé fordult, arca olyan volt, mintha

nem is anyagból gyúrták volna. Trinidad csodálatra méltó ügyességgel vágott, éppen csak az ujjai hegyét mozgatva, a lábszárát jó szorosra összezárva. Mina a lány férficipőit nézte. Trinidad elkerülte a tekintetét, fel sem emelve a fejét, éppen csak hátrahúzta a lábát, és félbeszakította a munkát.

- Mi történt? - kérdezte. Mina odahajolt hozzá.

- Elment - mondta.

Trinidad leejtette az ollót az ölébe.

- Nem igaz.

- Elment - ismételte Mina.

Trinidad pislogás nélkül nézett rá. Egy függőleges ránc szelte ketté összenőtt szemöldökét.

- És most? - kérdezte.

Minának nem remegett a hangja, ahogy válaszolt:

- Most semmi.

Tíz óra előtt Trinidad elbúcsúzott.

Mina, a titkától megszabadulva, visszatartotta a lányt még egy pillanatra, hogy beledobják a döglött egereket a vécébe. A vak öregasszony éppen a rózsalugast nyeste.

- Mibe, hogy nem tudod, mit viszek ebben a dobozban - mondta neki Mina, amikor elment mellette.

Megzörgette az egereket. A vak öregasszony fülelt.

- Rázd meg még egyszer - mondta.

Mina megismételte a mozdulatot, de a vak öregasszony nem tudta azonosítani a tárgyakat, harmadszor is meghallgatta, a mutatóujját a fülkagylójára támasztva.

- Az egerek, amelyek tegnap besétáltak a templom csapdáiba - mondta Mina.

Visszafelé szó nélkül ment el a vak öregasszony mellett. De a vak öregasszony utánament. Amikor a szobába ért, Mina egyedül ült a csukott ablak mellett, és dolgozott a művirágokon.

- Mina - mondta a vak öregasszony. - Ha boldog akarsz lenni, ne mondd el a titkod idegeneknek.

Mina szótlanul nézett rá. A vak öregasszony leült a székre, a lánnyal szemben, és megpróbált beszállni a munkába. De Mina nem hagyta.

- Ideges vagy - mondta a vak öregasszony.

- A te bűnöd - mondta Mina.

- Miért nem mentél misére? - kérdezte a vak öregasszony.

- Te jobban tudod azt, mint bárki más.

- Ha a ruhaujjak miatt, akkor nem veszed a fáradságot, hogy elmenj itthonról - mondta a vak öregasszony. - Várt valaki az úton, aki bosszúságot okozott neked.

Mina elhúzta kezét a nagymama szeme előtt, mintha egy láthatatlan üveget tisztítana.

- Te látnok vagy - mondta.

- Ma reggel kétszer mentél vécére - mondta a vak öregasszony. - Mindig csak egyszer szoktál menni.

Mina tovább gyártotta a rózsákat.

- Meg tudnád mutatni nekem, mit őrizgetsz a szekrény fiókjában? - kérdezte a vak öregasszony.

Mina sietség nélkül beleszúrta a rózsát az ablak keretébe, kivette a három kulcsocskát a mellényéből, és belerakta a vak öregasszony kezébe. Ő maga zárta rá az ujjait.

- Eredj, nézd meg a saját szemeddel - mondta.

A vak öregasszony az ujjai hegyével végigtapogatta a kulcsocskákat.

- Az én szemeim nem tudnak belelátni a vécé fenekébe.

Mina felemelte a fejét, és akkor valami különös érzést tapasztalt: érezte, hogy a vak tudja, hogy ő nézi őt.

- Ugorj le a vécé fenekére, ha annyira érdekelnek a dolgaim - mondta.

A vak öregasszony nem reagált a közbeszólásra.

- Mindig hajnalig írsz az ágyban - mondta.

- Te magad oltod el a lámpát - mondta Mina.

- És te rögtön felkattintod a zseblámpát - mondta a vak öregasszony. - Olyankor a lélegzésedből meg tudnám mondani neked, hogy mit írsz.

Mina erőt vett magán, hogy ne guruljon dühbe.

- Jól van - mondta, fel sem emelve a fejét. - És tételezzük fel, hogy így van: mi különös van benne?

- Semmi - felelte a vak öregasszony. - Csak az, hogy elmulasztottad miatta az első pénteki áldozást.

Mina a két kezével felnyalábolta a fonalgombolyagot, a két ollót és a maréknyi befejezetlen virágszárat és rózsafejet. Mindent belerakott a kosárba, és a vak öregasszony elé állt.

- Hát akkor, akarod, hogy megmondjam, miért mentem a vécére? - kérdezte. Mindketten lélegzetvisszafojtva álltak, míg Mina megfelelt a saját kérdésére: - Kakálni mentem.

A vak öregasszony beledobta a kosárba a három kulcsocskát.

- Jó védekezés volna - mormolta a konyhába indulva. - Meggyőztél volna, ha nem most hallanám, hogy életedben először közönségesen beszélsz.

Mina anyja tüskés ágakkal megrakodva jött a folyosó másik végéről.

- Mi történik itt? - kérdezte.

- Az, hogy bolond vagyok - mondta a vak öregasszony. - De nyilván nem gondolnak rá, hogy tébolydába küldjenek, amíg nem kezdek köveket hajigálni.

Nagy Mátyás fordítása

A Mamá Grandé temetése

Íme, világ hitetlenei, a Mamá Grandé igaz története, a macondói birodalom teljhatalmú császárnőjéé, aki kilencvenkét éven át uralkodott, és szentként tisztelten halt meg tavaly szeptemberben, egy keddi napon, és akinek a temetésére eljött a pápa.

Most, hogy a velejéig megrázott nemzet visszanyerte az egyensúlyát; most, hogy a San Jacinto-i dudások, a guajirai csempészek, a sinui rizstermelők, a guacamayali prostituáltak, a kígyóbűvölők és az aracatacai banán-ültetvényesek felakasztották a sátorponyváikat, hogy kipihenjék a kimerítő halottvirrasztás fáradalmait, és visszanyerte nyugalmát és újból birtokba vette hivatalát a köztársasági elnök és összes minisztere és mindazok, akik a közhatalmat és a természetfölötti erőket képviselték a legragyogóbb temetésen, amit csak feljegyeztek a történelmi krónikák; most, hogy a pápa testben és lélekben felszállt a mennyekbe, és Macondóban nem lehet közlekedni a temetésre összesereglett sokaság után maradt üvegektől, cigaretta-csikkektől, lerágott csontoktól, konzerv-

dobozoktól és rongyoktól és ürülékkupacoktól, most itt az ideje, hogy kirakjunk egy zsámolyt az utcai kapuba, és nekifogjunk elmesélni elejétől végig ennek a nemzeti megrendülésnek a részleteit, mielőtt idejük lenne megérkezni a történetíróknak.

Tizennégy héttel ezelőtt, borogatásokkal, köpölyözéssel, mustártapaszokkal enyhített, véget nem érő éjszakák után, a lázálmokkal terhes haláltusától megtörten, a Mamá Grandé megparancsolta, hogy ültessék be az öreg lián hintaszékébe, hogy kinyilvánítsa utolsó akaratát. Ez az egyetlen követelmény hiányzott hozzá, hogy meghalhasson. Aznap reggel, Antonio Isabel atya közreműködésével, elrendezte a lelki ügyeit, és már csak az anyagi ügyeket kellett elintéznie a kilenc unoka-öccsével, egyetemes örököseivel, akik az ágy körül virrasztottak. A plébános, aki magában beszélt, és már-már betöltötte a századik évét, ott maradt a szobában. Tíz emberre volt szükség, hogy felcipeljék a Mamá Grandé hálószobájába, és úgy határoztak, maradjon ott, hogy ne kelljen levinni és újból felcipelni a végső percben.

Nicanor, a titáni termetű és vad természetű legidősebb unokaöcs, aki khaki ruhát, sarkantyús csizmát és az inge alatt egy 38-as kaliberű, hosszú csövű revolvert hordott, előkerítette a közjegyzőt. A hatalmas, emeletes, melasz- és majoránnaillatú udvarház, a sötét

szobáival, amelyek négy, porrá lett nemzedék hatalmas ládáival és limlomjaival voltak telizsúfolva, a múlt hét óta megbénult, erre a pillanatra várva. A hosszú központi folyosón, melynek falán kampók álltak - rajtuk hajdanában nyúzott disznók lógtak, és szarvasok engedték vérüket az álmos augusztusi vasárnapokon -, a béresek sózsákokon és földműves szerszámokon kuporogva aludtak, egymás hegyén-hátán, az állatok felnyergelésére szóló parancsot várva, hogy szétkürtöljék a rossz hírt az óriási birtok egész területén. A család többi tagja a szalonban várakozott. A halálsápadt asszonyok, akikből kifutott a vér az örökség meg a virrasztás miatt, talpig gyászban voltak; a sok-sok véget nem érő gyászév során egészen rájuk kövesedéit már a gyász. A Mamá Grandé patriarchális szigorúsága szent drótakadállyal kerítette körül a vagyonát meg a nevét, amelyen belül a nagybácsik az unokahúgok lányaival és az unokafivérek a nagynénikkel és a testvérek a sógornőkkel kötöttek házasságot, amíg egy kusza vérrokonsági szövevényt alkottak, amit a nemzés circulus vitiosusszá alakított. Csak a legkisebb unokahúgnak, Magdalénának sikerült kisiklani a körből; a hallucinációitól megfélemlítve, kiűzette magából az ördögöt Antonio Isabel atyával, leborotválta a haját, és lemondott a világ dicsőségéről és hívságairól az Apostoli Prefektúra noviciátu-

sában. A hivatalos család szélén és az első éjszaka jogát gyakorolva, a férfiak egész zabi-nemzetséggel termékenyítették meg a kazlakat, pásztorszállásokat és tanyákat, amelynek tagjai családnév nélkül keringtek a cselédség soraiban, mint a Mamá Grandé fogadott gyermekei, alkalmazottai, kedvencei és védencei.

A halál fenyegető közelsége felpezsdítette a kimentő várakozást. A tisztelethez és engedelmességhez szokott haldokló hangja nem szólt hangosabban a bezárt szobában, mint egy halk orgonabasszus, de a birtok legtávolabbi zugában is visszhangzott. Senki sem volt közömbös ezzel a halállal szemben. Ebben a században a Mamá Grandé volt Macondo súlypontja, mint ahogy a fivérei, a szülei és a szüleinek a szülei is azok voltak a múltban, jó két évszázadig tartó hegemóniában. A falu az ő neve köré létesült. Senki sem ismerte a vagyon eredetét, sem a határait, sem a valódi értékét, de mindenki megszokta, hogy elhiggye: a Mamá Grandé a gazdája a folyó- és állóvizeknek, a lehullott és lehulló csapadéknak és a községi utaknak, a távíró-póznáknak, a szökőéveknek és a melegnek, és hogy azonfelül örökölt joga van élet és birtok felett. Amikor délutánonként kiült hűsölni a háza erkélyére belei egész súlyával és az öreg lián hintaszékbe szorított méltóságával, valóban végtelen gazdagnak és hatalmasnak, a vi-

lág leggazdagabb és leghatalmasabb matrónájának látszott.

Senkinek se jutott eszébe arra gondolni, hogy a Mamá Grandé halandó is lehet, kivéve a törzse tagjait és őt magát, akit ösztökéltek Antonio Isabel atya szenilis figyelmeztetései. De ő bízott benne, hogy több mint száz évig fog élni, mint az anyai nagyanyja, aki az 1875-ös háborúban, a birtok konyhájában elsáncolva magát, szembeszállt Aureliano Buendía ezredes egy osztagával. A Mamá Grandé csak az idén áprilisban értette meg, hogy Isten nem fogja megadni neki azt a kiváltságot, hogy nyílt összecsapásban, személyesen semmisítsen meg egy föderalista szabadkőműves hordát.

A fájdalmak első hetében a család orvosa mustártapaszokkal és gyapjúharisnyákkal kezelte. Örökölt, Montpellier-ben diplomázott orvos volt, aki filozófiai meggyőződésből esküdt ellensége volt a tudomány fejlődésének, akit a Mamá Grandé felruházott azzal a joggal, hogy megakadályozza más orvosok letelepedését Macondóban. Valamikor lovon járta be a falut, a búskomor alkonyi betegeket látogatva, és a természet megadta neki azt a kiváltságot, hogy számos idegen gyerek apja legyen. Az ízületi gyulladás azonban ledöntötte a függőágyba, és végül, látatlanban, feltételezések, pletykák és híresztelések révén kezelte a betegeit. Amikor a Mamá Grandé

hívatta, két botra támaszkodva, pizsamában átvánszorgott a téren, és berendezkedett a beteg hálószobájában. Csak amikor megértette, hogy a Mamá Grandé haldoklik, akkor hozatott egy ládát, amelyben latin feliratos porcelán tégelyek voltak, és három héten keresztül kenegette a haldoklót kívülről-belülről mindenféle akadémikus flastrommal, csodatevő szirupos gyógyszerekkel és mesteri végbélkúpokkal. Azután a fájdalmas helyre füstölt varangyos békákat, a veséire meg piócákat rakott, egészen aznap hajnalig, amikor is választania kellett a két eset közül: vagy eret vágat rajta a borbéllyal, vagy kiűzeti belőle az ördögöt Antonio Isabel atyával.

Nicanor megkerestette a plébánost. Legjobb tíz embere vitte a paplaktól a Mamá Grandé hálószobájáig, a recsegő fonott hintaszékében, a nagy alkalmakra tartogatott penészes baldachin alatt. A langyos szeptemberi alkonyatban az utolsó kenetet jelző csengettyűszó volt az első értesítés Macondo lakóihoz. Amikor felkelt a nap, a Mamá Grandé háza előtt levő terecske falusi búcsúhoz hasonlított.

Olyan volt, mint egy másik korszak emléke. Egészen addig, míg betöltötte hetvenedik évét, a Mamá Grandé az emberemlékezet óta leghosszabb és legzajosabb vigasságokkal ünnepelte meg a születésnapját. Pálinkás demizsonokat raktak ki a nép rendelkezésére,

lábasjószágokat áldoztak fel a köztéren, és egy asztalra állított zenekar három napig játszott megállás nélkül. A poros mandulafák alatt, ahol az évszázad első hetében Aureliano Buendía ezredes légiói táboroztak, banánpálinkát, kalácsot, véres hurkát, töpörtyűt, húspástétomot, disznósajtot, orjalevest, jukkakenyeret, sajtospogácsát, fánkot, kukoricakását, rétest, májas hurkát, zsigereket, koka-bogyót, cukornádszörpöt árultak, mindenféle fajta kacat, bóvli, limlom és vicik-vacak és kakasviadalok meg szerencsejátékok közt. A zsibongó tömeg zűrzavarában a Mamá Grandé képével ellátott jelvényeket és skapu-lárékat árultak.

A vigasságok az ünnep előestéjén kezdődtek, és a születésnapon értek véget pompás tűzijátékkal és családi táncmulatsággal a Mama Grandé házában. A válogatott meghívottak és a család törvényes tagjai, akiket törvénytelen rokonok hada szolgált ki bőkezűen, a divatos tekercsekkel felszerelt vén gépzongora ritmusára táncoltak. A Mamá Grandé a szalon végében, lenvászon párnákkal bélelt karosszékben ülve elnökölt a mulatság felett, és tapintatos utasításokat osztogatott a jobb kezével, melynek minden ujját gyűrűk ékesítették. Néha cinkosságban a szerelmesekkel, de szinte mindig a saját megérzésére hallgatva, aznap éjjel szőtte a jövő esztendei házasságokat. A jubileum berekesz-

téséül a Mamá Grandé kiment a koszorúkkal és papírlámpákkal feldíszített erkélyre, és pénzt szórt a sokaság közé.

Ez a hagyomány már megszakadt, részben a családot ért folyamatos halálesetek, részben az utóbbi idők politikai bizonytalansága miatt. Az újabb nemzedékek csak hallomásból ismerték a pompának ezeket a megnyilvánulásait. Ők már nem láthatták a Mamá Grandét a misén, amint a civil hatóság valamelyik tagja legyezi, és a nagyasszony azt a kiváltságot is élvezi, hogy még az Úrfelmutatás pillanatában sem térdel le, nehogy tönkretegye hollandi fodros szoknyáját és a kikeményített alsószoknyáit. Az aggastyánok mint az ifjúkor hallucinációjára emlékeztek vissza arra a kétszáz méter hosszú gyékényszőnyegre, amelyet az ősi háztól egészen a főoltárig terítettek le aznap délután, amikor Maria del Rosario Castaneda y Montero elment az apja temetési szertartására, és a gyékényszőnyeggel beborított utcán tért vissza, új és ragyogó méltóságával felruházva, huszonkét évesen Mama Grandévá változva. Az a középkori látomás akkoriban nemcsak a család múltjához, hanem a nemzet múltjához is hozzátartozott. A Mamá Grandé, aki egyre bizonytalanabb és távolibb lett, és éppen csak a balkonján láthatták, melyet akkoriban muskátlik fojtogattak forró délutánokon, szertefoszlott a saját legendájában. A hatalmat

Nicanor közvetítésével gyakorolta. Hallgatólagos ígéret volt rá, amit a hagyomány írt elő, hogy azon a napon, amikor a Mamá Grandé lepecsételi a végrendeletét, az örökösök három éjszakán át tartó nyilvános mulatságot fognak elrendelni. De ugyanúgy azt is tudták, hogy ő úgy határozott: csak a halála előtt néhány órával mondja el végakaratát, és senki sem gondolt komolyan arra az eshetőségre, hogy a Mamá Grandé halandó is lehet. Csak aznap hajnalban, az utolsó kenetet hirdető csengettyűszótól felverve, bizonyosodtak meg róla Macondo lakói, hogy a Mamá Grandé nemcsak hogy halandó, de éppen haldoklik.

Ütött az órája. Ahogy ott feküdt a lenvászon ágyneműi közt, fülig bekenve áloéval, a poros, finom kreppbaldachin alatt, alig lehetett észrevenni az élet jelét hatalmas keblei ernyedt pihegésén. A Mamá Grandé, aki ötvenéves koráig kikosarazta a legszenvedélyesebb kérőket, és akinek megadta a természet, hogy egymaga szoptassa az egész fajtáját, szűzen és gyermektelenül vívódott a halállal. Az utolsó kenet feladásának pillanatában Antonio Isabel atyának segítséget kellett kérnie, hogy rákenje a szentelt olajat a tenyerére, mert a Mamá Grandé a haláltusa kezdetétől fogva ökölbe szorította a kezét. Mit sem ért az unokahúgok közreműködése. A nagy erőfeszítésben a haldokló a mellére szorította drágakövekkel sűrűn, mint a csillagok, teli-

aggatott kezét, és egy hét óta először nézett az unokahúgaira színtelen tekintetével, mondván: „Banditák." Azután meglátta Antonio Isabel atyát liturgikus öltözékben és a ministránsfiút a kegyszerekkel, és csendes beletörődéssel mormolta: „Lassan meghalok." Akkor lehúzta a nagy gyémántköves gyűrűt, és átadta Magdalénának, az apácanövendéknek, akit megilletett, lévén ő a legkisebb örökös. A hagyomány kívánta így: Magdaléna lemondott az örökségéről az egyház javára.

Hajnalban a Mamá Grandé azt kérte, hagyják magára Nicanorral, hogy kiadja az utolsó utasításait. Félórán keresztül, képességeinek teljes birtokában, az üzleti ügyek menete felől tájékozódott. Különleges előírásokat adott a holtteste sorsát illetően, majd végül a virrasztással foglalkozott. „Tartsd nyitva a szemed - mondta. - Zárj kulcsra minden értékes dolgot, mert sokan nem azért jönnek, hogy virrasszanak, hanem hogy lopjanak." Egy pillanattal később, a plébánossal négyszemközt, hosszasan, őszintén és részletesen meggyónt, és azután megáldozott az unokahúgok és unokaöccsök jelenlétében. Akkor azt kérte, ültessék be a lián hintaszékébe, hogy kinyilvánítsa az utolsó akaratát.

Nicanor huszonnégy, ragyogó tiszta írással teleírt íven már elkészítette a javai pontos jegyzékét. A Mamá Grandé, az orvos és Antonio Isabel atya, mint tanúk előtt, békésen

lélegezve lediktálta a közjegyzőnek az ingatlanai listáját, nagyságának és méltóságának legfőbb és egyetlen forrását. Valódi arányaira csökkentve a tényleges vagyon három, a gyarmati időkben királyi kiváltságlevéllel adományozott komturi birtokra redukálódott, amelyek az idők folyamán, bonyolult érdekházasságok segítségével felhalmozódtak a Mamá Grandé uralma alatt. Ezen a szunnyadó területen, amelynek nem voltak meghatározott határai, amely öt községet ölelt fel, ahol a földbirtokosok költségére soha, egyetlen magot se vetettek el, 352 család lakott bérlőként. A Mamá Grandé minden évben, a küszöbönálló névnapja előtt gyakorolta azt az egyetlen uralkodói ténykedést, amely megakadályozta, hogy a földek visszaszálljanak az államra: a földhaszonbér beszedését. A ház belső folyosóján ülve ő szedte be személyesen a földjein való letelepedés jogának a bérét, úgy, ahogy az ősei szedték be a bérlők őseitől több mint egy évszázadon keresztül. Miután lezajlott a három napig tartó behordás, az udvar zsúfolásig megtelt disznókkal, pulykákkal és tyúkokkal és a föld terményeiből való tizedekkel meg az első termésadagokkal, amit ajándékképpen raktak le. Valóban ez volt az egyetlen aratás, amelyet a család betakarított a kezdettől fogva halott területről, melyet első látásra 100 000 hektárra lehetett becsülni. De a tör-

ténelmi körülmények úgy rendelték, hogy ezek közt a határok közt növekedjék és virágozzék a macondói kerület hat községe, sőt a kerület székhelye is, úgyhogy mindenki, aki házat bérelt, csak az őt megillető anyagi dolgok fölött rendelkezett, mert a föld a Mamá Grandéé volt, és neki fizették a bérleti díjat, ahogy a kormánynak is fizetnie kellett a városlakók utcahasználatáért.

A majorok környékén sohasem számlált és még kevésbé gondozott állatok bitangoltak, melyeknek hátsó felén lakat alakú billogzás állt. Az az örökölt billog, amely inkább a rendetlenség, mint a mennyiség miatt, megszokott lett a távoli megyékben, ahová a szétzüllött lábasjószág nyáron, a szomjúságtól félholtan elvetődött, volt a legenda egyik legszilárdabb támpillére. Olyan okokból kifolyólag, amelyek magyarázatával senki se vesztegette az idejét, a ház tágas lóistállói az utolsó polgárháború óta folyamatosan megüresedtek, és az utóbbi időben cukornád-sajtókat, fejőkarámokat és egy rizsmalmot tartottak bennük.

A felsoroltakon kívül benne foglaltatott a végrendeletben három aranypénzzel teli köcsög, amelyeket a szabadságharc idején ástak el valahol a házban, és amelyeket nem találtak meg az időnként megismétlődő és serény ásatások során. A bérbe adott föld további művelésének és a tizedek és első termé-

sek és mindenféle különleges ajándékok további beszedésének a jogával együtt, az örökösök kaptak egy nemzedékről nemzedékre elkészített és minden egyes nemzedék által tökéletesített térképvázlatot az elásott kincs felkutatásának megkönnyítésére.

A Mamá Grandénak három órára volt szüksége, hogy felsorolja földi javait. A hálószoba fullasztó levegőjében úgy tetszett, hogy a haldokló hangja minden egyes felsorolt dolgot felmagasztal. Amikor aláírta reszkető kézjegyét, és alája odakanyarították a tanúk a magukét, titokzatos remegés rázta meg a sokaság szívét, mely gyülekezni kezdett a ház előtt, a poros mandulafák árnyékában.

Akkor már csak az erkölcsi javak aprólékos felsorolása volt hátra. Egy végső erőfeszítéssel - ugyanúgy, ahogy az ősei tették, mielőtt meghaltak, hogy biztosítsák a fajtájuk uralmát - a Mamá Grandé felült óriási farára, és uralkodói és őszinte hangon, az emlékezetére hagyatkozva, lediktálta a közjegyzőnek a láthatatlan vagyona listáját:

A természeti kincseket, a felségvizeket, a zászló színeit, a nemzeti függetlenséget, a hagyományos pártokat, az emberi jogokat, az állampolgári szabadságot, az ország első emberét, a másodfokú fellebbezést, a harmadfokú tárgyalást, az ajánlóleveleket, a történelmi bizonyosságot, a szabad választásokat, a szépségkirálynőket, a nagy horderejű beszé-

deket, a hatalmas ünnepségeket, a finom kisasszonyokat, a korrekt úriembereket, a feddhetetlen katonákat, őfőméltóságát, a legfelsőbb bírót, a betiltott importcikkeket, a liberális hölgyeket, a test problémáját, a nyelvezet tisztaságát, a világnak adott példamutatást, az igazságszolgáltatás rendjét, a szabad, de felelős sajtót, a dél-amerikai Athént, a közvéleményt, a demokratikus oktatást, a kereszténnyi erkölcsöt, a devizahiányt, a menedékjogot, a kommunista veszélyt, az állam hajóját, az élet drágaságát, a republikánus hagyományokat, a mellőzött osztályokat, a diplomáciai üzeneteket.

Nem tudta befejezni. A fáradságos felsorolás elakasztotta az utolsó leheletét. A család hatalmának erkölcsi igazolását két évszázadon át alkotó formulák mare magnumába fúlva, a Mamá Grandé böffentett egyet, és kilehelte lelkét.

A távoli és komor főváros lakói aznap délután egy húszéves hölgy képét látták az újságok rendkívüli kiadásainak első oldalán, és azt gondolták, hogy az az új szépségkirálynő. A Mamá Grandé újból átélte négyhasábnyira nagyított és sebtében kiretusált fényképe pillanatnyi ifjúságát, melyen dús hajzatát elefántcsont fésű fogta össze a feje tetején, és egy diadém függött a csipkés nyakfodra fölött. Annak a képnek, amelyet egy vándor fényképész készített, aki a század elején járt Ma-

condóban, és amelyet az újságok hosszú éveken át megőriztek az ismeretlen személyek osztályán, az volt a sorsa, hogy sokáig megmaradjon az eljövendő nemzedékek emlékezetében. A kiöregedett autóbuszokon, a minisztériumi liftekben, a sápadt drapériákkal kitapétázott bús teaszalonokban hódolattal és tisztelettel sugdolóztak a forró és maláriás körzetben elhunyt hatalmasságról, akinek a nevét néhány órája még nem ismerték az ország többi részében, mielőtt a nyomtatott szó szentté nem avatta. A finoman szitáló eső félelemmel és penésszel vonta be a járókelőket. Minden templom harangja a halottért szólt. A köztársasági elnök, akit akkor lepett meg a hír, amikor az új kadétok avatási ünnepségére indult, a távirat hátlapjára egy kézzel írt mondatban felkérte a hadügyminisztert, hogy a beszédét egyperces csönddel fejezze be a Mamá Grandé tiszteletére.

A társadalmi rendet meglegyintette a halál. Maga a köztársasági elnök is, akihez a város érzelmei valamiféle tisztító szűrőn keresztül jutottak el, megérezte a kocsijából, egy pillanatnyi látomásban, de szinte vad erővel, a város csöndes megdöbbenését. Csak néhány rossz hírű kávéház és a kilencnapos gyászszertartásra felkészített főszékesegyház maradt nyitva. A Nemzeti Kapitóliumban, ahol a papirosba burkolózott koldusok dór oszlopok és halott elnökök hallgatag szobrainak

a védelmében aludtak, égtek a Kongresszus fényei. Amikor a nemzet első tisztviselője a gyászba borult város látványától megrendülve bement a dolgozószobájába, a miniszterei gyász taftruhában, felállva várták, ünnepélyesebben és sápadtabban, mint szokás szerint.

Annak és a következő éjszakáknak az eseményeit később úgy fogják értelmezni, mint egy történelmi leckét. Nemcsak az államhatalom legmagasabb megbízottait inspiráló keresztényi szellem miatt, hanem az áldozatkészség miatt is, amellyel eltérő érdekeket és ellentétes szempontokat egyeztettek a közös szándék során, hogy eltemessenek egy kimagasló halottat. A Mamá Grandé hosszú éveken át biztosította a birodalma békéjét és politikai összhangját azzal a három ládára való hamis választócédulával, amelyek a titkos vagyona részét alkották. A cselédség férfitagjai, a védencei és a bérlői, fiatalabbak és idősebbek, nemcsak a saját választójogukat gyakorolták, hanem az egy évszázad alatt elhalálozott választókét is. Ő jelentette a hagyományos hatalom elsőbbségét az átmeneti hatóság fölött, az uralkodó osztály uralmát a köznép fölött, az isteni bölcsesség fölényét a halandó hevenyészett uralma fölött. Békés időkben az ő felsőbb akarata adományozta és vette el a kanonoki javadalmakat, egyházi javadalmakat és szinekurákat,

és őrködött az üzlettársai jóléte fölött, még ha ármányhoz vagy választási csaláshoz kellett is folyamodnia. Viharos időkben a Mamá Grandé titokban adakozott a hívei felfegyverzésére, és nyilvánosan segélyezte az áldozataikat. Ez a hazafias buzgalom kivívta neki a legmagasabb elismerést.

A köztársasági elnöknek nem kellett a tanácsadóihoz fordulni, hogy felmérje a felelőssége súlyát. A palota kihallgatási terme és a kövezett udvar közt, mely utóbbi az al-királyok kocsibeállója volt, egy kis belső kert húzódott, sötét ciprusokkal, ahol a gyarmati idők végén egy portugál szerzetes szerelmi bánatában felakasztotta magát. A kitüntetésekkel teliaggatott tisztek zajos kísérete ellenére az elnök nem tudta elfojtani könnyű borzongását, amit a bizonytalanságtól érzett, amikor alkonyat után átment azon a helyen. De aznap este a borzongásnak figyelmeztető ereje volt. Teljesen tudatára ébredt tőle történelmi küldetésének, és kilencnapos nemzeti gyászt és utólagos tiszteletadást rendelt el a Mamá Grandénak, mint egy hősnőnek, aki a hazáért esett el a csatamezőn. Mint ahogy elmondta abban a rövid drámai beszédben, amit aznap hajnalban intézett a honfitársaihoz a nemzeti rádión és televízión keresztül, a nemzet első tisztviselője bízott benne, hogy a Mamá Grandé temetése újabb példát mutat majd a világnak.

Kétségtelen, hogy az ilyen fennkölt céloknak súlyos akadályokba kellett ütközniük. Az ország jogi szerkezetét, amelyet a Mamá Grandé távoli elődei szerkesztettek, nem készítették elő az olyan eseményekre, mint amilyenek most kezdtek kialakulni. A törvény bölcs tudorai, a jogtudomány kipróbált alkimistái bújták a hermeneutikát és szillogizmusokat, keresve azt a formulát, amely lehetővé teszi, hogy a köztársasági elnök részt vegyen a temetésen. A politika, a klérus és a pénzügyek magas szféráiban riadalmas napokat éltek át. A Kongresszus hatalmas félkörében, melynek levegője megritkult az évszázados elvont törvénykezéstől, nemzeti hősök olajképei és görög gondolkodók mellszobrai közt még soha nem emlegették annyit a Mamá Grandét, mint most, mialatt a holtteste buborékokkal telt meg a forró macondói szeptemberben. Először beszéltek róla és képzelték el a lián hintaszéke, a délután kétórai kábultsága és a mustártapaszai nélkül, és a legenda által megszűrve, tisztának és időtlennek látták.

Végtelen órák teltek meg szavakkal, szavakkal, szavakkal, amelyek a köztársaság egész területén visszhangoztak, mert a nyomtatott betű hírharsonái nyomatékkal látták el őket. Addig-addig, míg valaki, akinek volt érzéke a valósághoz az aszeptikus jogtanácsosoknak ebben a gyülekezetében, félbe-

szakította a történelmi blablázást, hogy emlékeztessen rá, a Mamá Grandé holtteste árnyékban 40 fok alatt vár a döntésre. Senki sem jött zavarba a józan ész betörésétől az írott törvény steril légkörébe. Parancsokat osztogattak, hogy balzsamozzák be a holttestet, míg megtalálják a formulákat, egyeztetik a nézeteket, vagy elkészítik azokat az alkotmányos módosításokat, amelyek lehetővé teszik, hogy a köztársasági elnök részt vegyen a temetésen.

Annyit fecsegtek, hogy a fecsegés átlépte a határokat, átszállt az óceánon, és mint egy sejtelem, átsuhant a castelgandolfói pápai lakosztályokon. A pápa, a forró augusztus kábulatából magához térve, az ablakban állt, és nézte a tóban alámerülő búvárokat, akik a levágott fejű lány fejét keresték. Az utóbbi hetekben a délutáni lapok mással se foglalkoztak, és a pápa nem tudott közömbös maradni a nyári rezidenciájától oly közel felvetődő rejtéllyel szemben. Aznap délután azonban, egy előre nem látható helyettesítésben, a lapok a lehetséges áldozatok fényképe helyett egyetlen húszéves hölgy gyászcsipkével megjelölt képét közölték. „A Mamá Grandé" - csodálkozott a pápa, mert mindjárt felismerte azt a homályos dagerrotípiát, amelyet sok-sok évvel azelőtt ajándékoztak neki abból az alkalomból, hogy fellépett a Szent Péter székére. „A Mamá Grandé" – csodál-

koztak kórusban magánlakosztályukban a Bíborosi Kollégium tagjai, és húsz évszázad alatt harmadszor volt egy órányi zavar, kellemetlenség és futkosás a kereszténység határtalan birodalmában, míg a pápa beült a hosszú fekete gondolájába, és elindult a Mamá Grandé fantasztikus és távoli temetésére.

Elmaradtak a ragyogó őszibarackosok, a Via Appia Antica a teraszokon sütkérező lagymatag filmszínésznőkkel, akik még nem tudtak a megrendülésről, és azután elmaradt az Angyalvár komor tömbje a Tiberis horizontján. Alkonyatkor a Szent Péter-bazilika harangjainak mély hangja elvegyült Macondo repedezett harangjainak szavával. Fullasztó vászonfülkéjéből, a szövevényes tengeri utakon és a Római Birodalom meg a Mamá Grandé pásztorszállásainak határát jelölő néma mocsarakon át, a pápa egész éjszaka hallotta a sokaság vonulásától felvert majmok rikácsolását. Éjszakai útja során a pápai ladik lassan megtelt jukkás zsákokkal, zöld banánfürtökkel és tyúkketrecekkel és férfiakkal és asszonyokkal, akik abbahagyták megszokott elfoglaltságukat, hogy portékájukkal szerencsét próbáljanak a Mamá Grandé temetésén. Őszentsége az egyház történetében elő-ször szenvedett aznap éjjel a virrasztás lázától és a szúnyogok gyötrésétől. De a Nagy Öreg Hölgy birtoka fölött hasadó csodálatos hajnal, a balzsamfüvek és a leguán királyságá-

nak eredeti látványa kitörölte emlékezetéből az utazás szenvedéseit, és kárpótolta az áldozatért.

Nicanort három kopogtatás ébresztette fel, ami őszentsége küszöbönálló érkezését jelezte. A halál birtokba vette a házat. Az egymást követő kapkodó elnöki beszédektől, a parlamenti képviselők lázas vitáitól lelkesítve, akik elvesztették a hangjukat, és egyezményes jelek segítségével értettek szót egymással, emberek és kongregációk a világ minden részéről odahagyták ügyes-bajos dolgaikat, és jelenlétükkel zsúfolásig megtöltötték a sötét folyosókat, a zsúfolt átjárókat, a fullasztó padlásszobákat, és akik késve érkeztek, felmásztak és a lehető legjobban elhelyezkedtek a lőréseken, a cölöpsorokon, az őrtornyokban, a gerendázatokon és a fiatal tölgyfákon. A középső szobában, a nagy döntésre várva, mumifikálva feküdt a Marná Grandé holtteste egy rezgő távirathegy alatt. A könnyektől legyengült kilenc unokaöcs a kölcsönös őrködés eksztázisában virrasztott a tetem mellett.

A világnak még hosszú napokon át kellett kémlelődni. A városi tanács termében, amelyet négy bőrzsámollyal, egy kancsó szűrt vízzel és egy, lapulevélből készített függőággyal rendeztek be, a pápa verejtékes álmatlanságban szenvedett, és azzal töltötte az idejét, hogy beadványokat és adminisztratív rendel-

kezéseket olvasott az elnyújtott, fullasztó éjszakában. Napközben olasz cukorkát osztogatott a gyerekeknek, akik odamentek, hogy lássák az ablakon át, és a kőrisfa pergola alatt ebédelt Antonio Isabel atyával és alkalmanként Nicanorral. így morzsolta a végtelen heteket és a várakozástól meg a melegtől hosszúra nyúlt hónapokat, amíg Pastor Pastrana kiállt a dobverőjével a tér közepére, és felolvasta a döntésről szóló hirdetményt. A közrendet feldúltnak nyilvánították, tam-tamtam, és a köztársasági elnöknek, tamtam-tam, különleges felhatalmazása van, tamtam-tam, amelynek alapján részt vehet a Mamá Grandé temetésén, tamtamtam, tatám, tam, tam.

Elérkezett a nagy nap. Az utcákon, amelyeket eltorlaszoltak a szerencsekerekek, lacikonyhák és szerencsejáték-asztalok és a nyakukban összetekert kígyóval járkáló emberek, akik az orbánc kigyógyítására szolgáló és az örök életet biztosító balzsamot hirdették; a tarka terecskén, ahol a sokaság felverte sátrait, és leterítette fonott szőnyegeit, délceg íjászok tisztították meg a hatóság előtt az utat. A végső pillanatra várva, ott voltak a San Jorge-i mosónők, a Cabo de Vela-i gyöngyhalászok, a ciénagai vetőháló-készítők, a tasajerai garnélarák-halászok, a mojanai varázslók, a manaurei sópárlók, a valledupari harmonikások, az ayapali lócsiszá-

rok, a San Pelayo-i papajatermesztők, a La Cueva-i kakasfejők, a Sabanas de Bolivar-i vándorzenészek, a rebolói szépfiúk, a magdalenai béresek, a mompoxi kelmefestők, azonkívül azok, akik ennek a krónikának az elején szerepelnek, és még sokan mások. Még Aureliano Buendia ezredes veteránjai is - az élen Marlborough herceggel, aki prémekkel meg tigriskarmokkal-fogakkal ékesített díszruhát viselt - felülkerekedtek a Mamá Grandé és a fajtája iránt érzett százéves gyűlöletükön, és eljöttek a temetésre, hogy kérelmezzék a köztársasági elnöktől a hadinyugdíjak kifizetését, amire hatvan éve vártak.

Valamivel tizenegy óra előtt a napsütésben fuldokló kába sokaság, amelyet zsinóros dolmányba és tarajos karimás sisakba bújtatott, rendíthetetlen elitgárda fogott vissza, hatalmas diadalkiáltást hallatott. Méltóságteljesen, ünnepélyesen, zsakettban és cilinderben, a köztársasági elnök és miniszterei; a parlamenti küldöttségek, a legfelsőbb bíróság, az államtanács, a hagyományos pártok és a klérus és a bank, a kereskedelem és az ipar képviselői megjelentek a távíróközpont sarkánál. A kopasz és tömzsi, agg és beteg köztársasági elnök elvonult a sokaság álmélkodó tekintete előtt, amely ismeretlenül választotta meg, és amely csak most tett valódi tanúbizonyságot a létezéséről. A tisztségük súlyától kimerült érsekek és a jelvényekkel

felvértezett, robusztus mellkasú katonatisztek közt a nemzet első tisztviselője a hatalom összetéveszthetetlen páráját árasztotta.

Másodjára, gyászfátylak nyugodt felvonulásában, minden elmúlt és leendő dolgok nemzeti királynői vonultak el. A földi ragyogástól első ízben megfosztva, ott haladtak elöl az egyetemes királynővel, a rostos mangó királynője, a zöld ahujama királynője, a guineai almafa királynője, a lisztes jukka királynője, az öblös guajaba királynője, a vízikókusz királynője, a fekete szemű bab királynője, a 426 kilométer hosszú leguántojás-kaláris királynője és mindazok, akiket nem sorolunk fel, hogy ne nyújtsuk végtelenné ezt a krónikát.

Bíborba burkolt koporsójában, nyolc rézpánttal elválasztva a valóságtól, a Mamá Grandé akkor túlságosan át volt itatva formaldehid örökkévalóságával ahhoz, hogy érzékelje a nagysága magasztosságát. Mindaz a dicsőség, amelyről a háza erkélyén álmodozott, amikor a melegtől virrasztott, beteljesedett azzal a negyvennyolc dicsőséges nappal, amelynek során korának minden jelképe lerótta tiszteletét az emléke előtt. Maga a pápa is, akit ő lázálmaiban úgy képzelt el, hogy egy pompás gyaloghintóban üldögél a vatikáni kertek fölött, felülkerekedett a melegen egy fonott pálmalevél legyező segítségével, és a maga legfőbb méltóságával megtisztelte a világ legnagyobb temetési szertartását.

A hatalom látványától elvakult csőcselék nem vette észre azt a falánk szárnycsapkodást, amely a ház tetőgerincén zajlott le, amikor megegyeztek a kiválóságok vitájában, és a legkiválóbbak vállán kivitték a katafalkot az utcára. Senki se látta a keselyűk őrködő árnyékát, mely végigkísérte a temetési menetet Macondo forró sikátorain; és arra sem figyelt fel senki, hogy a kiválóságok nyomában az utcákat bűzlő hulladék lepi el. Senki se vette észre, hogy a Mamá Grandé unokaöccsei, nevelt gyermekei, szolgái és védencei bezárják a kapukat, mihelyt kivitték a holttestet, és leszedik az ajtókat, lefeszegetik az ablaktáblákat, és kiássák az alapzatot, hogy felosszák a házat. Az egyetlen dolog, ami senki figyelmét nem kerülte el annak a temetésnek a lármájában, az a hangos fellélegzés volt, amit a sokaság hallatott, amikor véget ért a tizennégy napig tartó imádság, magasztalás és dicshimnuszáradat, és a sírt lepecsételték egy ólomlappal. A jelenlevők közül néhányan elég világosfejűek voltak ahhoz, hogy megértsék, új korszak születésénél vannak jelen. Most, küldetését bevégezve a földön, a pápa testben és lélekben felszállhatott az égbe, és a köztársasági elnök leülhetett a saját jó szándéka szerint kormányozni, és minden elmúlt és leendő dolgok királynői megházasodhattak, és boldogok lehettek, és sok-sok gyermeket nemzhettek és szülhettek, és a sokaság a

legjobb tudása szerint üthetett tábort a Ma á Grandé mérhetetlen birtokain, mert az egyetlen lény, aki megtilthatta volna, és akinek meg is volt a kellő hatalma hozzá, már oszladozni kezdett az ólomfedél alatt. Akkor csak az hiányzott, hogy valaki kirakjon egy zsámolyt a kapuba, és elmesélje ezt a történetet, leckéül és okulásul az eljövendő nemzedékeknek, hogy a világ valamennyi hitetlene megismerje a Mamá Grandé hírét, mert holnap, szerdán jönnek az utcaseprők, és söpörni fogják a temetése piszkát hosszú évszázadokon át.

Nagy Mátyás fordítása

Az eltűnt idő tengere

Január vége felé a tenger zorddá vált, sűrű szennyel szórta tele a falut, s néhány hét múltán mindenre átragadt elviselhetetlen hangulata. Ettől kezdve mit sem ért többé a világ, legalábbis decemberig, s nem akadt senki, aki este nyolc után még ébren lett volna. Ám abban az évben, amikor Herbert úr megérkezett, a tenger még februárra is változatlan maradt. Sőt egyre simább lett és csillogóbb, s az első márciusi éjszakákon rózsaillat áradt belőle.

Tobías megérezte ezt az illatot. A rákok édesnek találták a vérét, s így az éjszaka nagy részét azzal töltötte, hogy hessegette őket az ágyáról, míg csak meg nem fordult a szél; akkor sikerült elaludnia. Hosszú virrasztásai során megtanulta észlelni a levegő minden változását. Amikor rózsaillatot érzett, nem kellett kinyitnia az ajtót, hogy rájöjjön: a tenger illata ez.

12

Későn kelt fel. Clotilde éppen tüzet gyújtott az udvaron. Hűvös szél fújt, s minden csillag a helyén volt már, de a tenger fényei miatt csak nehezen lehetett megszámlálni őket a látóhatár széléig. Miután megkávézott, Tobías az éjszaka utóízét érezte a szájpadlásán.

Az éjszaka - jutott eszébe - valami nagyon különös dolog történt.

Clotilde természetesen nem vett észre semmit. Olyan mély alvó volt, hogy még az álmaira sem emlékezett.

- Rózsaillat volt - mondta Tobías -, s biztos vagyok benne, hogy a tengerről jött.

- Nem tudom, milyen a rózsaillat - mondta Clotilde.

Ez talán igaz is lehetett. A falu kietlen volt, kemény földjét kiverte a salétrom, s csak néhanapján hozott valaki más vidékről egy-egy csokor virágot, hogy a tengerbe dobja azon a helyen, ahol a halottakat szokták belevetni.

- Ugyanaz a szag, amely a guacamayali vízihullából áradt - mondta Tobías.

- Akkor hát - mosolyodott el Clotilde -, ha jó szag volt, egészen biztos, hogy nem erről a tengerről jött.

Kegyetlen tenger volt valóban. Bizonyos időszakokban, miközben a hálókban csupán a vízen lebegő szemét akadt fenn, a falu utcáit döglött halak borították a visszahúzódott dagály

nyomában. A dinamit csak régi hajótörések maradványait hozta a felszínre.

A néhány asszonyban, aki megmaradt a faluban, mint Clotilde, forrt a méreg. S akár csak őbenne, az öreg Jacob feleségében is, aki ezen a reggelen a szokásosnál korábban kelt fel, rendbe tette a házat, s szerencsétlen arckifejezéssel ült a reggelihez.

- Az az utolsó akaratom - mondta a férjének -, hogy élve temessenek a földbe.

Úgy mondta ezt, mintha a halálos ágyán feküdne, pedig az asztal végénél ült az ebédlőben, amelynek nagy ablakain át bezuhogott a márciusi derű, és szétáradt az egész házban. Szemben vele az öreg Jacob csillapította csendes éhségét, a férfi, aki annyira szerette őt, és olyan régóta, hogy már nem érzékelt semmiféle szenvedést, ami nem a feleségétől eredt.

- Azzal a bizonyossággal akarok meghalni, hogy a föld alá tesznek, mint a tisztességes embereket - folytatta az asszony. - S ennek az az egyetlen módja, hogy máshova kell mennem, másokat kell megkérnem arra, hogy élve temessenek el.

- Nem kell megkérned rá senkit - mondta nagyon csendesen az öreg Jacob. - Magam viszlek el.

- Akkor hát induljunk - mondta az asszony -, mert hamarosan meghalok.

12

Az öreg Jacob alaposan szemügyre vette. Csak a szeme maradt fiatal. A csontjai kidudorodtak az ízületeknél, s letarolt földhöz hasonló volt a külseje, mint mindig.

- Jobban nézel ki, mint valaha - mondta neki.

- Az éjjel - sóhajtotta az asszony - rózsa-illatot éreztem.

- Ne aggódj - nyugtatta meg az öreg Jacob.

- Megesnek az ilyen dolgok velünk, szegény emberekkel.

- Hogyne aggódnék - mondta az asszony.

- Mindig azt kértem, hogy kellő időben kapjak jelt a halálról, s ettől a tengertől távol halhassak meg. A rózsaillat ebben a faluban nem lehet más, mint Isten üzenete.

Az öreg Jacobnak semmi egyéb nem jutott az eszébe, mint hogy egy kis időt kérjen a dolgok elrendezésére. Hallott róla, hogy az emberek nem akkor halnak meg, amikor kell nekik, hanem amikor akarnak, s komolyan aggódott az asszony előérzete miatt. Még az is felrémlett benne, lesz-e bátorsága élve eltemetni, ha eljön az a perc.

Kilenckor kinyitotta a helyiséget, amely azelőtt az üzlete volt. Két széket tett az ajtóba meg egy kis asztalt a dámatáblával, s alkalmi partnerekkel az egész délelőttöt végigjátszotta. Székéből látta az omlatag falut, az ütött-kopott házakat, rajtuk régi színek napszítta nyomát, az utca végén pedig egy darabnyi tengert.

Ebéd előtt, mint mindig, don Máximo Gómez-szel játszott. Az öreg Jacob elképzelni sem tudott volna megértőbb ellenfelet

annál az embernél, aki két polgárháborút élt túl ép bőrrel, s csupán az egyik szemét hagyta ott a harmadikban. Miután szándékosan elveszített egy partit, ott tartotta még egyre.

- Kérdeznék magától valamit, don Máximo - szólalt meg ekkor. - Maga képes lenne rá, hogy élve eltemesse a feleségét?

- Egészen bizonyosan - mondta don Máximo Gómez. - Higgye el, nem reszketne a kezem.

Az öreg Jacob meghökkenten elhallgatott. Aztán hagyta, hogy megfosszák a legjobb korongjaitól, és felsóhajtott:

-Mert úgy látszik, Petra meg fog halni. Don Máximo Gómez nem lepődött meg.

- Akkor viszont - mondta -, semmi szükség rá, hogy élve temesse el. - Levett két korongot, és bevitt egy királynőt. Azután szomorúságtól nedves fél szemét az ellenfelére emelte. - Mi van vele?

- Az éjjel - magyarázta az öreg Jacob - rózsaillatot érzett.

- Akkor a fél falu meg fog halni - mondta don Máximo Gómez. - Ma délelőtt másról se lehetett hallani.

Az öreg Jacobnak nagy erőfeszítésébe került, hogy ismét veszítsen, de úgy, hogy ne sértse meg a partnerét. Betette az asztalt és a székeket, bezárta az üzletet, s végigjárta a falut, hogy keressen valakit, aki érezte az illatot. Azonban csak Tobías emlékezett rá bizonyosan, így hát őt kérte meg, hogy jöjjön

12

át hozzájuk, mintha véletlenül tenné, s meséljen el mindent a feleségének.

És Tobías el is jött. Négy órakor, rendesen felöltözve, amint az vendégségben dukál, megjelent a folyosón, ahol az asszony Jacob özvegyi ruháját varrogatta egész délután.

Olyan nesztelenül lépett be, hogy az asz-szony felugrott.

- Szent isten - kiáltott fel -, azt hittem, Gábriel arkangyal jön!

- Nos hát, láthatja, hogy nem - mondta Tobías. - Én vagyok, s azért jöttem, hogy elmondjak magának valamit.

Az asszony megigazította a szemüvegét, és visszatért a munkájához.

- Tudom, mit - mondta.

- Nem hiszem - mondta Tobías.

- Hogy az éjjel rózsaillatot éreztél.

- Honnan tudja? - kérdezte Tobías összeomolva.

- Az én koromban - mondta az asszony - annyi ideje van az embernek gondolkodni, hogy végül jós lesz belőle.

Az öreg Jacob, aki az üzlet hátsó falához tapasztotta a fülét, megszégyenülten felegyenesedett.

- Mit szólsz hozzá, asszony?! - kiáltotta a falon át. Majd megfordult, és megjelent a folyosón. - így hát nem az volt, amit te hittél.

- Hazudik a fiú - mondta, és fel sem emelte a fejét. - Nem érzett semmi.

- Úgy tizenegy körül lehetett - mondta Tobías -, a rákokat hessegettem.

Az asszony végzett a gallér igazításával.

- Hazudsz - tartott ki állítása mellett. - Mindenki tudja, hogy hazug vagy. - Elharapta a cérnát, s a szemüvege fölött Tóbiásra nézett. - Csak azt nem értem, mért vetted magadnak a fáradságot, hogy vazelinnal kend be a fejed, és kifényesítsd a cipődet, ha csak azért jöttél, hogy tiszteletlenkedj velem.

Ettől kezdve Tobías figyelte a tengert. Függőágyát az udvari folyosón akasztotta fel, s egész éjszaka várakozott, elképedve azokon a dolgokon, amelyek a világban történnek, miközben az emberek alszanak. Sok-sok éjszakán át hallgatta a rákok kétségbeesett kaparászását, amint megpróbáltak feljutni a támasztófán, mígnem annyi éjszaka telt már el, hogy felhagytak az erőlködéssel. Rájött, hogyan alszik Clotilde. Felfedezte, fuvolahangú horkolása mint válik egyre élesebbé, ahogy nő a meleg, mígnem a júliusi fülledt hőségben egyetlen elhaló hanggá vékonyodik.

Kezdetben Tobías úgy figyelte a tengert, mint aki jól ismeri, tekintetét a látóhatár egyetlen pontjára szegezve. Látta, amint változtatja a színét. Látta, amint kisimul, majd újra tajtékos és piszkos lesz, s amint hulladékot hány ki magából, amikor a nagy esők megzavarták viharos emésztését. Lassan-lassan

12

azután megtanulta úgy figyelni, mint azok, akik még jobban ismerik: szinte oda sem néznek, de tán még álmukban sem tudnak megfeledkezni róla.

Augusztusban meghalt az öreg Jacob felesége. Reggelre holtan feküdt az ágyában, s mint mindenkit, őt is a virágtalan tengerbe kellett vetni. Tobías tovább várakozott. Annyit várt már, hogy a várakozás létformájává lett. Egy éjszaka, miközben a függőágyban szunyókált, észrevette, hogy valami megváltozott a levegőben. Változó erejű volt a szél, mint amikor a japán hajó a kikötő bejáratánál ürítette ki rohadt vöröshagyma-rakományát. Később a szag megállapodott, s hajnalig meg se mozdult. Tobías csak akkor ugrott ki a függőágyból, amikor úgy érezte, hogy a markába szoríthatja és megmutathatja, s bement Clotilde szobájába. Néhányszor megrázta a lányt.

- Itt van - mondta neki.

Clotildénak az ujjaival kellett félretolnia a szagot, akár egy pókhálót, hogy feltápászkodhasson. Aztán visszahanyatlott a hűvös lepedőre.

- Átkozott legyen - mondta.

Tobías az ajtóhoz ugrott, kiment az utca közepére, és kiabálni kezdett. Teljes erejéből kiáltott, mély lélegzetet vett, majd ismét kiabálni kezdett, azután elhallgatott, és még mélyebb lélegzetet vett, s a szag még mindig ott

volt a tenyerén. De senki nem felelt. Ekkor házról házra járt, s mindenhová bezörgetett, még az elhagyott házakba is, mígnem a lármája összekeveredett a kutyák ugatásával, és felvert mindenkit.

Sokan nem érezték a szagot. Mások azonban, főként az öregek, lementek a partra, és magukba szívták. Nehéz illat volt, s nem kötötte össze semmiféle hasonlóság egyetlen múltbeli szaggal sem. Néhányan belefáradtak a szagba, és hazatértek. A többség a tengerparton maradt, és ott fejezte be az alvást. Hajnalra a szag annyira tiszta lett, hogy vétek volt belélegezni.

Tobías majdnem egész nap aludt. Clotilde a szieszta idején utána ment, ő is lefeküdt, s a délutánt az ágyban ugrándozva töltötték, a kaput be se zárták. Először gilisztát játszottak, majd nyulat, végül pedig teknősbékát, de aztán a világ elszomorodott, és ismét besötétedett. Még maradt némi rózsaillat a levegőben. Néha-néha zeneszó hullámzott be a szobába.

- Catarinónál szól - mondta Clotilde. - Biztosan jött valaki.

Három férfi érkezett meg egy asszony. Catarino úgy gondolta, később mások is jöhetnek, s megpróbálta összerakni a gramofont. Mivel nem tudta, megkérte Pancho Aparecidót, aki mindenfélére vállalkozott, mert nem volt semmi tennivalója, rendelke-

zett viszont egy szerszámosládával és két ügyes kézzel.

Catarino kocsmája egy tengerre néző, magányosan álló faház volt. Benne nagy terem székekkel és asztalkákkal, hátul pedig több szoba. A három férfi és a nő Pancho Aparecido munkáját szemlélve csendesen üldögélt a pultnál, iszogatott és ásítozott.
Sok próbálkozás után a gramofon végre tisztességesen működött. Az emberek, amint a távoli, de határozottan kivehető zenét meghallották, abbahagyták a beszélgetést. Egymásra néztek, s egy pillanatra elakadt a szavuk; csak ekkor értették meg, hogy megöregedtek, mióta utoljára zenét hallottak.

Tobías mindenkit ébren talált kilenc után. Az ajtóban ültek, s Catarino régi lemezeit hallgatták, ugyanazzal a gyermeki fatalizmussal, ahogy egy napfogyatkozást szemlél az ember. Minden lemez felidézett bennük valakit, aki már meghalt, az ételek ízét egy hosszú betegség után, vagy éppen valamit, amit sok-sok évvel azelőtt másnap kellett volna megcsinálniuk, s amiről megfeledkeztek, és sose csinálták meg.

A zene tizenegy körül hallgatott el. Sokan lefeküdtek abban a hitben, hogy esni fog, mert sötét felhő lebegett a tenger fölött. De a felhő leszállt, úszott egy darabig a víz színén, majd alámerült. Odafönn csak a csillagok maradtak. Valamivel később a falu irányából

szél szállt a tenger közepe felé, s visszafelé rózsaillatot hozott magával.

- Megmondtam magának, Jacob! - kiáltott fel don Máximo Gómez. - Megint itt van. Biztos vagyok benne, hogy most minden éjjel érezzük majd.

- Isten ne adja - mondta az öreg Jacob. - Ez a szag az egyetlen dolog az életemben, ami túl későn érkezett.

Dámát játszottak az üres üzletben, s ügyet sem vetettek a lemezekre. Emlékeik olyan régiek voltak, hogy nem akadtak eléggé régi lemezek, amelyek felidézhették volna őket.

- Én a magam részéről nem hiszek semmi ilyesfélében - mondta don Máximo Gómez. - Annyi földevésben eltelt év és annyi asszony után, aki mind csak egy tenyérnyi udvarra vágyott, ahol elültethetné a virágait, nem csoda, ha végül ilyesmit érez az ember, sőt hisz is az érzékeinek.

- De hát a saját orrunkkal érezzük - mondta az öreg Jacob.

- Nem számít - mondta don Máximo Gómez. - A háború alatt, amikor a forradalom már elveszett, annyira vágyódtunk egy tábornokra, hogy végül Marlborough hercegét láttuk hús-vér alakban feltűnni. A saját szememmel láttam, Jacob.

Már elmúlt tizenkettő. Amikor egyedül maradt, az öreg Jacob bezárta az üzletet, és bevitte a lámpát a hálószobába. Az ablakon

át, amelynek alakja élesen kirajzolódott a tenger szikrázó fényében, megpillantotta a sziklát, ahonnan a tengerbe szokták vetni a halottakat.

- Petra - szólította halkan.

Az asszony nem hallhatta meg a hívást. Ebben a pillanatban majdnem a víz felszínén úszott verőfényes déli napsütésben a Bengáli-öbölben.

A fejét felemelte, hogy a vízen át, mint egy kivilágított kirakatban, megnézhessen egy hatalmas óceánjárót. De nem láthatta a férjét, aki a világ túloldalán ebben a pillanatban ismét meghallotta Catarino gramofonjának a hangját.

- Látod - mondta az öreg Jacob. - Alig hat hónapja még bolondnak néztek, s most ők maguk ünneplik azt a szagot, amely a halálodat okozta.

Eloltotta a lámpát, és ágyba bújt. Csendesen sírt, öregesen, elesetten, de nagyon hamar elaludt.

- Elmennék ebből a faluból, ha tudnék - zokogta álmában. - Elmennék a fészkes fenébe, ha legalább húsz pezóm lenne.

Ettől az éjszakától kezdve a szag több héten át megült a tengeren. Bevette magát a házak faanyagába, az élelmiszerekbe és az ivóvízbe, s már nem akadt hely, ahol ne lehetett volna érezni. Sokan megrémültek, amikor még a székletük kigőzölgésében is észrevették. A fér-

fiak és az asszony, akik Catarino kocsmájába érkeztek, egy pénteki napon elmentek, de szombaton sokadmagukkal tértek vissza. Vasárnap még többen jöttek. Ennivalót és szállást keresve nyüzsögtek, végül már járni sem lehetett az utcán.

Aztán még többen jöttek. Az asszonyok, akik elmentek, amikor a falu meghalt, most visszatértek Catarino fogadójába. Kövérebbek voltak, és még erősebben festették magukat, és divatos lemezeket hoztak magukkal, amelyek senkiben nem idéztek fel semmit. Eljöttek néhányan a falu régi lakói közül is. Annak idején elmentek, hogy pénzben rothadjanak meg valahol másutt, s visszatérvén a szerencséjükről beszéltek, de ugyanaz a ruha volt rajtuk, amelyben elindultak. S jöttek zenekarok és tombolások, sorsjegyárusok, jósnők és lövöldések és kígyóval a nyakuk körül az örök élet elixírjét árusító vándorok. Több héten át egyre csak jöttek, még azután is, hogy megérkeztek az első esők, s a tenger ismét zavaros lett, és eltűnt a szag.

Az utolsók közt érkezett egy pap. Mindenfelé megfordult, s közben egy bögréből tejeskávéba aprított kenyeret eszegetett, és lassanként mindent megtiltott, ami addig volt: a sorsjegyeket, az új zenét s azt, ahogyan táncoltak rá, sőt a parton alvás új szokását is. Egy délután Melchor házában szentbeszédet mondott a tenger szagáról.

- Adjatok hálát az égnek, fiaim - mondta -, mert ez az Isten szaga.

Valaki félbeszakította:

- Honnan tudja, atyám, ha még soha nem érezte?

- A Szentírás - mondta a pap - teljesen egyértelmű ezt a szagot illetően. Kiválasztott faluban vagyunk.

Tobías alvajáróként botorkált ide-oda az ünnepségen. Elvitte Clotildét, hogy megismertesse a pénzzel. Elképzelték, hogy hatalmas összegekben ruletteznek, azután számadást csináltak, és végtelenül gazdagnak érezték magukat a pénzzel, amit nyerhettek volna. Egy este azonban sokkal több pénzt láttak, mint ameddig a képzeletük terjedt, s nemcsak az övék, hanem a falut megtöltő sokadalomé is.

Ezen az estén jött meg Herbert úr. Váratlanul jelent meg, asztalt tett az utca közepére, az asztalra pedig két jókora bőröndöt telis-tele bankjegyekkel. Annyi pénz volt, hogy kezdetben nem vette észre senki, mert nem tudták elhinni, hogy valóság. Mivel azonban Herbert úr rázni kezdett egy csengőt, az emberek végül hittek neki, s körülállták, hogy meghallgassák.

- A földkerekség leggazdagabb embere vagyok - mondta. - Annyi a pénzem, hogy már nem tudom hová tenni. S mivel a szívem is olyan nagy, hogy már nem fér meg a keblem-

ben, elhatároztam, hogy bejárom a világot, és megoldom az emberi nem problémáit.

Nagydarab vörös ember volt. Hangosan, megállás nélkül beszélt, s közben egyre hadonászott ernyedt, lagymatag kezével, amely mindig olyan volt, mintha frissen borotválták volna. Negyedórányit beszélt, majd megpihent. Ezután ismét megrázta a csengőt, és újra beszélni kezdett. Beszéde közepén a sokaságból valaki intett neki a kalapjával, és félbeszakította:

- Rendben van, miszter, de ne beszéljen annyit, hanem kezdje el osztani a pénzt.

- Nem úgy van az - vágott vissza Herbert úr. - Szétosztani a pénzt csak úgy találomra igazán igazságtalan s ráadásul értelmetlen dolog is lenne.

Megkereste a szemével azt, aki félbeszakította, és intett, hogy jöjjön közelebb. A sokaság utat nyitott.

- Tehát - folytatta Herbert úr - ez a türelmetlen barátunk most segít, hogy bemutassuk a gazdagság szétosztásának legméltányosabb rendszerét. - Feléje nyújtotta az egyik kezét, és felsegítette a dobogóra.

- Hogy hívnak?

- Patriciónak.

- Jól van, Patricio - mondta Herbert úr. - Mint mindenkinek, neked is régóta van egy problémád, amelyet nem tudsz megoldani.

Patricio levette a kalapját, és bólintott.

- Mi az?

- Hát az én problémám az - mondta Patricio -, hogy nincs pénzem.

- Mennyire lenne szükséged?

- Negyvennyolc pezóra.

Herbert úr diadalittas hangon felkiáltott:

- Negyvennyolc pezóra! - ismételte. A sokaság megtapsolta.

- Jól van, Patricio - folytatta Herbert úr. - S most mondd meg nekünk: mihez értesz?

- Sok mindenhez.

- Válassz közülük egyet - mondta Herbert úr. - Amihez a legjobban értesz.

- Jó - mondta Patricio. - Tudok a madarak hangján.

Herbert úr újra tapsolt, és a sokasághoz fordult.

- Akkor hát, hölgyeim és uraim, Patricio barátunk, aki kitűnően utánozza a madarakat, negyvennyolc különböző madarat fog utánozni, s ily módon megoldja élete nagy problémáját.

Az elképedt sokaság csendjében ekkor Patricio megszólalt a madarak hangján. Hol fütyült, hol meg a torkából jött a hang, az összes ismert madár hangján megszólalt, végül olyanokéval egészítette ki a számot, amelyeket senkinek sem sikerült felismernie. A végén Herbert úr tapsot kért, és átadott neki negyvennyolc pezót.

- Most pedig - mondta - jöjjenek szép sorban. Holnap ilyenkorig itt vagyok, és megoldom a problémáikat.

Az öreg Jacob a háza előtt elhaladó emberek megjegyzéseiből értesült a nagy felfordulásról. A szíve minden hír hallatán nagyobbakat dobbant, egyre nagyobbakat, míg végül úgy érezte, hogy szétpattan.

- Mit gondol erről a gringóról? - kérdezte. Don Máximo Gómez megvonta a vállát.

- Biztosan valami filantróp.

- Ha értenék valamihez - mondta az öreg Jacob -, most megoldhatnám a magam apró problémáját. Kis dolog az egész: húsz pezó.

- Maga nagyon jól dámázik - mondta don Máximo Gómez.

Az öreg Jacob látszólag nem figyelt rá. De amikor egyedül maradt, újságpapírba csomagolta a táblát és a korongos dobozt, s elment, hogy kihívja Herbert urat. Éjfélig várt a sorára. Végül Herbert úr elvitette a bőröndöket, és másnap reggelig elköszönt.

Nem lefeküdni ment. Catarino kocsmájában jelent meg az emberekkel, akik a bőröndöket cipelték, s a sokaság követte a problémáival. Egyre-másra oldotta meg őket, s annyit megoldott, hogy végül már csak a nők maradtak a kocsmában, meg néhány férfi a megoldott problémájával. És a terem végében

egy magányos nő, aki lassan legyezte magát egy reklámkártyával.

- És neked - kiáltott oda Herbert úr -, neked mi a problémád?

A nő kezében megállt a legyező.

- Engem ne keverjen bele **a** majálisába, miszter! - kiáltotta a termen át. - Nekem nincs semmiféle problémám, s azért vagyok kurva, mert viszket a lábam köze.

Herbert úr vállat vont. Tovább iszogatta jegelt sörét a nyitott bőröndök mellett, és újabb problémákra várt. Verítékezett. Kis idő múlva egy nő kivált a társaságból, amellyel ült, és igen halkan mondott neki valamit. Ötszáz pezós problémája volt.

- Mennyit szoktál kapni?

- Ötöt.

- Gondold el - mondta Herbert úr. - Az száz férfi.

- Nem számít - mondta a nő. - Ha megszerzem az egész pénzt, ez lesz az utolsó száz férfi az életemben.

Jól megnézte a lányt. Nagyon fiatal volt, madárcsontú, de a szeméből együgyű eltökéltség sugárzott.

- Jól van - mondta Herbert úr. - Eredj a szobába, s majd mindenkit odaküldünk az öt pezójával.

Kiment az utcai ajtón, és megrázta a csengőt. Reggel hétkor Tobías nyitva találta Catarino kocsmáját. Minden lámpa el volt

oltva. Herbert úr félig álomban, sörtől puffadtan ellenőrizte a férfiakat, akik a lány szobájába igyekeztek.

Tobías is bement. A lány ismerte, s meglepődött, hogy őt is a szobájában látja.

- Te is?

- Azt mondták, jöjjek be - mondta Tobías. - Adtak öt pezót, s azt mondták: ne maradj soká.

A lány levette az ágyról a csuromvizes lepedőt, és megkérte Tobíast, hogy fogja meg az egyik végét. Olyan nehéz volt, akár egy ázott ponyva. A két végénél fogva addig csavarták, amíg visszanyerte természetes súlyát. Megfordították a matracot, de az izzadtság erre a másik oldalán is kiütközött. Tobías valahogy túljutott a dolgon. Mielőtt kiment volna, az öt pezót az ágy mellett növekvő halom papírpénzre tette.

- Küldj ide mindenkit, akit csak tudsz - kérte Herbert úr -, meglátjuk, végzünk-e vele még dél előtt.

A lány résnyire kinyitotta az ajtót, és kért egy jegelt sört. Több férfi várt odakinn.

- Mennyi hiányzik még? - kérdezte.

- Hatvanhárom - felelte Herbert úr.

Az öreg Jacob egész nap üldözte a táblával. Estefelé került rá sor, elmondta a problémáját, és Herbert úr elfogadta a kihívást. A két széket és a kis asztalt feltették a nagy asztalra, s az öreg Jacob az utca kellős köze-

pén játszani kezdett. Ez volt az utolsó parti, amit előre megfontolhatott. Vesztett.

- Negyven pezó - mondta Herbert úr -, és két korong előnyt adok magának.

Herbert úr ismét nyert. A keze alig ért a korongokhoz. Bekötött szemmel játszott, de kitalálta az ellenfele állását, és mindig nyert. A sokaság belefáradt a kibicelésbe. Amikor az öreg Jacob megadta magát, már ötezerhétszáznegyvenkét pezó huszonhárom centavóval tartozott.

Nem vesztette el a fejét. Az összeget felírta egy papírra, s a zsebébe tette. Azután összehajtotta a táblát, a korongokat a dobozba rakta, és az egészet újságpapírba tekerte.

- Tegyen velem, amit akar - mondta -, csak ezeket hagyja meg nekem. ígérem, hogy életem hátralevő részében addig játszom, amíg össze nem szedem ezt a pénzt.

Herbert út az órájára nézett.

- Szívből sajnálom - mondta. - A határidő húsz percen belül lejár. - Várt egy kicsit, amíg megbizonyosodott róla, hogy ellenfele nem talál más megoldást. - Nincs semmi egyebe?

- Csak a becsületem.

- Azt akarom mondani - magyarázta Herbert úr -, valami olyasmi, ami változtatja a színét, ha végighúznak rajta egy festékes ecsetet.

- A házam - mondta az öreg Jacob, mintha

egy találós kérdést fejtett volna meg. - Nem ér semmit, de mégiscsak ház.

Így történt, hogy az öreg Jacob háza Herbert úré lett. S az övé lett ezenkívül mindazoknak a háza és egyéb tulajdona, akik ugyancsak nem tudták teljesíteni a vállalásukat, de zenét, petárdázást és kötélmutatványokat hirdetett egy egész hétre, s ő maga dirigálta az ünnepet.

Emlékezetes hét volt. Herbert úr beszélt a falu csodálatos jövendőjéről, még le is rajzolta a jövő városát hatalmas üvegépületekkel és táncparkettokkal a tetőteraszokon. Megmutatta a sokaságnak. Elképedten nézték, s igyekeztek megtalálni magukat a Herbert úr által színesre festett járókelőkben, de azok olyan jól öltözöttek voltak, hogy nem sikerült felismerniük magukat. A szívük belefájdult a sok használatba. Nevettek az októberi sírhatnéktól, s a remény ködében éltek, míg Herbert úr meg nem rázta a csengőt, s be nem jelentette az ünnep végét. Csak ekkor tért pihenőre.

- Belehal ebbe az életbe - mondta az öreg Jacob.

- Annyi a pénzem - mondta Herbert úr -, hogy semmibe se halhatok bele.

Beledőlt az ágyba. Napokon át aludt, horkolva, akár egy oroszlán, s annyi nap múlt el, hogy az emberek belefáradtak a várakozásba. Rákokat kellett kiásniuk, hogy legyen

mit enniük. Catarino új lemezei olyan régiek lettek, hogy már senki nem tudta könnyek nélkül hallgatni őket, s be kellett zárni a kocsmát.

Jóval azután, hogy Herbert úr aludni kezdett, a pap bekopogott az öreg Jacob ajtaján. A ház belülről volt bezárva. Ahogy az alvó egyre inkább elhasználta a levegőt, a dolgok elveszítették a súlyukat, s némelyik lebegni kezdett.

- Beszélni akarok vele - mondta a pap.
- Várnia kell - mondta az öreg Jacob.
- Nincs sok időm.

- Üljön le, atyám, és várjon - ragaszkodott hozzá az öreg Jacob. - S közben, legyen szíves, beszélgessen énvelem. Sok ideje már, hogy semmit sem tudok a világról.

- Az emberek szétszóródnak - mondta a pap. - Rövid időn belül ugyanolyan lesz a falu, mint azelőtt. Ez az egyetlen újság.

- Majd visszajönnek - mondta az öreg Jacob -, amikor ismét rózsaillatú lesz a tenger.

- Addig azonban valahogy tartani kell az itt maradókban a lelket - mondta a pap. - Sürgősen meg kell kezdeni a templom építését.

- Szóval ezért jött Mr. Herberthez - mondta az öreg Jacob.

- Úgy van - mondta a pap. - A gringók nagyon jótékony emberek.

- Akkor hát várjon, atyám - mondta az öreg Jacob. - Lehet, hogy felébred.

Dámáztak. Hosszú, nehéz parti volt, több napon át tartott, de Herbert úr nem ébredt fel.

A pap átadta magát kétségbeesett zavarának. Egy réztányérkával végigjárta a falut, s adományokat gyűjtött a templomépítéshez, de nagyon keveset sikerült összeszednie. A sok könyörgéstől egyre átlátszóbb lett, a csontjai zörgéssel teltek meg, s egy vasárnap kétarasznyira a talaj fölé emelkedett, de senki sem vette észre. Ekkor bőröndbe rakta a ruháit és az összegyűjtött pénzt, s örökre búcsút mondott.

- Nem tér vissza a szag - mondta azoknak, akik megpróbálták lebeszélni. - Szembe kell nézni azzal a nyilvánvaló dologgal, hogy a falu halálos bűnbe esett.

Amikor Herbert úr felébredt, a falu ugyanolyan volt, mint azelőtt. Az eső megerjesztette a szemetet, amelyet a sokaság hagyott az utcán, s a talaj ismét száraz volt és kemény, akár a tégla.

- Sokat aludtam - ásított Herbert úr.
- Századokat - mondta az öreg Jacob.
- Halálosan éhes vagyok.

- Mindenki az - mondta az öreg Jacob. - Nincs rá más orvosság, mint lemenni a partra rákot keresni a homokban.

Amikor Tobías ráakadt, habzó szájjal a homokban turkált, s a fiú elcsodálkozott,

hogy az éhes gazdagok mennyire hasonlítanak a szegényekre. Herbert úr nem talált elegendő rákot. Alkonytájt hívta Tobíast, hogy keressenek valami ennivalót a tenger mélyén.

- Hallja-e - figyelmeztette Tobías -, csak a halottak tudják, mi van odalent.

- A tudósok is tudják - mondta Herbert úr. - A hajótörések tengerénél lejjebb kitűnő húsú teknőcök vannak. Vetkőzz le, és induljunk.

Elindultak. Először egyenesen úsztak, azután lefelé, nagyon mélyre, míg csak ki nem hunyt a nap fénye, majd pedig a tengeré is, s a dolgok csak a saját fényükben látszottak. Elhaladtak egy elsüllyedt falu előtt, amelyben lovon ülő férfiak és asszonyok jártak körbe a zenészek kioszkja körül. Verőfényes nap volt, s színes élő virágok tarkállottak a teraszokon.

- Egy vasárnap süllyedt el, délelőtt tizenegy óra körül - mondta Herbert úr. - Bizonyára valamilyen kataklizma volt.

Tobías letért a falu felé, de Herbert úr intett neki, hogy kövesse lefelé.

- Itt vannak rózsák - mondta Tobías. - Azt akarom, hogy Clotilde megismerje őket.

- Nyugodtan visszajöhetsz máskor - mondta Herbert úr. - Most halálosan éhes vagyok. Polip módjára, hosszú, csendes karcsapásokkal haladt lefelé. Tobías igyekezett, hogy ne veszítse szem elől, s arra gondolt, hogy a

gazdagok így úsznak. Lassan elhagyták a nagy kataklizmák tengerét, s a holtak tengerébe értek.

Annyian voltak, hogy Tobías nem hitte, látott-e valaha ennyi embert a világon. Mozdulatlanul, hanyatt fekve lebegtek különböző magasságban, s valamennyiük arcán az elfelejtett lények kifejezése ült.

- Nagyon régi holtak - magyarázta Herbert úr. - Évszázadokra volt szükségük, amíg a pihenésnek ezt az állapotát elérték.

Lejjebb, az újabb halottak vizében Herbert úr megállt, s Tobías éppen abban a pillanatban érte utol, amikor egy nagyon fiatal nő haladt el előttük. Oldalt fekve, nyitott szemmel lebegett, s virágáradat özönlött utána.

Herbert úr a szájához emelte a mutatóujját, s ott tartotta mindaddig, amíg az utolsó virágok is elhaladtak.

- A legszebb nő, akit életemben láttam - mondta.

- Az öreg Jacob felesége - mesélte Tobías. - Vagy ötven évvel fiatalabban, de ő az. Biztosan.

- Sokat utazott - mondta Herbert úr. - A világ összes tengerének a növényvilágát maga után húzza.

Leértek a fenékre. Herbert úr tett néhány kört a gyalult fatáblához hasonló talajon. Tobías követte. Csak mikor hozzászokott a

mélységbeli félhomályhoz, vette észre, hogy ott vannak a teknőcök. Ezrével lapulva szorosan a fenékhez, s olyan mozdulatlanul, hogy úgy látszott, mintha megkövesedtek volna.

- Élnek - mondta Herbert úr -, de évmilliók óta alszanak.

Felfordított egyet. Szelíd mozdulatokkal felfelé lökte, az alvó állat kicsúszott a kezéből, és imbolyogva lebegett fölfelé. Tobías hagyta továbbhaladni. Ekkor a felszín felé nézett, s az egész tengert fordítva látta.

- Olyan, mint egy álom - vélte.

- A saját érdekedben - mondta neki Herbert úr - ne mesélj erről senkinek. Képzeld csak el, micsoda felfordulás lenne a világban, ha az emberek tudomást szereznének ezekről a dolgokról.

Majdnem éjfél volt, amikor visszaértek a faluba. Felébresztették Clotildét, hogy melegítsen vizet. Herbert úr levágta az állatot, de hármuknak még külön üldözőbe kellett venniük és ismét meg kellett ölniük a szívét, amely kiugrándozott az udvarra, amikor feldarabolták az állatot. Majd megfulladtak, úgy ettek.

- Jól van, Tobías - mondta ekkor Herbert úr -, de most szembe kell nézni a valósággal.

- Természetesen.

- És a valóság az - folytatta Herbert úr -, hogy ez a szag soha többé nem tér vissza.

- De visszatér.

- Nem tér vissza - szólt közbe Clotilde -, egyebek közt azért, mert soha nem is jött el. Te voltál, aki felbolygattál mindenkit.

- Te magad is érezted - mondta Tobías.

- Azon az éjszakán nem voltam egészen magamnál - mondta Clotilde. - De most nem vagyok biztos semmiben, ami ezzel a tengerrel kapcsolatos.

- Úgyhogy elmegyek - mondta Herbert úr. S mindkettőjükhöz fordulva hozzátette: - Maguknak is el kell menniük. Túl sok tennivaló van ahhoz a világon, hogy itt éhezzenek ebben a faluban.

Elment. Tobías az udvaron maradt, és a csillagokat számlálta egészen a látóhatár széléig, s felfedezte, hogy hárommal több van, mint tavaly decemberben. Clotilde a szobába hívta, de nem figyelt rá.

- Gyere, te ostoba - makacskodott Clotilde. - Ezer éve nem játszottunk már nyulacskát.

Tobías jó ideig várt még. Mire végül bement, a lány már elaludt. Félig felébresztette, de maga is olyan fáradt volt, hogy összezavarták a dolgokat, s csak gilisztát tudtak játszani.

- Rontás van rajtad - mondta Clotilde rosszkedvűen. - Próbálj másra gondolni.

- Máson gondolkodom.

A lány tudni akarta, hogy min, s Tobías

úgy döntött, hogy elmondja neki, feltéve, ha nem adja tovább. Clotilde megígérte.

- A tenger fenekén - mondta Tobías - van egy falu, fehér házikókkal és milliónyi virággal a teraszokon.

Clotilde a fejéhez kapta a kezét.

- Jaj, Tobías! - kiáltott fel. - Jaj, Tobías, az isten szerelmére, ne kezdd újra ezeket a dolgokat!

Tobías nem szólalt meg újra. Az ágy szélére gurult, s megpróbált elaludni. De hajnalig nem sikerült neki, amikor is végre megfordult a szél, s nyugton hagyták a rákok.

Benczik Vilmos fordítása

Öregúr - hatalmas szárnyakkal

Az esőzés harmadik napján már temérdek rákot pusztítottak el a házban, s így Pelayonak át kellett gázolni elöntött kertjén, hogy a tengerbe dobálja őket, az újszülött ugyanis lázasan töltötte az éjszakát, ennek pedig, gondolták, csakis a dögszag lehet az oka. Kedd óta szomorú volt a világ. Az ég és a tenger egyetlen nagy hamuhegy, a márciusi éjszakában csillagporként fénylő parti föveny pedig rohadó tengeri állatokkal elegy sár. S mert a fény még azon a déli órán is, amikor Pelayo a rákok tengerbe dobálásával végezvén visszafelé tartott a házba, igen bágyadt volt, nagyon kellett meresztgetnie a szemét, hogy kivegye, mi az a nyöszörgő és vergődő valami ott a kert végében. Csak amikor egészen a közelébe ért, akkor látta, hogy egy öregember fekszik arccal elterülve a latyakban, és bárhogy erőlködik, képtelen feltápászkodni, mert megakadályozzák hatalmas szárnyai.

Pelayo e szörnyűségtől megrémülve hanyatt-homlok rohant Elisendáért, a feleségéért, aki éppen borogatást tett a beteg gyerekre, és meg sem állt az asszonnyal, míg a kert végébe nem értek. S most már ketten bámulták szótlan rémülettel az égből pottyant testet. Öltözéke koldusra vallott. Feje kopasz volt, csak itt-ott éktelenkedett rajta egy-egy fakult hajcsomó, fogainak nagy

része kihullott, s egyáltalán semmi magasztos sem volt benne, ahogyan ott feküdt: mint egy szánalmas, pocsolyába mártott dédapó. Nagy, mocskos, félig megkopasztott keselyűszárnyai pedig mindörökre megfeneklettek a sárban. Addig-addig nézték, olyan figyelemmel, hogy mire ámulatukból felocsúdtak, már meg is barátkoztak vele. Olyannyira, hogy még szólni is mertek hozzá, és ő válaszolt is, igaz ugyan, hogy valami érthetetlen dialektusban, de erős, hajósemberre valló hangon. így azután napirendre tértek a szárnyak bökkenője fölött, és arra a bölcs következtetésre jutottak, hogy idegen hajóról származó magányos hajótörött, akinek a hajója felborult a viharban. A biztonság kedvéért azért áthívták a szomszédasszonyt, aki szakértő volt az élet és a halál minden dolgában, s akinek egyetlen pillantása elegendő volt, hogy tévedésükből kigyógyítsa őket.

- Angyal ez - mondta rá. - Biztos a gyerekért jött, de olyan öreg már szegény, hogy földhöz csapta az eső.

Másnap már mindenki tudta, hogy Pelayoék egy hús-vér angyalt tartanak fogva a házukban. Bár a mindentudó szomszédasszonynak az volt a véleménye, hogy a mai kor angyalai egy mennyei összeesküvés túlélő szökevényei, Pelayóéknak mégse volt szívük hozzá, hogy agyonüssék. A férfi a konyhából vigyázta egész délután, törvényszolgai fegyverével, egy furkósbottal, lefekvés előtt pedig nagy üggyel-bajjal kicibálta a sárból, és bezárta a tyúkok közé, a rácsos ketrecbe. Éjféltájt,

mikor az eső elállt, Pelayo és Elisenda folytatták a rákvadászatot. Kevéssel ezután a gyermek láztalanul és nagy étvággyal ébredt. A szülők ujjongtak örömükben, s menten elhatározták, hogy felteszik az angyalt egy tutajra, ellátják édesvízzel meg háromnapi élelemmel, és sorsára hagyják a tengeren. Ám amikor kora hajnalban kimentek az udvarra, már az egész szomszédság ott viháncolt a tyúkól előtt, a legcsekélyebb áhítat nélkül, mindenféle ennivalót dugdostak be a rácson át, mintha az angyal nem is természetfeletti lény, hanem valami cirkuszi állat lett volna.

Gonzaga páter, aki egészen begyulladt a valószínűtlen hírtől, hét óra előtt ért oda. A hajnali pajkoskodókat addigra fegyelmezettebb kíváncsiskodók váltották fel, akik már jó ideje a fogoly jövőjét találgatták. Az egyszerűbbek arra gondoltak, hogy ő lesz a világ bírája. Mások, a ridegebb agyúak már tudni vélték, hogy ötcsillagos tábornokot csinálnak majd belőle, hogy megnyerjen minden háborút. A látnokibb alkatúak azt javasolták, konzerválják mint ősnemzőt, hogy benépesítse a földet szárnyas bölcsekkel, akik majd gondoskodnak a világmindenségről. Gonzaga páter azonban, mielőtt felöltötte a reverendát, keménykötésű favágó volt. Odahajolt a rácshoz, és tüstént eldörögte katekizmusát, aztán utasítást adott, nyissák ki a ketrecet, hogy közelről megnézhesse azt a nyomorúságos férfiút, aki a gubbasztó szárnyasok között inkább óriási elaggott tyúkra

emlékeztetett. Az egyik sarokban hevert, és kiterjesztett szárnyait szárítgatta a napon, körülötte gyümölcshéjak és reggelimaradékok, melyeket a hajnali látogatók hajigáltak be neki. Amikor Gonzaga páter bebújt az ólba, és latinul köszöntötte, éppen csak felpillantott régiségkereskedő-szemével, motyogott valamit a maga nyelvén, mint akitől idegenek az evilági szemtelenségek. Mikor a plébános meggyőződött róla, hogy nem érti Isten nyelvét, és földi képviselőjét még csak üdvözölni sem tudja, mindjárt gyanút fogott, hogy valami csalás van a dologban. Aztán megállapította, hogy közelről nézve túlságosan is emberi: először is elviselhetetlen esőszagot árasztott, szárnyának belső oldalán valósággal nyüzsögtek az élősködő algák, nagyobb tollait földi szelek tépázták meg, és nyomorúságos külseje semmiben sem emlékeztet az angyalok tudvalevően méltóságteljes megjelenésére. Így hát kijött az ólból, és rövid prédikációt intézett a kíváncsiakhoz, amelyben óva intette őket a hiszékenység veszedelmeitől. Emlékeztette őket a sátánnak ama rossz szokására, hogy olykor karneváli eszközöket vesz igénybe a balgák megtévesztésére. Legfőbb érve az volt, hogy ha a szárnyak léte nem döntő kérdés a repülőgép és a karvaly közti különbség meghatározásában, akkor még kevésbé lehet az az angyalok felismerésében. Mindazonáltal megígérte, hogy ír majd a püspökének, hogy az írjon a hercegprímásnak,

hogy azután az írjon őszentségének a pápának, hogy így a döntő határozat a lehető legmagasabb helyről jöhessen.

Bölcselkedése pusztába kiáltott szó maradt. A rabul ejtett angyal híre oly sebesen terjedt el, hogy néhány óra leforgása alatt az udvar valóságos piactérré változott, s végül ki kellett hívni a csendőröket, hogy bajonettel parancsoljanak megálljt az emberáradatnak, amely már-már elsodorta a házat. Elisendának, aki derékfájást kapott a sok vásári szemét eltakarításától, ekkor az a mentő ötlete támadt, hogy zárják le az udvart, és szedjenek öt centavo belépődíjat az angyalnézésért.

Még Martinique szigetéről is jöttek kíváncsiak. Jött egy vándorcirkusz repülő akrobatával, aki nagy csattogással többször is elszállt a sokadalom fölött, de nem ügyelt rá senki, mert szárnya nem angyalszárny, hanem közönséges denevérszárny volt. Jöttek gyógyulást remélve a Karib-tenger mellékének legszerencsétlenebb betegei: egy szegény asszony, aki születésétől fogva számolta a szívverését, és már kifogyott a számokból; egy jamaicai, aki nem tudott aludni, mert állandóan felriadt a csillagok zajára; egy alvajáró, aki éjnek idején felkelt, és szétszedett mindent, amit ébren fabrikált, és még sok más, kevésbé súlyos beteg. Pelayo és Elisenda boldogan sürgött-forgott e zűrzavarban, melyet az angyal eget s földet rengető hajótörése okozott, és nem egészen egy hét alatt már megtöltötték

pénzzel a hálószobákat, s a sorukra várakozó zarándokok oszlopa még a látóhatár másik széléig ért.

Az angyal volt az egyedüli, aki nem vett részt a felfordulásban, amelynek okozója éppen ő volt. Minden idejét lekötötte, hogy hevenyészett vackán kényelmes helyet találjon magának, annyira elkábult a rács elé tett olajmécsesek és áldozati gyertyák pokoli melegétől. Kezdetben kámforkristályokat akartak etetni vele, mert a mindentudó szomszédasszony ismeretei szerint ez az angyalok csemegéje. De nem élt velük, mint ahogy érintetlenül hagyta a pápai falatokat is, melyeket a vezeklők hoztak neki, és soha nem derült rá fény, hogy angyal volta vagy öregkora okozta-e, hogy végül is csak a padlizsánkrémet volt hajlandó elfogadni. Úgy látszott, egyetlen természetfeletti erénye a türelem. Kivált az első időkben, mikor a tyúkok a szárnyaiban megtelepedett égi parazitákat csipegették, a bénák a tollait tépdesték, hogy megérintsék velük nyomorék testrészüket, s még a legáhítatosabbak is köveket hajigáltak rá, annak reményében, hátha feláll, s így egész testét megláthatják. Egyetlen esetben sikerült csak kihozni a sodrából, amikor izzó marhabillogot nyomtak hozzá, mert már órák óta nem mozdult, s így halottnak hitték. Álmából felriadva, könnytelen szemmel felüvöltött a maga hermetikus nyelvén, verdesett néhányat a szárnyával, s ettől olyan tyúktrágya- és holdpor-örvényt kavart, amely nem származhatott evilági lénytől. S bár sokaknak az volt a

véleménye, hogy inkább fájdalmában, mint dühében tette, ettől kezdve óvakodtak attól, hogy felbosszantsák, mert a többség megértette, hogy nem nyugalomba vonult szeráf lustálkodik itt, hanem egy világkatasztrófa pihen előttük.

Gonzaga páter elmésnél elmésebb ötletekkel igyekezett féken tartani a sokadalmat, míg a fogoly mibenlétét eldöntő ítélet meg nem érkezik. Róma postája azonban mintha sosem ismerte volna a sürgősség fogalmát. Telt-múlt az idő, és még mindig azt kutatták, vajon van-e köldöke a bűnösnek, vagy nincs; dialektusának van-e valami köze az arameusok nyelvéhez, vagy sem; hogy átfér-e a tű fokán, s ha igen, hányszor; s hogy nem egyszerűen csak egy szárnyas norvégról van-e szó. S azok a szűkszavú levelek csak jöttek-mentek volna az idők végezetéig, ha egy nem várt esemény véget nem vet a plébános keserveinek.

Történt pedig, hogy ezekben a napokban, a Karib-tenger vidékének sok egyéb vándorcirkuszi látványosságával együtt, a faluba hoztak és közszemlére tettek egy nőt, aki pókká változott, mert engedetlen volt a szüleivel. S itt nemcsak hogy kevesebb belépődíjat kértek, mint az angyalnál, hanem azt is megengedték, hogy mindenféle kérdéseket tegyenek fel a nőnek keserves állapotára vonatkozóan, sőt jobbról-balról megvizsgálhatta bárki, aki kétségbe vonta e borzalom valódiságát. A rémületet ébresztő, birka nagyságú tarantella-pók testen szomorú leányfej ült. De nem is észbontó külseje ragadta meg leginkább az embereket,

hanem az az őszinte szomorúság, amellyel szerencsétlensége előzményeit mesélte. Még szinte gyermek volt, amikor egyszer megszökött a szülői házból, és elment egy bálba, s már hazafelé tartott az erdőn át, az engedély nélkül áttáncolt éjszaka után, mikor félelmetes mennydörgés hasította ketté az eget, és az így támadt hasadékon át lecsapott rá egy kénköves villám, és pókká változtatta. Kizárólag húsgombócon élt, s a gombócokat a könyörületes lelkek mindenáron saját kezükkel akarták szájába tömni. S e csodabogárnak, mert históriája olyan mély emberi igazságot s oly félni való tanulságot hordozott, akaratlanul is győzedelmeskednie kellett egy angyal fölött, aki fennhéjázásában pillantásra is alig méltatta a halandókat. Nem beszélve arról, hogy a neki tulajdonított néhány csoda is valami elmebeli fogyatékosságról árulkodott, mint a vak esete például, aki nem nyerte ugyan vissza a látását, de három új foga nőtt; vagy a bénáé, aki nem tanult meg járni, viszont majdnem nyert a lottón; vagy a leprásé, akinek napraforgók nőttek ki a sebeiből. S mert az emberek e csodákat inkább gúnyolódásnak vették, mint vigasznak, a pókká változott nő megérkezése már csak a kegyelemdöfést adta meg az angyal megtépázott tekintélyének. így tehát Gonzaga páter egyszer és mindenkorra kigyógyult álmatlanságából, és Pelayóék kertje ismét olyan elhagyatottá vált, mint amikor három napon át zuhogott az eső, és rákok nyüzsögtek a hálószobákban.

A háziaknak azonban mégsem volt okuk panaszra. A befolyt pénzből építettek egy kétemeletes házat balkonokkal, kertekkel és magas feljáróval, hogy a rákok télvíz idején ne mászhassanak be; az ablakokra pedig vasrácsot szereltek az angyalok ellen. Pelayo ezenfelül berendezett magának egy nyúlfarmot a falu mellett, és örökre hátat fordított sanyarú törvényszolgai hivatalának; Elisenda pedig több pár magas sarkú szaténcipellőt és sok-sok színjátszó selyemruhát vásárolt, olyanokat, amilyeneket a legcsábosabb asszonyok viseltek akkoriban vasárnaponként. Egyedül a tyúkóllal nem törődött senki. Ha olykor-olykor fellocsolták rovarirtóval, vagy mirhát égettek benne, ezt nem az angyal kedvéért tették, hanem hogy valamiképp ellensúlyozzák a szemétdomb bűzét, amely már kísértetként lebegte be, s újból ódonná változtatta a házat. Kezdetben, mikor a gyermek járni tanult, vigyáztak, nehogy túlságosan közel menjen a csirkeólhoz, de lassacskán megfeledkeztek félelmükről, és a bűzhöz is hozzá-szoktak, s így mielőtt még tejfogai kihulltak volna, a gyermek már bent játszadozott a csirkeólban, amelynek rozsdás rácsai addigra darabokra hullottak. Az angyal vele sem volt sokkal barátságosabb, mint a többi halandóval, viszont egy illúzióit vesztett kutya egykedvűségével tűrte a legagyafúrtabb csinta-lanságokat is. Egyszerre kapták meg mindketten a bárányhimlőt. Az orvos, aki a gyermekhez járt, nem állhatta meg, hogy meg ne vizsgálja az angyalt, és olyan erős zörejeket észlelt a szívén meg

a veséjén, hogy azt mondta, csoda, hogy még él egyáltalán. Mégis szárnyainak logikája lepte meg leginkább: olyan természetesen illeszkedtek tökéletesen emberi szervezetéhez, hogy már-már az volt érthetetlen, miért nincs szárnya a többi embernek.

Mire a gyermek iskolába került, a nap és az esőzések összedöntötték a csirkeólat. A kiszabadult angyal úgy vonszolta magát ide-oda, mint egy uravesztett haldokló állat. Ha seprűnyéllel kiverték az egyik szobából, a következő pillanatban már a konyhában találták. Látszatra annyifelé járt egyszerre, hogy már azt hitték, kettéhasadt, megsokszorozta önmagát, hogy mindenüvé jusson belőle a házban, s az elkeseredett Elisenda magából kikelve kiabált, hogy kész istencsapás ebben az angyalokkal teli pokolban élni. Az angyal enni sem tudott szinte, a régiségkereskedő-szemére ereszkedett homály miatt mindunta-lan nekiment az ágasfáknak, tollaiból pedig csak pihés csövecskék maradtak. Pelayo bebugyolálta egy kendőbe, sőt annyira megesett rajta a szíve, hogy a fészerbe vitte aludni, és csak ekkor vették észre, hogy éjszakánként láza van, és nyekeregve nyögdécsel, mint egy öreg norvég. S ekkor, hosszú idő után először, valóban megijedtek, mert azt hitték, meghal, s arra nézve még a mindentudó szomszédasszonynak sem volt semmi bölcs tanácsa, hogy mihez kezdjenek egy halott angyallal.

Ám nemcsak túlélte élete legnehezebb telét, hanem valósággal újjászületett, mire a nap kisütött. Néhány napig ugyan mozdulatlanul feküdt a kert legeldugottabb zugában, decemberre azonban szárnyain vastag és erős tollak nőttek, amolyan öreg madártollak, melyek azonban újabb öregkori kellemetlenségnek tetszettek inkább.

Ám neki ismernie kellett e változások okát, mert gondosan ügyelt rá, hogy senki ne vegyen észre rajta semmit, és arra is, hogy senki meg ne hallja a hajósdalokat, melyeket olykor-olykor énekelt a csillagos égbolt alatt. Egyik reggel Elisenda éppen hagymát szeletelt az ebédhez, mikor azt hitte, egy tenger felől érkező szélroham tépi fel a balkonajtókat, és söpör végig a házon. Kinézett a kertre nyíló ablakon, és rajtakapta az angyalt, amint a szárnyait próbálgatja. Olyan esetlen volt, hogy kiszaggatta az egész veteményt, mintha fölgereblyézte volna, s már-már földöntötte a fészert azzal az eszeveszett, szemet kápráztató szárnycsapkodással. Végül mégis fölemelkedett. S mikor ez véletlenül sikerült, egy agg karvaly röptére hasonlító repüléssel elszállt a falu utolsó házai fölött; Elisenda felsóhajtott a megkönnyebbüléstől, az angyal és a maga nevében.

Követte szemével, míg az egész hagymát föl nem vágta, és követte még akkor is, amikor már nem is láthatta, követte, mert

nem életének megrontója volt immár, hanem egy képzeletbeli pont a tenger horizontján.

Csuday Csaba fordítása

A világ legszebb vízihullája

A gyerekek, akik elsőként pillantották meg a tenger színén némán és feketén közelgő tömböt, ellenséges hajónak vélték. Aztán mivel sem zászlót, sem árbocot nem láttak rajta, azt hitték, bálna. Csak miután megállapodott a fövenyen, s lehántották róla a sargasso-szövevényt, a medúzák rostjait, apró halrajok és hajóroncsok ráragadt maradványait, akkor vették észre, hogy egy vízihulla.

Már az egész délutánt végigjátszottak vele, betemették a homokba, majd újra kikaparták, amikor valaki véletlenül meglátta őket, és felverte a hírrel a falut. A férfiak, akik a vállukon vitték a legközelebbi házig, érezték, hogy nehezebb minden eddig ismert halottnál, majdnem olyan súlyos, mint egy ló, hát azt gondolták, biztos túl sokat lötykölődött már a vízben, és teleszívódtak a csontjai. Amikor kiterítették a padlón, azt is láthatták, hogy mindenkinél nagyobb, alig fért be a házba, de hát - gondolták - úgy látszik, a tovább-növekedés képessége egynémely vízihullának már a természetében van. Tengerszaga volt, és csak az alakjából lehetett emberi tetem mi-

voltára következtetni, mivel bőrét moszat- és sárpáncél borította.

Nem kellett lemosniuk az arcát hozzá, hogy tudják, nem idevalósi. A kies földnyelv csücskében alig húsz elszórt, virágtalan, kő-udvaros deszkaházból állt a falu. Oly kevés volt a föld, hogy az anyák állandó rettegésben éltek, nehogy elvigye a szél a gyerekeket, s még az évek során elhunyt kevés halottjukat is kénytelenek voltak lehajítani valamelyik szurdokba. A tenger azonban szelíd volt és bőkezű, és az összes férfi elfért hét csónakban, így hát amikor a vízihullára akadtak, csak végignéztek egymáson, máris láthatták, hogy mind megvannak.

Aznap este nem szálltak tengerre dolgozni. Amíg a férfiak a szomszéd falvakban tudakolták, nem hiányzik-e valaki, az asszonyok a vízihullára vigyáztak. Eszpartó fűcsomókkal ledörzsölték róla az iszapot, kigubancolták hajából a mélytengeri töviseket, és pikkelyező-késsel lekaparták róla a moszatot. Mialatt ezt végezték, megfigyelték, hogy a növényzet távoli tengerekről, mély vizekből való, ruhája pedig cafatokra rongyolódott, mintha korallok útvesztőiben hajózott volna. Azt is megfigyelték, hogy méltósággal viseli halálát, vonásai ugyanis nem hasonlítottak sem a tengerbe fúltak magányos arcára, sem a folyami hullák redves, nyomorúságos ábrázatára. Ám csakis amikor teljesen megtisztították, csak

akkor ébredtek tudatára, micsoda férfi is volt, és ettől elakadt a lélegzetük. Nemcsak hogy a legmagasabb, a legerősebb, a legférfiasabb s a legjobb alkatú volt, akit csak valaha láttak, hanem hát hiába nézték, be sem fért képzeletükbe.

A faluban nem találtak akkora ágyat, hogy lefektessék, sem olyan erős asztalt, hogy felravatalozzák. Nem ment rá sem a legtermetesebb férfiak ünneplő nadrágja, sem a leg-testesebbek vasárnapi inge, sem a legnagyobb lábúak cipője. Túlméretezett szépségétől lenyűgözve elhatározták hát az asszonyok, hogy jókora darab farvitorlából nadrágot, kendervászonból meg inget varrnak neki, hogy méltóan élhesse tovább halálát. Amint így körben ülve varrtak, s egy-egy öltés között a holttestre pillantottak, úgy érezték, soha még ilyen makacs nem volt a szél, sem a Karib-tenger ilyen sóvár, mint akkor este, és feltételezték, hogy ezek a változások összefüggésben állnak a halottal. Arra gondoltak, hogy ha ez a nagyszerű ember itt élt volna a faluban, az ő házának lettek volna a legszélesebb kapui, a legmagasabb teteje és a legkeményebb padlója; az ő ágykeretét hajóbordákból ácsolták volna vas csapszegekkel, s az ő asszonya lett volna a legboldogabb. Azt gondolták, akkora tekintélye lett volna, hogy puszta szavára előjönnek a tengerből a halak; és oly hévvel munkálkodott, hogy forrást fa-

kaszthatott volna a legkopárabb kőből, virágot a szurdok öléből. Titkon összevetették őt férjeikkel; úgy gondolták, egész életükben nem tudnának annyit végezni, mint ő egyetlen éjjel, s végül, a szívük mélyén, már megvetették őket, mint a föld legsatnyább, legsilányabb teremtményeit. A képzelgés ezen útvesztőiben tévelyegtek már, amikor a legöregebb asszony, aki - éppen mert a legidősebb volt - kevesebb szenvedéllyel, mint szánalommal szemlélte a vízbefúltat, felsóhajtott:

- Olyan istvános képe van!

Igaza volt. Legtöbbjük, ahogy még egy pillantást vetett felé, ráeszmélt, hogy csakis így hívhatják. A makacsabbja, vagyis a fiatalabb-ja, kitartott ugyan amellett, hogy majd ha felöltöztetik, és virágok közt fekszik lakkcipőben, még Lautaro is lehet a neve. Hiú remény volt. Kevésnek bizonyult a vászon, a nadrágot rosszul szabták, és még rosszabbul varrták, szűk lett neki, szívének rejtett feszülésétől pedig lepattogtak az inggombok. Éjfél után elvékonyodtak a szél füttyei, és a tenger visszaesett szerdai álmatagságába. A csend véget vetett az utolsó kétségeknek is: István volt bizony. Az asszonyok, akik öltöztették, akik fésülték, akik a körmét vágták, és a szakállát kefélték, nem tudták elfojtani a szánalom rezdülését, amikor porba hullásába kénytelen-kelletlen belenyugodtak. És akkor rádöbbentek, mily boldogtalan lehetett szegény

ezzel az irdatlan testével, ha még holtában sem hagyja nyugodni. Már látták is, egész életében arra ítélve, hogy féloldalt nyomakodjon be az ajtókon, hogy felhorzsolja minden szemöldökfa, hogy a vendégségben állva maradjon, nem tudva, mit kezdjen pufók, rózsaszín tengeriökör-kezeivel, miközben a háziasszony a legvaskosabb ülőalkalmatosságot keresve, holtra váltan kérleli: üljön le ide, István, kérem szépen; ő pedig a falnak támaszkodva mosolyog: hagyja csak, asszonyom, nagyon jól megvagyok így is; sajgó sarokkal és az untig elismételt mondókától már égő háttal, hagyja csak, asszonyom, jól vagyok így; csak azért, hogy szégyenszemre össze ne rogyjon alatta a szék, s talán még csak nem is sejti, hogy akik az imént marasztalták : ne menj még, várd meg legalább, amíg felforr a kávé, majd összesúgnak utána: vére elment ez a behemót kelekótya, jaj de jó, elment a szép félcédulás. Ezt gondolták az asszonyok a holttest körül, kevéssel virradat előtt. Később, amikor letakarták az arcát egy kendővel, hogy ne zavarja a fény, annyira végképp halottnak, annyira védtelennek, annyira hasonlatosnak látták saját férfiaikhoz, hogy szívükben megnyíltak a könnyek első csatornái. Először az egyik legfiatalabb sírta el magát. A többiek, egymást buzdítva, a sóhajtozásból jajveszékelésbe csaptak, és minél jobban zokogtak, annál nagyobb sír-

hatnékjuk támadt, mert egyre istvánabbá lett szemükben a vízihulla, s úgy elsiratták, hogy a végén a föld leggyámoltalanabb, legszelídebb, legalázatosabb embere lett belőle, szegény István. Ezért, amikor a férfiak visszatértek a hírrel, hogy a vízbefúlt egyik szomszéd faluba se való, az asszonyok ujjongó megkönnyebbülést éreztek a könnyeik között.

- Áldott legyen az ég - sóhajtoztak -, akkor a miénk!

A férfiak csak holmi asszonyi idétlenségnek vélték ezt a hűhót. Az egész éjszakai kutatástól kimerülten egy vágyuk volt csupán, hogy végre megszabaduljanak a betolakodótól, mielőtt fellángolna a szilaj nap, a kopár, szellőtlen nappal. Árboc- és vitorlarúd-maradékokból rögtönzött hordágyat eszkábáltak össze, vastag csarnakkal jól megkötözték, hogy elbírja a test súlyát a szurdokig. Bokájára teherhajó horgonyát akarták kötni, hogy akadálytalanul érjen feneket a legmélyebb tengerben, ahol a halak vakok, és a búvárok belehalnak a honvágyba, s ahonnét gonosz áramlat vissza nem hozhatja a partra, mint más holttestekkel már megesett. Ám minél inkább siettek volna, annál több időhúzó bolondságot eszeltek ki az asszonyok. Riadt tyúkok módjára kapirgáltak a ládafiában holmi tengeri amulettek után; az egyik itt lábatlankodott, merthogy jó szelet hozó ska-

pulárét akarna a halottra aggatni, a másik amott, mert úgymond, tájoló karkötőt csatolna rá, s a sok „menj innen, asszony, ahol nem vagy útban; no nézd csak, még rálöksz az elhunytra" dohogásban a férfiak máját feszegetni kezdte a gyanú, s megindult a zsörtölődés, minek ide ez a sok oltárra való cicoma egy idegen halott miatt, hisz így is, úgy is felfalják a cápák, akármennyi pólyába s fityegőbe bugyolálják is; ám az asszonyok csak tovább dugdosták, egymásba botolva hozták-vitték vásári ereklyéiket, megannyi sóhajtásban eresztve ki magukból, ami ki nem jött a könnyekkel, míg végül a férfiakból csak kicsattant: mióta szokás ekkora hűhót csapni holmi kóbor halottért, senki fia vízihulláért, rakás szarért! Akkor az egyik asszony, akit felháborított ennyi érzéketlenség, lehúzta a halott arcáról a kendőt, s erre a férfiaknak is elállt a lélegzetük.

István volt. Mondani sem kellett, felismerték. Ha azt mondják nekik, Sir Walter Raleigh, tán rajta is elámulnak, gringó akcentusán, vállán nyugvó papagáján, kannibálölő mordályán, de nem úgy, mint Istvánon, az csak egyetlenegy van a világon, és íme, ott feküdt, akár a partra dobott hal, mezítláb, kinőtt sihedernadrágban, azokkal a göcsörtös körmeivel, amin csak bicska fogna. Elég volt arcáról lerántani a kendőt, hogy rögtön lássák: röstelkedik, nem tehet róla, hogy

ilyen nehéz és ilyen szép, s ha tudta volna, hogy ez lesz belőle, rejtettebb zugot keres magának a vízbefúláshoz, komolyan mondom, magam kötöttem volna a nyakamba a gályahorgonyt, s levetettem volna magam a sziklafalon, csak olyanformán, mint aki akarja is, nem is, csak hogy ne lennék most terhükre ezzel a szerdai halottal, ahogy maguk mondják, ezzel az undorító kukaceledellel, amihez semmi közöm. Létmódjában annyi igazság volt, hogy még a leggyanakvóbb férfiak is, azok, akik abbeli rettegésben töltötték hangyaszorgos éjszakáikat a tengeren, hogy asszonyaik majd megunnakővelük álmodni, és inkább vízbefúltakkal álmodnak, még ezek is, de az ennél keményebbek is mind velejükig megrendültek István nyíltságától.

Így történt, hogy a legeslegszebb temetést rendezték neki, amit csak egy vízihulla-lelencnek el tudtak képzelni. Néhány asszony, aki virágért ment a szomszéd faluba, más asszonyokkal tért vissza, akik nem akartak hinni a fülüknek, ám ők is virágért indultak, amint a halottat megpillantották, s ezek is újakat hoztak, s megint újakat, mígnem annyi volt már a virág és a nép, hogy lépni is alig lehetett. Legvégül pedig sajnálták volna így árván bocsátani vissza a vízbe, hát apát és anyát választottak neki, a legjelesebbek közül; mások testvérükké, unokaöccsükké és nagybátyjukká fogadták, úgyhogy az ő ré-

vén rokonságba került egymással az egész falu. Néhány tengerész, aki a távolból hallotta a nagy sírás-rívást, elvétette az útirányt; s olyanról is tudnak, aki a főárbochoz kötöztette magát, réges-régi szirénmesékre emlékezve. Miközben azon marakodtak, kinek jusson a megtiszteltetés, hogy a vállán viheti le a szurdok meredek lejtőjén, a férfiak és az asszonyok első ízben döbbentek rá utcáik vigasztalanságára, udvaruk kopárságára, álmaik szűkösségére, szemben halottjuk ragyogásával, szépségével. Horgony nélkül dobták le, hogy visszatérhessen, ha akar, és amikor csak akar, és mindannyian visszafojtották a lélegzetüket arra az évszázadtöredékre, míg a test a szakadék fenekére ért. Nem kellett egymásra nézniük, anélkül is tudták, hogy többé már csonkítatlanok soha újra nem lehetnek. De azt is tudták, ettől fogva minden másképpen lesz, házaiknak szélesebb lesz a kapuja, magasabb a teteje és keményebb a padlója, hogy István emléke szabadon járhasson-kelhessen, ne üsse be fejét a szemöldökfába, és ezután senki se merje susmogni: meghalt a behemót kelekótya, de kár, meghalt a szép félcédulás, mert ők most vidám-tarkára fogják festeni a homlokzatokat, hogy megörökítsék István emlékét, és derékroppanásig fognak forrást kaparni a kövekből, virágot ültetni a szurdok ölében, csak azért, hogy az eljövendő esztendők haj-

nalain a nagy hajók utasait mélytengeri kertek sűrű illata ébressze, és a kapitány is kénytelen legyen lejönni parancsnoki hídjáról, gálauniformisában, asztrolábiumával, sarkcsillagával és hadi érdemrendejei füzérével, s a Karib-tenger horizontján arra a rózsafedte fokra mutatva tizennégy nyelven magyarázza : nézzék, az ott, ahol most olyan szelíd a szél, hogy az ágyak alá kuporodik aludni, ott, ahol úgy ragyog a nap, hogy a napraforgó nem tudja, merre forogjon, igen, az ott az István faluja.

Dely István fordítása

Jó Blacamán, a csodaszeres

Már az első vasárnap, amikor megpillantottam Santa Maria del Darién kikötőjében, a pikadorsegédek öszvérére emlékeztetett, ahogy ott állt az asztal tetején, aranyszálakkal szőtt bársony nadrágtartójával, csörgőfüzérével, minden ujján sokszínű drágaköves gyűrű, körülötte mindenféle készítményekkel teli üvegcsék és gyógyfüvek, amelyeket maga készített, és harsány hangon árusított a karibi falvakban, csakhogy ezúttal nem indián kotyvalékait kínálta, hanem azt kiáltozta, hozzanak neki egy eleven kígyót, hogy saját testén mutassa be: maga készítette ellenmérge az egyetlen hatásos szer, hölgyeim és uraim, a kígyó, a tarantellapók, a százlábú és mindenfajta emlős mérges marása ellen. Valaki, akit nagyon megragadott a csodaszeres elszántsága, ki tudja, honnan, kerített is egy kobrát, mégpedig az egyik legveszedelmesebb fajtából, amely a légzést bénítja meg először, és átadta neki egy palackban, amit ő oly nagy örömmel nyitott föl, hogy mindnyájan azt hittük, nyomban megeszi az állatot, de az mihelyt szabadnak érezte magát, kipattant az

üvegből, s az árus nyakába vájta méregfogát, úgyhogy az szusszanni sem tudott, nemhogy még szónokolni, s alighogy bevette az ellenmérget, hevenyészett gyógyszertára a tömeg közé dőlt, ő pedig a földön találta magát, és úgy fetrengett ott, mintha hatalmas teste teljesen üres lenne, de kacagott, kacagott, hogy minden aranyfoga kilátszott. Akkora zűrzavar támadt, hogy egy északi csatahajón, amely már vagy húsz éve baráti látogatóként a kikötőben horgonyzott, vesztegzárat rendeltek el, nehogy a fedélzetre jusson a kígyóméreg, a virágvasárnapot ünneplő tömeg pedig kijött a miséről - kezükben megszentelt pálmaágakkal -, hiszen senki sem akart lemaradni a méregkeverő mutatványáról, akit kezdett már felpuffasztani a halál szele, teste kétszeresére duzzadt, száján epe habzott, pórusain levegő sípolt, de továbbra is akkora életerővel hahotázott, hogy a csörgők egész testén csörögtek. Úgy felfúvódott, hogy kamásliján elpattantak a fűzők, ruhája széthasadt, a gyűrűk hurkákat vájtak ujjaiba, arcszíne olyan lett, mint a sós vízben főtt szarvas-hús, hátulján pedig a végóra bókoló fuvallatai szálltak fel, így mindenki, aki látott már kígyómarást, tudta, hogy a méregevő teste el fog rothadni, még mielőtt meghal, és szét-morzsolódó testét úgy kell majd zsákba kanalazni, de abban is bizonyosak voltak, hogy nem hagyja abba a nevetést, még ha porrá

hull is a teste. Mindez oly hihetetlennek tűn hogy a tengerészgyalogosok felkapaszkodta a hajóhídra, hogy teleobjektívval színes fény képeket készítsenek, a miséről hazatérő asszonyok azonban nem hagyták: egy takarót terítettek ugyanis a haldoklóra, majd megszentelt pálmaágaikkal borították be; egyesek azért, mert nem akarták, hogy a tengerészek adventista fényképezőgépükkel meggyalázzák a testet, mások pedig azért, mert rettegtek tovább nézni a bálványimádót, aki képes volt magát halálra nevetve meghalni; és voltak, akik azért, hogy legalább a lelkét mentsék meg a méregtől. Már mindenki halottnak hitte az árust, amikor az egy karcsapással lerázta magáról az ágakat, s bár még kábult volt - szinte alig állt a lábán -, minden segítség nélkül felállította az asztalt, majd rák módjára felmászott rá, és már harsogta is, hogy az az ellenméreg valójában nem más, mint Isten keze egy üvegben, ahogy az imént saját szemünkkel láttuk, s mindez csupán két cuartillóért, mert találmányával nem pénzt akar szerezni, hanem az emberiség javát szolgálni; no lássuk csak, ki kért itt egyet, hölgyeim és uraim, de ne türelmetlenkedjenek, kérem, jut ebből mindenkinek.

Hát persze hogy tülekedtek, jól is tették, mert végül is nem jutott mindenkinek. Maga a tengernagy is vett egy üveggel, mert az árus meggyőzte, hogy jó az még az anarchisták

mérgezett ólomgolyói ellen is, a tengerészeknek pedig nem volt elég a sok színes felvétel, amit az asztalon álló Blacamánról készítettek, s ha már a halott Blacamánt nem fényképezhették le, addig ostromolták autogramért, míg görcsöt kapott a keze. Közben beesteledett, és már csak néhányan maradtunk a kikötőben, akiket legjobban gondolkodóba ejtett a mester - amikor tekintetével egy ostoba képű fickó után kutatott, aki segíthetne elrakni az üvegeit, és természetesen rajtam akadt meg a szeme. A sors tekintete volt az, nemcsak az én sorsomé, hanem az övé is, így ma is mindketten úgy emlékezünk erre - bár több mint egy évszázada már -, mintha csak a múlt vasárnap történt volna. Az történt ugyanis, hogy amikor cirkuszi gyógyszertárát rakosgattuk bíborszínű mintákkal díszített ládába, amely inkább egy tudós sírjára emlékeztetett, valami olyasmit fedezett fel bennem, amit addig nem vett észre, mert gúnyosan megszólított, hát te meg ki vagy, amire azt feleltem, hogy a világ egyetlen olyan árvája vagyok, akinek még nem halt meg az apja, erre ő kacagni kezdett, harsányabban, mint amikor a mérget vette be, majd megkérdezte, mivel foglalkozol, mire én azt feleltem, nem foglalkozok én semmivel, csak élek, mert semmi mást nem érdemes csinálni, és még csorogtak a könnyei nevettében, amikor megkérdezte, a világ mely mesterségét szeretnéd

kitanulni, s most az egyszer minden tréfa nélkül az igazat feleltem, azt, hogy jós akarok lenni, és akkor nem nevetett, hanem azt mondta, mintegy hangosan gondolkodva -ehhez már nem sok hiányzik, hiszen amit a legnehezebb lenne megtanulni, az ostoba arckifejezés, az már megvan hozzá. Még akkor este beszélt apámmal, és örökre megvásárolt másfél reálért s egy csomag kártyáért, amellyel házasságtöréseket lehet megjósolni.

Ilyen volt hát a gonosz Blacamán, mert a jó én vagyok. El tudta hitetni egy csillagásszal, hogy február hava nem más, mint egy csorda láthatatlan elefánt, de amikor a jó szerencse elpártolt tőle, szíve megkérgesedett. Sikereinek tetőpontján alkirályokat balzsamozott, és úgy mondják, olyan tekintélyt parancsoló arcokat tudott formálni, hogy az uralkodók még évekig kormányozták az országot, jobban, mint életükben, s amíg Blacamán vissza nem állította halotti vonásaikat, senki sem merte eltemetni őket; de a tekintélye megrendült, amikor kitalált egy soha véget nem érő sakkot, amely őrületbe kergetett egy káplánt, s két előkelőség öngyilkosságának is okozója lett, ezért süllyedt álomfejtőből születésnapi hipnotizőrré, ezért nem húzott többé szuggesztióval fogat, hanem közönséges vásári kuruzslóvá lett, és egyáltalán olyanná, amilyen akkor volt, amikor megismerked-

tünk, úgyhogy még a kalózok is lenézték. Hányódtunk-vetődtünk limlomos készletünket kínálgatva, s örökös zűrzavarban éltünk: kúpokat próbáltunk eladni, amelyek láthatatlanná teszik a menekülő csempészeket, meg titokzatos cseppeket, melyeket jó keresztény asszonyok a levesbe kevernek, hogy növeljék az istenfélelmet holland férjükben, és minden egyebet, amit csak kívánnak, de csak önszántukból vásároljanak, hölgyeim és uraim, mert nem parancs ez, csak jó tanács, végtére is nem kötelező a boldogság. Bármilyen sokszor megesett is azonban, hogy tréfái hallatára majd megpukkadtunk nevettünkben, igazában csak nagy nehézségek árán tudtuk előteremteni a betevő falatot, s az én mesterségembe vetette utolsó reményét. Japánnak maszkírozott, s hajókötéllel gúzsba kötve bezárt a koporsóra emlékeztető ládájába, hogy jövendöljek csak, amit akarok, miközben ő a nyelvtant zsigerelte, hogy minél jobban meggyőzze az embereket új tudományáról, nos hát, hölgyeim és uraim, itt látják maguk előtt ezt az Ezékiel szentjánosbogarai által meggyötört teremtményt, és maga, uram, aki oly hitetlen arccal áll itt, lássuk csak, meg meri-e kérdezni tőle, mikor fog meghalni, de én még azt sem tudtam kitalálni, hányadika van, ezért mesterem lemondott látnoki szolgálatomról, mert renyhe emésztésed lehetetlenné teszi jósmirigyed működését, és miután

jól végigvágott rajtam, hogy így visszaszerezze jó szerencséjét, úgy határozott, hazavisz apámhoz, hogy visszakérje a pénzét. Akkortájt történt azonban, hogy kiagyalta, miként lehet gyakorlatilag hasznosítani a fájdalommal keletkező elektromosságot, és összetákolt egy varrógépet, amelyet köpölyök segítségével a testnek arra a részére kapcsolt, ahol fájdalmat éreztek. Mivel éjszakánként szüntelenül jajgattam a sok ütlegelés miatt, amit azért kaptam, hogy elűzze balszerencséjét, velem kellett maradnia, hogy rajtam próbálja ki a találmányát, így hát visszatérésünk egyre késett, lassacskán a jókedve is visszatért, masinája pedig olyan jól működött, hogy nemcsak szebben varrt, mint egy novícia, hanem még madarakat és virágokat is hímzett a fájdalom helyétől és erősségétől függően. Ennyire vittük már, s biztosak voltunk benne, hogy győzedelmeskedtünk balszerencsénk felett, amikor arról kaptunk hírt, hogy a hadihajó parancsnoka Philadelphiában meg akarta ismételni az ellenméreg mutatványt, és vezérkara jelenlétében admirálisból lekvárrá változott.

Jó ideig nem volt kedve nevetni. Indián hegyi ösvényeken menekültünk, és miközben egyre elveszettebbnek hittük magunkat, mind több és több helyről hallottuk, hogy a tengerészgyalogosok a sárgaláz leküzdése ürügyén elözönlötték az országot, és minden útjukba

kerülő házalót lekaszabolnak, akár hivatásos, akár alkalmi árus, de nemcsak a bennszülöttekkel végeztek óvatosságból, hanem szórakozásból a kínaiakkal, megszokásból a négerekkel, a hindukkal pedig azért, mert kígyóbűvölők, majd elpusztították a növényzetet, az állatvilágot és - amennyire tudták - az ásványkincseket, mert országunkkal foglalkozó szakembereiktől tudták: a karibi emberek át tudnak változni, hogy rászedjék a gringókat. Míg ép bőrrel el nem értük Guajira szeles vidékét, nem értettem, mi gerjesztette őket oly nagy haragra, és mi miért rettegünk tőlük, mert mesterem csak ott szánta rá magát, hogy bevallja nekem: abba az ellenméregbe semmi mást nem kevert, csak rebarbarát és terpentint, viszont fél pezót fizetett egy strómannak, hogy azt a méregfog nélküli kígyót odavigye neki. Egy gyarmati küldetés rommezején találtuk magunkat, és csak azzal áltattuk magunkat, hogy jönnek majd a csempészek, akik megbízható emberek, és az egyedüliek, akik a merkuri égbolt alatt valamit is kezdeni tudnak azokon a salétromsivatagokon. Eleinte füstölt szalamandrát ettünk romvirágokkal, és még nevetni is volt erőnk, amikor főtt kamásliját igyekeztünk elkölteni, végül azonban még a vízipókhálót is megettük a tartályokból, és akkor eszméltünk rá, hogy mennyire hiányzik nekünk a világ. Akkoriban még semmilyen kiutat nem tudtam

a halál elől, így mi mást tehettem, mint hogy lefeküdtem arra az oldalamra, amely legkevésbé fájt, és vártam a véget, miközben ő lázálmában egy asszonyról beszélt, aki oly gyöngéd volt, hogy sóhajai révén még a falon is áthatolt, de ezt az emléket is csak lángesze agyalta ki, hogy szerelmi bánkódással űzze el a halált. Abban az órában azonban, amikor meg kellett volna halnunk, soha nem tapasztalt élénkséggel közeledett felém, s egész éjjel mellettem volt: nézte, hogy vívom a haláltusámat, és olyan erősen gondolkodott, hogy még ma sem tudom, a szél vagy pedig a gondolatai fütyültek a romok között, s még mielőtt megvirradt, a régi hangon és a megszokott elszántsággal kijelentette, tudja már, mi az igazság: én voltam az, aki megfordította a szerencséjét, úgyhogy jól kösd föl a nadrágodat, mert amit elrontottál, neked is kell helyrehoznod.

Ekkor még az a kis szeretet is elmúlt, amit eddig éreztem iránta. Letépte maradék rongyaimat, szögesdróttal fonta át a testem, salétromkövekkel dörzsölte sebeimet, saját vizeletemben pácolt, és bokánál fogva kiakasztott a napra, hogy kicserezze a bőröm, és azt kiabálta, hogy mindez a sanyargatás kevés még üldözői kiengeszteléséhez. Végül pedig, hogy testem saját nyomorúságaim közepette rothadjon el, abba a vezeklőcellába vetett, ahol a gyarmati misszionáriusok az eretneke-

ket formálták újjá, és a hasbeszélés fortélyával, amit még nem felejtett el, olyan hangokat utánozott, amilyeneket az állatok hallatnak evés közben - érett cukorrépa ropogását, forrás csobogását, hogy azzal az illúzióval gyötörjön, hogy ínségemben haldoklóm a paradicsomban. Amikor kapott végre élelmet a csempészektől, leereszkedett a cellámba, és adott annyit, hogy éhen ne haljak, de később megfizettette velem ezt a könyöradományt: harapófogóval kitépte körmeimet, köszörű-kővel csiszolta fogaimat, így vigasztalóm csak a vágy volt, hogy legyen elég időm és szerencsém az életben, hogy mindezért a sok gonoszságért elégtételt vehessek még ennél is kegyetlenebb kínzásokkal. Magam is csodálkoztam, hogy tudom elviselni saját testem rothadásának bűzét, pedig hogy a cella levegőjét teljesen megmérgezze, még az ételmaradékokat is rendre rám öntötte, a sarokba gyíkcafatokat és oszlásnak indult karvalyokat dobált. Nem tudom, mennyi idő múltán hozott egy döglött nyulat, hogy megmutassa, inkább hagyja megrohadni a húst, mintsem hogy adjon nekem belőle, és még akkor sem hagyott el a türelmem, csak a gyűlölet izzott bennem, úgyhogy fülénél fogva megragadtam a nyulat, és azzal a gondolattal vágtam a falhoz, hogy nem az állat, hanem ő maga fog szétloccsanni ott, és akkor az történt, akár egy álomban, hogy a nyúl rémült kiáltással

nemcsak hogy életre kelt, hanem a levegőben úszva a karjaimba szaladt.

így kezdődtek sikereim. Azóta járom a világot, s két pezóért gyógyítom a mocsárlázban szenvedőket, négy és félért visszaadom a vakok szeme világát, tizennyolc pezóért lecsapolom a vízkórosokat, húszért teszem éppé a nyomorékokat, ha velük született a baj, huszonkettőért, ha balesetből vagy verekedésből származott, s huszonöt pezóért, ha háború, földrengés, gyalogsági partraszállás vagy bármely más közszerencsétlenség következtében sérültek meg, külön megegyezés alapján csoportosan látom el a közönséges betegeket, rögeszméjüktől függően az őrülteteket, a gyerekeket féláron, az ostobákat pedig hálából; no lássuk csak, hölgyeim és uraim, ki merészeli ezek után azt állítani, hogy nem vagyok emberbarát, és most pedig, parancsnok úr, rendelje el a huszadik flotta legénységének, hagyják el a barikádokat, és engedjenek utat a szenvedő emberiségnek, balra a bélpoklosok, jobbra az epilepsziások, a bénák oda, ahol nem zavarnak, valamivel hátrább a kevésbé sürgős esetek, de kérem, ne keveredjenek össze, mert azért nem felelek, ha emiatt összetévesztem a betegségeket, és olyasmi ellen kapnak kezelést, amiben nem is szenvednek, és szóljon a muzsika, míg csak el nem olvad a trombiták reze, s röppenjenek a petárdák, míg el nem égnek az angyalok,

folyjon a pálinka, míg el nem pusztítja az eszmét, és jöjjenek a fehérnépek, a fényképészek, a kötéltáncosok, a mészárosok, mindent én fizetek ma, hölgyeim és uraim, mert ezennel a Blacamánok rossz híre véget ért, és az egyetemes káosz lett úrrá. így zsongítom el fejüket a képviselők módszerével, mert megeshet, hogy tévedek, és néhányuk állapota még rosz-szabb lesz, mint volt. Csupán egyvalamivel nem foglalkozom: halottak feltámasztásával, mert azok alighogy kinyitják a szemüket, haragjukban azon nyomban megölik nyugalmuk megbolygatóját, meg különben is, akik nem lesznek öngyilkosok, azok kiábrándultságban ismét meghalnak. Eleinte követett egy tudóscsoport, hogy megállapítsák, a szabályoknak megfelelően járok-e el, s amikor meggyőződtek róla, hogy igen, Simon Mágus poklával fenyegettek meg, és azt javasolták, kezdjek bűnbánó életet, hogy szent lehessek, én azonban azt feleltem, anélkül hogy csorbítottam volna tekintélyüket, hogy pontosan ott kezdtem. Az az igazság, hogy nekem abból semmi hasznom, ha halálom után szent leszek, én művész vagyok, s csupán egyvalamit akarok: élni, mint hal a vízben, mégpedig ezzel a hathengeres, lenyitható tetejű kocsival, amelyet a gyalogosok konzuljától vettem, ezzel a trinidadi sofőrrel, aki New Orleansban a kalózopera baritonistája volt, tiszta selyem ingeimmel, keleti illatszereim-

mel, topáz fogsorommal, tatár kalapommal, kétszínű cipőmmel és úgy, hogy ébresztőóra nélkül aludjak, szépségkirálynőkkel táncoljak, és elkápráztassam őket enciklopédiái szóáradatommal, s a szemem se rebbenjen, ha egy hamvazószerdán cserbenhagynak képességeim, hiszen ahhoz, hogy tovább folytathassam ezt a miniszteri életmódot, ostoba arcom is elegendő, meg az a számtalan sátram, amely mindenütt megtalálható, itt is és a szürkületen túl is, ahol ugyanazok a turisták, akik a tengernagyot ostromolták kéréseikkel, most autogramos fényképeimért, szerelmes verseimet közlő kalendáriumokért, a profilból megörökítő érmekért s ruhadarabjaimért versengenek, de úgy, hogy nem kell dicsőségesen feszítenem reggeltől estig és estétől reggelig faragott márvány lovasszoborként, amit lepiszkolnak a fecskék, mint az országatyákat.

Milyen kár, hogy a gonosz Blacamán nem ismételheti el e történetet, hogy látnák, nincs benne semmi kitalálás. Amikor utoljára láttuk őt ezen a világon, már régi ragyogásának a szikrái is kihunytak, a könyörtelen magány összetörte lelkét, tönkretette testét, akadt azonban még néhány csörgője, hogy akkor vasárnap megjelenjen Santa Maria del Darién kikötőjében, koporsóra emlékeztető, örök ládájával, csakhogy akkor semmilyen ellenmérget nem kínált, hanem felindultságtól

megtört hangon azt kiáltozta, hogy a tengerészgyalogosok nyilvánosan lőjék agyon, hogy saját testén mutassa be, hogy ez a természetfeletti lény fel tud támadni, s bár önöknek, hölgyeim és uraim, joguk van, hogy ne higgyenek nekem, miután már annyiszor áldozatul estek annak a rossz szokásomnak, hogy füllentek és csalok, anyám poraira esküszöm, hogy ennek a mai kísérletnek semmi köze a másvilághoz, hanem ez az egyszerű valóság, és ha még mindig kételkednek, figyeljék csak meg, hogy most nem nevetek, mint azelőtt, hanem sírással küszködök. Mily meggyőző volt, amint könnybe lábadt szemekkel kigombolta az ingét, s hatalmas ökölcsapásokat mért szívére, hogy jelezze a halál számára legalkalmasabb helyet, a tengerészgyalogosok mégsem mertek tüzelni, attól tartva, hogy a vasárnapi tömeg szemében így csökkenne a tekintélyük. Valaki, aki talán még nem felejtette el más korok blacamáni tetteit, kerített is néhány farkkóró gyökeret, ami elég lett volna a Karib-tenger halállományának kipusztításához, és átadta neki egy konzervdobozban, amit ő oly nagy örömmel nyitott föl, mintha valóban meg akarná enni a gyökereket, és úgy is történt: megette, hölgyeim és uraim, de kérem magukat, ne érzékenyüljenek el, és ne is imádkozzanak a nyugalmamért, hisz ez a halál csupán látogatás. Oly becsületes volt akkor, hogy nem színlelt

operai halálhörgést, hanem rák módjára lemászott az asztalról, és némi bizonytalanság után megkereste a földön azt a helyet, amelyet a legméltóbbnak tartott, hogy lefeküdjék, s úgy nézett rám onnan, mint egy anyára, és még férfikönnyekkel küszködött, amikor saját karjai közt kilehelte lelkét, s az örökkévalóság izomgörcse jobbjára, majd hátára fordította. Természetesen ez volt az egyetlen alkalom, amikor csődöt mondott a tudományom. Abba a már méreteinél fogva is sokat sejtető ládába helyeztem, amelyben az egész test elfért, nagyheti misét is mondattam érte, amelyért ötven aranyat fizettem, mert a pap arany köntöst viselt, s három püspök is ott ült, a tenger legjobb szeleinek kitett dombon egy uralkodót megillető mauzóleumot építtettem egy külön neki szánt kápolnával és érctáblával, amelyen csupa gót nagybetűvel az van írva: itt nyugszik a halott Blacamán, akit tévesen neveztek gonosznak, a tengerészgyalogosok megcsúfolója, a tudomány áldozata; és miután mindezekkel kellőképpen megadtam neki a végtisztességet, amit erényei alapján megérdemelt, hozzáláttam gazságai megbosszulásához, és akkor feltámasztottam a vaspántokkal lezárt sírban, és otthagytam bezárva, amint rémületében hánykódott. Ez jóval azelőtt történt, hogy Santa Maria del Dariénben lenyelte a mérgező gyökereket, de mauzóleuma ma is sértetlenül áll a domb-

tetőn, a sárkányok árnyékában, akik az atlanti szelekben odajárnak aludni, és amikor erre a tájékra vetődöm, mindig hozok neki egy autóra való rózsát, és sajog a szívem, ha erényeire gondolok, de azután a sírkőhöz szorítom a fülemet, hadd halljam, hogy zokog a darabokra hullott láda maradványai közt, és ha újra meg talált volna halni, ismét feltámasztom, hiszen éppen az a szép a büntetésében, hogy addig kell élnie a sírban, amíg én is élek, vagyis mindörökké.

Scholz László fordítása

A kísértethajó utolsó útja

Majd én megmutatom nekik, ki vagyok én - mondta magában frissen szerzett érces férfi-hangján, sok évvel azután, hogy először látta az óriási, kivilágítatlan, néma óceánjárót, amely egyik este hatalmas, lakatlan kastélyként elvonult a falu előtt, hosszabb volt, mint az egész falu, és sokkal magasabb a templomtoronynál is, és úszott tovább a sötétben az öböl túloldalán fekvő, kalózok ellen erőddé épített ősi város, egykori rabszolgakikötő felé, melynek körbeforgó világítótornya tizenöt másodpercenként marcona fénynyalábjaival holdbéli táborrá varázsolta a falut foszforeszkáló házaival és vulkánsivatag-szerű utcáival, s jóllehet akkor ő még kisfiú volt, érces férfihangja sem volt, csak anyjától engedélye, hogy késő estig elhallgassa a tengerparton a szél hárfás éji zenéjét, még ma is tisztán emlékezett, szinte látta, hogy az óceánjáró eltűnt, valahányszor oldalba kapta a világítótorony fénye, és újra előtűnt, amint a fénynyaláb tovasiklott, úgyhogy folytonosságában megszakított hajó volt az, el-, majd újra előtűnve haladt az öböl bejárata felé,

alvajáró módjára tapogatózva a révbe vezető vízösvényt jelző bóják között, míg aztán valami baja eshetett iránytűinek, mert kisodródott a szirtekhez, zátonyra futott, darabokra hullott, és elsüllyedt egyetlen hang nélkül, pedig ilyen heves összeütközésnek a szikla-parttal akkora vasrobajt és kazánrobbanást kellett volna kelteni, amitől még a városszéli utcáktól a világ végéig nyújtózó őskori vadon legmélyebben alvó sárkányaiban is meghűlne a vér, ezért maga is álomnak hitte az egészet, különösen másnap, amikor körültekintett az öböl ragyogó akváriumán, a kikötő domboldalain a négerek viskóinak tarka összevisszaságán, a guayanai csempészek bárkáin, ahogy átveszik a gyémántot nyelt papagájok ártatlan rakományát, elaludhattam csillag-számlálás közben, gondolta tehát, akkor álmodhattam azt a roppant hajót, hát persze, s annyira meggyőzte magát, hogy nem szólt róla senkinek, ki is ment a fejéből a látomás egészen, míg aztán pontosan egy évvel később, ugyanazon a márciusi éjszakán delfinnyáj után fürkészte a tengert, s helyette a csalóka, komor, fel-felvillanó óceánjárót pillantotta meg ismét, ugyanúgy tévelygett, mint akkor először, csakhogy ő ezúttal olyan bizonyos volt ébrenlétében, hogy rögtön szaladt, és elmondta anyjának, aki három hétig sopánkodott, hogy látod, látod, megzápul az agyad ettől a tótágas élettől, nappal alszol, éjjel csa-

varogsz, mint a rosszéletűek, s mivel azokban a napokban úgyis be kellett mennie a városba, beszerezni valami kényelmes ülőalkalmatosságot, amin megboldogult férjéről tűnődhet, régi hintaszékén ugyanis elkoptak a rugók özvegysége tizenegy éve alatt, hát kapott az alkalmon, s megkérte a csónakos embert, evezzen velük a zátonyos felé, hadd lássa a fiacskája a saját szemével, mint ahogy meg is látta e tengeri kirakatban a köpenyes ráják nászát a szivacsvirágos tavaszban, a rózsaszínű fenékpontyok és kék marénak fickándozását a víz selymesebb vizű gödreiben, még a gyarmati korok vízbe fúlt hajótöröttéinek kóbor hajtincseit is, mindent, csak épp valamiféle elsüllyedt óceánjárónak még a nyomát sem, na ugye megmondtam, ő azonban úgy megmakacsolta magát, hogy anyja végül szavát adta, jövő márciusban együtt virraszt majd vele, biztosan, nem sejtve még, hogy jövőjének egyetlen bizonyossága az a Francis Drake korabeli karosszék lesz, amit a török bazárban kialkudott, s amelybe még aznap este belesüppedt sóhajtozva, szegény Holofernészem, ha látnád, milyen jólesik rád gondolni e bársony párnázaton, e királynői brokátkatafalkon, ám minél mélyebbre merült halott férje emlékezetében, annál jobban bugyborékolt, sűrűsödött csokoládévá szívében a vér, mintha nem is ülne, hanem rohanna hideg verítékben és földdel duguló

lélegzettel, míg aztán a fia hajnalban hazatérve halva találta a karosszékben, még melegen, de már oszlásnak indultán, mint akit kígyó mart meg, pontosan úgy, ahogy utána még másik négy asszonnyal történt, mielőtt a tengerbe hajították volna a gyilkos karosszéket, jó messzire, ahol senkiben sem tehet kárt többé, ha már az évszázados használatban úgyis elvesztette pihenést adó képességét, neki pedig hozzá kellett szoknia nyomorúságos sorsához, az árváéhoz, akire ujjal mutogatnak, hogy ő annak az özvegyasszonynak a fia, aki a halált hozó trónust a faluba hozta, s aki nem annyira a közjótékonyságból, hanem inkább halon élt, amit a csónakokból össze tudott lopkodni, időközben a hangja megércesedett, és nem gondolt többé látomásaira, mígnem egy újabb márciusi éjszakán véletlenül a tengerre pillantott, és egyszer csak, uramisten, ott van az irdatlan azbesztbálna, hazajáró szörny, jöjjenek, nézzék csak - kiabálta eszelősen -, nézzék csak, olyan kutyaugatást és asszonyriadalmat kavarva, hogy a legöregebbeknek is eszébe jutott ük-apáik minden rettenete, és az ágy alá bújtak abban a hitben, hogy Wiliam Dampier tért vissza, akik pedig az utcára szaladtak, ügyet sem vetettek az éppen megint irányát veszítő és rendes évi pusztulásába rohanó, valószerűtlen járműre, hanem nekiestek a csendháborítónak, és úgy helybenhagyták, hogy akkor

tökélte el magában, dühtől habzó szájjal, majd én megmutatom nekik, ki vagyok én, ám óvakodott bárkivel is megosztani titkos elhatározását, egész évben rögeszméjének élt, majd meglátjátok, ki vagyok én, és így várta ki a jelenések estéjét, hogy akkor tegye meg, amit megtett, elkötött egy csónakot, átkelt az öblön, és a nagy pillanatra várva az egész délutánt a hajdani rabszolgakikötő zugaiban töltötte, a Karib-tenger emberkohójában, de annyira saját kalandjába merülten, hogy nem állt meg, mint máskor, a hinduk boltjainál, megcsodálni a hatalmas elefántagyarba vésett mandarinokat, nem csúfolódott az otromba triciklit hajtó holland négerekkel, s nem ijedt meg, mint máskor, a kobrabőrű malájoktól sem, akiket körbe-körbe űz a világon a rögeszme, hogy valahol rábukkanjanak a titkos kifőzdére, ahol brazil lánycombot szolgálnak fel roston sütve, mert semmit sem vett észre maga körül mindaddig, míg csillagainak teljes súlyával ráereszkedett az este, s rothadó gardéniák és szalamandrák édeskés illatát lehelte az őserdő, s ő elindult lopott csónakján az öböl bejárata felé, leoltott lámpával, nehogy magára szabadítsa a partőrség kopóit, tizenöt másodpercenként földöntúlivá nemesedve a világítótorony zöld szárnysuhintásától, majd újra emberivé válva a sötétben, tudta, hogy közel jár a kikötői révet jelző bójákhoz, nemcsak azért, mert egyre

vakítóbban villant rá zsarnok izzásuk, hanem azért is, mert egyre szomorúbb lett a víz lélegzése, s így evezett tovább, annyira magába merülten, hogy egyszer csak azt se tudta, merről tört rá hirtelen az a félelmetes cápa-lehelet, és miért lett sűrű az éjjel, mintha egyszerre meghaltak volna a csillagok, hát az óceánjáró állt ott előtte, teljes elképesztő terjedelmében, jóanyám, ez nagyobb, mint minden más nagy dolog a világon, és sötétebb, mint bármi más sötétség földön és vízen, háromszázezer tonna cápaszag olyan közel, hogy szinte érintette a csónakot, láthatta a fölé tornyosuló acélmeredély bordázatát is, megszámlálhatatlan ökörszeme fénytelen, sóhajtalan sok masinája, egy lélek sehol, hozta magával önnön csendburáját, saját üres égboltját, saját halott levegőjét, álló idejét, bolygó tengerét, melyben vízbe fúlt állatok egész világa lebegett, és egyszerre ez az egész eltűnt a világítótorony fényintésére, s helyébe visszatért egy pillanatra az áttetsző Karib-tenger, a márciusi éj, a pelikánok megszokott levegője, ő pedig magára maradt a bóják között, nem tudta, mitévő legyen, s elcsodálkozva töprengett, vajon tényleg nem ébren álmodik-e, nemcsak most, hanem a többi alkalommal is, ám alig merült fel benne a kétely, egy rejtélyes fuvallat máris kioltotta sorra a bójákat, az elsőtől az utolsóig, és ahogy elsuhant a világítótorony fénye, újra felbuk-

kant az óceánjáró, már megbolondult iránytűvel, talán azt sem tudva, a hét tengernek mely pontjára tévedt, vaksin tapogatózva a láthatatlan rév után, valójában a szirtek felé kezdett sodródni már, amikor a fiúba hirtelen belevillant a megdöbbentő felismerés, hogy a bóják iménti játéka lesz a varázslat kulcsa, és meggyújtotta csónakjában a lámpást, aprócska vörös fénye biztosan nem kelthet riadalmat a partőrség őrtornyaiban, a kormányosnak mégis maga a felkelő nap lehetett, mert az óceánjáró tüstént ráállt a helyes irányra, és a nagykapun ért be a révbe boldog feltámadást ígérő manőverrel, és akkor valamennyi fénye egyszerre kigyulladt, a kazánok újra dohogni kezdtek, égboltján felragyogtak a csillagok, és az állatok tetemei alábuktak a mélybe, és a konyhákban éktelen tányércsörömpölés és finom babérmártás illata támadt, és a holdfényes fedélzetről lehallatszott a zenekar tubája és a kabinok homályából az úton lobbant szerelmek tamtam szívverése, őt azonban olyannyira fűtötte még a felgyülemlett harag, hogy nem kábította el a meghatottság, nem bénította meg a csoda, hanem növekvő eltökéltséggel hajtogatta magában, majd én megmutatom nekik, ki vagyok én, az istenit, most megmutatom, és ahelyett hogy félreállt volna, nehogy felöklelje az a behemót masina, elkezdett előtte evezni, mert most majd megmutatom, meg

én, és csak mutatta az utat lámpásával a hajónak, míg annyira meggyőződött engedelmességéről, hogy újból eltérítette a móló hoz vezető iránytól, kihozta a láthatatlan csatornából, és mintha valami tengeri birkát vezetne pórázon, az alvó falu fényei felé vette útját, vitte az élő és a világítótorony fénypásztáira immár fittyet hányó hajót, amely a tizenöt másodpercenkénti villanásoktól most már nem láthatatlanná, hanem alumíniummá vált, és lám, amott már kezdett kirajzolódni a templom keresztje, a házak nyomorúsága, az illúzió, s még egyre jött utána, követte őt az óceánjáró és minden, ami rajta volt, a bal oldalán alvó kapitány, a viador bikák a kamrák jégvermében, a kórházban a magányos beteg, a ciszternákban az árva víz, a menthetetlen kormányos, aki bizonyára mólónak vélte a szirtfokot, mert abban a pillanatban felsüvöltött a hajókürt hatalmas hangja, egyszer, s őt elöntötte a lezúduló gőz zuhanya, még egyszer, s a lopott csónak kis híján felfordult, és még egyszer, de már késő, már ott voltak a parti csigák, az utcakövek, a hitetlenek kapui, a rettenthetetlen gőzös fényárjában úszó egész falu, s éppen csak annyi ideje maradt, hogy félrehúzódjon, utat engedjen a kataklizmának, teli torokból kiabálva a jajveszékelés közepette, most megkaptátok, rohadékok, alig másodperccel előbb, hogy a rettenetes acélszörny kerékbe törte a földet, és

felhangzott a kilencvenezer-ötszáz pezsgőspohár sikolya, ahogy egymás után összetörtek a hajó orrától a tatig, és lőn fényesség, s már nem az a márciusi hajnal volt többé, hanem parázsló szerda dél, s ő nagy-nagy elégtétellel láthatta, hogyan bámulják a hitetlenkedők tátott szájjal a világ és a túlvilág legnagyobb óceánjáróját, amint a templomtéren megfeneklik, fehérebben, mint bármi más, húszszorta magasabban a templomtoronynál és mintegy kilencvenhétszer hosszabban a falunál, oldalán vasbetűkkel a neve, *Halálcsillag*, és bordáiról még egyre csordogált a halál tengereinek ősi, langyos vize.

Dely István fordítása

* ***Ez magyarul van a spanyol eredeti szövegben!***

A szenátor, a lány és a halál

Onésimo Sánchez szenátornak hat hónapja és tizenegy napja volt hátra a haláláig, amikor rátalált élete asszonyára. Rosal del Virreyben, egy csalóka kis faluban ismerte meg, amely éjszaka a csempészek tengeri hajóinak titkos kikötője volt, nappal viszont a sivatag leghaszontalanabb szegletének látszott a sivár, egyhangú tenger mellett, s úgy elkülönült mindentől, hogy senki sem gondolta volna, hogy az itt lakók közül bárki képes lenne befolyásolni valakinek a sorsát. Még a neve is viccnek tűnt, mivel az egyetlen szál rózsát, amelyet ebben a faluban valaha is láttak, maga Onésimo Sánchez szenátor hozta azon a délutánon, amikor Laura Farinát megismerte.

A falu a négyévenként megismétlődő választási kampány kikerülhetetlen állomása volt. A menet furgonjai már reggel megérkeztek. Aztán megjöttek a teherautók is a bérelt indiánokkal, akiket végighordoztak a falvakon, hogy növeljék a gyűléseken részt vevő sokaságot. Kevéssel tizenegy előtt zeneszó, petárdadurrogás közepette a kíséret te-

repjáróival együtt megérkezett az eperszörp színű minisztériumi autó. Onésimo Sánchez szenátor nyugodtan, az időjárástól védetten ült a légkondicionált kocsiban, amint azonban kinyitotta az ajtót, megremegett a rátörő levegőtől, úgy perzselt, nyersselyem ingén szederjes verejték ütött át, és sok-sok évvel öregebbnek és magányosabbnak érezte magát, mint valaha. Életének negyvenkettedik esztendejét töltötte be éppen, kitüntetéssel szerzett kohómérnöki diplomát Göttingában, s a rosszul fordított latin klasszikusok kitartó, bár nem túl szerencsés olvasója volt. Egy sugárzó külsejű német nőt vett feleségül, aki öt gyermeket szült neki, s otthonában mindenki boldog volt, legkivált ő maga, egészen három hónappal ezelőttig, amikor közölték vele, hogy karácsonykor halott lesz mindörökre.

Amíg a gyűlés előkészületei tartottak, a szenátornak sikerült egy órára magára maradnia a házban, amelyet azért foglaltak le neki, hogy legyen hol pihennie. Lefekvés előtt az ivóvízbe állította a szál tőről metszett rózsát, amelyet élve mentett át a sivatagon, elfogyasztotta szokásos zabpehely ebédjét, amelyet azért hozott magával, hogy kitérjen a nap hátralevő részében rá váró sok-sok kecskesült elől; s még a várható óra előtt bevett néhány fájdalomcsillapító tablettát, hogy a megkönnyebbülés hamarabb érkezzen,

mint a fájdalom. Azután egészen közel húzta a függőágyhoz a ventillátort, és tizenöt percen át meztelenül feküdt a rózsa árnyékában, erőnek erejével próbálta kikapcsolni az agyát, hogy szunyókálás közben ne gondoljon a halálra. S mivel úgy döntött, nem gőgből, hanem inkább szeméremből, hogy egyedül szenved meg a titkával, s az életén sem változtat semmit, az orvosokon kívül senki nem tudta, hogy biztos végre ítéltetett.

Mire délután három órakor ismét megjelent a nyilvánosság előtt, már teljesen összeszedte magát, kipihent volt és tiszta, nyersszínű lenvászon nadrágot és virágmintás inget viselt, a lelkét elandalították a fájdalomcsillapító pirulák. A halál romboló hatása ennek ellenére erősebbnek bizonyult, mintsem gondolta, mert amikor fellépett az emelvényre, különös megvetést érzett azok iránt, akik versengtek, hogy megszoríthassák a kezét, és más alkalmaktól eltérően a sok mezítlábas indiánt sem sajnálta, akik alig tudtak megállni a csupasz kis tér kemenceforró földjén. Parancsoló kézmozdulattal, szinte haragosan leintette a tapsot, s szemét a hőségtől pihegő tengerre függesztve, póztalanul beszélni kezdett. Szaggatott, mélyről jövő hangja olyan volt, akár az állott víz; a betéve tudott és ezerszer végiggondolt beszéd azonban nem azért jutott eszébe, hogy az igazságot mondja el, hanem hogy feleseljen Marcus Aurelius

visszaemlékezései negyedik könyvének egy fatalista kijelentésével.

- Azért vagyunk itt, hogy leigázzuk a természetet - kezdte minden meggyőződése ellenére. - Nem leszünk többé a haza elhagyott gyermekei, Isten árvái a szomjúság és az ítéletidő birodalmában, száműzöttek saját földünkön. Mások leszünk, hölgyeim és uraim, nagyok és boldogok leszünk.

Cirkuszi mutatványának szokásos fordulatai. Miközben beszélt, segédei papírmadarakat szórtak marokszám a levegőbe, és a mű-állatok életre keltek, köröztek egy darabig, keringtek a deszkatribün fölött, azután elszálltak a tenger felé. Többen ezalatt nemezlevelű díszletfákat emeltek le a furgonokról, s a sokaság háta mögött a salétromvirágos földbe ültették őket. Végül felállítottak egy papírmaséból készült háttérfalat, amelyen piros téglás, üvegablakos házak díszelegtek, eltakarva a valóságos élet nyomorult tanyáit.

A szenátor, hogy időt adjon a komédiához, két latin idézettel toldotta meg a beszédét. Esőcsináló gépeket és hordozható vágóállat-tenyésztelepeket ígért, a boldogság olaját, amely zöldséget nevel a salétromos talajban is, meg árvácskafüzéreket az ablakokba. Mikor látta, hogy kitalált világa elkészült, rá-mutatott ujjával.

- Így élünk majd, hölgyeim és uraim! - kiáltotta. - Nézzék. így élünk majd.

A közönség megfordult. A házak mögött festett papír óceánjáró úszott át lassan, a mű-város legmagasabb házai fölé emelkedve. Csak a szenátor vette észre, hogy a sok össze-és szétszereléstől meg az ide-oda szállítástól a papírfalut is kikezdte már a mostoha időjárás, s majdnem ugyanolyan szegényes és poros és szomorú volt, mint Rosal del Virrey.

Nelson Farina tizenhét év óta először nem sietett a szenátor üdvözlésére. Délutáni szziesztájából fel-felriadva, a függőágyból hallgatta a beszédet gyalulatlan deszkákból készült háza hűvösében, amelyet ugyanazzal a két biztos kezével épített, amellyel első feleségét felnégyelte. A cayenne-i fegyházból megszökött, s Rosal del Virreyben tűnt fel egy ártatlan arapapagájokkal megrakott hajón egy szép és szabadszájú néger nővel, akivel Paramaribóban akadt össze, s aki egy lányt szült neki. Az asszony nem sokra rá természetes halállal elhalálozott, s más sorsra jutott, mint az a nő, akinek darabjai a saját karfiolágyását táplálták: holland nevén egészben temették el a helybéli temetőben. A lány az anyja bőrszínét és alakját örökölte, az apjától pedig sárga, csodálkozó szemét, s így az joggal hihette, hogy ő nemzette a világ legszebb nőjét.

Nelson Farina, amióta az első választási kampány során megismerkedett Onésimo Sánchez-szel, állandóan könyörgött neki, hogy segítse hozzá egy hamis személyi iga-

zolványhoz, amely megmentené az igazságszolgáltatástól. A szenátor kedvesen, de határozottan nemet mondott. Nelson Farina éveken át nem adta fel a harcot, s amikor csak módjában állt, újabb meg újabb fondorlattal ismét előhozta a kérést. De a válasz mindig ugyanaz volt. így hát ez alkalommal a függőágyban maradt, arra a sorsra ítélve, hogy élve rohadjon meg ebben az izzó kalózfészekben. Mikor a végső tapsot meghallotta, kinyújtotta a nyakát, s a kerítéscölöpök fölött megpillantotta a komédia fonákját: az épületek támasztógerendáit, a fák vázát, s az elrejtőzött szemfényvesztőket, akik az óceán-járót tolták. Bosszúságában köpött egyet.

- *Merde* - mondta - *c'est le Blacaman de la politique*.

A beszéd után a szenátor szokása szerint zeneszó és petárdadurrogás közepette végigsétált a falu utcáin, s közben a lakosok megostromolták panaszaikkal. A szenátor figyelmesen hallgatta őket, s mindenkihez volt vigasztaló szava, ám nehezebb dolgokban sose kötelezte el magát. Egy asszony hat apró gyerekével felkapaszkodott a háztetőre, s sikerült túlkiabálnia a lármát és a lőpordurrogást.

- Én nem kérek sokat, szenátor - mondta -, csak egy kis szamarat, hogy vizet hordjak vele az Akasztott Ember Kútjáról.

A szenátor szemügyre vette a hat sovány gyereket.

- Hát a férjed? - kérdezte.

- Aruba szigetére ment szerencsét próbálni - felelte az asszony jókedvűen -, de csak egy idegen nőt talált, olyan jófajtát, aki gyémánttal tömeti be a fogát.

A választ harsány kacaj nyugtázta.

- Rendben van - határozta el a szenátor -, megkapod a szamarat.

Nemsokára a szenátor egyik segédje egy teherhordó szamarat vezetett az asszony házába; a szamár hátára választási jelszót pingáltak letörölhetetlenül, nehogy valaki megfeledkezzék róla, hogy a szenátor ajándéka.

A rövid utcai séta során tett még néhány apró jótéteményt, s egy betegnek, aki a ház ajtajához vitette az ágyát, hogy lássa, amint elhalad, még egy kanál orvosságot is beadott. Az utolsó saroknál az udvar cölöpjei között a függőágyon megpillantotta Nelson Farinát; s bár sápadtnak és elesettnek látszott, részvét nélkül üdvözölte:

- Hogy van?

Nelson Farina odafordult a függőágyból, és ráloccsantotta tekintetének szomorú ámbráját.

- *Moi, vous savez* - mondta.

A köszönésre kijött az udvarra a lánya. Egyszerű, kopott parasztköntöst viselt, a haja színes vászoncsíkokkal volt

összefogva, az arca meg be volt kenve a nap ellen, de még ilyen elhanyagolt állapotban is sejteni lehetett, hogy nem akad nála szebb nő a világon. A szenátornak elakadt a lélegzete.

- Az ördögbe is - sóhajtott fel meglepetten -, mik nem jutnak az Isten eszébe!

Ezen az estén Nelson Farina a legjobb ruháját adta a lányára, és elküldte a szenátorhoz. A két puskás őr, aki a kölcsönvett házban bóbiskolt a melegtől, leültette a lányt az előszoba egyetlen székére, hogy ott várjon.

A szenátor a szomszéd szobában tárgyalt Rosal del Virrey előkelőségeivel, akiket azért hívott össze, hogy eldarálja nekik a beszédeiből kimaradt igazságokat. Ezek az előkelőségek annyira egyformák voltak a sivatag minden falujában, hogy maga a szenátor is egyazon gyűlésnek a csömörét érezte minden este. Ingét teljesen átitatta az izzadság, s a szoba álmos csendjében bögölyként zümmögő ventillátor szelébe tartva próbálta megszárítani.

- Mi természetesen nem papírmadarakat eszünk - mondta. - Önök ugyanolyan jól tudják, akárcsak én, hogy ha egyszer majd fák és virágok lesznek ebben a kecskeszarfészekben, ha egyszer itt férgek helyett lándzsa-halak úszkálnak majd a kutakban, se maguknak, se nekem nem lesz többé itt semmi keresnivalónk. Jól mondom?

Senki nem felelt. A szenátor, miközben beszélt, kitépett egy színes képet a kalendáriumból, s papírlepkét hajtogatott belőle. Minden szándék nélkül a ventillátor széláramába dobta, s a lepke körbeszállt a szobában, majd kirepült a félig nyitott ajtón. Aztán a halállal való cinkosságból merített fensőbbséggel tovább beszélt.

- Egyszóval - mondta - nem kell még egyszer elmondanom azt, amit úgyis tudnak: az újraválasztásom maguknak jobb üzlet, mint nekem magamnak, mert én már idáig vagyok a poshadt vizekkel meg az indiánok izzadságával, maguk viszont ebből élnek.

Laura Farina látta, amint a papírlepke kirepül. Csak ő látta, mert az előszoba padján üldögélő őrök puskájukat magukhoz ölelve aludtak. A hatalmas, nyomtatott papírból készült lepke néhányszor még ide-oda csapongott, azután teljesen szétnyílt, elterült a falon, és odaragadt. Laura Farina megpróbálta lefejteni a körmével. Az egyik őr, aki felébredt a szomszéd szobából kihallatszó tapsra, észrevette hiábavaló próbálkozását.

- Nem lehet leszedni - mondta félálomban. - A falra van festve.

Amikor szállingózni kezdtek az emberek a gyűlésről, Laura Farina ismét leült. A szenátor kezét a kilincsre téve a szobaajtóban állt, s csak akkor vette észre Laura Farinát, amikor az előszoba kiürült.

- Mit csinálsz itt?

- *Cest de la part de mon pere* - mondta a lány.

A szenátor megértette. Fürkészőn a szundikáló őrre nézett, aztán Laura Farinára, akinek valószínűtlen szépsége az ő fájdalmánál is parancsolóbb volt, s ekkor a szenátor rájött, hogy a halál döntött így helyette.

- Gyere be - mondta neki.

Laura Farina ámulva állt a szobaajtóban: ezernyi bankjegy lebegett vibrálva a levegőben, mint megannyi lepke. De a szenátor kikapcsolta a ventillátort, a bankjegyek alatt megszűnt a légmozgás, s lassan alászálltak a szobában levő tárgyakra.

- Látod - mosolygott -, még a szar is repül.

Laura Farina úgy ült le, mint egy iskolapadra. A bőre sima volt és feszes, a színe s a benne feszülő napmeleg mint a nyersolajé, a haja olyan volt, mint a kancacsikó sörénye, hatalmas szeme pedig tisztább, mint a fény. A szenátor követte tekintetének sugarát, és szeme végül megakadt a salétromtól elgyötört rózsán.

- Ez rózsa - mondta.

- Igen - mondta a lány kissé tétován -, Riohachában láttam először.

A szenátor leült egy tábori ágyra, a rózsákról beszélt, s közben kigombolta ingét. Azon az oldalon, ahol a szívét sejtette, átlőtt szív volt a mellére tetoválva, mint egy kalóznak. Ledobta az átizzadt inget, s arra kérte Laura Farinát, hogy segítsen lehúzni a csizmáját.

A lány letérdelt az ágy mellé. A szenátor fürkésző tekintettel, elgondolkodva nézte, s amíg a lány a fűzőt oldozta, feltette magának a kérdést, vajon melyikükre hoz balszerencsét ez a találkozás.

- Gyerek vagy még - mondta.

- Ne gondolja - mondta a lány. - Áprilisban töltöm be a tizenkilencet.

A szenátor felfigyelt.

- Hányadikán?

- Tizenegyedikén - mondta a lány. A szenátor jobban érezte magát.

- A Kos jegyében születtünk - mondta. És mosolyogva hozzátette: - A magányosság jegye.

Laura Farina nem figyelt rá, mert nem tudta, mit tegyen a csizmákkal. A szenátor viszont nem tudta, mit tegyen Laura Farinával, mert nem volt hozzászokva a váratlan szerelmekhez, s egyébként is meggyőződése volt, hogy valami méltatlan dolog történik vele. Csak azért szorította a két térde közé Laura Farinát, ölelte át a derekát, s feküdt hanyatt a tábori ágyon, hogy időt nyerjen. Akkor döbbent rá, hogy a lány a ruha alatt teljesen meztelen, mert testéből a helyi állatok komor illata áradt, a szíve azonban riadtan vert, a bőrét pedig jeges izzadság dermesztette meg.

- Senki sem szeret minket - sóhajtotta a férfi.

Laura Farina mondani akart valamit, de éppen csak egy szusszanásra futotta erejéből. A szenátor maga mellé fektette, hogy segítségére legyen, eloltotta a villanyt, s a szoba a rózsa árnyékába merült. A lány sorsa kegyelmére bízta magát. A szenátor lassú mozdulattal megsimogatta, éppen csak felé nyújtotta a kezét, szinte hozzá sem ért, de ahol azt várta, hogy a lány testét érinti, valami vas-tárgyban akadt meg a keze.

- Mi van itt rajtad ?
- Erényöv - mondta a lány.

- Micsoda ostobaság! - mondta dühösen a szenátor, s megkérdezett valamit, amire nagyon jól tudta a választ: - Hol van a kulcsa?

Laura Farina megkönnyebbülten felsóhajtott.

- A papánál van - felelte. - Azt mondta, mondjam meg magának, hogy küldjön érte valakit, s az illetővel küldjön neki egy írásos kötelezvényt arról, hogy elrendezi a helyzetét.

A szenátornak minden ina megfeszült. „A francia disznó" - morogta dühösen. Aztán lehunyta a szemét, hogy lecsillapodjék egy kicsit, s önmagával találkozott a sötétben. *Emlékezz rá - jutott az eszébe -, hogy légy te, vagy légyen bárki más, igen rövid idő múltán halottak lesztek, s azután pedig semmi sem marad meg belőletek, még a nevetek sem.* Megvárta, amíg elmúlik a borzongás.

- Mondj el nekem valamit - kérte ekkor. - Mit hallottál rólam?

- A színtiszta igazságot?

- A színtiszta igazságot.

- Jó - bátorodott fel Laura Farina -, azt mondják, hogy maga rosszabb, mint a többi, mert másfajta.

A szenátor nem jött ki a sodrából. Lehunyt szemmel hosszan hallgatott, s amikor ismét kinyitotta a szemét, úgy tetszett neki, mintha legrejtettebb ösztönei világából térne meg.

- A fenébe - határozta el magát -, mondd meg annak a disznó apádnak, hogy elrendezem a dolgát.

- Ha akarja, én magam megyek a kulcsért - mondta Laura Farina.

A szenátor visszatartotta.

- Felejtsd el a kulcsot - mondta -, és aludj velem egy kicsit. Jólesik együtt lenni valakivel, ha az ember magányos.

Ekkor a lány, aki tekintetével egyre csak a rózsán csüngött, a vállára vonta a férfi fejét. A szenátor átölelte a derekát, hegyiállat hónaljába fúrta az arcát, s összeroskadt a rémülettől. Hat hónap és tizenegy nap múltán ugyanebben a testhelyzetben halt meg, a Laura Farina miatti közbotránytól megbélyegzetten és kitaszítottan s zokogva a dühtől, hogy meghal, nélküle.

Benczik Vilmos fordítása

Hihetetlen és szomorú történet az ártatlan Eréndiráról és lelketlen nagyanyjáról

Eréndira éppen a nagyanyját fürdette, amikor először támadt fel balsorsának szele. A sivatag magányába tévedt hatalmas épületnek, amelynek falait mintha holdbéli habarccsal vakolták volna be, még a tartóoszlopai is megremegtek az első rohamtól. Eréndira és a nagyanyja már hozzászoktak az itteni féktelen természet veszedelmeihez, s az egyforma királypávákkal és a római fürdők gyermeteg mozaikjaival ékesített fürdőszobában alig vették észre a szél erejét.

A nagyanyó nagy, meztelen teste olyan volt a márványmedencében, akár egy jókora fehér bálna. Unokája még alig töltötte be a tizennegyedik évét, gyenge volt, puha csontú és korához képest túlságosan jámbor. Mértékletes mozdulatokkal, amelyekben érezhető volt némi szent szigorúság, szertartásos módon öntözte a nagyanyjára a vizet; vértisztító füvek és jó szagú levelek főttek benne, s ezek megtapadtak a nagyanyó feszes húsú hátán, kibontott dróthaján és erős vállán, amelyet irgalmatlanul valami tengerészviccel tetováltak tele.

- Az éjjel azt álmodtam, hogy levelet várok - mondta a nagyanyó.

Eréndira, aki sose beszélt, hacsak nem elkerülhetetlen okok késztették rá, megkérdezte :

- Milyen nap volt az álomban?

- Csütörtök.

- Akkor rossz híreket hozó levél volt - mondta Eréndira -, de nem jön meg soha.

Mikor kész lett a fürdetéssel, a hálószobájába vitte a nagyanyját. Olyan kövér volt, hogy csak az unokája vállára vagy egy püspöki pásztorbothoz hasonló botra támaszkodva tudott lépkedni, de még a legnagyobb kínlódással tett mozdulatain is átsütött régi nagysága. A hálófülkében, amelyet az egész házhoz hasonlóan eltúlzott méretűre s kissé elmebajos módon terveztek, Eréndirának még további két órára volt szüksége, hogy rendbe tegye a nagyanyját. Szálanként kibogozta és beparfümözte a hajkoronáját, aztán megfésülte, egyenlítői virágokkal pompázó ruhát adott rá, púderral szórta be az arcát, kárminnal vörösre festette az ajkát, az arcára pirosítót kent, a körmeit pedig gyöngyházzománccal festette be, s mikor már olyan volt a cicomától, akár egy emberi méretűnél nagyobb próbababa, átvitte a ruháján díszelgőkhöz hasonló fojtó virágokkal teli mesterséges kertbe, leültette egy karosszékbe, amely eredetét és származását tekintve trón

volt, s magára hagyta, hogy gyorsan tovahangzó lemezeket hallgasson a tölcséres gramofonon.

Miközben a nagyanyó a múlt ingoványán hajózott, Eréndira kiseperte a házat, amely sötét volt és kusza, s őrült bútorok, képzelet szülte cézárok szobrai és kristálycsillárok és alabástrom angyalok, egy aranymázas zongora meg számtalan elképzelhetetlen alakú és méretű óra zsúfolódtak össze benne. Az udvaron volt egy ciszterna, amelyben éveken át lehetett tárolni a vizet, amelyet az indiánok távoli forrásokról a hátukon cipeltek ide, s a ciszterna egyik fémkarikájához kötve egy nyamvadt strucc tengődött, az egyetlen tollas állat, amely kibírta ennek az átkozott égövnek a gyötrelmeit. A ház mindentől távol, a sivatag mélyén állt, egy nyomorúságos, izzó katlanná hevülő kunyhótelep mellett, ahol öngyilkosok lettek a kecskék, mikor a balsors szele fújt.

Ezt az érthetetlen menedéket a nagyanyó férje, egy legendás hírű csempész építette, Amadísnak hívták, s a nagyanyónak egy fia született tőle, akit szintén Amadísnak hívtak, s aki Eréndira apja volt. A család eredetét és történetét nem ismerte senki. Az indiánok nyelvén elterjedt legismertebb változat az volt, hogy Amadís, az apa egy nyilvánosházból váltotta ki szép feleségét, valahol az Antillákon, ahol késszúrásokkal megölt egy em-

bert, s örökre áthozta az asszonyt a büntetlenség sivatagi világába. Amikor a két Amadís meghalt, az egyik búskomorságlázban, a másikat meg összeszurkálták a vetélytársai egy verekedés alkalmával, az asszony eltemette a holttesteket az udvaron, elbocsátotta a tizennégy mezítlábas szolgálólányt, s a rejtett ház homályában dédelgette tovább nagyságról szőtt álmait, hála törvénytelen unokája odaadásának, akit születése óta nevelt.

Eréndirának csupáncsak az órák felhúzásához és beigazításához hat órára volt szüksége. Azon a napon, mikor a balsorsa kezdődött, nem kellett felhúznia őket, mert másnap reggelig még jártak, viszont meg kellett fürdetnie és alaposan fel kellett öltöztetnie a nagyanyját, fel kellett mosnia a szobákat, meg kellett főznie az ebédet, és fényesre kellett törölnie az üvegtárgyakat és üvegedényeket. Tizenegy óra felé, mikor kicserélte a strucc vödrében a vizet, és megöntözte a csenevész gizgazokat a két Adamís egymás mellett fekvő sírján, dacolnia kellett az időközben kibírhatatlanná vált szél dühével, de nem vette észre a rossz előjeleket, hogy ez balsorsának szele. Tizenkettőkor már az utolsó pezsgőspoharakat fényesítette, mikor finom húsleves szag csapta meg az orrát, s szinte csodával ért fel, hogy úgy szaladt át a konyhába, hogy lépteivel semmiféle pusztítást nem végzett a velencei kristályok közt.

Éppen csak hogy le tudta kapni a fazekat, amelyből már-már a tűzhelyre futott a leves. Aztán feltett egy másik ételt, amelyet már korábban előkészített, s kihasználta az alkalmat, hogy leüljön pihenni az egyik padra a konyhában. Lehunyta a szemét, aztán újra kinyitotta, arca nem árulkodott fáradtságról, és tálba öntötte a levest. Úgy dolgozott, hogy aludt közben.

A nagyanyja egyedül ült le egy ezüst gyertyatartókkal ékesített, tizenkét személyre terített asztal végéhez. Megrázta a csengőt, s Eréndira szinte abban a pillanatban megjelent a gőzölgő levesestállal. Miközben felszolgálta a levest, a nagyanyónak feltűntek alvajáró mozdulatai, s kezét Eréndira szeméhez emelte, mintha egy láthatatlan üveget törölne meg. A kislány nem látta a kezét. A nagyanyó követte a tekintetével, s mikor Eréndira megfordult, hogy visszatérjen a konyhába, rákiáltott:

- Eréndira!

A kislány hirtelen felébredt, s a szőnyegre ejtette a levesestálat.

- Nem tesz semmit, lányom - mondta a nagyanyó némi gyöngédséggel. - Megint elaludtál járás közben.

- A test szokása - mentegetődzött Eréndira.

Az álmosságtól még kábultan felvette a levesestálat, s megpróbálta kitisztítani a foltot a szőnyegből.

- Hagyd csak - legyintett a nagyanyó -, délután majd kimosod.

Így hát szokásos délutáni teendőin kívül még az ebédlő szőnyegét is ki kell mosnia, s ha már a mosókonyhában volt, a hétfői ruhát is kimosta, miközben a szél rést keresve kavargott a ház körül. Annyi dolga volt, hogy teljesen észrevétlenül lepte meg az este, s mire visszatette az ebédlőszőnyeget, már itt volt a lefekvés ideje.

Nagyanyja egész délután a zongorán pötyögtetett, kissé hamis hangon énekelgette magában az ő idejéből való dalokat, s szemhéján még ott éktelenkedtek a könnyel keveredett pézsmaszínű festék foltjai. Mikor azonban muszlin hálóingében végigfeküdt az ágyon, már elmúlt a kellemes emlékek nyomán támadt keserűsége.

- Reggel pedig használd ki az időt, és mosd ki a szalon szőnyegét is - mondta Eréndirának -, hisz a verekedés óta nem látott még napfényt.

- Igen, nagymama - felelte a kislány.

Fogott egy tollas legyezőt, és legyezni kezdte a könyörtelen matrónát, aki az esti parancsokat osztotta ki, miközben álomba mélyedt.

- Lefekvés előtt vasald ki az összes ruhát, hogy nyugodt lelkiismerettel aludj.

- Igen, nagymama.

- Nézd át jól a ruhásszekrényeket, mert szeles éjszakákon éhesebbek a molyok.

- Igen, nagymama.

- S ha marad időd, akkor vidd ki a virágokat az udvarra, hadd levegőzzenek.

- Igen, nagymama.

- És adj enni a struccnak.

Már elaludt, de még egyre osztogatta a parancsait, hisz unokája tőle örökölte azt az erényt, hogy álmában is tovább éljen. Eréndira nesztelenül kiment a szobából, és elvégezte az utolsó esti teendőket, közben azonban egyre válaszolgatott a nagyanyja utasításaira.

- Itasd meg a sírokat.

- Igen, nagymama.

- Mielőtt lefekszel, ügyelj rá, hogy minden tökéletes rendben legyen, mert a tárgyak nagyon szenvednek, ha nem a helyükön éri őket az álom.

- Igen, nagymama.

- És ha jön a két Amadís, szólj nekik, hogy ne jöjjenek be - mondta nagyanyó -, mert Porfirio Galán bandája vár rájuk, meg akarják ölni őket.

Eréndira már nem felelt neki, hisz tudta, hogy most süllyedt bele az eszméletlenségbe, de egyetlen parancsáról sem feledkezett meg. Mikor végzett az ablakreteszek ellenőrzésével,

és eloltotta az utolsó lámpákat is, fogott egy gyertyatartót az ebédlőben, s azzal világította magának az utat a hálószobájáig, miközben a szélrohamok szüneteit az alvó nagyanyó nyugodt, erős légzése töltötte be. Az ő szobája is fényűző volt, bár nem annyira, mint a nagyanyjáé, s tele volt alig-alig elmúlt gyermekkorából származó rongybabákkal és felhúzható játék állatokkal. A nap embertelen teendői annyira elcsigázták, hogy nem volt ereje levetkőzni, csak letette a gyertyatartót az éjjeliszekrényre, és az ágyra roskadt. Kis idő múlva balsorsa szele, akár egy kutyafalka, berontott a szobába, s a függönyökre borította a gyertyatartót.

Hajnaltájt, mikor végre elállt a szél, a kövér, ritkás cseppekben megeredő eső kioltotta az épület helyén maradt parazsat, és megkeményítette a füstölgő hamut. A falu lakói, többségükben indiánok, igyekeztek kikaparni a szerencsétlenségből fennmaradt holmikat: a strucc elszenesedett hulláját, az aranyozott zongora vázát, egy szobor torzóját. A nagyanyó zárkózott lehangoltsággal szemlélte vagyonának romjait. Eréndira a két Amadís sírja közt ült, s már abbahagyta a sírást. Mikor a nagyanyja meggyőződött róla, hogy a törmelékek közt csak igen kevés ép dolog maradt, őszinte sajnálattal nézett az unokájára.

- Szegény kislányom - sóhajtott. - Az életed kevés lesz rá, hogy megfizess nekem ezért a csapásért.

Eréndira még aznap, az eső csattogása közepette megkezdte a fizetést, mikor nagyanyja elvitte a falusi boltoshoz, egy piszkos, korán megvénült özvegyemberhez, aki arról volt nevezetes a sivatagban, hogy jó árat fizet a szüzességért. A nagyanyó szenvtelen tekintetétől kísérve az özvegyember tudományos szigorral vizsgálta meg Eréndirát: mérlegelte a combja erejét, a melle méretét és a csípője átmérőjét. Egyetlen szót sem szólt, amíg nem végzett számításokat a lány értékét illetően.

- Még nagyon ványadt - mondta ekkor -, olyan apró csöcse van, mint egy nőstény kutyának.

Aztán mérlegre állította, hogy számokkal ellenőrizze a véleményét. Eréndira negyvenkét kiló volt.

- Nem ér többet száz pezónál - mondta az özvegyember.

A nagyanyó megbotránkozott.

- Száz pezó egy tökéletesen tiszta teremtésért! - mondta csaknem kiabálva. - Nem, ember, magában szemernyi tisztelet sincs az erény iránt.

- Legyen százötven - mondta az özvegyember.

- A lány több mint egymillió pezós kárt okozott nekem - mondta a nagyanyó. - Ilyen ütemben vagy kétszáz évre lenne szüksége, hogy megfizesse.

- Szerencsére - mondta az özvegyember - az egyetlen jó benne a kora.

A vihar már azzal fenyegetett, hogy kiemeli a házat a helyéből, s annyi lyuk volt a tetőn, hogy benn szinte ugyanúgy esett, mint odakinn. A nagyanyó úgy érezte, egyedül van a szerencsétlenség világában.

- Legalább háromszázat adjon - mondta.

- Kétszázötven.

Végül kétszázhúsz pezó készpénzben és némi élelmiszerben állapodtak meg. A nagyanyó ekkor intett Eréndirának, hogy menjen el az özvegyemberrel, s az kézen fogva vezette a bolt hátsó része felé, mintha iskolába vinné.

- Itt várlak - mondta a nagyanyó.

- Igen, nagymama - mondta Eréndira.

A bolt hátsó része valami fészerféle volt, négy téglaoszloppal, korhadt pálmatetővel és egy méternyi magas vályogfallal, amely fölött behatoltak a házba a vihar viszontagságai. A vályogfal szélén cserepekben kaktuszok és más szárazságtűrő növények álltak. Két oszlop közé kötve egy kifakult függőágy imbolygott, mint egy hánykódó kis hajó leeresztett vitorlája. A vihar füttyén és a víz csattogásán távoli kiáltások, állatok messziről hangzó vonítása és egy hajótörés hangjai szűrődtek át.

Mikor Eréndira és az özvegyember belépett a fészerbe, tartaniuk kellett magukat, nehogy a földre terítse őket a lezúduló

eső, amelyben egy pillanat alatt bőrig áztak. A hangjukat nem lehetett hallani, s a vihar vad robaja közepette a mozdulataik is megváltoztak. Az özvegyember első próbálkozásánál Eréndira alig hallhatóan kiáltott valamit, aztán megpróbált elmenekülni. Az özvegyember hangtalanul felelt neki, a csuklójánál fogva megcsavarta a karját, és a függőágy felé vonszolta. A lány védekezésképp az arcába karmolt, s erőtlenül újra kiáltozni kezdett, amire az özvegyember akkora pofonnal felelt, hogy Eréndira teste felpattant a földről, egy pillanatig a levegőben lebegett, s hosszú medúzahaja a semmiben hullámzott; aztán az öreg átkarolta a derekát, s mielőtt újra a földre ért volna a lába, brutális erővel a függőágyra döntötte, és lenyomta a térdével. Eréndira ekkor megadta magát a rémületnek, az érzékei eltompultak, s teljesen elbűvölte egy holdfényszínűen csillogó hal, amely a vihar közepette úszott át a levegőben, közben pedig az özvegyember nagy rántásokkal szaggatta le róla a ruhát, mintha füvet tépne, hosszú, színes csíkokká hasogatta, amelyek szerpentinként lebegtek, mígnem a szél magával ragadta őket.

Mivel nem akadt a faluban még egy férfi, aki valamiképpen fizethetett volna Eréndira szerelméért, nagyanyja egy teherautón a csempészútvonalakra vitte. A nyitott platón tették meg az utat rizses zsákok, bádog zsírosdobozok és a tűzvész maradványai, az al-királyi ágy feje, egy háborús angyal, a meg-

perzselt trón és más haszontalan vackok közt. Egy bó'röndben, amelyre vastag ecsettel két keresztet festettek, a két Amadís csontjait vitték magukkal.

A nagyanyó egy szétfeslett ernyővel védekezett az örökös napsütés ellen, az izzadság és a por okozta gyötrelmektől alig kapott levegőt, de még ilyen szerencsétlen állapotban is ura maradt méltóságának. A bádogdobozok és a rizses zsákok mögött Eréndira húsz-pezós szeretkezésekkel fizette meg a rakodómunkásnak az útiköltséget és a bútorok fuvardíját. Kezdetben ugyanolyan módon védekezett, mint az özvegyember támadásával szemben. Ám a szállítómunkás módszere más volt, lassú és bölcs, és sikerült gyengéden lecsillapítania a lányt. így azután, mikor egy kimerítő nap végén az első faluba értek, Eréndira és a szállítómunkás kellemes szeretkezések után pihentek az utasfülke tövében. A vezető odakiáltott a nagyanyónak:

- Innét már mindenfelé laknak!

A nagyanyó hitetlenül fürkészte a nyomorúságos és elhagyott utcákat: a falu ugyan valamivel nagyobb volt, de éppolyan szomorú, mint ahonnan jöttek.

- Nem venni észre - mondta.

- Ez a missziók területe - mondta a sofőr.

- Engem nem az irgalmasság, hanem a csempészet érdekel - mondta nagyanyó.

Eréndira a rakomány mögül figyelte a be-

szélgetést, s ujjával egy rizses zsákban babrált. Hirtelen egy cérnaszál akadt a kezébe, meghúzta, s hosszú, igazgyöngyökből fűzött nyaklánc bukkant elő. Ijedten nézte, s úgy tartotta ujjai közt, akár egy döglött kígyót, miközben a vezető a nagyanyjával vitatkozott:

- Ne ábrándozzék, asszonyom, ébredjen fel. A csempészek nem léteznek.

- Hogyhogy nem - mondta a nagyanyó -, még mit nem mond!

- Keresse csak őket, s majd meglátja - gúnyolódott jókedvűen a vezető. - Mindenki róluk beszél, de senki sem látja őket.

A szállítómunkás észrevette, hogy Eréndira kiszedte a nyakláncot, s gyorsan elvette tőle, és visszadugta a rizses zsákba. A nagyanyó pedig, aki a falu szegénysége ellenére is úgy döntött, hogy marad, odaszólt unokájának, hogy segítse le az autóról. Eréndira sietős, de őszinte és határozott csókkal búcsúzott a szállítómunkástól.

Nagyanyja az utca közepén, a trónon ülve várta, amíg lerakják a rakományt. Utoljára a két Amadís csontjait tartalmazó bőrönd maradt.

- Ez olyan nehéz, mintha egy hulla lenne benne - nevetett a vezető.

- Nem egy van, hanem kettő - mondta a nagyanyó. - így hát kellő tisztelettel bánjanak vele.

- Fogadok, hogy elefántcsont szobrokkal van teli - nevetett a vezető.

Lerakta valahogy a csontokkal teli bőröndöt a megperzselt bútorok közé, s nyitott markát a nagyanyó felé nyújtotta.

- Ötven pezó - mondta.

A nagyanyó a szállítómunkás felé intett. - Az embere már annak rendje és módja érint megkapta a fizetséget. A vezető meglepetten nézett a segédjére, az bólintott. Aztán beszállt a vezetőfülkébe, hol egy gyászba öltözött asszony utazott gy karon ülő gyerekkel, aki sírt a melegtől, akkor a szállítómunkás nagy önbizalommal nagyanyóhoz fordult.

- Eréndira velem jön, ha maga nem parancsol neki mást. Tisztességesek a szándékaim.

A lány rémülten szólt közbe:

- Én nem mondtam semmit!

- Mondom, hogy bennem született meg a gondolat - mondta a szállítómunkás.

A nagyanyó végigmérte tetőtől talpig, de nem lekicsinylőn, inkább a bátorságát próbálta felmérni.

- Semmi kifogásom ellene - mondta neki -, ha megfizeted, amit a gondatlansága miatt vesztettem. Nyolcszázhetvenkétezer-háromszáztizenöt pezó volt, ebből lejön négyszázhúsz, amit már

megfizetett, szóval nyolcszázhetvenegyezer-nyolcszáz-kilencvenöt pezót.

A teherautó elindult.

- Higgye el, megadnám ezt a tenger pénzt, ha lenne ennyim - mondta komolyan a szállítómunkás. - Ér ennyit a lány.

A nagyanyónak jólesett a fiú véleménye.

- Hát akkor gyere vissza, fiam, majd ha lesz - felelte kedveskedve -, de most eredj, mert ha utánaszámolunk, kiderül, hogy még tartozol is tíz pezóval.

A szállítómunkás felugrott a távolodó teherautó platójára. Onnan intett búcsút Eréndirának, de a lány még mindig annyira rémült volt, hogy nem viszonozta.

Ugyanazon a csupasz térségen, ahová a teherautó letette őket, Eréndira és nagyanyja bádoglemezekből meg az ázsiai szőnyegek maradványaiból kis kalyibát tákolt össze, hogy legyen hol lakniuk. A földre két gyékényt terítettek, s ugyanolyan jól aludtak, akár a házban, míg csak a nap réseket nem talált a tetőn, s az arcukba nem tűzött.

Az örökös szokással ellentétben, ezen a reggelen a nagyanyó hozta rendbe Eréndirát. Valami síri szépséget festett az arcára, ami az ő fiatalsága idején volt divatban, s mindezt azzal tetézte be, hogy műszempillát ragasztott a szemhéjára, a hajába pedig masnit kötött; olyan volt, mintha pillangó ült volna a feje tetején.

- Szörnyen festesz - ismerte el -, de jobb

is így: a férfiak nőügyekben olyanok, akár az állatok.

Még mielőtt megpillantottak volna valakit, mindketten felismerték két öszvér közeledő lépteinek dobogását a sivatag kiszáradt földjén. Nagyanyja parancsára Eréndira olyan pózban feküdt végig a szőnyegen, ahogy egy kezdő színésznő tenné a függöny felhúzása előtti pillanatban. A püspöki pásztorbotra támaszkodva a nagyanyó kiment a kalyibából, leült a trónszékre, s úgy várta, hogy az öszvérek odaérjenek.

A postás közeledett. Nem volt több húszévesnél, bár a munkájától kissé öregebbnek látszott; khakiszínű öltönyt, csizmát és parafa sisakot viselt, a tölténytartó övéről pedig katonai pisztoly csüngött alá. Jó erőben levő öszvér hátán lovagolt, s egy másikat, valamivel gyengébbet pedig kötőféken vezetett maga mögött; ennek a hátán lenvászon postazsákok tornyosultak.

Amint elment a nagyanyó mellett, üdvözlésre emelte a kezét, és haladt tovább. De a nagyanyó intett neki, hogy kukkantson csak be a kalyibába. Az ember megállt, s megpillantotta Eréndirát, amint hullaszerűre cicomázottan, lila szegélyű ruhában fekszik a gyékényen.

- Tetszik? - kérdezte a nagyanyó.

A postás még most sem értette, mit ajánlanak neki.

- Éhgyomorra nem rossz - mosolyodott el.
- Ötven pezó - mondta a nagyanyó.

- Az istenért, tán aranyból van? - mondta. - Ennyibe kerül a havi élelmem.

- Ne légy már olyan garasoskodó - mondta a nagyanyó. - A légipostánál nagyobb a fizetés, mint a papoknál.

- Én a nemzeti postánál vagyok - mondta a férfi. - A légiposta amaz, amelyik azzal a kis teherautóval jár.

- Akkor is, a szerelem van olyan fontos, mint az étel - mondta a nagyanyó.

- De nem táplál.

A nagyanyó megértette, hogy az olyan embernek, aki a mások reményeiből él, bőven van ideje alkudni.

- Mennyid van ? - kérdezte.

A postás leszállt, előhúzott a zsebéből néhány elnyűtt papírpénzt. A nagyanyó mohón vette el, mintha labdát kapna el.

- Árengedményt adok - mondta -, de van egy feltételem: vidd hírét a dolognak mindenfelé.

- A világ végére is elviszem a hírét - mondta a postás. — Hiszen ez a dolgom.

Eréndira, aki nem tudott pislogni, ekkor levette a műszempilláját, s oldalra húzódott a gyékényen, hogy helyet szorítson alkalmi vőlegényének. Amint a férfi bement a

kalyibába, a nagyanyó energikusan megrántotta a függönyzsinórt, és elzárta a bejáratot.

Gyümölcsöző kapcsolat volt. A postás hírverése felcsigázta a férfiak érdeklődését, s a legtávolabbi helyekről is eljöttek, hogy megismerjék Eréndirát. A férfiakat lottóárusok, lacikonyhások követték, ezeket pedig egy biciklis fényképész, aki állványos, gyászleples masináját a táborral szemben állította fel, s kihúzta a nyomorék hattyúkkal telepingált háttérvásznat is.

A nagyanyó a trónon ülve legyezgette magát, s szinte ügyet sem vetett a vásárra, amelyet saját maga hívott életre. Csakis az érdekelte, hogy a sorukra váró vendégek közt rend legyen, s előre fizessenek, amikor bemennek Eréndirához. Eleinte olyan szigorú volt, hogy egy igen rendes vendéget el is küldött, mert hiányzott öt pezója. Hónapok múltával azonban kialakult a realitásérzéke, s már azt is megengedte, hogy szenteket ábrázoló érmékkel, családi ereklyékkel, jegygyűrűkkel vagy bármi egyébbel egészítsék ki a fizetséget, amiről csak harapáspróbával kiderült, hogy színaranyból van, még ha nem is csillog.

Mikor már jó sok időt töltöttek ebben az első faluban, s a nagyanyónak elég pénze gyűlt össze, hogy szamarat vásároljon, bevette magát a sivatagba, és olyan helységeket keresett, amelyek kedvezőbb feltételeket ígértek az adósság behajtására. Hevenyészetten a szamár hátára erősített női nyeregben ült,

a mozdulatlan, tűző nap ellen pedig egy ernyővel védekezett, amelyet Eréndira tartott a feje fölé. Négy teherhordó indián követte őket a tábori felszereléssel: az ágyneművel, az újjávarázsolt trónnal, az alabástrom angyallal és a két Amadís földi maradványait tartalmazó bőrönddel. A fényképész a bicik-lijén karikázott a karaván után, de - mintha csak egy másik népünnepélyre igyekezne - nem csatlakozott hozzájuk.

Hat hónap telt el a tűzvész után, mire a nagyanyó teljes képet tudott alkotni az üzletről.

- Ha továbbra is így mennek a dolgok - mondta Eréndirának -, nyolc év, hét hónap és tizenegy nap alatt fizeted meg az adósságod.

Lehunyt szemmel újra végigszámolta az egészet, közben magokat rágcsált, amelyeket a szoknyába varrt zacskóból szedett elő, ahol a pénzt is tartotta, aztán hozzátette:

- Persze ebből még nem vontam le az eltartásodat, az indiánok élelmét és egyéb apró költségeket.

Eréndira, aki a melegtől és a portól meggörnyedt szamár nyomában lépdelt, egyetlen ellenvetést sem tett a nagyanyó számításaival kapcsolatban, de uralkodnia kellett magán, hogy sírva ne fakadjon.

- Mintha üvegpor lenne a csontjaimban - mondta.
- Próbálj aludni.

- Igen, nagymama.

Lehunyta a szemét, mélyet szippantott a perzselő levegőből, és alva haladt tovább.

A láthatáron, gomolygó porfelhőben, egy ketrecekkel megrakott furgon jelent meg a kecskéket riogatva, a madarak ijedt lármája pedig úgy hatott San Miguel del Desierto vasárnapi fülledtségében, mint a friss víz csobogása. A volánnál testes, holland földbérlő ült, a bőrét kicserzették a viharok, a bajsza meg olyan rőt színű volt, akár a mókus szőre: valamelyik dédapjától örökölhette. Fia, Ulises, aki a mellette levő ülésen utazott, aranyszőke kamasz volt, tengerkék, elhagyatott tekintettel, s egy álruhás angyalra emlékeztetett. A holland figyelmét egy kantin vonta magára, amely előtt sorára várva ott lebzselt a helyi laktanya összes katonája. A földön üldögéltek, egyetlen, szájról szájra vándorló üvegből iddogáltak valamennyien, s mandulaágakat tűztek a fejükre, mintha egy ütközetre álcázták volna magukat. A holland megkérdezte a maga nyelvén:

- Mi az ördögöt árulhatnak itt?

- Egy nőt - felelte a fia tökéletes természetességgel. - Eréndirának hívják.

- Honnan tudod?

- Mindenki tudja a sivatagban - felelte Ulises.

A holland a falu kis fogadója előtt szállt ki a kocsiból. Ulises a teherautón maradt, s fürge ujjal kinyitott egy jókora pénztárcát, amelyet apja az ülésen hagyott, kihúzott egy köteg papírpénzt, néhányat zsebre vágott belőle, aztán visszarakta ugyanúgy, ahogy volt. Ezen az éjszakán, miközben az apja aludt, kilépett a fogadó ablakán, és beállt a sorba Eréndira sátra elé.

Az ünnep teljes fényében ragyogott. A részeg regruták, nehogy elszalasszák az ingyen zenét, magukban táncoltak, a fényképész pedig magnéziummal éjszakai felvételeket készített. A nagyanyó, miközben felügyelt az üzletre, pénzt számolt az ölében, egyforma kupacokba rakta, s betette egy nagy kosárba. Ekkor már nem volt több vagy egy tucat katonánál, de a délutáni sor civil vendégekkel szaporodott meg. Ulises az utolsó volt.

Ekkor egy bánatos képű katona került sorra. A nagyanyó nemcsak hogy elébe állt, hanem még arra is ügyelt, hogy ne nyúljon a pénzéhez.

- Nem, fiam - mondta neki -, te nem mész be Dárius minden kincséért sem. Búvalbélelt vagy.

A katona, aki nem volt odavalósi, meglepődött.

- Az meg micsoda?

- Hogy balszerencsét hozol - mondta a nagyanyó. - Csak rá kell nézni a képedre.

Anélkül hogy hozzáért volna, eltolta a kezével, s beeresztette a következő katonát.

- Eredj be, te káplár - mondta neki jókedvűen. - És ne maradj soká, mert a hazának szüksége van rád.

A katona bement, de rögtön ki is jött, mert Eréndira beszélni akart a nagyanyjával. A nagyanyó a karjára akasztotta a pénzes kosarat, és bement a kantinba, amely belül szűk volt, de rendezett és tiszta. Hátul, egy tábori ágyon fekve Eréndira képtelen volt elfojtani teste remegését; elgyötört volt és mocskos a katonák verítékétől.

- Nagymama - zokogott fel -, meghalok. A nagyanyó a homlokára tette a kezét, hogy nem lázas-e, s igyekezett megvigasztalni.

- Már csak tíz katona van - mondta. Eréndira sírva fakadt, és olyan hangok törtek fel a torkán, mint egy rémült állatnak. A nagyanyó ekkor megértette, hogy átlépte az iszonyat határát, s a fejét cirógatva segített neki lecsillapodni.

- Az a helyzet, hogy gyenge vagy - mondta neki. - Na ne sírj, fürödj meg zsályavízben, az rendbe hozza a véredet.

Amikor Eréndira már kissé megnyugodott, a nagyanyó kiment a kantinból, s visszaadta a pénzt a katonának, aki ott várt.

- Mára vége - mondta neki. - Gyere vissza holnap, te leszel az első.

Aztán odakiáltott a sorban állóknak:

- Vége, fiúk! Viszontlátásra holnap reggel kilenckor.

A katonákból és civilekből álló sor felbomlott, s tiltakozó kiáltások hallatszottak. A nagyanyó vidám képpel szállt szembe velük, de komolyan suhogtatta vészt hozó botját.

- Esztelenek! Nyomorult bakkecskék! - kiabálta. - Mit gondoltok, vasból van tán ez a teremtés? Szeretnélek látni benneteket a helyében. Elfajzottak! Gané sehonnaiak!

A férfiak még vaskosabb szitkokkal feleltek neki, de a nagyanyó végül úrrá lett a kavarodáson, s bottal a kezében őrt állt, míg csak el nem vitték a pecsenyesütős asztalait, s szét nem bontották a sorsjegyes standokat. Éppen vissza akart menni a kantinba, amikor teljes alakjában szemébe tűnt Ulises, magányosan álldogált a kihalt, sötét téren, ahol az imént még férfiak sora kígyózott. Valószínűtlen jelenség volt, s mintha a szépségének a ragyogása tette volna láthatóvá a félhomályban.

- És te - mondta neki a nagyanyó -, hol hagytad a szárnyaidat?

- A nagyapámnak volt szárnya - felelte Ulises szokásos természetességével -, de senki sem hiszi el.

A nagyanyó elbűvölten ismét végigmérte.

- De én elhiszem - mondta. - Holnap tedd fel, úgy gyere.

Bement a kunyhóba, s hagyta Ulisest, hadd főjön a saját levében.

A fürdés után Eréndira jobban érezte magát. Rövid hímzett kombinát vett fel, s a haját szárítgatta, hogy lefekhessen, de még mindig küszködött a könnyeivel. A nagyanyja már aludt.

Ulises lassan, óvatosan elődugta a fejét Eréndira ágya mögül. A lány látta a vágyakozó és tiszta szemét, de mielőtt egy szót is szólt volna, a törülközővel megdörzsölte az arcát, hogy nem érzéki csalódás-e az egész. Mikor Ulises először pislantott, Eréndira nagyon halkan megkérdezte:

- Ki vagy?

Ulisesnek most már a válla is előbukkant.

- Ulisesnek hívnak - mondta. Megmutatta neki a lopott bankjegyeket, és hozzátette: - Van pénzem.

Eréndira az ágyra támasztotta a kezét. Ulises arcához hajolt, s továbbra is úgy beszélt hozzá, akár egy kisiskolás játékban.

- Be kellett volna állnod a sorba - mondta neki.

- Egész éjjel vártam - mondta Ulises.

- Most pedig reggelig kell várnod - mondta Eréndira. - Úgy érzem magam, mintha leverték volna a vesémet.

Ebben a pillanatban a nagyanyó beszélni kezdett álmában.

- Húsz éve lesz, hogy utoljára esett – mondta.

- Olyan iszonyú vihar volt, hogy az esővíz a tengerrel elegyedve hömpölygött vissza, s amikor megvirradt, a ház halakkal és csigákkal volt teli, és Amadís nagyapád, nyugodjék békében, egy fénylő ráját látott úszni a levegőben.

Ulises visszabújt az ágy mögé. Eréndira vidáman elmosolyodott.

- Nyugalom - mondta neki. - Ha alszik, mindig olyan, mintha megbolondult volna, de egy földrengés sem ébreszti fel.

Ulises újra előbújt. Eréndira pajkos, sőt valamelyest gyengéd mosollyal nézte, és levette a gyékényről a használt lepedőt.

- Gyere - mondta neki -, segíts kicserélni a lepedőt.

Ekkor Ulises kijött az ágy mögül, s megfogta a lepedőt az egyik végén. Mivel jóval nagyobb volt, mint a gyékény, eltartott egy ideig, amíg összehajtották. Ulises minden hajtásnál közelebb került Eréndirához.

- Őrülten akartalak látni - mondta hirtelen. - Mindenki beszéli, hogy nagyon szép vagy, s így igaz.

- De meghalok - mondta Eréndira.

- A mamám azt mondja, hogy akik a sivatagban halnak meg, nem a mennybe, hanem a tengerbe kerülnek.

Eréndira félredobta a piszkos lepedőt, s tisztát és vasaltat terített a gyékényre.

- Nem ismerem a tengert - mondta.

- Olyan, mint a sivatag, csak vízből van - mondta Ulises.

- Akkor nem lehet menni rajta.
- A papám ismert egy embert, aki tudott - mondta Ulises -, de ez már nagyon régen volt.

Eréndira el volt ragadtatva, de aludni akart.

- Ha hajnalban jó korán jössz, első lehetsz - mondta.
- Hajnalban a papával együtt elmegyünk - mondta Ulises.
- És nem jöttök vissza?
- Ki tudja, mikor - mondta Ulises. - Most is véletlenül jártunk erre, mert útban a határ felé eltévedtünk.

Eréndira alvó nagyanyjára nézett elgondolkodva.

- Jól van - határozott végül -, add ide a pénzt.

Ulises odaadta. Eréndira lefeküdt az ágyra, de a fiú reszketve a helyén maradt: a döntő pillanatban elillant a határozottsága. Eréndira megfogta a kezét, hogy siettesse, s csak ekkor vette észre, mennyire izgatott. Ismerte ezt a félelmet.

- Most vagy először? - kérdezte.

Ulises nem felelt, csak kétségbeesett mosoly ült ki az arcára. Eréndira teljesen más lett.

- Lassan lélegezz - mondta neki. – Kezdet-

ben mindig így van, de aztán észre sem veszed.

Lefektette maga mellé, s miközben levette róla a ruhát, anyai módon nyugtatgatta:

- Hogy hívnak?

- Ulisesnek.

- Az gringo név.

- Nem, tengerésznév.

Eréndira szétnyitotta a fiú mellén az inget, s apró csókokkal borította el, szagolgatta.

- Mintha teljesen aranyból volnál - mondta -, de virágillat árad belőled.

- Biztosan a narancsoktól van - mondta Ulises.

S most már nyugodtabb, cinkos mosoly ült az arcán.

- Rengeteg madarat hordunk magunkkal, hogy eltereljük a gyanút - tette hozzá -, de valójában narancsot csempészünk.

- A narancs nem csempészáru - mondta Eréndira.

- Ez a narancs az - mondta Ulises. - Minden egyes darab ötvenezer pezót ér.

Eréndira hosszú idő óta először nevette el magát.

- Az tetszik benned a legjobban - mondta -, hogy olyan komolysággal találod ki ezeket a képtelenségeket.

Közvetlen és bőbeszédű lett, mintha Ulises ártatlansága nemcsak a kedvét, hanem a természetét is megváltoztatta volna. S a nagy-

anyó, végzetétől ily csekély távolságra, tovább beszélt álmában.
- Ekkortájt, március elején hoztak téged a házhoz - mondta. - Olyan voltál, mint egy vattába tekert gyík. Amadís, az apád fiatal volt és szép, s olyan boldog volt azon a délutánon, hogy vagy negyven virággal megrakott kordét hozatott, s kiabálva és virágot szórva ment végig az utcán, mígnem az egész falut tengerként öntötték el az aranyló virágok.

Hangosan, konok hévvel, órákon át beszélt félre a nagyanyó eszméletlen álmában. De Ulises nem hallotta, mert Eréndira annyira, olyan igazán szerette, hogy miközben a nagyanyó félrebeszélt, már féláron szerette, aztán pedig hajnalig ingyen szerette tovább.

Egy feszületeket magasba emelő misszionáriuscsoport állt vállvetve a sivatag közepén. A balsors szeléhez hasonló vad szél lebegtette kendervászon csuhájukat és torzonborz szakállukat, s alig tudtak megállni a lábukon. Mögöttük emelkedett a misszió rezidenciája, egy gyarmati stílusú épület, melynek érdes meszelt fala fölé apró harangtorony nyúlt.

A fiatalabb misszionárius, aki a csoportot vezette, mutatóujjával egy repedésre mutatott, amely ott húzódott a megüvegesedett agyagtalajon.

- Ne lépjétek át ezt a vonalat! - kiáltotta. A négy indián teherhordó, akik a nagyanyót vitték egy deszka hordszéken, amint meghallották a kiáltást, megálltak. A nagyanyó, bár rossz ülés esett a hordszéken, s a kedélyét is elnehezítette a sivatag pora meg az izzadság, megőrizte büszkeségét. Eréndira gyalog ment. A hordszéket nyolc teherhordó indián követte, s a sort a fényképész zárta le biciklijén.

- A sivatag senkié - mondta a nagyanyó.

- Istené - mondta a misszionárius -, s ti erőszakot követtek el szennyes forgalmatokkal Isten szent törvényein.

A nagyanyó ekkor felismerte a misszionárius szavaiban a spanyolországi kiejtést és beszédmódot, s elkerülte a nyílt összecsapást, nehogy engesztelhetetlenségük áldozatául essen. Visszanyerte a nyugalmát.

- Nem értem titokzatos szavaidat, fiam. A misszionárius Eréndirára mutatott.

- Ez a teremtés kiskorú.

- De az én unokám.

- Annál rosszabb - vágott vissza a misszionárius. - Helyezd szép szóra védelmünk alá, vagy más eszközökhöz leszünk kénytelenek folyamodni.

A nagyanyó nem számított rá, hogy idáig jutnak a dolgok.

- Jól van, idegen - engedett megszeppenve.

- De előbb-utóbb átmegyek a repedésen, majd meglátod.

Három nappal a misszionáriusokkal való találkozás után Eréndira és a nagyanyó a zárda közelében egy faluban aludtak, amikor kúszva, mintha egy támadó előőrs tagjai volnának, néhány titokzatos, néma alak surrant be a kantinba. Hat erős, fiatal, indián novícia volt, nyers lenvászon ruhájuk szinte foszforeszkált a hold fénycsóváiban. Nesztelenül betakarták Eréndirát egy jókora szúnyoghálóval, felemelték anélkül, hogy felébredt volna, s magukkal vitték, akár egy nagy, törékeny halat, amely a holdfény hálójában esett foglyul.

Nem volt mód, amivel meg ne próbálkozott volna a nagyanyó, hogy kiváltsa unokáját a misszionáriusok gyámságából. Csak mikor aztán kifogyott belőlük, kezdve a legegyenesebbektől a legkörmönfontabbakig, akkor ment el a világi hatósághoz, amelyet egy katonaember képviselt. Mikor rátalált, derékig meztelenül éppen a háza udvarán állt, s katonai karabéllyal lövöldözgetett egy sötét és magányos felhőre az izzó égen. Igyekezett kilyuggatni, hogy esőt facsarjon belőle, ám lövései csak ádázok, de hasztalanok voltak, és most tartott annyi szünetet, hogy végighallgassa a nagyanyót.

- Én nem tehetek semmit - magyarázta, miután meghallgatta a panaszt -, a Konkor-

dátum szerint az atyácskáknak jogukban áll maguknál tartani a lányt, amíg nagykorú nem lesz, vagy férjhez nem megy.

- Hát akkor minek tartják itt magát bírónak? - kérdezte a nagyanyó.

- Azért, hogy esőt csináljak - mondta a bíró.

Aztán látva, hogy a felhő már fegyvere hatókörén túl került, megszakította hivatalos ténykedését, és teljesen a nagyanyónak szentelte figyelmét.

- Önnek egy igen tekintélyes személyre lenne szüksége, aki felelősséget vállalna önért - mondta neki. - Olyan valakire, aki írásban adna garanciát a tisztességéről és becsületes szokásairól. Nem ismeri Onésimo Sánchez szenátort?

A nagyanyó terjedelmes fenekéhez képest egy igen keskeny zsámolyon üldögélt a vakító napfényben, s dühösen, ünnepélyes hangon felelte:

- Én csak egy szegény, magányos asszony vagyok a végtelen sivatag ölén.

A bíró, akinek jobb szeme elferdült a melegtől, szánalommal nézett rá.

- Akkor ne is vesztegesse az idejét, asszonyom - mondta. - Megette a fene az egészet.

Persze nem ette meg. A nagyanyó a misszió zárdájával szemben állította fel a sátrat, s leült gondolkodni, mint valami magányos

harcos, akinek egy megerősített várost kell megostromolnia. A vándorfényképész, aki jól ismerte, már felrakta cókmókját a bicikli csomagtartójára, de csak akkor készült fel az indulásra, amikor meglátta a nagyanyót, amint szemét a zárdára szegezve a tűző napon ül.

- Meglátjuk, ki fárad bele előbb - mondta a nagyanyó -, ők vagy én.

- Ők már háromszáz éve itt vannak, s még bírják - mondta a fényképész. - Én megyek.

A nagyanyó csak ekkor vette észre a megrakott biciklit.

-Hová mész?

- Ahová visz a szél. Nagy a világ - mondta a fényképész, és elment.

A nagyanyó felsóhajtott.

- Nem annyira, mint képzeled, te nyavalyás.

A fejét azonban a harag ellenére sem mozdította meg, nehogy levegye szemét a zárdáról. És nem vette le sok-sok napon át, amikor az ásványos talajból forróság áradt, tévelygő szelekkel teli éjszakákon, s az elmélkedés idején sem, pedig ilyenkor senki nem jött ki a zárdából. Az indiánok pálmaszínt építettek a sátor mellé, s ide aggatták a függőágyaikat, de a nagyanyó mindig sokáig virrasztott, bóbiskolt a trónon, és nyers gabonaszemeket kérődzött a szoknyakorcába varrt zacskóból, egy fekvő ökör legyőzhetetlen lomhaságával.

Valamelyik éjszaka egészen közel ment el mellette egy sor lassan haladó lefedett teherautó, amelyeken az egyetlen fény egy színes lámpafüzér volt, mely egy holdkóros oltár kísérteties méreteire nagyította a teherautókat. A nagyanyó rögtön felismerte őket, mert teljesen olyanok voltak, mint a két Amadís teherautói. A konvoj utolsó kocsija leszakadt, s egy férfi szállt ki a vezetőfülkéből, hogy megigazítson valamit a platón. Mintha tökéletes mása lett volna a két Amadísnak: felhajtott ellenzőjű sapkát, magas szárú csizmát viselt, a mellén két töltényöv keresztezte egymást, s egy katonai puska meg két pisztoly volt nála. Az ellenállhatatlan csábításnak engedve a nagyanyó odaszólt neki:

- Nem tudod, ki vagyok?

A férfi tiszteletlenül rávilágított egy elemlámpával. Egy pillanatig figyelmesen nézte a nagyanyó virrasztásban elgyötört arcát, fáradtságtól elhomályosult szemét és gyér haját, azonban kora, rossz állapota s az arcába vetődő nyers fény ellenére is meg lehetett állapítani, hogy egykoron a világ legszebb asz-szonya volt.

Mikor jól megnézte, hogy biztonsággal kijelenthesse, miszerint sose látta, eloltotta a lámpát.

- Az egyetlen, amiben teljesen bizonyos vagyok - mondta -, hogy nem maga a Gyógyító Szűz.

- Épp ellenkezőleg - mondta édeskés hangon a nagyanyó. - Én a Hölgy vagyok.

A férfi ösztönösen a pisztolyra tette a kezét.

- Miféle Hölgy?

- A nagy Amadísé.

- Akkor nem erről a világról való - mondta feszülten. - Mit akar?

- Hogy segítsetek kiszabadítani az unokámat, a nagy Amadís unokáját, és az én Amadísom lányát, aki ennek a zárdának a foglya.

A férfi felülkerekedett a félelmén.

- Eltévesztette a házszámot - mondta. - Ha azt hiszi, hogy beleszólhatunk Isten dolgaiba, akkor maga nem az, akinek mondja magát, nem is ismerte a két Amadíst, s a leghalványabb fogalma sincs róla, mi a csempészet.

Ezen a hajnalon a nagyanyó kevesebbet aludt, mint az előzőkön. Gyapjútakaróba burkolózva kérődzött, az éjszakai időjárás megzavarta az emlékezetét, a visszafojtott lázálmok vadul próbáltak feltörni, bár ébren volt, s a szívére kellett szorítania a kezét, nehogy megfojtsa egy tengerparti, nagy, színes virágokkal övezett ház emléke, ahol valaha boldog volt. így tartotta magát, amíg meg nem szólaltak a zárda harangjai, ki nem világosodtak az első ablakok, s a sivatagot be nem töltötte a meleg kenyér illata és a reggeli imádság. Csak ekkor adta meg magát a fáradtságnak, abban a hitben ringatózva, hogy

Eréndira már felkelt, s kutatja a módját, miként szökhetne meg, hogy visszatérjen hozzá.

Eréndira viszont egyetlen éjszakát sem töltött álmatlanul, mióta a zárdába vitték. Metszőollóval levágták a haját, hogy olyan lett a feje utána, mint egy kefe, ráadták a növendékek nyers lenvászonból készült körgalléros ruháját, s a kezébe nyomtak egy vödör meszes vizet meg egy seprűt, hogy meszeljen le minden lépcsőfokot, valahányszor csak végigmegy rajtuk valaki. Pokoli munka volt, mert szünet nélkül jártak le-föl a piszkos misszionáriusok meg a teherhordó novíciák, de Eréndira úgy érezte a gyilkos ágyrabság után, mintha mindennap vasárnap lenne. Egyébként is alkonyatkor nem egyedül ő érezte magát elcsigázottnak, mivel a zárda nem a Gonosz, hanem a sivatag elleni harcnak szentelte magát. Eréndira látta a bennszülött novíciákat, amint jókora ütlegekkel tartják kordában a teheneket, aztán az istállókban megfejik őket; látta, amint a sajtot préselve naphosszat ugrálnak a deszkákon, és ott vannak a kecskék egy-egy nehéz éhesénél is. Látta őket, amint gyakorlott szállítómunkások módjára verítékezve hozzák fel a vizet a ciszternából, s kézzel öntöznek egy merész veteményeskertet, amelynek helyét a többi novícia törte fel irtókapával, hogy zöldséget ültethessenek a sivatag kőkemény földjébe.

Látta a kenyérsütő kemencék és vasaló-szobák földi poklát. Látta, amint egy apáca egy disznót hajkurászik végig az udvaron, megcsúszik, a féktelen állat fülébe kapaszkodik, s az aztán húzza maga után, mígnem egy kátyúban felborulnak, de az apáca nem engedi el a disznót, s végül két bőrkötényes novícia segít neki leteperni; egyikük egy nagy henteskéssel leszúrja, és valamennyiükről csöpög a vér meg a latyak. Látta a kórház különálló pavilonjában a tüdővészes apácákat, hosszú halotti ingükben, amint Isten utolsó parancsára várva nászágyneműt hímeznek a teraszon, miközben a misszióhoz tartozó férfiak a sivatagban prédikálnak. Eréndira a zárda homályában élte napjait, s a szépség és borzalom olyan újabb formáit fedezte fel, amelyeket ágyának szűk világában elképzelni sem tudott soha, de sem a legkeményebb, sem a legbehízelgőbb hangú novíciák nem voltak képesek egyetlen szót sem kihúzni belőle, mióta a zárdába hozták. Egy reggel éppen a meszet hígította fel a vödörben, mikor valami pengetős hangszer zenéje ütötte meg a fülét: a legtisztább fénynek tetszett a sivatag fényében. A csoda rabul ejtette, s egy csupasz falú, hatalmas, üres terem falához ment, amelynek jókora ablakain lüktetve áradt be és pihent meg odabenn a vakító júniusi verőfény; a terem közepén egy szép apácát pillantott meg, akit eddig nem

látott, s aki egy húsvéti oratóriumot játszott a klavikordon. Eréndira szemrezdülés nélkül, összeszorult lélekkel hallgatta a muzsikát, míg csak meg nem szólalt az ebédre hívó harang. Ebéd után, miközben az eszpartófű kefével súrolta a lépcsőt, megvárta, amíg az összes novícia le- meg fölmegy, s ő egyedül marad, hogy ne hallhassa senki, s ekkor megszólalt, először azóta, hogy betette a lábát a zárdába.

- Boldog vagyok - mondta.

Így hát a nagyanyó reményei szertefoszlottak, hogy Eréndira megszökik, és visszatér hozzá, de folytatta a kemény ostromot pünkösd vasárnapjáig, bár nem jutott semmilyen elhatározásra. Ekkortájt fésülték át a misszionáriusok a sivatagot, teherben levő ágyasokat hajkurászva, hogy férjhez adják őket. Egy rozoga kis teherautón négy jól felfegyverzett katonával meg egy nagy láda silány áruval a legistenhátamögöttibb telepekre is elmentek. Ebben az egész indiánvadászatban az asszonyok meggyőzése volt a legnehezebb, akik azzal a nem éppen alaptalan érvvel védekeztek az isteni kegy ellen, miszerint a férfiak úgy éreznék, hogy törvényes feleségükből keményebb munkát van joguk kisajtolni, mint az ágyasukból, ők maguk pedig szétvetett lábbal aludnának a függőágyakon. Csalárd eszközökkel kellett rávenniük őket, fel kellett oldaniuk Isten akaratát az ő nyelvük édeskés szi-

rupjában, hogy ne érezzék annyira zordnak, s néhány arany füstkarika a legravaszabbakat is meggyőzte a végén. A férfiakat viszont, ha az asszony beleegyezése már megvolt, puskatussal lökdöstek le a függőágyakról, és megkötözve cipelték az autó platójára, hogy erővel adják össze őket.

A nagyanyó naphosszat látta, amint terhes indián nőkkel telezsúfolva halad a zárda felé a kis teherautó, de nem ismerte fel a lehetőséget. Csak pünkösd vasárnapján jutott el idáig, mikor meghallotta a messzire hangzó harangszót, s megpillantotta a nyomorúságos sokaságot, amely az ünnepre igyekezett, és látta a tömegben a fátylat és menyasszonyi koszorút viselő nőket, akik véletlen adta férjüket vezették karonfogva, hogy már törvényes házastársként térjenek vissza a közös lagziba.

A sor vége felé haladt egy ártatlan szívű fiú, indián haját levágták, s így olyan volt a feje, akár egy güiro-gyümölcs, rongyokban lógott róla a ruha, a kezében pedig selyemszalaggal átkötött húsvéti gyertyát vitt. A nagyanyó odahívta.

- Kérdeznék tőled valamit, fiam - kezdte a legkedvesebb hangján. - Mit csinálsz ebben a zűrzavarban?

A fiú ijedten ült le a gyertyával a kezében, s nem kis fáradságába került, hogy lófogától becsukja a száját.

- Az atyácskák első áldozásra hívtak - mondta.

- Mennyit fizettek?
- Öt pezót.

A nagyanyó összetekert papírpénzt vett elő a szoknyakorcába varrt zacskóból, s a fiú elképedten nézte.

- Én húszat adok neked - mondta a nagyanyó. - De nem első áldozásért, hanem azért, hogy megnősülj.

- És kit vegyek el?
- Az unokámat.

Így hát Eréndira férjhez ment a zárda udvarán egy apácaköpenyben és csipkés mantillában, amit a novíciáktól kapott ajándékba, s még azt sem tudta, hogy hívják a férjét, akit a nagyanyja vett neki. Tétova reménnyel viselte el a térdelést a mészkő kavicsokon, a kétszáz terhes menyasszony bőréből áradó iszonyú bakkecskeszagot, Szent Pál levelének latin nyelven kopogó szavait a megrekedt kánikulában, mivel a misszionáriusoknak nem voltak eszközeik, hogy kikerüljék a váratlan esküvő csapdáját, bár ígéretet tettek még egy utolsó kísérletre, hogy a zárdában tartsák. Ennek ellenére, a szertartás végén az apostoli helytartó, a felhőkre lövöldöző katona-bíró, újdonsült férje és szenvtelen nagyanyja jelenlétében Eréndirán ismét úrrá lett a bűvölet, amely a születése óta hatalmában tartotta. Mikor szabad, valódi és végleges el-

határozása felől kérdezték, szemernyi habozás sem volt benne.

- Menni akarok - mondta. Aztán a férjére mutatott, és magyarázón hozzátette: - De nem vele megyek, hanem a nagyanyámmal.

Ulises az egész délutánt arra vesztegette, hogy ellopjon egy narancsot az apja ültetvényéről, de az le nem vette róla a tekintetét, miközben a beteg fákat nyesték, az anyja pedig a házból vigyázta. Mivel elképzelése meghiúsult, legalábbis ezen a napon, elkedvetlenedve segített az apjának, míg az utolsó narancsfákat is megnyesték.

A kiterjedt ültetvény csendes volt és félreeső, a bádogtetejű faház oldalait rézháló fedte, előtte pedig cölöpökre ácsolt nagy terasz állt, dús virágú egyszerű növényekkel. Ulises anyja a teraszon tartózkodott, egy bécsi hintaágyon nyúlt végig, füstölt leveleket tett a halántékára, hogy a fejfájását enyhítse, s fajtiszta indián tekintete láthatatlan fény-nyalábként követte a fiú mozdulatait a narancsliget legeldugottabb zugaiba is. Nagyon szép volt, és sokkal fiatalabb, mint a férje, s nemcsak hogy még mindig a törzse ingét viselte, ismerte fajtája legősibb titkait is.

Mikor Ulises visszament a házba a metsző-szerszámokkal, anyja megkérte, hogy adja oda neki a négyórai gyógyszert, amely egy

közeli kis asztalkán állt. Amint a fiú hozzájuk ért, megváltozott a pohár és az orvosságosüveg színe. Aztán pajkosságból az üvegkancsóhoz ért, amely a többi pohárral együtt az asztalon állt, s a kancsó is kék lett. Az anyja, miközben bevette a gyógyszert, figyelmesen odanézett, s mikor bizonyos volt benne, hogy nem a fejfájás okozta képzelgésről van szó, guajiro nyelven megkérdezte tőle:

- Mióta esik ez meg veled?

- Mióta eljöttünk a sivatagból - mondta Ulises, szintén guajiróul. - De csak üvegtárgyakkal.

Hogy bebizonyítsa, sorban egymás után megérintette az asztalon álló poharakat, s mindegyik különböző színűre változott.

- Ilyesmit csak szerelem szokott okozni - mondta az anyja. - Ki az?

Ulises nem felelt. Apja, aki nem tudott guajiro nyelven, egy narancsfürttel a kezében ebben a pillanatban ért a teraszra.

- Mit mondott? - kérdezte Ulisestől hollandul.

- Semmi különöset - felelte Ulises. Ulises anyja nem tudott hollandul. Mikor a férje bement a házba, guajiro nyelven megkérdezte a fiát:

- Mit mondott?

- Semmi különöset - felelte Ulises. Mikor az apja bement a szobába, elvesztette a tekintete elől, de a dolgozószoba abla-

kán át ismét megpillantotta. Anyja megvárta, amíg kettesben maradt vele, s faggatni kezdte:

- Mondd meg, ki az?

- Senki - mondta Ulises.

Szórakozottan válaszolt, mert szemével apja mozdulatait kísérte a dolgozószobában. Látta, amint felteszi a narancsokat a páncélszekrényre, és beállítja a számkombinációt. Miközben ő az apját fürkészte, az anyja őt figyelte.

- Jó ideje már, hogy nem eszel kenyeret - jegyezte meg.

- Nem szeretem.

Az anyja arcán hirtelen szokatlan élénkség áradt szét.

- Hazugság - mondta. - Azért van, mert hadilábon állsz a szerelemmel, s ilyenkor az ember nem tud kenyeret enni.

Hangja, akárcsak a tekintete, könyörgőből fenyegetővé vált.

- Jobb, ha megmondod, ki az - mondta -, vagy kapsz néhány tisztítófürdőt, akár tetszik, akár nem.

A dolgozószobában a hollandus kinyitotta a páncélszekrényt, betette a narancsokat, aztán ismét bezárta a páncélozott ajtót. Ekkor Ulises eljött az ablaktól, s türelmetlenül vágott vissza anyjának:

- Már mondtam, hogy senki! Ha nem hiszed, kérdezd meg a papától.

A hollandus, hóna alatt salátává foszlott

Bibliájával, megjelent a dolgozószoba ajtajában, és meggyújtotta a matrózpipáját. Az asszony spanyolul kérdezte tőle:

- Kivel ismerkedtetek meg a sivatagban?

- Senkivel - felelte a férje, félig már a füst-felhőből. - Ha nem hiszed, kérdezd meg Ulisest.

A folyosó végén leült, hogy elszívja a pipáját. Aztán találomra felütötte a Bibliát, s zengő, folyékony holland nyelven majdnem két órán át különböző részleteket olvasott fel belőle.

Éjfélkor Ulises még olyan feszülten gondolkodott, hogy nem tudott elaludni. Egy órán át forgolódott a függőágyban, s megpróbált úrrá lenni az emlékek okozta fájdalmon, s végül maga a fájdalom adta meg az erőt, ami még hiányzott az elhatározásához. Felvette a farmernadrágját, skót kockás ingét és lovaglócsizmáját, aztán kiugrott az ablakon, s a madarakkal megrakott furgonon villámsebesen elmenekült a házból. Miközben az ültetvényen áthaladt, leszakította azt a három érett narancsot, amelyet délután nem tudott ellopni.

Ami még hátravolt az éjszakából, úton töltötte a sivatagban, hajnaltájt pedig Eréndira útiránya iránt kezdett érdeklődni a falvakban és kunyhótelepeken, de senki nem tudta útbaigazítani. Végre valakitől megtudta, hogy Onésimo Sánchez szenátor kortesmenetét követi, s a szenátornak aznap Új-Kasztíliában

kellett lennie. De nem ott találta meg, hanem a következő faluban, s Eréndira már innen is továbbment, mivel a nagyanyó kijárta, hogy a szenátor saját kezűleg írt levéllel igazolja kifogástalan erkölcseit, s most azon igyekezett, hogy a sivatag legszorosabbra zárt kapuit is megnyissa vele. Harmadnap aztán találkozott a nemzeti posta alkalmazottjával, s ez végre megmutatta neki, merre tartson.

- A tenger felé mennek - mondta. - De siess ám, mert az a veszett öregasszony a fejébe vette, hogy átmennek Aruba szigetére.

Ebben az irányban haladva, félnapos út után Ulises megpillantotta a jókora elnyűtt sátrat, amelyet a nagyanyó egy csődbe jutott cirkusztól vett meg. A bolygó fényképész is visszatért vele, mert rájött, hogy a világ csakugyan nem olyan nagy, mint gondolta, s a sátor közelében szerelte fel idillikus díszleteit. Eréndira ügyfeleit egy rezesbanda bilincselte le csendes keringőjével.

Ulises megvárta, amíg rá került a sor, s az első, amire felfigyelt, a sátor belsejében uralkodó rend és tisztaság. A nagyanyó ágya visszanyerte alkirályi ragyogását, az angyalszobor ott állt a helyén a két Amadís gyászbőröndje mellett, s ezenkívül volt még egy oroszlánlábú ón fürdőkád. Eréndira meztelenül, kényelmesen feküdt új, mennyezetes ágyán, s a sátor szűrt fényében gyermekes ragyogás sugárzott testéből. Nyitott szemmel aludt.

Ulises a narancsokkal kezében megállt mellette, s észrevette, hogy néz rá, de nem látja. Ekkor a szeme elé tette a kezét, s megszólította azon a néven, amelyet arra talált ki, hogy gondoljon rá:

- Eréndira

Eréndira felébredt. Meztelenül ült Ulises előtt, tompán felsikoltott, s a feje búbjáig a lepedőbe burkolódzott.

- Ne nézz rám - mondta. - Iszonyú vagyok.

- Teljesen narancsszínű vagy - mondta Ulises. A lány szemének magasságába emelte a narancsokat, hogy összehasonlíthassa őket magával. - Nézd.

Eréndira felfedte a szemét, s látta, hogy valóban, a narancsoknak is olyan színük van, mint neki.

- Most nem akarom, hogy itt maradj - mondta.

- Csak azért jöttem, hogy ezt megmutassam neked - mondta Ulises. - Nézd csak.

Körmével feltépte az egyik narancsot, kettétörte, s megmutatta Eréndirának a belsejét: a gyümölcs testébe egy valódi gyémánt volt beleágyazva.

- Ezek azok a narancsok, amiket a határra viszünk - mondta.

- De hisz ezek igazi narancsok! - kiáltott fel Eréndira.

- Persze - mosolygott Ulises. - A papám termeszti.

Eréndira képtelen volt elhinni. Kitakarta az arcát, ujjai közé vette a gyémántot, és elképedve nézegette.

- Három ilyennel bejárhatjuk a világot - mondta Ulises.

Eréndira csüggedt arccal visszaadta a gyémántot. Ulises makacskodott.

- Meg van egy furgonom is - mondta. - Aztán meg ... Nézd!

Az inge alól egy ódon pisztolyt vett elő.

- Tíz évnél előbb nem mehetek - mondta Eréndira.

- Jössz - mondta Ulises. - Ma éjszaka, amikor alszik a fehér bálna, majd behuhogok, innen kintről.

Megmutatta, hogyan, s olyan jól utánozta a gyöngybagoly hangját, hogy Eréndira szemében először csillant meg mosoly.

- A nagyanyám - mondta.

- A gyöngybagoly?

- A bálna.

Mindketten nevettek a tévedésen, de Eréndira újra elkomolyodott.

- A nagymama engedélye nélkül senki sem mehet el sehová.

- Nem kell neki szólni.

- Mindenképp megtudja - mondta Eréndira -, megálmodja a dolgokat.

- Mire megálmodja, hogy elmész, mi már túl leszünk a határon. Majd úgy megyünk át, mint a csempészek... - mondta Ulises.

Mozihős módjára megmarkolta a pisztolyt, s a lövések durrogását utánozta, hogy a merészségével rázza fel Eréndirát. A lány nem mondta sem azt, hogy igen, sem azt, hogy nem, de a szeméből mintha sóhaj szakadt volna fel, s egy csókkal elbocsátotta Ulisest. A fiú megindultan mormogta:

- Holnap már úszó hajókat fogunk látni.

Azon az estén kevéssel hat óra után Eréndira éppen a nagyanyját fésülte, amikor ismét feltámadt balsorsának szele. A teherhordó indiánok és a rezesbanda vezetője a sátor oltalmába húzódtak, s ott várták bérük kifizetését.

A nagyanyó már előszámolta a keze ügyében levő nagy ládából a papírpénzt, megnézte a könyvelési füzetét, majd fizetett a legidősebb indiánnak.

- Itt van - mondta - heti húsz pezó, ebből nyolc lejön a kosztra, három a vízre, olcsón számolva ötven centavo a tiszta ingekre, az nyolc ötven. Számold meg jól.

Az idős indián megszámolta a pénzt, s mélyen meghajolva valamennyien visszavonultak.

- Köszönöm, fehér asszony.

A következő a zenészek vezetője volt. A nagyanyó megnézte a könyvelését, aztán a fényképészhez fordult, aki guttapercha ragasztóval éppen masinája harmonikáját próbálta megjavítani.

- Miben maradunk - kérdezte -, fizeted a zene negyedrészét vagy sem?

A fényképész még a fejét sem emelte fel, úgy válaszolt:

- A zene nem látszik a fényképen.

- De kedvet ébreszt az emberekben, hogy lefényképeztessék magukat.

- Épp ellenkezőleg - mondta a fényképész -, a halottakra emlékezteti őket, aztán lehunyt szemmel jönnek elő a fényképeken.

A rezesbanda vezetője közbeszólt:

- Nem a zenétől hunyják le a szemüket, hanem az esti villanófénytől.

- De bizony a zenétől - makacskodott a fényképész.

A nagyanyó lezárta a vitát:

- Ne légy ilyen tökkelütött - mondta a fényképésznek. - Nézd csak meg, milyen jól megy Onésimo Sánchez szenátornak, s ezt a zenészeknek köszönheti, akiket magával hord. - Aztán keményen leszögezte: - Szóval fizeted a rád eső részt, vagy egyedül mész tovább a magad útján. Nem igazságos dolog, hogy ez a szegény teremtés viselje a költségek teljes súlyát.

- Megyek egyedül a magam útján - mondta a fényképész. - Végül is művész vagyok.

A nagyanyó vállat vont, és a zenésszel foglalkozott.

A füzetbe írt számnak megfelelően átadott neki egy köteg papírpénzt.

- Kétszázötvennégy szám - mondta -, darabonként ötven centavóval, meg harminckét szám vasárnap és munkaszüneti napokon, darabonként hatvan centavóval számolva, az százötvenkettő húsz.

A zenész nem vette el a pénzt.

- Száznyolcvankettő negyven - mondta. - A keringők drágábbak.

- Éspedig miért?

- Mert szomorúbbak - mondta a zenész. A nagyanyó erővel eltétette vele a pénzt.

- Majd ezen a héten két vidám számot játszol minden keringő helyett, amivel adós maradtam, s szent a béke.

A zenész nem értette a nagyanyó logikáját, de miközben ezt a bonyolult dolgot bogozgatta, elfogadta a pénzt. Ebben a pillanatban a rémítő szél csaknem kitépte a helyéből a sátrat, s az ezt követő csendben odakinn tisztán és bánatosan felhangzott a gyöngybagoly huhogása.

Eréndira nem tudta, mit tegyen, hogyan leplezze zavarát. Lezárta a pénzes ládát, s az ágy alá rejtette, de a nagyanyó észrevette, hogy remeg a keze, mikor odaadta neki a kulcsot.

- Ne ijedj meg - mondta neki. - Szeles estéken mindig akadnak gyöngybaglyok.

Ennek ellenére, mikor látta, hogy a fényképész masinájával a hátán kimegy, már nem látszott rajta ez a szilárd eltökéltség.

- Ha akarsz, maradj itt reggelig - mondta neki -, ma este szabadon jár a halál.

A fényképész is hallotta a gyöngybagoly huhogását, de nem változtatta meg a szándékát.

- Maradj itt, fiam - erőltette a nagyanyó -, ha másért nem, hát amiért úgy kedvellek.

- De nem fizetem ki a zenét - mondta a fényképész.

- Ó, nem - mondta a nagyanyó -, azt nem lehet.

- Látja? - mondta a fényképész. - Nem szeret maga senkit.

A nagyanyó elsápadt a dühtől.

- Hát akkor eredj innét - mondta. - Átkozott !

Annyira sértve érezte magát, hogy még akkor is a fényképészt szidalmazta, mikor Eréndira az ágyba segítette.

- Romlott anya gyereke - morogta. - Mit tudhat ez a fattyú a másik ember szívéről?

Eréndira nem figyelt rá, mert a szélrohamok szüneteiben a gyöngybagoly makacsul hívogatta, s kínozta a bizonytalanság. A nagyanyó ugyanolyan szertartásos módon végzett a lefekvéssel, mint a régi házban, s miközben az unokája legyezte, legyűrte a bosszúságát, s újra egyenletessé vált a légzése.

- Korán kell felkelned - mondta ekkor -, hogy felforrald a főzetet a fürdőmhöz, mielőtt jönnek az emberek.

- Igen, nagymama.

- A maradék időben pedig mosd ki az indiánok piszkos ruháját, s így a jövő héten valamivel többet vonhatunk majd le tőlük.

- Igen, nagymama.

- És nyugodtan aludj, hogy jól kipihend magad, mert holnap csütörtök lesz, a hét leghosszabb napja.

- Igen, nagymama.

- És add oda a struccnak az ennivalóját.

- Igen, nagymama.

Az ágy fejére tette a legyezőt, s meggyújtott két mécsest a halottaik ládájával szemközt álló oltáron. A nagyanyó, már álmából, megkésve adta ki a parancsot:

- Nehogy elfelejtsd meggyújtani a két Amadís mécsesét.

- Igen, nagymama.

Ekkor Eréndira tudta, hogy nem ébred fel, mert már félrebeszél. Hallotta a szél zúgását a sátor körül, de nem jött rá, hogy balsorsa szele zúg. Kihajolt az éjszakába, míg újra nem kezdte a huhogását a gyöngybagoly, és szabadságösztöne végül győzedelmeskedett a nagyanyó varázserején.

Még öt lépést sem tehetett odakinn, amikor találkozott a fényképésszel, aki épp a felszerelést kötözte a bicikli csomagtartójára. Cinkos mosolya megnyugtatta.

- Én nem tudok semmit - mondta a fény-

képész -, nem láttam semmit, és nem fizetem ki a zenét.

Egyetemes áldással búcsúzott. Eréndira ekkor végső elhatározással futásnak eredt a sivatag felé, ahonnan a gyöngybagoly huhogása hallatszott, s beleveszett a szél homályába.

Ezúttal a nagyanyó rögtön a hatósághoz fordult. A helyi egység parancsnoka reggel hatkor ugrott ki a függőágyból, mikor a nagyanyó az orra alá dugta a szenátor levelét. Ulises apja az ajtóban várakozott.

- Hogy a fenébe akarja, hogy elolvassam - csattant fel a parancsnok -, ha nem tudok olvasni!

- Ez Onésimo Sánchez szenátor ajánlólevele - mondta a nagyanyó.

A parancsnok nem is kérdezett egyebet, csak leakasztotta a függőágy mellett lógó karabélyt, s harsány hangon máris parancsokat osztogatott az embereinek. Öt perc múlva valamennyien egy katonai furgonon ültek, s repültek a határ felé az ellenszélben, amely elfújta a menekülők nyomait. A sofőr mellett, az első ülésen a parancsnok ült. Hátul a hollandus foglalt helyet a nagyanyóval, s a kocsi minden lépcsőjén egy-egy fegyveres állt.

A falu közvetlen közelében megállítottak egy vízhatlan ponyvával letakart teherautókból álló karaván. A platón megbúvó férfiak félrehúzták a ponyvát, s golyószóróikat és ka-

rabélyaikat a furgonra szegezték. A parancsnok megkérdezte a vezetőtől, milyen messze találkoztak egy madarakkal megrakott, kisebb furgonnal.

A sofőr, még mielőtt válaszolt volna, megindította a motort.

- Mi nem besúgók vagyunk - mondta felháborodott hangon -, hanem csempészek.

A parancsnok szeme előtt elsuhantak már a golyószórók füstös csövei, felemelte a kezét, és elmosolyodott.

- Legalább annyi tisztesség lehetne magukban - kiáltotta oda nekik -, hogy ne világos nappal mászkáljanak!

Az utolsó teherautó hátulján felirat virított:

Rád gondolok, Eréndira

Észak felé haladva a szél egyre szárazabb lett, ettől pedig a nap is mind forróbban tűzött, s a zárt autóban a melegtől meg a portól levegőt is alig lehetett kapni.

Először a nagyanyó vette észre a fényképészt: ugyanabban az irányban taposta a pedált, amerre ők száguldottak, s a napsütéstől csupán egy fejére kötött kendő óvta.

- Ott van - mutatta -, ez volt a cinkosa. Átkozott!

A parancsnok utasította az egyik lépcsőn álló fegyverest, hogy foglalkozzék a fényképésszel.

- Kapd el, és várj itt ránk - mondta neki. - Majd megjövünk.

A fegyveres leugrott a lépcsőről, s kétszer

hangosan a fényképész után kiáltott. A fényképész az ellenszél miatt nem hallotta. Mikor az autó megelőzte, a nagyanyó rejtélyes kézmozdulatot tett feléje, ő azonban tévedésből üdvözlésnek vélte, s búcsút intett. Nem hallotta a lövést. Bukfencezett egyet a levegőben, holtan zuhant a biciklire, és sose tudta meg, honnan jött a karabélygolyó, amely szétroncsolta a fejét.

Valamivel dél előtt tollakat pillantottak meg a levegőben. A szél hajszolta őket, fiatal madarak tollai voltak, s a hollandus felismerte, hogy az övéiből tépte ki a pihéket a szél. A sofőr megváltoztatta az irányt, rátaposott a pedálra, s félóra sem telt bele, máris feltűnt a látóhatáron a furgon.

Mikor Ulises visszapillantó tükrében felbukkant a katonai jármű, megpróbálta növelni a távolságot, de a motor nem bírt többet. Nem aludtak semmit útközben, s a fáradtság meg a szomjúság teljesen elcsigázta őket. Eréndira, aki Ulises vállán szunyókált, ijedten riadt fel. Látta, hogy a kocsi rögtön utoléri őket, s ártatlan elszántsággal vette ki a pisztolyt a kesztyűtartóból.

- Nem ér semmit - mondta Ulises. - Francis Drake-é volt.

Megkocogtatta, aztán kihajította az ablakon. A katonai járőrkocsi megelőzte a szél kopasztotta madarakkal telirakott furgont, elébe vágott, és elzárta az útját.

Abban az időben ismertem meg őket, amikor csillaguk a legfényesebben tündökölt, bár ekkor még nem kellett elmerülnöm életük részleteiben: erre csak sok-sok évvel később került sor, amikor Rafael Escalona egy dalban fedte fel a dráma iszonyú végkifejletét, s a téma alkalmasnak látszott rá, hogy elmeséljem. Ekkortájt lexikonokat és orvosi könyveket árultam Riohacha környékén. Alvaro Cepeda Samudio, aki sörhűtő gépeket árusított, és szintén errefelé járt, furgonján végighordozott a sivatagbeli falvakon, hogy közben tudj' isten miféle dolgokról beszéljen, s annyit beszéltünk semmiségekről, és annyi sört ittunk, hogy nem is tudtuk, mikor vagy hol szeltük át az egész sivatagot, s érkeztünk meg a határra. Ott állt a bolygó szerelem sátra, s fölötte vászonra írt feliratok lógtak: *Eréndira jobb — Menjen és jöjjön, Eréndira megvárja — Ez nem élet Eréndira nélkül.* A különböző fajtájú és társadalmi helyzetű férfiak alkotta végeláthatatlan, hullámzó sor olyan volt, akár egy emberi csigolyákból álló kígyó, amely telkeken és tereken, tarka bazárokon és lármás piacokon végignyúlva szunyókált, hogy végül kiérjen a mozgóárusok e zajos városának az utcáiból. Minden utca nyilvános kártyabarlang volt, minden ház borospince, s minden ajtó menedék a szökevények számára. A rengeteg egymásba mosódó zene és a

harsány kiáltozás a kápráztató hőségben valamiféle rémítő robajjá ötvöződött.

A hontalanok és vivőrök sokaságában ott volt a jó Blacamán is, egy asztalon kuporgott, s valódi kígyót kért, hogy saját testén próbálja ki saját találmányú ellenszerét. Ott volt az a nő is, aki engedetlenkedett a szüleivel, s ezért pókká változott; ötven centavóért hagyta megérinteni magát, hogy lássák, nem csalás, nem ámítás, s válaszolt is a balsorsával kapcsolatban feltett kérdésekre. Ott volt az örök élet küldötte is, aki a félelmetes csillag-denevér küszöbönálló érkezését hirdette, amelynek izzó kénes lehelete mindenképp felforgatja majd a természet rendjét, s megszabadítja víz alatti béklyóitól a tenger rejtelmeit.

Az egyetlen nyugodalmas hely az örömlányok negyede volt, ahová a városi lármának csak foszlányai jutottak el. A szélrózsa négy szegletéből érkezett nők unatkozva ásítoztak a kihalt tánctermekben. Ülve töltötték a szieszt́at, de senki sem ébresztette fel, hogy szeresse őket, s csak ültek a mennyezetre erősített szárnyas ventillátor alatt, s várták a csillagdenevért. Hirtelen egyikük felállt, s kiment az egyik árvácskákkal teli erkélyre, amely az utcára nézett. Ott húzódott az Eréndirára várók sora.

-Mondjátok már - kiáltott oda nekik a nő -, mije van ennek, ami nekünk nincs?!

- Levele egy szenátortól! - kiáltotta valaki.

A kiabálás és a kacaj a többi nőt is kicsalta az erkélyre.

- Már napok óta ekkora a sor - mondta az egyik. - Képzeld csak el, ötven pezó mindegyiktől.

Amelyik elsőként ment ki, elhatározta magát.

- Hát én bizony elmegyek, s megnézem, mije van aranyból ennek a taknyosnak.

- Én is megyek - mondta a másik. - Még mindig jobb, mint ingyen melengetni itt a széket.

Útközben más nők is csatlakoztak hozzájuk, s mire Eréndira sátrához értek, már népes, zajos csoporttá szaporodtak. Bejelentés nélkül mentek be, s a férfit, aki épp a legjobban élvezte pénze ellenértékét, ütésekkel ugrasztották fel a párnákról, aztán megfogták Eréndira ágyát, s magasba emelve kivitték az utcára.

- Ez erőszak! - kiáltozta a nagyanyó. - Szemérmetlen csürhe! Útonállók! - Aztán a sorban álldogáló férfiak felé fordult. - Ti meg, anyámasszony katonái, hol van most az a fene nagy férfiasságotok, hogy eltűritek ezt az igazságtalanságot, ami ezt a szegény, védtelen teremtést érte! Buzeránsok!

Tovább kiabált, amíg csak győzte torokkal, s a kezében levő bottal jókorát húzott a körülötte állókra, de haragja hangját elnyomták a sokaság gúnyos kiáltásai és füttyei.

Eréndira nem tudott elmenekülni a gúnyolódás elől, mert megakadályozta a kutyalánc, amellyel nagyanyja az ágy egyik keresztfájához kötözve tartotta, amióta meg akart szökni. De egyáltalán nem bántották. Amint a vadul zsivajgó utcán végighordozták a mennyezetes ágyoltáron, az egész olyan volt, akár a láncra vert bűnbánó jelképes menete, s végül a főtéren egy izzásig felforrósodott ketrecbe tették a megkötözött lányt. Eréndira összekuporodott, elrejtette az arcát, de nem sírt, így szenvedte végig az irtózatos napsütést, s szégyenében és dühében a balsorsát okozó kutyaláncot rágta, míg csak valakinek meg nem esett rajta a szíve, s rá nem terített egy inget.

Ekkor láttam őket először és utoljára, de tudtam, hogy addig tanyáztak ebben a határ menti városban a rendfenntartó erők oltalma alatt, amíg a nagyanyó pénze el nem fogyott, s ekkor elhagyták a sivatagot, és a tenger felé indultak. Ezeken a szegény vidékeken még sose láttak együtt ennyi gazdagságot. Sorban vonultak el az ökrök vontatta szekerek a házban elégett ócskaságok másolataival megrakva, s nemcsak a császári mellszobrok és ritka órák tornyosultak rajtuk, hanem egy zongora meg egy felhúzható gramofon is a vágyakozás lemezeivel. A rakománnyal egy csapat indián foglalatoskodott, a falvakban pedig zenekar jelezte diadalmas érkezésüket.

A nagyanyó papírgirlandokkal díszített gyaloghintón utazott, s egy templomi baldachin árnyékának oltalmában a szoknya-korcára varrt zacskóból előszedett gabonaszemeket rágcsálta. Monumentális termete még jobban megnőtt, mert a blúza alatt vitorlavászonból készült mellényt viselt, s ezt körös-körül telerakta aranyrudakkal, ahogy a töltényövet szokták golyókkal megtölteni. Eréndira látványos öltözetben és aranyos függőkkel ékesítve ült mellette, de bokájáról még nem vették le a kutyaláncot.

- Nem panaszkodhatsz - mondta neki a nagyanyó, mikor elhagyták a határ menti várost. - Olyan ruháid vannak, akár egy királynőnek, fényűző ágyad, saját zenekarod, és huszonnégy indián áll a szolgálatodra. Hát nem csodálatos dolog?

- De igen, nagymama.

- Mikor én már nem leszek - folytatta a nagyanyó -, nem függsz majd a férfiak kegyétől, mert saját házad lesz egy tekintélyes városban. Szabad leszel és boldog.

Ez a jövőnek egy új s eddig ismeretlen képe volt. Ugyanakkor nem tért ki az eredeti adósság kérdésére, amelynek részletei eltorzultak, a határidők egyre nőttek annak arányában, ahogy mindinkább elmélyedtek az üzleti kérdésekben. Ennek ellenére Eréndira egyetlen halvány sóhajából sem lehetett arra következtetni, mit gondol. Csendesen tűrte az ágy kín-

jait, a salétrombuckákon, a cölöpfalvak hőségében, a zsírkőbányák holdbéli kráterében, miközben a nagyanyó egyre a jövő képeiről kántált neki, mintha kártyából olvasná. Valamelyik délután pedig, egy szűk hegyszoros tetejére érve, régi babérok illata csapta meg őket, jamaicai beszéd foszlányai ütötték meg a fülüket, boldogság áradt szét egész lényükben, a szívük pedig összeszorult - megérkeztek a tengerhez.

- Hát tessék, itt van - mondta a nagyanyó, és féléletnyi száműzetés után mélyen szívta magába a Karib-tenger üveges fényét. - Nem tetszik?

- De igen, nagymama.

Itt állították fel a sátrat. A nagyanyó egész éjszaka beszélt, de nem álmában, s néha összezavarta vágyakozását a jövőbe látással. Tovább aludt, mint egyébként, s a tenger zajára ébredt fel, teljesen nyugodt állapotban. Ennek ellenére, miközben Eréndira fürdette, ismét jósolgatni kezdett, de jövőbe látása annyira kába és zavaros volt, mint az esti félrebeszélése.

- Méltóságteljes úrnő leszel - mondta neki. – Nemes hölgy, akit tisztelnek-becsülnek a pártfogoltjai, s akihez a legmagasabb állású személyek is előzékenyek. A hajóskapitányok a világ minden kikötőjéből levelezőlapokat küldenek majd neked.

Eréndira nem figyelt rá. A langyos, majo-

rannával illatosított víz egy kívülről táplált csatornán keresztül csörgedezett a kádba. Eréndira egy tökhéjat tartott alája, s szinte lélegzetet sem vett, úgy öntötte a nagyanyjára a vizet egyik kezével, miközben a másikkal szappanozta.

- Házad híre szájról szájra jár majd az Antillák vonulatától egészen a holland királyságokig - mondta a nagyanyó. - Még az elnöki palotánál is tekintélyesebbnek kell lennie, hiszen ott vitatják meg majd a kormány ügyeit, s ott döntenek a nemzet sorsáról.

Hirtelen elapadt a víz a csatornában. Eréndira kiment a sátorból, hogy utánanézzen, mi történt, s látta, hogy az indián, akinek a vizet kellett volna öntenie a csatornába, fát vág a konyhában.

- Kifogyott - mondta az indián. - Több vizet kell lehűteni.

Eréndira odament a tűzhelyhez, amelyen kifőzött illatosító levelekkel egy másik nagy fazék állt. Ronggyal begöngyölte a kezét, s rájött, hogy az indián segítsége nélkül is le tudja venni a fazekat.

- Eredj - mondta neki. - Majd én öntöm a vizet.

Megvárta, amíg az indián kiment a konyhából. Ekkor leemelte a tűzhelyről a forrásban levő vízzel teli fazekat, nagy erőfeszítéssel a csatorna magasságába emelte, s már éppen

önteni akarta a halált hozó vizet a fürdőkádhoz vivő csatornába, amikor nagyanyja kiáltását hallotta a sátorból:

- Eréndira!

Úgy tetszett, mintha meglátta volna. S unokája, akit a kiáltás megrémített, a döntő pillanatban megbánta szándékát.

- Megyek már, nagymama - mondta. - Hűtőm a vizet.

Ezen az éjszakán nagyon későig töprengett, miközben a nagyanyó arannyal kitömött mellényében aludt, és énekelgetett közben. Eréndira az ágyról nézte, s szeméből olyan heves fény áradt, hogy a félhomályban villogó macskaszemnek látszott. Aztán vízihulla módjára a mellén keresztbe font karral és nyitott szemmel feküdt le, s belső hangján teljes erővel hívni kezdte:

- Ulises!

Ulises azonnal felébredt a narancsültetvényen álló házban. Olyan tisztán hallotta Eréndira hangját, hogy keresni kezdte a sötét szobában. Egy pillanatnyi megfontolás után összetekerte a ruháját meg a cipőjét, s kiosont a hálószobából. Már átment a teraszon, amikor apja hangja állította meg:

- Hová mégy?

Ekkor Ulises meg is pillantotta a hold kék fényében.

- Világgá - felelte.

- Ezúttal nem tartlak vissza - mondta a

hollandus. - De egy dologra figyelmeztetlek: bárhová mégy is, apád átka elkísér.

- Úgy legyen - mondta Ulises.

A hollandus pedig meglepetten, fia határozottsága miatt tán még egy kissé büszkén is, szemével követte Ulisest a holdfényes narancsosban, s tekintete lassan-lassan mosolygósra változott. Felesége, szép indián asszony módjára, vele együtt nézte.

Mikor Ulises becsukta a kaput, a hollandus megszólalt:

- Majd visszajön, ha az élet meggyötri, hamarabb, mint gondolnád.

- Nagyon ostoba vagy! - sóhajtott fel az asszony. - Sose jön vissza.

Ez alkalommal Ulisesnek senkit sem kellett megkérdeznie, merre van Eréndira. Arra járó autókon megbújva kelt át a sivatagon, lopott, hogy ehessen és alhasson, sokszor pedig pusztán a kockázat gyönyöréért lopott, mígnem végül is ráakadt a sátorra egy másik tengerparti községben, ahonnan egy kivilágított város üvegépítményeit lehetett látni, s amely visszhangzott az Áruba szigete felé induló hajók éjszakai búcsúkürtjeitől. Eréndira a keresztfához láncolva aludt, még mindig egy sodródó vízihulla testhelyzetében, mint amikor Ulisest hívta. Ulises jó darabig csak nézte, nem akarta felébreszteni, de olyan erősen nézte, hogy Eréndira felébredt. Ekkor megcsókolták és szelíden megsimogatták egymást

a sötétben, aztán gyengéden és titkolt boldogsággal vetettek le magukról mindent, még a fáradtságot is, s ez az egész most jobban hasonlított a szerelemre, mint bármikor máskor.

A sátor túlsó végén az alvó nagyanyó hatalmasat fordult, s elkezdett félrebeszélni.

- Ez abban az időben volt, mikor a görög hajó megérkezett - mondta. - Teljesen bolond társaság volt: boldoggá tették az asszonyokat, de nem pénzzel fizettek nekik, hanem szivacsokkal, élő szivacsokkal, amelyek aztán összevissza mászkáltak a házakban, nyögdécselve, mint a kórházi betegek, s megríkatták a gyerekeket, hogy felihassák a könnyeiket.

Kígyózó mozdulattal felemelkedett és felült az ágyban.

- Ekkor érkezett meg ő, istenem - kiáltotta -, s erősebb, nagyobb és sokkal férfiasabb volt, mint Amadís!

Ulises, aki eddig nem törődött a nagyanyó lázálmával, mikor meglátta, hogy felül az ágyon, megpróbált elrejtőzni. Eréndira megnyugtatta.

- Nyugodj meg - mondta. - Amikor ehhez a részhez ér, mindig felül az ágyban, de nem ébred fel.

Ulises a vállára dőlt.

- Azon az estén a tengerészekkel énekeltem, és azt hittem, hogy földrengés van - folytatta a nagyanyó. - Mindnyájan azt hihették, mert kiabálva, a nevetéstől holtra

váltan menekültek, s egyedül ő maradt az astromelia-lugasban. Úgy emlékszem rá, mintha tegnap lett volna; azt a dalt énekeltem, amit akkortájt mindenki. Még a papagájok is azt énekelték az udvaron.

Bizonytalan hangon, már ahogy álmában énekelni tudhat az ember, belefogott keserűsége eldalolásába:

Uram, Uram, add vissza régi ártatlanságom,
hogy szerelmének tüze égjen újra a számon.

Ulises csak most kezdett érdeklődni a nagyanyó nosztalgiája iránt.

- És ott állt ő - mondta tovább -, egy ara-papagáj tojóval és egy kannibálölő Hintával a vállán, ahogy Guatarral Guayanába érkezett, s a halál leheletét éreztem rajta, mikor megállt előttem, és így szólt: „Ezerszer bejártam a világot, és láttam valamennyi náció minden asszonyát, így hát joggal mondhatom neked, hogy te vagy a legbüszkébb, legszelídebb és legszebb asszony a földön."

Visszahanyatlott az ágyára, és a párnába zokogott.

Ulises és Eréndira egy ideig csendben maradtak, s a sötétben szinte himbálództak a légmozgásból, amit az alvó öregasszony példátlanul erős lélegzése okozott. Eréndira határozott hangon megkérdezte:

- Meg mernéd ölni?

Ulises a meglepetéstől nem tudta, mit feleljen.

- Ki tudja - mondta. - Te meg mernéd?

- Én nem ölhetem meg - mondta Eréndira -, mert a nagyanyám.

Ekkor Ulises ismét a hatalmas alvó testre nézett, mintha a benne rejlő életerőt méricskélné, aztán elhatározta magát;

- Érted mindenre képes vagyok.

Ulises egy font patkánymérget vett, tejszínbe és málnalekvárba mártotta, aztán a halálos krémet beletette egy süteménybe, amelyből kiszedte az eredeti tölteléket. A tetejébe még sűrűbb krémet öntött, s addig igazgatta egy kanállal, amíg nyoma sem maradt a baljós munkálkodásnak, aztán hetvenkét rózsaszínű gyertyával tette teljesebbé a csalást.

A nagyanyó botját fenyegetőn suhogtatva állt fel a trónról, amint meglátta, hogy Ulises, kezében az ünnepi süteménnyel, belép a sátorba.

- Arcátlan! - kiáltotta. - Hogy mered betenni a lábad ebbe a házba?

Ulises angyali arcvonásai mögé rejtőzött.

- Azért jövök, hogy bocsánatot kérjek - mondta -, hisz ma van a születésnapja.

A jól irányzott hazugság lefegyverezte a nagyanyót, s rögtön úgy teríttette meg az asztalt, mint egy esküvői vacsorára. Ulisest

a jobbjára ültette, miközben Eréndira felszolgált nekik, s miután egyetlen, mindent elsodró fújással eloltotta a gyertyákat, egyenlő szeletekre vágta a süteményt. Megkínálta Ulisest.

- Aki képes bocsánatot kérni, már elnyerte a menny felét - mondta. - Neked adom az első szeletet, amely a boldogságot jelenti.

- Nem szeretem az édességet - mondta. - Váljék egészségére!

A nagyanyó Eréndirát egy másik szelettel kínálta. A lány kivitte a konyhába, és a szemétládába hajította.

A nagyanyó egyedül ette meg a maradékot. Egész szeleteket rakott a szájába, rágás nélkül nyelte, nagyokat nyögött hozzá az élvezettől, s közben boldogan nézte Ulisest. Mikor kiürült előtte a tál, megette azt a szeletet is, amelyet Ulises nem fogadott el. Miközben az utolsó szeletet ette, ujjaival összegyűjtötte a morzsákat az abroszról, s ezt is a szájába tette.

Annyi arzént evett meg, amennyi egy egész patkánynemzedék kiirtására elég lett volna. Ennek ellenére éjfélig zongorázott és énekelt, utána pedig boldogan feküdt le, és nyugodt álomba merült. Az egyetlen új dolog az volt, hogy lélegzése kissé érdessé vált.

Eréndira és Ulises a másik ágyról figyelte, s csupán a végső hörgésre vártak. De amikor elkezdett félrebeszélni, a hangja ugyanolyan élénk volt, mint mindig.

- Megbolondított, istenem, megbolondított! - kiáltotta. - Két keresztrúddal torlaszoltam el a hálószobámat, nehogy bejöjjön, a toalettasztalt és a nagy asztalt is az ajtóhoz toltam, a székeket az asztalra tettem, mégis elég volt, hogy csupán a gyűrűjét odakoccantsa, s az egész tákolmány összeomlott, a székek maguktól kerültek a földre, az asztal és a toalettasztal magától húzódott félre, a kereszt-rudak is maguktól csúsztak ki a fémkarikából.

Amint a lázálom egyre mélyebbé és drámaibbá vált, a hangja pedig mind meghittebb lett, Eréndira és Ulises fokozódó megrökönyödéssel bámulták az öregasszonyt.

- Úgy éreztem, hogy meghalok, verítékben úsztam, s könyörögtem magamban, hogy nyíljék ki az ajtó anélkül, hogy kinyílna, hogy jöjjön be anélkül, hogy bejönne, s hogy sose menjen el, de ne is térjen vissza soha, hogy ne kelljen megölni.

Órákon át taglalta élete drámáját, egészen a legapróbb részletekig, mintha álmában újraélné az egészet. Kevéssel hajnal előtt aztán, kényelmesebb helyzetet keresve, földrengésszerű robajjal megfordult, s megtört hangja zokogással fenyegetett.

- Én figyelmeztettem, ő meg csak nevetett - kiabálta -, aztán ismét figyelmeztettem, de ismét nevetett, míg végre kinyitotta rémült szemét, s azt mondta: „Jaj, királynőm, jaj,

királynőm!" És a hang nem a száján jött ki, hanem a torkán tátogó sebből.

Ulises, aki megriadt a nagyanyó által felidézett iszonyú képtől, megragadta Eréndira kezét.

- Vén gyilkos! - kiáltott fel.

Eréndira nem ügyelt rá, mert ebben a pillanatban virradni kezdett. Az órák ötöt ütöttek.

- Eredj! - mondta Eréndira. - Mindjárt felébred.

- Erősebb, mint egy elefánt! - kiáltott fel Ulises. - Ez lehetetlen!

Eréndira halálos gyűlölettel nézett rá.

- Az az igazság - mondta -, hogy még arra sem vagy jó, hogy megölj valakit.

Ulisesre olyan hatással volt a nyers szemrehányás, hogy kimenekült a sátorból. Eréndira tovább figyelte alvó nagyanyját, s amint földerengett a hajnal, hogy hamarosan életre hívja a madárdalt, titkolt gyűlölete és a terv meghiúsulása miatt rettenetess dühbe gurult. Ekkor a nagyanyó kinyitotta a szemét, s nyugodt mosollyal nézett rá.

- Az isten óvjon meg, lányom.

Az egyetlen említésre méltó változás némi zűrzavar volt a napirendben. Szerda volt, de a nagyanyó vasárnapi ruhát akart felvenni, s úgy döntött, hogy Eréndira tizenegy előtt ne fogadjon

vendéget, s megkérte, hogy fesse gránátalmaszínűre a körmét, és haját fésülje főpapi süveg formába.

- Sose éreztem még ekkora kedvet, hogy lefényképeztessem magam! - kiáltott fel.

Eréndira fésülni kezdte, de ahogy először végighúzta a haján a bontófésűt, a fésű fogai közt egy hajcsomó maradt. Ijedten mutatta meg a nagyanyjának. Az öregasszony megvizsgálta, s az ujjaival megpróbált egy másik tincset kitépni, s újabb hajcsomó maradt a kezében. Ledobta a földre, aztán ismét megpróbálta, most egy jóval nagyobb tincset rántott ki. Ekkor két kézzel kezdte tépni a haját, halálra vált a nevetéstől, érthetetlen ujjongással szórta a markából a hajat a levegőbe, mígnem olyan lett a feje, mint egy letarolt kókuszdió.

Eréndira két hétig nem kapott semmi hírt Ulisesről, amikor is kívülről a gyöngybagoly hívását hallotta. Nagyanyja már korábban zongorázni kezdett, s annyira elragadta a nosztalgia, hogy nem is érzékelte a valóságot. Színpompás tollakból készült parókát viselt a fején.

Eréndira engedelmeskedett a hívásnak, s csak ekkor fedezte fel a gyújtózsinórt, amely a zongora testéből indult ki, a bozót felé folytatódott, s beleveszett a sötétségbe. Uliseshez futott, melléje bújt a bokrok közé, s mindketten összeszoruló szívvel nézték az apró kék lángot, amely a gyújtózsinóron szaladt, áthaladt a sötét térségen, és behatolt a sátorba.

- Fogd be a füled - mondta Ulises.

Mindketten így tettek, bár szükségtelenül, mert nem volt robbanás. A sátor belsejét halk, fénylő lobbanás világította meg, aztán ez is eltűnt a nedves puskapor füstörvényében. Mikor végre Eréndira, abban a hitben, hogy nagyanyja meghalt, bemerészkedett a sátorba, megperzselt parókában és cafatokban lógó ingben talált rá, de élőbb volt, mint bármikor, és egy pokróccal próbálta eloltani a tüzet.

Ulises az indiánok lármájának leple alatt menekült el, akik a nagyanyó ellentmondó parancsaiba belezavarodva nem tudták, mit tegyenek. Mikor végre sikerült úrrá lenniük a lángokon, és szétoszlatták a füstöt, egy hajótörés látványa tárult eléjük.

- Úgy látszik, bűnös szándék műve ez - mondta a nagyanyó. - A zongorák nem robbannak puszta véletlenségből.

Egész sor feltételezéssel próbálkozott, hogy megállapítsa az újabb szerencsétlenség okát, de Eréndira mentségei és hidegvérűsége végleg összezavarták. Egyetlen gyenge pontot sem talált unokája viselkedésében, s Ulises se jutott az eszébe. Hajnalig ébren volt, feltevésein töprengett, és számolta a veszteséget. Keveset és rosszul aludt. Másnap reggel, amikor Eréndira levette róla az aranyrudakkal teli mellényt, a vállán égés okozta hólyagokat talált, a melle pedig maga az élő hús volt.

- Azért van, mert állandóan forgolódtam alvás közben - mondta, miközben Eréndira

tojásfehérjével kenegette az égési sebeket. - Különben is furcsa álmom volt.

Nagy erőfeszítéssel koncentrált, hogy felidézze a képet, mígnem ugyanolyan tisztán látta, mint álmában.

- Egy királypáva volt, fehér függőágyon - mondta.

Eréndira meglepődött, de aztán rögtön fölvette szokásos arckifejezését.

- Jó jel - hazudta. - Aki királypávával álmodik, sokáig él.

- Isten hallgasson meg - mondta a nagyanyó -, mert most ismét ott tartunk, mint amikor elindultunk. Kezdhetünk újra mindent.

Eréndira meg se rezzent. A borogatásokkal kiment a sátorból, s otthagyta a nagyanyját, tojásfehérjével átitatott felsőtesttel és mustárral bekent fejjel. Éppen tojásfehérjét öntött még a tálcára a konyhaként szolgáló pálmatetős fészerben, amikor a tűzhely mögött felvillant Ulises szeme, ugyanúgy, mint amikor először pillantotta meg az ágya mögött. Nem lepődött meg, inkább fáradtan mondta:

- Az egyetlen dolog, amit elértél, az, hogy megnövelted az adósságom.

Ulises szeme egészen zavaros lett a gyötrődéstől. Nem mozdult, úgy nézte csendesen Eréndirát, s látta, amint kemény, mélységesen megvető tekintettel üti fel a tojásokat, mintha ő nem is létezne. Végül aztán megmozdult a szeme, végignézett a konyhában található

tárgyakon, a felaggatott fazekakon, az achiote-koszorúkon, a tányérokon és a szeletelőkésen. Ulises felegyenesedett, még mindig szótlanul belépett a fészerbe, és leakasztotta a kést.

Eréndira rá sem nézett, de abban a pillanatban, amikor Ulises elhagyta a fészert, halkan utánaszólt:

- Vigyázz, már hírt kapott a halálról. Királypávát látott álmában fehér függőágyon.

A nagyanyó észrevette, amint Ulises belép a késsel, s hatalmas erőfeszítés árán, bot nélkül állt fel, és felemelte a karját.

- Fiú! - kiáltotta. - Te megőrültél!

Ulises rávetette magát, s jól irányzott késszúrással lecsapott meztelen mellére. A nagyanyó felnyögött, ráugrott, s hatalmas erejű medvekarjaival megpróbálta megfojtani.

- Te kurafi! - hörögte. - Csak most látom, hogy angyalképed milyen álnok.

Semmi egyebet nem tudott mondani, mert Ulisesnek sikerült kiszabadítania azt a kezét, amelyikben a kés volt, s másodszorra az öregasszony oldalába szúrt. A nagyanyó alig hallhatóan felnyögött, s még erősebben ölelte támadóját. Ulises irgalom nélkül harmadszor is szúrt, s nagy nyomással felszökő vérsugár mocskolta be az arcát: olajszerű, csillogó zöld vér volt, mint a mentaméz.

Eréndira tállal a kezében megjelent a bejáratnál, s egy bűnöző nyugalmával nézte a küzdelmet.

A nagyanyó a fájdalomtól nyögve, nagy, ormótlan testével Ulisesbe csimpaszkodott. Karja, lábszára, még tar koponyája is zöld volt a vértől. Fujtatóra emlékeztető lélegzése, amelyet már meg-megakasztottak az első hörgések, betöltötte az egész sátrat. Ulisesnek ismét sikerült kiszabadítania a kezét, felhasította a késsel az öregasszony hasát, s a felszökő vér a feje búbjáig zöldre festette. A nagyanyó levegő után kapkodott, aminek már híján volt, s előrezuhant. Ulises kiszabadította magát a kimerült karok közül, s még abban a pillanatban megadta az aláhanyatló vaskos testnek a kegyelemdöfést.

Eréndira ekkor egy asztalra tette a tálat, a nagyanyó fölé hajolt, fürkészőn nézte, de hozzá nem ért, majd mikor meggyőződött róla, hogy halott, egy csapásra megjelent arcán az idősebbekre jellemző érettség, amely húszesztendei balsorsa alatt sohasem adatott meg neki. Gyors, céltudatos mozdulattal fogta az aranymellényt, és kiment a sátorból.

Ulises a küzdelemtől kimerülten üldögélt tovább a hulla mellett, s minél inkább igyekezett tisztára törölni az arcát, annál jobban összemaszatolta magát azzal a zöld, élő anyaggal, amely mintha az ujjaiból folyt volna. Csak akkor ébredt rá a valóságra, amikor megpillantotta Eréndirát, amint az aranymellénnyel a kezében kimegy a sátorból.

Utánakiáltott, de nem kapott választ. A sá-

tor ajtajához vonszolta magát, s megpillantotta Eréndirát, amint a várossal ellentétes irányban fut a tengerparton. Ekkor tett még egy utolsó erőfeszítést, hogy a nyomába eredjen, durva hangon hívta vissza, nem úgy, mintha a szeretője, hanem mintha a fia lett volna, de leterítette az iszonyú kimerültség, hogy egyedül, minden segítség nélkül ölt meg egy asszonyt. A nagyanyó indiánjai a parti homokban érték utol: arcra borulva zokogott félelmében és magányában.

Eréndira ezt már nem hallotta. Futott a széllel szemben, sebesebben, mint a szarvas, s semmiféle evilági hang nem tarthatta vissza. Egyre csak futott, s nem nézett vissza sem a salétromtócsák izzó gőzére, sem a zsír kő-kráterekre, sem a kába cölöpházakra; futott, mígnem eltűntek a tenger természeti csodái, s megkezdődött a sivatag, de kezében az aranymellénnyel még innen is futott tovább, túl a száraz szeleken s végtelen alkonyon, és soha többé nem jött hír róla, s balsorsának a legcsekélyebb nyomára sem akadt többé senki.

Benczik Vilmos fordítása

Gábriel García Márquez

(Utószó)

„Nem tudnék olyan történetet megírni, amely nem kizárólag személyes élményeimen alapul" - vallotta egy interjúban a világhírű columbiai író, alaposan meglepve olvasóit, akik műveinek többségében a kézzelfogható valóságélménynek nyomát sem lelik. García Márquez így vágott vissza a hitetlenkedőknek: „Az egyetlen, amiben kételkedés nélkül hiszek, hogy a valóság nem ér véget a paradicsom áránál."

Szó, ami szó, életrajza igencsak változatos, személyes élménye mindig bőségesen akadt, bár ő maga a gyermekkori élményeket tartja döntőnek - azt állítja, hogy kilencéves kora óta semmi érdekes nem történt vele.

Pályáját újságíróként kezdte. Egy ideig hazája fővárosában, Bogotában dolgozott az El Espectador című lapnál: elemében akkor érzi magát, ha riporteri munkát végezhet, s percenként más feladatot kell megoldania, új és váratlan nehézségekkel kell szembenéznie. Nyitott szemmel jár az országban, keresi hazája és a latin-amerikai földrész számára a boldogulás útját; a zipaquirái

líceum néhány marxista tanárának a hatására egy ideig az illegális Columbiai Kommunista Pártnak is tagja volt.

Igen sokat élt külföldön: Venezuelában, Kubában (itt a Prensa Latina hírügynökség munkatársa), Párizsban, Londonban, Mexikóban és Spanyolországban. Rengeteget utazott, bejárta az Egyesült Államokat, volt a Szovjetunióban, az NDK-ban, még hazánkban is megfordult. Bár többnyire az újságírás jelentette számára a kenyérkereső munkát, filmforgatókönyveket is írt. Első novellái a negyvenes évek végén láttak napvilágot, de az igazi nagy sikert csak a ***Száz év magány*** című regény hozta meg 1967-ben. Ekkor negyvenegy éves.

A ***Száz év magány*** sikere irányítja a figyelmet korábbi műveire, amelyeket eddig csak igen szűk olvasóréteg ismert. Felvetődik a kérdés: vajon csupán a nagy regény dicsfényéből csillant néhány sugár a korábbi írásokra, vagy pedig önmagukban is értékes, méltatlanul mellőzött művekről van szó? A kételyt csak fokozza García Márqueznek az a kijelentése: a ***Száz év magányt*** „első könyvének" nevezi. Pedig ekkor már három kisregényt és tucatnyi novellát publikált.

Mi tehát az igazság?

Bizonyos értelemben a ***Száz év magány*** valóban „első könyve" García Márqueznek. Megírásához kevés kivétellel valamennyi ko-

rábbi írását „feláldozza": kilúgozza belőlük eredményei legjavát, s már megírt és többszörösen átírt „nyersanyaggal" fog neki a nagy műnek. A ***Száz év magány*** után pedig a fonákjára fordul a dolog: a nagy regény valamely egy-két oldalas epizódjának vagy éppen néhány szavas utalásának a fonalát veszi fel újra, s ír az ötletből novellát vagy akár hosszabb elbeszélést. De ha így áll a dolog, ha a ***Száz év magányban*** „minden benne van", mi szükségünk van akkor egyáltalán a novellákra?

A választ sajátos írói világa és alkotómódszere adja meg. García Márquez olyan író, aki eddigi életművében - akárcsak Dosztojevszkij vagy Kafka - lényegében ugyanazt a témát írja mindig újra. A motívumok és a képek műről műre vándorolnak, néha apró változtatásokkal, máskor szinte szó szerint. Hősei, színhelyei rendszeresen visszatérnek, s alakjairól úgy beszél, ahogy baráti társaságban távollevő közös ismerősökről szoktunk: természetesnek tartja, hogy az olvasó csaknem ugyanannyit tud róluk, mint ő maga. így a novellák nagy segítséget nyújtanak a ***Száz év magány,*** sőt kisregényei - a ***Söpredék, Az ezredes úrnak nincs, aki írjon*** és a ***Baljós óra*** - alaposabb megértéséhez is. Ez a fajta összefüggés a nagypróza és a novellák között természetesen nem egyoldalú: például az ***Egy ilyen nap*** című novellát is sokkal gazda-

gabbnak, sokrétűbbnek érezzük, ha ismerjük a fogász és az elöljáró párharcának teljes történetét a ***Baljós*** órából. García Márquez írói világa meglepően változatos, egyszersmind szokatlanul egységes is. A ***Száz év magány*** mintegy totál plánban mutatja be ezt a világot, a novellákat olvasva pedig úgy érezzük, mintha közelképeket látnánk a legérdekesebb részletekről.

Természetesen a novellák nem csupán tematikus előzményei a nagy regénynek, óriási szerepük volt García Márquez sajátos ábrázolásmódjának és összetéveszthetetlenül eredeti írói stílusának kialakulásában is. Ebben a tekintetben a novella műfaja lombikként szolgált az író számára kísérletei során, amelynek bevallott célja önálló hangjának megtalálása volt.

Pályája kezdetétől az új keresése izgatta, egyetlen lépést sem volt hajlandó tenni az elődök által kitaposott, kényelmes úton. Eleinte ez az igyekezet gyakran modorosságba fulladt, s így korai novelláinak egy része - bármilyen nagy műgonddal írta is őket - ma már olvashatatlan.

A bölömbikák éjszakája az első novellája, amelyben megjelenik a sajátos márquezi „képzeletbeli valóság", az empirikus valóság olyan vetülete, amely az elvontság tehertétele nélkül is alkalmas a totális ábrázolásra. Ez a látszólag öntörvényű, az emberi élet realitásá-

hoz mégis ezer szállal kötődő világ adja García Márquez későbbi nagyszerű műveinek keretét. E novella nyelve azonban még igen messze áll a ***Száz év magány*** barokkos pompájától, s a hangvétel mesés sejtelmességének is legfeljebb a csírája lelhető csak fel benne.

Előbb még egy teljesen más korszak következik, s az ekkor íródott műveknek az ábrázolásmódja is sokkal direktebb, mint a ***Száz év magányé*** és a regény „holdudvarát" alkotó novelláké. García Márquez balladai tömörségű, dísztelen, állandó feszültséget és szorongást árasztó nyelven írja meg a különös „falu" történetét, ahol a fogász munka közben is a keze ügyében tartja a revolvert, s ahol az elöljárónak halottakkal kell elszámolnia. Ezek a novellák (például a ***Művirágok,*** a ***Montiel özvegye*** és a ***Baltazár csudálatos délutánja)*** szolgálnak a ***Baljós óra*** című regény magvául, amelyben az író a politikai terror anatómiáját vizsgálja meg tüzetesen.

Az ötvenes évek végén írt novellái közt is akad már két olyan írás, amely a ***Száz év magány*** felé mutat: az ***Egy szombat utáni nap*** és ***A Mamá Grandé temetése.*** Antonio Isabel atya történetében először hallunk bővebben Macondóról, a Mamá Grandé temetése pedig olyan nevezetes esemény, amelyre a ***Száz év magány*** tétova hősei is nosztalgiával emlékeznek. A Mamá Grandé - az erős, kemény akaratú öregasszony - alakja egyébként García

Márquez több művében is felbukkan: Rebeca de Asisnak hívják a ***Baljós*** órában, Ursula Iguaránnak a ***Száz év magányban,*** s könnyen felismerhető Eréndira elpusztíthatatlan nagyanyjának a szerepében is. A ***Száz év magány*** előtt íródott utolsó García Márquez-elbeszélés ***Az eltűnt idő tengere.*** Itt már együtt találjuk az író sajátos ábrázolásmódjának csaknem minden eszközét. Fellelhető a márquezi közlésmódnak az az eredeti vonása is, amelynek fontos szerep jut a ***Száz év magány*** és a későbbi novellák jellegzetes atmoszférájának kialakításában. García Márquez úgy számol be csodálatos, valószínűtlen dolgokról, mintha a legtermészetesebb események lennének, nem fűz hozzájuk semmiféle magyarázatot; ugyanakkor körülményesen, fontoskodva, a rendkívüli történéseknek kijáró áhítattal és alapossággal ír le mindennapos apróságokat. Ezzel az eszközzel sajátos belső feszültséget és sejtelmességet ad mondatainak, s ezt a hatást finoman árnyalt és gazdagon díszített nyelve még csak fokozza. Ami mégis megkülönbözteti ezt az utóbb említett három elbeszélést a ***Száz év magánytól,*** az az ábrázolás heterogén jellege. A „képzeletbeli valóság" itt még nem egyeduralkodó: a stilizáltán sűrített, mesés jellegű képsorok elegyednek a közvetlen valóság képeivel.

A ***Száz év magány*** után írt novellák és a ***Hihetetlen és szomorú történet az ártatlan***

Eréndiráról és lelketlen nagyanyjáról című hosszú elbeszélés ismét az író útkereséséről tanúskodnak. García Márquez tovább akar lépni, de a nagy regény nem csupán olvasóit, hanem magát az írót is bűvkörében tartja. Sok mindent megpróbál, hogy feloldódjék a varázs, s tolla ismét szabad legyen, de a szakítás nem könnyű. Hűtlen lesz két kedvelt színhelyéhez, Macondóhoz és a „falu"-hoz: az ***Öregúr - hatalmas szárnyakkal*** és ***A világ legszebb vízihullája*** azon a kis tengerparti településen játszódik, amelyet ***Az eltűnt idő tengere*** című elbeszélésben ismertünk meg. ***A lány, a szenátor és a halál*** színhelye egy eddig ismeretlen sivatagi falu, az ártatlan Eréndirát pedig „végigűzi" az egész sivatagon. Félreteszi a ***Száz év magány*** bonyolult időtechnikáját, s több írásában visszatér a teljesen lineáris cselekményhez. Majdnem teljesen száműzi az action gratuite-et, az „indokolatlan cselekvést", amelynek a regényben oly nagy szerep jutott, s többnyire gondol rá, hogy közölje szereplői cselekedeteinek indítékát. Mondatai egyszerűbbekké válnak, azonban korántsem olyan mértékben, hogy visszatérést jelentene az ötvenes évek végén írt novellák stílusához.

De García Márquez latinos temperamentuma és sajátos világlátása számára idegennek bizonyult a szerkezet és a stílus egyszerűsítése. Úgy érezte, hogy a többé-kevésbé hagyomá-

nyos eszközökkel nem tudja elérni az ábrázolás teljességének azt a fokát, amelyre a ***Száz év magányban*** már sikerült eljutnia. Hosszú, gyötrelmes kísérletezés után az 1968-ban írt, ***A kísértethajó utolsó útja*** című novellában meglelt pályán indul el. A ***Száz év magány*** méltóságteljesen hömpölygő mondatai ebben a novellában egyetlen hétoldalas mondatóriássá dagadnak, s ezt a mondattípust fejleszti tovább új, magyarul még meg nem jelent regényében, ***A pátriárka alkonyában,*** amelyet nyolc esztendővel a ***Száz év magány*** után, 1975-ben adott ki: itt az ötvenhat oldalnyi utolsó fejezet egyetlen hatalmas mondat.

Természetesen kérdéses, hogyan fogadják az olvasók García Márquez új regényének ezt a sajátosságát, s a ***Száz év magány*** óriási közönségsikere után nem jut-e osztályrészéül azoknak az íróknak a sorsa, akiknek tehetségét mindenki elismeri, de műveit senki sem olvassa. Ez a kétely azonban ***A kísértethajó utolsó útja*** című novellát semmiképp sem érinti, hiszen - mint Szerdahelyi István írja ***Költészetesztétiká)ában*** - ami több száz oldalon át elviselhetetlen, feledhetetlenül gyönyörű lehet öt oldalon.

Bármerre vezessen is García Márquez további útja, eddigi művei előkelő helyet biztosítanak számára korunk világirodalmában. Latin-Amerika, a „forrongó kontinens" első-

ként az ő írásaival bizonyította meggyőzően szellemi nagykorúságát. S García Márquez műveit itt, Európában, nem csupán mint az egykori spanyol gyarmatok kulturális egyenrangúságáról tanúskodó irodalmat olvassuk - novellái, kisregényei számunkra értékes társadalmi dokumentumok is. Hírt hoznak Latin-Amerikáról, méghozzá úgy, ahogy sem az újságírók tudósításai, sem tudományos művek, de még a legsikerültebb filmriportok sem képesek.

Mert a valóság valóban nem ér véget a paradicsom áránál - ahogyan García Márquez -től megtanultuk.

Benczik Vilmos

Tartalom

A bölömbikák éjszakája 5

Nagy Mátyás fordítása

Isabel monológja, miközben az esőt nézi Macondóban 13

Benczik Vilmos fordítása

Kedd délután 24

Nagy Mátyás fordítása

Egy ilyen nap 35

Nagy Mátyás fordítása

A mi falunkban nincsenek tolvajok 40

Litvai Nelli fordítása

Baltazár csudálatos délutánja 80

Nagy Mátyás fordítása

Montiel özvegye 92

Nagy Mátyás fordítása

A szombat utáni nap 102

Nagy Mátyás fordítása

Művirágok 137

Nagy Mátyás fordítása

A Mamá Grandé temetése 146

Nagy Mátyás fordítása

Az eltűnt idő tengere 172

Benczik Vilmos fordítása

Öregúr - hatalmas szárnyakkal 200

Csuday Csaba fordítása

A világ legszebb vízihullája 212

Dely István fordítása

Jó Blacamán, a csodaszeres 222

Scholz László fordítása

A kísértethajó utolsó útja 238

Dely István fordítása

A szenátor, a lány és a halál 247

Benczik Vilmos fordítása

Hihetetlen és szomorú történet az ártatlan Eréndiráról és lelketlen nagyanyjáról 260

Benczik Vilmos fordítása

Gábriel García Márquez 335

Benczik Vilmos utószava